

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SANAT VE TASARIM DERGİSİ

CİLT: 5 SAYI: 11 (2015)

ISSN: 1309-9876

INONU UNIVERSITY
JOURNAL OF ART & DESIGN

VOLUME: 5 NUMBER: 11 (2015)

E-ISSN: 1309-9884

YAYIN SAHİBİ

İnönü Üniversitesi
Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi
Prof. Dr. A. Metin KARKIN
Dekan

OWNER

Inonu University
Faculty of Fine Arts and Design
Prof. A. Metin KARKIN, PhD.
Dean

EDİTÖR

Yrd. Doç. Dr. Atilla ATİK

EDITOR

Assist. Prof. Atilla ATİK, PhD.

YAYIN KURULU*

Prof. Dr. A. Metin KARKIN
Doç. Dr. Banu MUSTAN DÖNMEZ
Doç. Dr. Bülent YILMAZ
Doç. Dr. Yüksel GÖĞEBAKAN
Yrd. Doç. Dr. Füzüzan ASLAN
Yrd. Doç. Dr. Kader SÜRMEİ
Yrd. Doç. H. Serdar MUTLU
Yrd. Doç. Mesut YAŞAR

EDITORIAL BOARD

Prof. Metin KARKIN, PhD.
Assoc. Prof. Banu MUSTAN DÖNMEZ, PhD.
Assoc. Prof. Bülent YILMAZ, PhD.
Assoc. Prof. Yüksel GÖĞEBAKAN, PhD.
Assist. Prof. Füzüzan ASLAN, PhD
Assist. Prof. Kader SÜRMEİ, PhD.
Assist. Prof. H. Serdar MUTLU, PhD.
Assist. Prof. Mesut YAŞAR

*Yayın kurulu üyeleri, ünvanları esas alınarak isimlerine göre alfabetik olarak sıralanmıştır.

SEKRETERYA

Ar. Gör. Derya KARABURUN DOĞAN

SECRETARIAT

RA. Derya KARABURUN DOĞAN

<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/inustd/index>
adresinden dergiye ilişkin bilgilere ve
makalelerin tam metnine ücretsiz ulaşılabilir.

*All articles in this journal are available free of
charge from*
<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/inustd/index>

İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi
yılda iki kez yayınlanan hakemli bir dergidir.

*Inonu University Journal of Art & Design is peer-
reviewed journal which is published two times a
year.*

Yaygın süreli yayın.

Common periodical.

YAZIŞMA ADRESİ / CORRESPONDENCE ADDRESS

İnönü Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Sanat ve Tasarım Dergisi Editörlüğü
44280 / Malatya – TÜRKİYE

<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/inustd>

Telefon/Phone: (+90) 422 377 31 69 **Faks/Fax:** (+90) 422 341 06 18

DANIŞMA KURULU* / ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Adnan TEPECİK (Başkent Üniversitesi)
Prof. Dr. Adnan UZUN (Işık Üniversitesi)
Prof. Dr. Alev KURU ÇAKMAKOĞLU (Gazi Üniversitesi)
Prof. Ali SEVGİ (Başkent Üniversitesi)
Prof. Ata Yakup KAPTAN (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Prof. Ayşe ÖZEL (Doğuş Üniversitesi)
Prof. Dr. Aytekin ALBUZ (Gazi Üniversitesi)
Prof. Cemal YURGA (İnönü Üniversitesi)
Prof. Dr. Elmas ERDOĞAN (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Erhan Vecdi KÜÇÜKERBAŞ (Ege Üniversitesi)
Prof. Ferit ÖZŞEN (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi)
Prof. Dr. Fırat KUTLUK (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Prof. Dr. Gül ÇİMEN (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Gülçin YAHYA KAÇAR (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Haldun MÜDERRİSOĞLU (Düzce Üniversitesi)
Prof. Dr. Hasan ARAPGİRLİOĞLU (İnönü Üniversitesi)
Prof. Dr. Hasan ERKEK (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Hasan YILMAZ (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Hülya İZ BÖLÜKOĞLU (Gazi Üniversitesi)
Prof. Kadir KARKIN (Adıyaman Üniversitesi)
Prof. Dr. M. Cihat CAN (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. M. Faruk ALTUNKASA (Çukurova Üniversitesi)
Prof. Dr. Memduh ÖZDEMİR (Muğla Üniversitesi)
Prof. Dr. N. Oya LEVENDOĞLU ÖNER (Erciyes Üniversitesi)
Prof. Dr. Nurhan TEKEREK (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Orcan GÜNDÜZ (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Prof. Dr. Öner DEMİREL (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Richard SMARDON (SUNY-ESF)
Prof. Dr. Robert L. ELLIOTT (Tennessee State University)
Prof. S. Sibel SEVİM (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Serap YANGIN BUYURGAN (Gazi Üniversitesi)
Prof. Server ACİM (İnönü Üniversitesi)
Prof. Dr. Şenel ERGİN (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Prof. Tefik Fikret UÇAR (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Tuluhan YILMAZ (Çukurova Üniversitesi)
Prof. Dr. Türev BERKİ (Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Vedat ÖZSOY (TOBB Üniversitesi)
Prof. Dr. Yalçın MEMLÜK (Ankara Üniversitesi)
Prof. Zehra ÇOBANLI (Anadolu Üniversitesi)
Doç. Dr. Ebru GÖKDAĞ (Anadolu Üniversitesi)
Doç. Dr. Mark CRAWFORD (Tennessee State University)
Doç. Dr. Osman UZUN (Düzce Üniversitesi)
Doç. Rahmi ATALAY (Anadolu Üniversitesi)
Doç. Dr. Zeki DEMİR (Düzce Üniversitesi)

*Danışma kurulu üyeleri, ünvanları esas alınarak isimlerine göre alfabetik olarak sıralanmıştır.

Dergimizin 2015 yılı 11. Sayısında makalelerin değerlendirilmesinde bölüm editörü ve hakem olarak görev yapan, aşağıda adları, soyadı sırasıyla verilen tüm öğretim üyelerine katkılarından dolayı teşekkür ederiz.

Bu Sayıdaki Bölüm Editörleri

Planlama ve Tasarım Bölüm Editörü

Yrd. Doç. Dr. Fűrüzan ASLAN İnönü Üniversitesi / MALATYA

Müzık ve Sahne Sanatları Bölüm Editörü

Yrd. Doç. Dr. Serkan ÇAKIR İnönü Üniversitesi / MALATYA

Bu Sayıdaki Hakemler

Prof. Dr. Ata Yakup KAPTAN Ordu Üniversitesi / ORDU

Prof. Dr. Abdullah KELKİT Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi / ÇANAKKALE

Doç. Dr. Tolga AKALIN Giresun Üniversitesi / GİRESUN

Doç. Dr. Banu BEKÇİ Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi / RİZE

Yrd. Doç. Dr. Aysun ALTUNÖZ YONUĞ Gazi Üniversitesi / ANKARA

Yrd. Doç. Dr. Fűrüzan ASLAN İnönü Üniversitesi / MALATYA

Yrd. Doç. Dr. Atilla ATİK İnönü Üniversitesi / MALATYA

Yrd. Doç. Dr. Serkan ÇAKIR İnönü Üniversitesi / MALATYA

Yrd. Doç. Dr. Yasin DÖNMEZ Karabük Üniversitesi / KARABÜK

Yrd. Doç. Dr. Ercan GÖKYER Bartın Üniversitesi / BARTIN

Yrd. Doç. Dr. Sevtap KANAT İnönü Üniversitesi / MALATYA

Yrd. Doç. Dr. Betül KARAGÖZ İnönü Üniversitesi / MALATYA

Öğretim Görevlisi Dr. Ozan EROY İnönü Üniversitesi / MALATYA

İnönü Üniversitesi ve Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, İÜ Sanat ve Tasarım Dergisi yayınlarında varılan sonuçlar veya fikirlerin sorumluluğunu taşımamaktadır. Üniversitenin, bu yayında ileri sürülen bilgi, alet, ürün ya da işlevlerin doğruluğu, bütünlüğü, uygunluğu ve kullanılabilirliği konusunda bir yüklenimi ve iddiası bulunmamaktadır. Bu sebeple herhangi bir nedenle sorumlu tutulamaz.

Bu yayının herhangi bir kısmı, İÜ Sanat ve Tasarım Dergisi Editörlüğü'nün yazılı izni olmadıkça kaynak gösterilmeden yayınlanamaz, bilgi saklama sistemine alınamaz veya elektronik, mekanik vb sistemlerle çoğaltılamaz.

İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi'nin sahibi İnönü Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Dekanlığı'dır. Yayımlanmak üzere gönderilen yazılar iade edilemez ve yayınlanan yazılar için telif hakkı ödenmez.

Both the Inonu University and Faculty of Fine Arts and Design do not accept responsibility for the statements made or for the opinions expressed in the Inonu University Journal of Art and Design. The university makes no representation or warranty of any kind, concerning the accuracy, completeness, suitability or utility of any information, apparatus, product or processes discussed in this publication; therefore it assumes no liability.

Except for fair copying, no part of this publication may be produced, stored in a retrieval system in any form or by any means electronic, mechanical, etc. or otherwise without the prior written permission of the Editorial Office of Inonu University Journal of Art and Design and without reference.

The owner of the Inonu University Journal of Art and Design is the Deanery of the Faculty of Fine Arts and Design at the Inonu University. The submitted manuscripts cannot be returned to the author(s) and the copyright fee is paid for published articles.

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

ÖZGÜN ARAŞTIRMA / ORIGINAL RESEARCH

Planlama ve Tasarım / Planning and Design

- SAFRANBOLU KENTİNİN KONUT VE SİTE ALANLARININ YEŞİL ALAN DURUMLARININ SAPTANMASI** 1-12
DETERMINATION OF SAFRANBOLU CITY HOUSING AND SITE AREAS GREEN FIELD STATUS
➤ Yasin Dönmez, Murat Özyavuz, Ercan Gökyer
- ALTINDERE VADİSİ MERYEMANA DERESİ GÜZERGÂHINDA DOĞA TEMELLİ TURİZM ETKİNLİĞİ: YAMAÇ PARAŞÜTÜ** 13-26
NATURED BASED TOURISM ACTIVITY IN THE ROUTE OF ALTINDERE VALLEY MERYEMANA CREEK ROUTE: PARAGLIDING
➤ Zeynep Pirselimoglu Batman, Öner Demirel
- SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL YAĞMUR SUYU YÖNETİMİ KAPSAMINDA YAĞMUR BAHÇESİ** 27-37
THE RAIN GARDEN WITHIN SUSTAINABLE URBAN STORMWATER MANAGEMENT
➤ Volkan Müftüoğlu, Halim Perçin
- KENTSEL PEYZAJDA KULLANILAN *Vitis vinifera*' NİN BARTIN KENT ÖLÇEĞİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ** 39-47
*URBAN LANDSCAPE *Vitis vinifera* USED IN EVALUATION OF URBAN SCALE BARTIN*
➤ Banu Bekçi, Deryanur Dinçer, Çiğdem Bogenç
- PLANLAMA/TASARIM SÜRECİNE DİSİPLİNERARASI YAKLAŞIM** 49-63
INTERDISCIPLINARY APPROACH TO THE PLANNING/DESIGN PROCESS
➤ Aslı Korkut, Tuğba Üstün Topal
- YAŞLILARIN DOĞA/BAHÇE ALGILARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: DENİZLİ ÖRNEĞİ** 65-77
A RESEARCH ON GARDEN/NATURE PERCEPTION OF ELDERLY PEOPLE: CASE OF DENİZLİ
➤ Ayşe Özdemir, Bilgin Kıray Vural

Müzik ve Sahne Sanatları / Music and Performing Arts

- GÜZEL SANATLAR VE TASARIM FAKÜLTESİ İLE KONSERVATUVAR ÖĞRENCİLERİNİN MÜZİK ÖĞRETMENLİĞİ MESLEĞİNE YÖNELİK TUTUMLARI** 79-88
ATTITUDE OF STUDENTS IN FACULTIES OF FINE ARTS AND DESIGN AND THE CONSERVATORIES TO PROFESSION OF MUSIC TEACHING
➤ Tarkan Yazıcı, Ilgim Kılıç

Görsel ve Plastik Sanatlar / Visual and Plastic Arts

- 20. YÜZYILA KADAR KANADA'DA GÖRÜLEN SANAT VE SANATÇILAR** 89-100
CANADIAN ART AND ARTIST UNTIL EARLY 20TH CENTURY
➤ Meral Per Dabancalı
- DOKUMA TEKSTİL YÜZEYİ TASARIMI VE ÖRNEK UYGULAMA** 101-108
SURFACE DESIGN OF WEAVING TEXTILE AND MODEL APPLICATION
➤ Arzu Arslan
- GÖRSEL OKURYAZARLIK: RESİM-İŞ ÖĞRETMEN ADAYLARININ GÖRSEL YAZMA SINIFLANDIRMASI** 109-118
VISUAL LITERACY: VISUAL WRITING CLASIFICATION OF PROSPECTIVE TEACHERS IN ART AND CRAFT EDUCATION
➤ Mahir Yerlikaya, Sevgi Soylu Koyuncu

DERLEME / COMPILATION

KENT VE SU	119-125
<i>CITY AND WATER</i>	
➤ Hilmi Ekin Oktay, Reyhan Erdoğan, Fatma Başak Oktay	
VISUAL LANDSCAPE PERCEPTION	127-138
<i>GÖRSEL PEYZAJ ALGISI</i>	
➤ Füzün Aslan, Edanur Aslan, Atilla Atik	
İÇ MEKANDA ALGI	139-151
<i>THE PERCEPTION IN INTERIOR SPACE</i>	
➤ Füzün Aslan, Edanur Aslan, Atilla Atik	

SAFRANBOLU KENTİNİN KONUT VE SİTE ALANLARININ YEŞİL ALAN DURUMLARININ SAPTANMASI

Yasin DÖNMEZ^{1*}, Murat ÖZYAVUZ², Ercan GÖKYER³

¹: Karabük Üniversitesi Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Karabük. *: **Sorumlu yazar**

²: Namık Kemal Üniversitesi Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Tekirdağ.

³: Bartın Üniversitesi Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Bartın.

ÖZET

Kent planlamalarında toplumu oluşturan bireylerin gereksinimlerinin nasıl karşılanması gerektiği konusu, kentlerin temel sorunlarının kaynağını oluşturmaktadır. Ülkemizde nüfusun büyük bir çoğunluğunun kentlerde yaşadığını düşündüğümüzde, bu sorunun doğru yanıtının arandığı bir kent planlama sisteminin önemi daha da artmaktadır. Bu bağlamda, kent insanına sağlıklı ve insan ihtiyaçlarının çözümlendiği, daha ferah yaşam çevreleri sunma modeli aranmasına yönelik olarak, toplu konut projeleri ile çağdaş, sağlıklı ve özel yaşam alanlarının planlanması amaçlanmıştır.

Konut ve site alanlarının planlamalarında, kullanıcıların istekleri (çocuk oyun alanları, otopark, güvenlik, dinlenme alanları, vb.) ne kadar karşıladığı henüz tam olarak bilinmemektedir. Bu amaç doğrultusunda yapılan araştırmada, Safranbolu gibi turistik bir kentin konut ve site alanlarının mevcut yeşil alanların durumları saptanmaya çalışılmıştır. Çalışmada elde edilen veriler, Safranbolu kent merkezinde yer alan 51 adet siteden toplanmıştır. Çalışma sonucunda güvenlik biriminin sadece %12'de bulunduğu, %72 mevcut otopark olduğu fakat bunların sadece %36'nın yeterli miktarda olduğu, çocuk oyun alanlarının %22 ve spor alanlarının ise %5'inde olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Peyzaj, Tasarım, Konut alanları, Site alanları, Safranbolu.

DETERMINATION OF SAFRANBOLU CITY HOUSING AND SITE AREAS GREEN FIELD STATUS

ABSTRACT

Debate on how to meet the needs of individuals within a society in urban planning, is the source of the basic problems of the city. In our country, we consider that the majority of the population live in urban areas, the importance of urban planning system that sought the correct answer to this problem is exacerbated. In this context, the analysis of human needs and the city people to a healthy, more spacious living environment for the present model is sought, contemporary mass housing projects, aimed planning of healthy and special habitats.

Housing and planning of site users' requests (children's playground, parking, security, recreation areas, etc.). It is not known exactly how much yet to meet. The purpose of this research in the direction of the city's residential and tourist areas such as site Safranbolu was aimed to determine the status of existing green areas. The study was conducted studies on 51 sites. The study results in the security unit located just 12%, 72% is parking available but their is only a sufficient amount of 36%, children's playground of the 22% and sports fields have been found to be 5%.

Keywords: Landscape, Design, Housing areas, Site areas, Safranbolu.

1. GİRİŞ

İnsanoğlu, doğayla olan var olma mücadelesinde kendisini, ailesini ve yaşamsal temel gereksinimlerini dış doğa koşullarından, diğer canlılardan koruma ve barınma zorunluluğu içinde olmuştur. Yerleşik yaşam kültürünün bir ürünü olarak konut, insanoğlunu varoluşundan günümüze kadar, bulunduğu çevre ve toplum yapısı ile bütünleştiren, çevre ile uygunluk sağlayan ve günlük yaşam deneyimlerini şekillendirdiği bir öge olarak algılanabilir. Özellikleri nedeniyle de konutlar, korunmuş alana sahip, özel kimlik taşıyan ve kişisel değer taşıyan mekanlar olarak da ifade edilebilir (Koçhan, 2003; Şahin, 2008).

Konutlar, barınma ihtiyacını karşılaması yanında bireylerin farklı sosyo-kültürel yapılarının çevre ile uyumlu olmasını sağlayan bir ara malzeme durumundadır. Bu yönden bakıldığında konutlar, sadece insan gereksinimlerinin karşılandığı fiziksel bir nesne değil, aynı zamanda o mekanda yaşayan insanların kimliğinin yer aldığı sosyal ve kültürel bir birim olarak da görülebilir.

Kaya (1998)'ya göre; konut yalnızca fiziksel bir oluşum değildir. İçindeki yaşamla çevre değerlerini bütünleştiren bir ögedir. Bütün olarak değerlendirildiğinde, konut:

- bir sosyal oluşumdur;
- ekonomik değerleri yansıtan bir ögedir;
- değişik kültürlerin ifadesidir;
- teknik değerlerin yansıdığı bir oluşumdur;
- estetik değerler bütünüdür;
- çevre bileşenidir;
- fiziksel bir ögedir (Girginer, 2006)

Toplu konut; konutlar arası ilişkilerin kurulduğu, altyapı problemlerinin çözüldüğü, insanların günlük ve sürekli ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri, iletişim kurabilecekleri sosyal tesis ve yeşil alanlara sahip, gelecekteki gelişmeler göz önüne alınarak planlandığı konut topluluklarıdır (Orhon, 1987: Atala, 2002).

Ülkemizde, 1970'li yıllarda yavaş yavaş başlayan toplu konut alanların oluşumu, günümüzde bütün hızıyla devam etmektedir. Bugün kentler artık modern teknolojinin, ulaşım ve iletişim olanaklarının izin verdiği ölçüde uç noktalara doğru yayılmaktadır. Bu yayılma içinde yeni konut projelerinin oranı da

giderek artmaktadır (Şahin, 2008).

Konuttaki kullanıcı gereksinimleri 2 ana başlıkta toplanabilir. Bunlar:

1. Fiziksel kullanıcı gereksinimleri
2. Psiko-sosyal kullanıcı gereksinimleri

Susuzluk, açlık gibi insanın yaşamını sürdürmesi için gerekli olan gereksinimler; fiziksel gereksinimlerdir. Konutlarda kullanıcılar oturma, yemek yeme, yatma vb. eylemlerini gerçekleştirirken, mekanların kullanıcıları rahatsız etmemesi için uygun koşulların sağlanması gerekir (Armağan, 1997).

Konuttaki fiziksel kullanıcı gereksinimleri 5 grupta sınıflandırılabilir (Erata, 1998; Fırat, 2001):

- Mekansal Gereksinimler
- Isısal Gereksinimler
- Görsel Gereksinimler
- Sağlık Gereksinimleri
- Güvenlik Gereksinimleri

Konut değerini, dolayısıyla konutlardan oluşan sitelerin değerini arttıran ve azaltan koşullar aşağıda verilmiştir;

Konut değerini artıran koşullar;

- Çevrenin tanınır olması
- Konut ve dış mekan arasındaki doğal ilişki
- Aktif kullanılan açık alan
- Özel çevre
- Aktif şehirselleştirilmiş çevre
- Sakin doğal çevre
- Manzara
- Konut çevresinin düzenli olması
- Donatımların tam olması
- Kirliliği havadan arındırılmış çevre

Konut değerini azaltan koşullar;

- Merdiven çıkmak
- Asansör kullanmak
- Zeminle görsel ilişki olmaması
- Zeminle duygusal ilişki kurulmaması
- Anonim (kimliksiz) komşuluk
- Bahçe ve konut bakımı
- Konut-yeşil alan kopukluğu
- Ses geçirgenliği
- Sevimsiz çevre

- Hareket olanağı vermeyen çevre
- Gürültü ve hava kirliliği (Korkut, 1997).

Yukarıda verilen koşullar her yaş grubuna göre farklılık göstermektedir.

Konut çevresinin değerini artıran en önemli etenlerin başında yeşil alanlar ve bunların düzenlemesi ilkeleri gelmektedir. Bu nedenle yapılan bitkilendirmenin estetik ve işlevsel özelliklere sahip olması gerekir. Bitkilendirmede göz önüne alınması gereken özellikler aşağıda verilmiştir (Korkut, 2005);

- Yapısal tasarımı belirleme destekleme, kuvvetlendirme
- Mekan oluşturma
- Objeleri ve mekanları birbirine bağlama
- Ölçek değiştirme
- Çevreleme, kuşatma, sınırlandırma
- Gizlilik sağlama
- İstenmeyen görüntüleri saklama (perdeleme)
- Güzel görünümleri belirginleştirme, vurgulama, odak noktası oluşturma
- Yönlendirme
- Simgeleme
- Mekana hareket kazandırma, ilginç detaylar oluşturma
- Fon oluşturma
- Işık, sıcaklık, yağış ve bağıl nem, rüzgar kontrolü
- Gürültü kontrolü
- Hava kirliliği kontrolü
- Erozyon kontrolü

Bu çalışma kapsamında doğal, kültürel ve tarihi yapısı ile önemli olan Karabük iline bağlı Safranbolu İlçesi'nde konut ve site alanları gezilerek mevcut durumları saptanmaya çalışılmıştır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

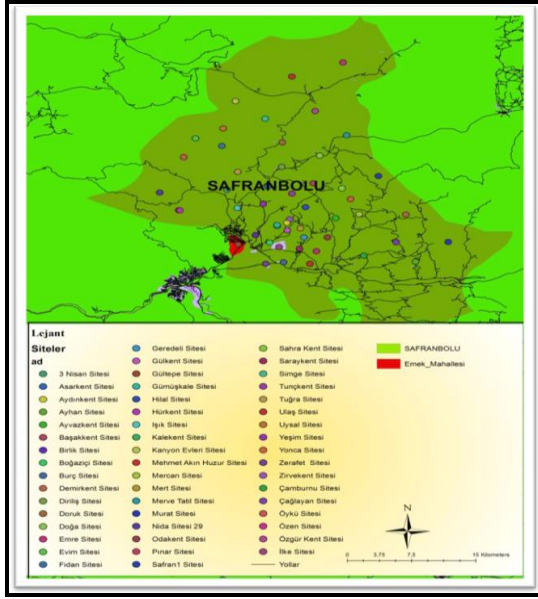
Araştırma alanı olarak Safranbolu ilçe sınırları içerisinde yer alan konut ve sitelerden örnekleme olarak seçilmiştir (Şekil 1). Safranbolu, Karabük ilinin en büyük ve gelişmiş ilçesidir. 41°-16' kuzey enlemi ile 32°-41' doğu boylamında yer alan Safranbolu, Ankara'nın 220 km kuzeyinde ve Karadeniz'in 90 km güneyindedir. Doğusunda Kastamonu, batısında ise Bolu ili yer almaktadır. 1013 km² yüzölçümüne sahip Safranbolu'nun büyük bir bölümü ormanlarla kaplıdır.

Safranbolu'da yıllık ortalama sıcaklık 12.3°C'dir. Ocak ayı ortalama sıcaklığı 2°C, Temmuz ayı ortalama sıcaklığı 22°C civarındadır. Yıllık sıcaklık ortalaması ise 20°C'dir. Bir bölgedeki maksimum ve minimum sıcaklık ortalamaları, bitkilerde çeşitli metabolik süreçlerde ortalama sıcaklık değerleri kadar önemli role sahiptir. Sahadaki yıllık ortalama maksimum sıcaklık 18.8°C'dir. Ortalama maksimum sıcaklıklar kışın yaklaşık 6 ile 9°C arasında, yazın ise 27 ile 30°C arasında değişmektedir. Yıllık ortalama minimum sıcaklık, 7.0°C'dir. 0°C'nin altındaki ortalama minimum sıcaklıklara yılın sadece bir ayında rastlanılmaktadır. Ortalama minimum sıcaklığın en yüksek olduğu yaz aylarında ise değer 15°C'yi aşmamaktadır. Mutlak maksimum sıcaklık 42°C, mutlak minimum sıcaklık ise -17.4°C'dir (Ünalı, 2007).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) Veri Tabanı 2013 yılı verilerine göre (Tablo 1) Safranbolu nüfusu 58373'tür. Nüfusun, 29710 erkek ve 28663 kadından oluşmaktadır. Oransal dağılıma göre ise; nüfusun %50.90'u erkek, %49.10'u ise kadındır (TÜİK, 2013).

Tablo 1. Safranbolu ilçesi nüfus bilgileri (TÜİK, 2013).

	ERKEK	KADIN	TOPLAM
İlçe Merkezi	20430	22383	42813
Belde ve Köyler	9280	6280	1556
TOPLAM	29710	28663	58373

Şekil 1. Safranbolu'nun konumu.

Çalışmanın yöntemi 3 aşamadan oluşmaktadır;

1. Aşama: Ön etüt; Safranbolu'da bulunan tüm mahallelerdeki sitelerin gezilmesi ve ön araştırma yapılarak çalışmaya uygun potansiyele sahip alanların belirlenmesi,

2. Aşama: Verilerin toplanması; belirlenen siteler ile ilgili verilen düzenli bir şekilde toplanması ve değerlendirilmesi amacıyla "değerlendirme kartları" oluşturulmuştur. Hazırlanan bu kartlardaki kriterler toplu konut ve sitelerde olması gereken kriterler olarak göz önüne alınmıştır. Bu amaçla değerlendirme kartlarında göz önüne alınan kriterler (Eti, 1994; Erata 1998; Demir, 1998; Sayan, 2000; Aslan, 2007; Şahin, 2008);

- Blok sayısı
- Daire sayısı
- Güvenlik (Site Giriş-Çıkış)
- Otopark (Sayı ve yeterlilik)
- Oturma-dinlenme alanları ve birimleri
- Çocuk oyun alanı
- Spor alanları

- Bitkisel düzenleme (fonksiyonel ve işlevsel)
- Peyzaj donatı elemanlarıdır.

3. Aşama: Değerlendirme; alanlar ile ilgili doldurulan değerlendirme kartlarının yorumlanması, görsel öğeler ile desteklenerek bu alanların yapısal ve bitkisel olarak değerlendirilmesi

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Çalışma kapsamında değerlendirilmesi yapılan site isimleri ve bulgular Tablo 2 ve 3'de verilmiştir.

Tablo 2. Değerlendirme yapılan site isimleri.

➤ 3 Nisan Sitesi	➤ Özgür Kent Sitesi
➤ Saraykent Sitesi	➤ Kanyon Evleri Sitesi
➤ Emre Sitesi	➤ Mert Sitesi
➤ Gülkent Sitesi	➤ İlke Sitesi
➤ Zerafet Sitesi	➤ Ulaş Sitesi
➤ Yonca Sitesi	➤ Tuğra Sitesi
➤ Başakkent Sitesi	➤ Ayvazkent Sitesi
➤ Boğaziçi Sitesi	➤ Doğa Sitesi
➤ Burç Sitesi	➤ Tunçkent Sitesi
➤ Kalekent Sitesi	➤ Demirkent Sitesi
➤ Gümüşkale Sitesi	➤ Çağlayan Sitesi
➤ Nida Sitesi	➤ Özen Sitesi
➤ Gültepe Sitesi	➤ Merve Tatil Sitesi
➤ Doruk Sitesi	➤ Simge Sitesi
➤ Safran1 Sitesi	➤ Çamburnu Sitesi
➤ Sahra Kent Sitesi	➤ Fidan Sitesi
➤ Zirvekent Sitesi	➤ Murat Sitesi
➤ Öykü Sitesi	➤ Uysal Sitesi
➤ Hürkent Sitesi	➤ Evim Sitesi
➤ Aydıncıkent Sitesi	➤ Mercan Sitesi
➤ Asarkent Sitesi	➤ Ayhan Sitesi
➤ Odakent Sitesi	➤ Birlik Sitesi
➤ Pınar Sitesi	➤ Geredeli Sitesi
➤ Işık Sitesi	
➤ Hilal Sitesi	
➤ Mehmet Akın Huzur Sitesi	
➤ Yeşim Sitesi	
➤ Diriliş Sitesi	

Tablo 3. Çalışma alanına ait bulgular.

Site İsimleri	Güvenlik (Site)	Otopark	Oturma -Dinlenme Alanları ve Birimleri	Çocuk Oyun Alanı	Spor Alanı	Bitkisel Düzenleme	Peyzaj Donatı Elemanları
3 Nisan Sitesi		x	x	x		X yetersiz	x
Saraykent Sitesi		x	x				x
Emre Sitesi		x	X yetersiz			X yetersiz	x
Gülkent Sitesi		x				X yetersiz	x
Zarafet Sitesi	x	x				X yetersiz	x
Yonca Sitesi		x	X yetersiz			x	x
Başakkent Sitesi		x	x			X yetersiz	
Boğaziçi Sitesi		x					X yetersiz
Burç Sitesi		x	X yetersiz			X yetersiz	
Kalekent Sitesi		x	X yetersiz			X yetersiz	x
Gümüşkale Sitesi		x	x	X yetersiz		X yetersiz	x
Nida Sitesi		x				X yetersiz	x
Gültepe Sitesi		x	x				x
Doruk Sitesi		x	X yetersiz			X yetersiz	
Safran1 Sitesi		x				X yetersiz	
Sahra Kent Sitesi		x	x	x	x		x
Zirvekent Sitesi	x	x	x			X yetersiz	
Öykü Sitesi		X yetersiz	x				X yetersiz
Hürkent Sitesi		x				X yetersiz	x

Tablo 3 devam ediyor

Aydınkent Sitesi		x	x			X yetersiz	x
Asarkent Sitesi						X yetersiz	x
Odakent Sitesi		x				X yetersiz	x
Pınar Sitesi		X yetersiz					x
Işık Sitesi		x	x			X yetersiz	x
Hilal Sitesi		X yetersiz	X yetersiz	x		X yetersiz	x
Mehmet Akın Huzur Sitesi		X yetersiz	x	x	x	x	x
Yeşim Sitesi		x				X yetersiz	
Diriliş Sitesi		x			x	X yetersiz	
Özgür Kent Sitesi	x	x	X yetersiz			x	x
Kanyon Evleri Sitesi	x	x	x	x	x	x	x
Ulaş Sitesi		x	x			X yetersiz	
Mert Sitesi		X yetersiz	x			X yetersiz	
İlke Sitesi		x					
Tuğra Sitesi		x	X yetersiz				x
Ayvazkent Sitesi	x	x	X yetersiz	x			x
Doğa Sitesi		x	x				x
Tunçkent Sitesi		x			x		
Demirkent Sitesi			x				
Çağlayan Sitesi		x	X yetersiz	x		x	x
Özen Sitesi		X yetersiz	x				x
Merve Tatil Sitesi		X yetersiz	X yetersiz			x	x

Tablo 3 devam ediyor

Simge Sitesi		x	X yetersiz	x	x	x
Çamburnu Sitesi	x	x	X yetersiz	x	x	x
Fidan Sitesi		x	x		X yetersiz	
Murat Sitesi		X yetersiz	x		X yetersiz	x
Uysal Sitesi		X yetersiz	x		X yetersiz	
Evim Sitesi					x	
Mercan Sitesi		X yetersiz	x		X yetersiz	x
Ayhan Sitesi					x	
Birlik Sitesi		X yetersiz	x		X yetersiz	x
Geredeli Sitesi		x			X yetersiz	x

Elde edilen verilere göre;

- Sitelere giriş-çıkış kontrolünü sağlamak amacıyla bulunması gereken güvenlik biriminin araştırma kapsamındaki sitelerden sadece %12'sinde bulunduğu,
- Sitelerin %72'sinde otopark mevcut olduğu ancak otopark alanının bu sitelerden sadece %36'sında yeterli miktarda olduğu tespit edilmiştir (Şekil 2a, b).

Şekil 2a. Çalışma alanından görüntüler (Özgürkent Sitesi).

Şekil 2b. Çalışma alanından görüntüler (Özgürkent Sitesi).

- Sitelerin sadece %43'ünde oturma ve dinlenme alanı bulunduğu (Şekil 3a, b), geriye kalan kısmında ise oturma ve dinlenme alanlarının yetersiz ve/veya bakımsız olduğu,
- Sitelerden sadece %22'sinde çocuk oyun alanı bulunduğu, ancak bu sitelerdeki çocuk oyun alanlarının da tamamına yakınının yetersiz olduğu tespit edilmiştir (Şekil 4a, b).

Şekil 3a. Çalışma alanından görüntüler (Tuğra Sitesi).

Şekil 3b. Çalışma alanından görüntüler (Tuğra Sitesi).

Şekil 4a. Çalışma alanından görüntüler (Ayvazkent Sitesi).

Şekil 5a. Çalışma alanından görüntüler (Kanyon Evleri).

Şekil 4b. Çalışma alanından görüntüler (Ayvazkent Sitesi).

Şekil 5b. Çalışma alanından görüntüler (Kanyon Evleri).

- Sitelerden yalnızca %5'inde spor alanı mevcut olduğu (Şekil 5a, b),
- Yapılan bitkisel düzenlemeler (fonksiyonel ve işlevsel) özelliklerine göre değerlendirildiğinde ise sitelerin yalnızca %19'unda yeterli düzeyde olduğu tespit edilmiştir (Şekil 6a, b).

- Sitelerde peyzaj donatı elemanlarının genelde kullanılmaya çalışıldığı (Şekil 7a, b), buna göre de sitelerin %65'lik bir kısmında uygulandığı tespit edilmiştir.

Şekil 6a. Çalışma alanından görüntüler (Ayhan Sitesi).

Şekil 7a. Çalışma alanından görüntüler (Emre Sitesi).

Şekil 6b. Çalışma alanından görüntüler (Ayhan Sitesi).

Şekil 7b. Çalışma alanından görüntüler (Emre Sitesi).

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde insanların ferah ve daha modern yapılara sahip sitelerde yaşama arzularının sürekli artan bir eğilim göstermesi, toplu konut ve sitelerin yaygınlaşmasına sebep olmuştur. Ancak kentlerde yaşanan bu denli yoğun yapılaşma durumu kullanıcıların bu konudaki isteklerinin tam olarak karşılanamamasına da sebep olmaktadır.

Özellikle peyzaj düzenlemelerin önemli olduğu bu zamanda, peyzaj mimarının çizip uyguladığı projelerde peyzaj mimarlarına henüz yasada imza yetkisi tanınmamıştır. Bu sebepten dolayı, projelerde peyzaj mimarlarının imza yetkisinin zorunlu olmadığı bölgelerde konut ve site alanlarına yönelik işler, mimar ve ona bağlı olarak müteahhitin inisiyatifine bağlı olarak yürütüldüğünden, kullanıcı konumundaki kişilerin ilgili düzenlemeler konusundaki temel ihtiyaçlarının hep arka plana atılmasına sebep olmuştur.

Bu kapsamda yapılan araştırmanın sonuçları incelendiğinde, araştırmaya konu olan sitelerin tamamına yakında site ve otoparklara giriş çıkışlarda güvenlik noktasının olmadığı belirlenmiştir. Bununla beraber otoparkların genelde site içlerinde olduğu ve güvenlik bariyerleri ile çevrelendiği de tespit edilmiştir. Ayrıca güvenli sitelerin diğer sitelere göre daha çok tercih edildiği de saptanmıştır. Günümüzde güvenlik unsurunun her geçen gün arttığı göz önüne alınacak olursa, bu durumun önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Araştırmanın yapıldığı bölgede genellikle otopark alanlarının bulunduğu belirlenmiş olup, otoparkı bulunan sitelerin en büyük sorunu olarak, araç sayısı hesaplanmadan ayrılan alanların gelişigüzel kullanılması şeklinde tespit edilmiştir. Bu nedenle birçok sitede otoparkların gelişigüzel doluluğundan dolayı araç sahiplerinin araçlarını site içerisinde bulunan yollara park etmek zorunda kaldığı da belirlenmiştir. Yine birçok otopark alanı ise sadece sert döşemelerden oluşmakta olduğu için araçların park edeceği çizgi ve ayraçlara yer verilmemiştir.

Site ve toplu konut bahçelerinin en önemli işlevsel özelliklerinden biri, kentte yaşayan halkın rekreasyonel ihtiyaçlarını sağlamaya yönelik olmasıdır. Araştırma kapsamında incelenen sitelerin birçoğunda oturma birimlerine rastlanmasına rağmen, mekan olarak oturma alanlarının çok az

sayıda olduğunu söylemek yerinde olacaktır.

Bir diğer önemli unsur da kullanıcıların sportif ihtiyaçlarını karşılayacak mekanların düzenlenmemesindeki önemli eksikliklerdir. Gençlerin sportif anlamda faaliyet içerisinde olmamaları, fiziksel olarak gelişimlerini olumsuz yönde önemli ölçüde etkilemektedir. Site bahçelerinin genelinde çocukların ihtiyacını karşılayabilecek oyun alanlarının çok az olması ve oyun alanları olan sitelerin de bakımsızlıktan dolayı bu alanları kullanamamaları söz konusudur.

Site bahçelerinin yeşil alanlarını oluşturan özellikle çim alanlarının özelliklerini kaybettiği de araştırma sonuçları dahilinde gözlemlenmiştir. Bitkisel materyaller incelendiğinde, bitkilendirmenin çoğunun estetik ve işlevsel gerekliliklerini yerine getiremediği, özellikle otopark bitkilendirmesinin hiçbir alanda yapılmadığı; gölgeleme, vurgu, sınırlama, yönlendirme ve perdeleme amaçlı bitkilendirmenin ise sınırlı sayıda alanda yapıldığı da belirlenmiştir.

Kullanıcıların toplu konut ve siteleri seçmelerinin en büyük sebepleri arasında rekreasyon alanları, çocuk oyun alanları, spor alanları, güvenlik, otopark, ve bitkisel düzenlemeler gösterilmektedir. Yapılan siteler incelendiğinde genel olarak bu tip özelliklerin çoğunun göz ardı edildiği gözlemlenmiştir. Safranbolu gibi tarihi ve doğal yapısıyla yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çeken bir kentin, her alanda olduğu gibi bu alanda da yapılacak olan düzenlemelere önem vermesi gerekmektedir. Bu araştırmanın sonuçlarından hareketle, bundan sonra yapılacak düzenlemelerde belirtilen kriterlerin yetkili merciler tarafından göz önüne alınması ve gereken çalışmalar amacına uygun biçimde yapılarak yerleşim birimlerinin oluşturulması önerilmektedir.

TEŞEKKÜR

Bu çalışma KBÜ-BAP-13/2-DS-055 No'lu "Safranbolu Kentinin Konut ve Site Alanlarının Yeşil Alan Durumlarının Saptanması" başlıklı proje Karabük Üniversitesi Bilimsel Araştırma Proje Koordinatörlüğü tarafından desteklenmiştir.

KAYNAKLAR

1. Armağan, B. 1997. Toplu Konutlarda Yüksek Konut Bina Uygulamalarında Psiko-Sosyal Gereksinimler Açısından Kullanıcı Memnuniyetinin İrdelenmesi. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 85 s, İstanbul.
2. Aslan, F. 2007. Toplu Konut Yerleşimlerinde Peyzaj Tasarımı ve Yönetimi Sorunlarının Çözümünün, Ankara Koru-Yön Örneğinde İrdelenmesi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara.
3. Atala, Ç., 2002. Bursa Beşevler Bölgesi'ndeki Konut Yerleşimlerinin Performans Analizi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
4. Demir, E. Kentsel Farklılaşma ve Kimlik: Ankara'da Konut Çevreleri Üzerine Bir Araştırma. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı Kent ve Çevre Bilimleri Dalı, Doktora Tezi, 195s, Ankara, 1998.
5. Erata, K. 1998. Toplu Konutlarda Kullanıcı İsteklerini Sistematize Eden Bir Tasarım Rehberi, Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 200 s, Edirne.
6. Eti, F.N. 1994. Halkalı Toplu Konut alanının Kullanım Sonrası Değerlendirilmesi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
7. Fırat, F. 2001. Konya Merkez ve Çevresindeki Konut Alanlarının İrdelenmesi. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 177 s, Ankara.
8. Girginer, S. 2006. Kentsel Tasarım ile Ekolojik Sürdürülebilirliğin İlişkilendirilmesi ve Toplu Konut Gelişme Bölgelerinde Örnekleme, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
9. Kaya, İ. S. 1998. Konut mekanlarından, kent ölçeğinde görsel kirliliğe, Ege Mimarlık Dergisi, 98:4-28.
10. Koçhan, A. 2003. Doğal çevreyle kurulan anlamsal bağ: sürdürülebilir toplu konut tasarımı, Yapı Dergisi, 256, s. 49-55.
11. Korkut, A.B. 1997. Tekirdağ Kıyı Şeridi Tatil Sitelerinin Peyzaj Mimarlığı İlkeleri Yönünden İrdelenmesi, Trakya Üniversitesi Tekirdağ Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Tekirdağ Çevre Koruma Vakfı Yayın No: 1, Tekirdağ.
12. Korkut, A.B. 2005. Bitkisel Tasarım Ders Notları, T.Ü. Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü (Basılmamış), 150 s, Tekirdağ.
13. Orhon, İ. 1987. Toplu Konut İşletmesi III, Tübitak, s.5.
14. Ünalı, Ü.E. 2007. Tehdit ve Tehlike Altında Bir Kültür Bitkisi: Safran (*Crocus sativus* L.), Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 17, Sayı:2, s. 53-67, Elazığ.
15. Sayan, G. 2000. Türkiye'de Toplu Konut Alanlarında Mevcut Dış Mekan Planlama Kararlarının İrdelenmesi ve Plan Kararlarının Standartlaştırılması, Ankara Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.
16. Şahin, C.K. 2008. Isparta Kent Merkezi Konut Bahçelerindeki Bitkisel Materyalin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Isparta.
17. TÜİK 2013. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi. Türkiye İstatistik Kurumu.

ALTINDERE VADİSİ MERYEMANA DERESİ GÜZERGÂHINDA DOĞA TEMELLİ TURİZM ETKİNLİĞİ: YAMAÇ PARAŞÜTÜ

Zeynep PİRSELİMOĞLU BATMAN¹, Öner DEMİREL¹

¹: Karadeniz Teknik Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Trabzon. *: Sorumlu yazar

ÖZET

Uluslararası turizm koridoru olarak bilinen Altındere Vadisi, Meryemana Deresi güzergâhı, Galyan Vadisi arasında kalan Yazlık Köy ve yayla yerleşimleri doğal kaynakları tarihi ve kültürel değerleri açısından çok zengin özelliklere sahip alanlardır. Bu çalışmada amaç, alternatif turizm alanları olarak öne çıkan bu alanlarda doğa temelli turizm etkinlikleri içinde yamaç paraşütü etkinliğinin yapılabilirliğini ortaya koymaktır. Çalışmada, yamaç paraşütü ile ilgili temel bilgiler verilerek çalışma alanında uzmanlar eşliğinde yapılan gözlem ve yerel incelemeler sonucu yamaç paraşütü ilgili eğitim adaları (dağ-plato, dere bitişiği-alçak alanlar) ile iniş ve kalkış noktaları belirlenmiştir. Yapılan bu çalışmalar sonucunda alanda belirlenen uygun yamaç paraşütü noktalarının saptanması ile yamaç paraşütü sporu için alçak ve yüksek tepeler ile irtifa farkları, iniş kalkış alanları, eğitim adaları için rota tayini haritası oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yamaç paraşütü, Alternatif turizm, Doğa temelli turizm, Altındere Vadisi, Yazlık Köy.

NATURED BASED TOURISM ACTIVITY IN THE ROUTE OF ALTINDERE VALLEY MERYEMANA CREEK ROUTE: PARAGLIDING

ABSTRACT

The present study was conducted in areas covering Yazlık Village and plateau settlement which are all located between Altındere Valleys Meryemana River route and Galyan Valley. These areas are all have rich natural resources, historical and cultural values. The purpose of this study is to put forth alternative tourism areas and evaluated can be made in this context nature based tourism activities of paragliding. Basic information about paragliding give within the study. In the study area according to observation and local investigations accompanied by experts was determined by arrival and departure points abouts paragliding training islands (mountain-plateau, adjacent creek-low lying areas). As a result of tese study were determined appropriate paragliding specified point in the area. With this identification, the paragliding route map has been created for with altitude differences low and high hills, landing and departure areas and traning areas.

Keywords: Paragliding, Alternative tourism, Nature based tourism, Altındere Valley, Yazlık Village.

1. GİRİŞ

Turizm çevreyi etkileyen ve çevreden etkilenen küresel bir sistemdir (Day and Cai, 2012). 1980'li yılların sonunda, çevre boyutu göz önüne

alınmazsa, turizm yörelerinin çekiciliğinin azalacağı, hatta yok olacağı anlaşılmıştır. 1980'li yılların sonlarında, Türkiye, Dünyada gelişen alternatif turizm çeşitleri kalıplarında değişiklikler yapmış ve alternatif turizm türlerine yönelmeye başlamıştır

(Doğaner, 1994). Bugün artık klasik turizm anlayışına göre farklılaşan biçimde alternatif turizm, yumuşak turizm, eko-turizm, bilinçli turizm, kırsal turizm ve nihayet sürdürülebilir turizm biçim ve yaklaşımları gündeme gelmiştir. Kitle turizmi geniş sayıdaki insanı barındıracak altyapıyla doğal çevre üzerinde olumsuz etkilere sahiptir (Doğaner, 1994). Bu turizmin çevresel değerlerin düşüşüne neden olan etkilerine karşılık doğaya ve yerel değerlere saygılı ve onları değiştirmeyen düşüncenin ürünü olarak ortaya çıkan kavramlar alternatif turizm başlığı altında değerlendirilmiştir (Kurdoğlu, 2008).

Kitle turizmine doğrudan zıt özelliklere sahip doğal, kültürel ve yerel değerlere saygılı alternatif turizm (Weaver, 1999; Cai, 2001; Fennel, 1999; Mieczkowski, 1995) hareketleri (Etkinlik turizmi; spor turizmi, maceraya dayalı sporlar, özel ilgiler ve hobiler, Bilimsel/eğitsel turizm; botanik turizmi, doğa fotoğrafçılığı, jeomorfolojik oluşumları inceleme, yaban hayatı gözlemciliği, kuş gözlemciliği, doğa eğitimi, Doğa Temelli Turizm; doğa turizmi, yeşil turizm, kırsal turizm, yumuşak turizm, sorumlubilinçli turizm, eko-turizm, Kültürel Turizm; inanç turizmi, ipek yolu, antik kentler ve tarihi çekim yerleri, mimari turlar, müze turları, tarihsel turlar, festivaller, gelenek-görenek turizmi, karayolu turizmi, kültür yürüyüşleri) çevreye duyarlı olması sebebiyle temelinde bozulmamışlık, korumakullanma dengesi ve sürdürülebilirlik kavramları olan ekolojik temelli turizm başlığı altında da değerlendirilmektedir.

Ekolojik temelli turizm etkinlikleri için özellikle aranan yerler konumuna gelmiş olan ve doğal özellikleri korunmuş kırsal alanlar, çeşitliliği artan etkinlikler için gereksinim duyulan doğal ortamlar olmuştur (dağlık bölgeler, nehir ve deniz kenarları, kumsallar, çöller vb.) (Topay, 2003). Geleneksel etkinlikler daha pasif, dinlendirici, aile veya gruplarla yapılabilen, düşük teknoloji, ekonomik olarak daha uygun, çoğunlukla kırsal alanlarda yapılan etkinliklerdir. Günümüzde ortaya çıkan etkinlikler ise daha aktif macera dolu, teknolojisi yüksek, ekonomik olarak daha yüksek ücretlere sahip, bireysel olarak yapılabilen kentlerle daha çok bağlantılı, yeteneklere dayalı etkinlikleri barındırır (Butler, 1998). Ülkemizin sahip olduğu doğal kaynak değerlerini bilinçli olarak turizme açmak, turizmi çeşitlendirmek ve yaygınlaştırmak, bölgeler arası ekonomik kalkınma açısından denge sağlanması

açısından önemli olmasının yanında, ülke tanıtımında da önemlidir (Bulut ve Yılmaz, 1998). Bunların yanında birçok dış mekan rekreasyon aktiviteleri doğa temelli turizm ürünleriyle ticarileşmiştir (Tangeland and Aas, 2011).

Doğa temelli turizm etkinlikleri ekolojik temelli turizm başlığı altında değerlendirilen, doğal kaynakları kullanmak kapsamında basit serbest zaman gezisi ve ekolojik olarak yararlı olan bütün etkinlikler olarak da ifade edilir. Doğa temelli turizm etkinlikleri içerisinde yer alan yamaç paraşütü, günümüzde ortaya çıkan aktif ve macera dolu, yüksek teknoloji, bireysel olarak yapılabilen kırsal alan etkinliklerindedir (Butler, 1998; Imghan and Durst, 1989; Roberts and Hall, 2001). Yamaç paraşütü ülkemizde hızla gelişmektedir. Ülkemiz yamaç paraşütü uçuşu için elverişli noktalara sahiptir. Hemen her şehirde uçuşa uygun bölgeler bulunabilir. Özellikle Türkiye'nin ve dünyanın en iyi uçuş noktası olarak sayılabilecek Ölüdeniz-Babadağ ilk sırada yer alır. Bunun yanında Denizli-Pamukkale, Ankara-Gölbaşı, Bolu-Abant, Eğirdir, Kayseri, Eskişehir-İnönü diğer başlıca uçuş noktalarıdır (URL-1, 2015).

Yamaç paraşütü sporunun doğmasıyla birlikte yüz binlerce insan, doğada kuşlar gibi süzülmenin ve yeryüzüne kuşbakışı bakmanın keyfini çok kolay bir şekilde yaşamaya başlamıştır. Yamaç paraşütü amatör havacılıkta motorsuz uçuş araçları alanında, balon, planör ve delta kanattan sonra geliştirilmiş en son teknolojiyi içermektedir. Yamaç paraşütü, uçmanın en kolay ve en ucuz yolu olan yamaç paraşütü ile uçmak gerçekten de basit ve pratiktir. Rengârenk yamaç paraşütleri de gökyüzünü giderek daha fazla süslemekte ve insanları kendisine çekmektedir. Yamaç paraşüt sporunun kısa zaman içerisinde bu kadar çok yaygınlaşmasının ve sevilmesinin en önemli sebebi ferdi olarak yapılabilmesi ve aynı zamanda da bir doğa sporu olmasıdır (Anonim, 2006; Özgülbaş, 2005).

Yamaç paraşütünün yapılabilmesinin ilk koşulu, yamaç paraşütü ile uçarken yanınızda bulundurmanız gereken tüm malzemeler ile 30-35 kg ağırlığındaki delta kanadına ek olarak yedek paraşüt, hava akımlarına göre şekillendirilmiş bağlantı elemanları, altimetre, variometre (Yamaç paraşütünün alçalış ya da yükseliş miktarını feet/dakika cinsinden ölçen alet), pusula, hız saati, telsiz ile yüksek kesimlere

ulaşmanızı sağlayan bir yol ağıdır.

İster istemez bu spor dalının gelişmesini sağlamanın önemli bir yaptırımını yol ağının ıslah edilerek iyileştirilmesinin sağlanmasıdır (Anonim, 2012). Türkiye'de yamaçtan koşarak uçuş denemeleri 1985'te ilk olarak serbest atlayış paraşütleri ile yapılmış, 1988'den itibaren yamaç paraşütleri, sınırlı bir kitle tarafından farklı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Yirmi yıldan beri bir grup gönüllü tarafından Trabzon'da yamaç paraşütü yapılmakta olup THK Trabzon Sportif Havacılık Kulübü'nün kuruluşu 2007 yılında gerçekleştirilmiş ve çok hızlı bir ivme kazanarak Trabzon il hudutları içinde 6 noktada uçuşlar yapılır hale gelmiştir. Bu

noktalar; Akyazı Uçuş Tepesi (130 m), Akçakale Uçuş Tepesi (375 m), Yoroç Uçuş tepesi (450 m), Düzköy Hakça Eğitim Tepesi (1800 m), Uzungöl Uçuş Tepesi (1800-2000 m) ve Tonya Uçuş Tepesi (1700 m)'dir. Ayrıca 2009 da ilk olarak 1. Uluslararası Trabzon Havacılık Festivali Çaykara İlçesi'ne bağlı Uzungöl'de düzenlenerek 85 sporcunun katılımıyla yamaç paraşütü, mikrolight, serbest paraşüt ve model uçaklarla uçuşlar yapılmıştır (Şekil 1). 2. Uluslararası Trabzon Havacılık Festivali de yine Uzungöl'de 2010 yılında 200 sporcunun katılımıyla gerçekleştirilmiştir.

Şekil 1. Trabzon İlinde Bulunan Önemli Uçuş Noktaları

1.1. Yamaç Paraşütü İle İlgili Bilgiler

Yamaç paraşütü basit bir hava aracıdır. Hiç motor gücü olmadan, sadece yükselen hava akımları sayesinde süzülerek uçabilen 5 kg ağırlığında uçmaya yarayan basit ve hafif bir hava aracıdır. Özenli ve karmaşık tasarımların sonucunda oluşmuştur. Bu yamaç paraşütü en ucuz, hafif hava aracı ve doğayla iç içe olmasından dolayı dünyada büyük bir hızla gelişmekte ve tercih edilmektedir (Anonim, 2009).

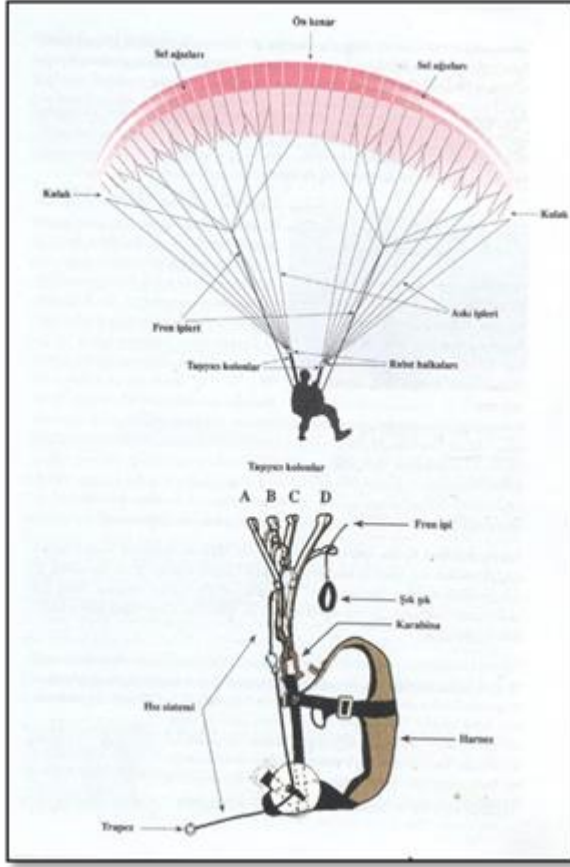
Yamaç paraşütü, serbest atlama paraşütüne benzeyen bir paraşüt ile uçak yerine, yüksek bir tepeden koşarak havalanmaktadır. Eğimli ve yüksek bir tepeye açık olarak serilen paraşüt, pilotun koşmaya başlaması ile hava ile dolar ve pilotla birlikte havalanır. Uçuşların süresi, kullanılan malzemenin performansı ve pilotun tecrübesine bağlı olarak kilometrelerce ve saatlerce sürebilir. Tek kişi ve iki kişilik (tandem) kanatları da vardır (URL-1, 2015).

Paraşütün yüzey alanı pilotun ağırlığına göre değişebilmektedir. Bu alan 21-27 m² arası olmakta 45 kilodan 110 kiloya kadar pilotlar için uygun uçabilme olanağı sağlamaktadır. Bir yamaç paraşütünün performansı kanadın hızı, yükseklik kaybetme oranı ve süzülme oranı ile yakından ilişkilidir (Anonim, 2006).

Yamaç paraşütü takımı temel olarak 4 temel ekipmandan oluşur; Kanat (Kubbe, Kanopi), Askı İpleri, Taşıyıcı Kolonlar ve Harness (Kuşam Tertibatı); Yedek paraşüt, Kask, GPS cihazı, Variometre, Rüzgar Ölçer, Manyetik Pusula, Telsiz, Lisans, uçuş tulumu, eldiven ve botlar, Windsock ve Streamer, Hook-knife (URL-2, 2015) (Şekil 2).

Yamaç paraşütü uçarken, rüzgâr yardımıyla tamamen şişirildiğinde kanat şeklini alır. Uçabilmek için yamaç paraşütü ile pilotun ağırlığını taşıyabilecek ve süzülme yapılabilecek bir kaldırma gücüne sahip olunmalıdır. Bu kaldırma kuvveti, kalkış sırasında pilotun koşması ile bir miktar hızla sağlanır. Kanat, havada uçuşunu ileri ve aşağı

doğru sürdürürken yapısı itibariyle üzerinde hava akımları oluşturur. Burada iki kuvvet etkili olur. Birincisi yerçekiminden (ağırlık) dolayı pilotu aşağı doğru çeken kuvvet, diğeri ise pilotu yukarı doğru çeken kaldırma kuvvetidir (Şekil 3). Yamaç paraşütü ile ilgili temel bilgilerin başında paraşütün nasıl kalkış iniş yapılması gerektiğini açıklamak gerekirse; üç çeşit kalkış yöntemi vardır. Düz kalkış, çok hafif rüzgârlarda ya da rüzgârın hiç olmadığı durumlarda uygulanan ve pilotun öne doğru hızlı bir şekilde koşmasını gerektiren bir kalkış yöntemidir. Ters kalkış, sabit pozisyonda yapılan ve pilotun öne doğru hareketini gerektirmeyen bir daha çok rüzgârlı havalarda uygulanan kalkış yöntemidir. Üçüncü yöntem ise, bir tekne veya motorlu bir araç tarafından çekilmesi şeklinde yapılan vinç yardımıyla kalkıştır (Özgülbaş,2005). İniş yapılırken ise; pilotun öncelikle nereye iniş yapacağına karar verilmelidir. İniş alanı tercihen engellerin, hayvanların, elektrik ve telefon tellerinin bulunmadığı, türbülansa sebep olabilecek ağaç, bina ve tepelerden uzakta düz bir alan olmalıdır. Alan ne kadar büyük olursa emniyet de o kadar artar. Planlanan hedefe yaklaşırken ve iniş anına fren ipleri bırakılmamalıdır. Rüzgâra karşı yapılacak inişler oldukça yavaş olacaktır. Bu nedenle yere en az 10 metre kala rüzgâra karşı dönülmelidir. Son yaklaşıma girdikten sonra, kesin dönüş, sert ve ani fren, stol, 360 derecelik dönüşler, kesinlikle yapılmamalıdır (Anonim, 2009). Yamaç paraşütü yapılması düşünülen alanlarda ise uygun hava şartları (sis, rüzgar, kar, yağmur, vb.), önemlidir. Kalkış yerinin hakim rüzgar yönü, yüksekliği ve eğimi kalkış yerinin emniyeti açısından öncelikle değerlendirilmesi gereken özelliklerin başında gelmektedir. Kalkış yerinin emniyeti için gerekli bir diğer özellik ise uçuş yapılacak tepelerde kalkış, uçuş ve iniş güvenliğini tehlikeye atabilecek mesafedeki alanlarda teleferik merkezi, telesiyej, yüksek gerilim hattı, telefon hattı, otel, pansiyon, motel, restoran, vb. gibi engeller bulunmamalıdır. İniş alanlarında ise tercihen engellerin bulunmadığı, türbülansa sebep olabilecek ağaç, bina ve tepelerden uzakta düz bir alan olmalıdır (Topay, 2003).

Şekil 2. Yamaç Paraşütünün Bölümleri (Özgülbaş, 2004).

Şekil 3. Yazlık Köy üzerinde yamaç paraşütü uçuşu (Anonim, 2012).

2. MATERYAL VE METOD

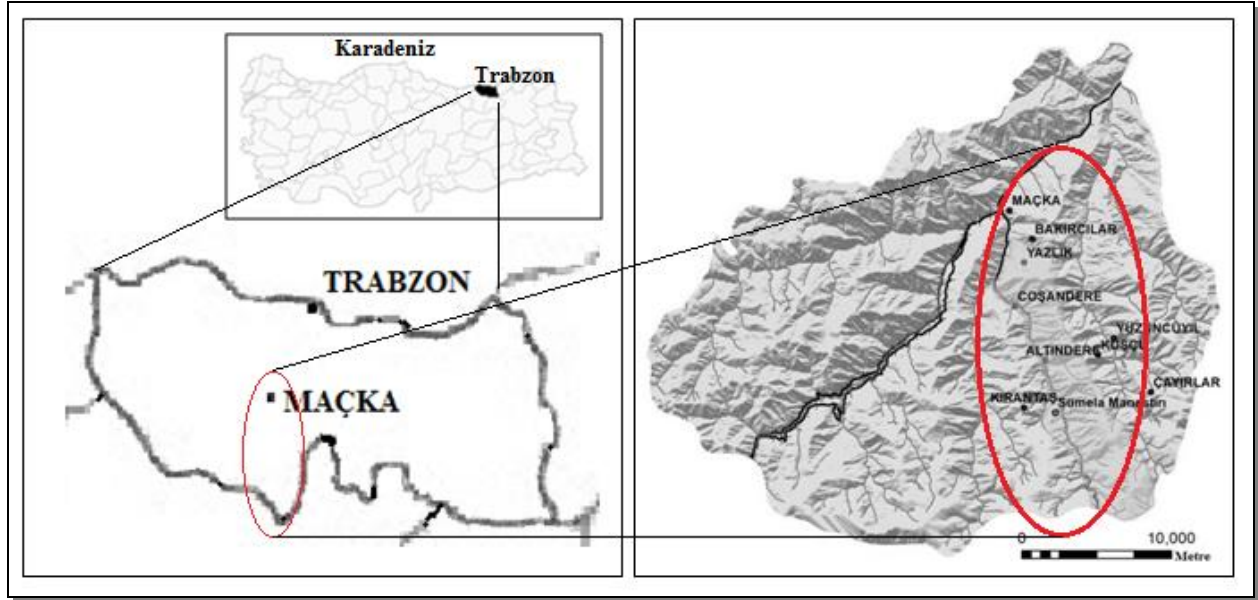
Çalışma Trabzon ili Altındere Vadisi'nde turizm etkinlikleri bakımından çok zengin doğal ve kültürel kaynak değerlerine sahip Maçka İlçesi Yazlık Köy ve yayla (İskobel yaylası, Goflagol yaylası, Kusal yaylası, Rışk yaylası, Gebi yaylası, Saveriksa yaylası, Raşi Mezrası, Çayırlar Mezrası, Cuma Tepesi) yerleşimlerinde gerçekleştirilmiştir (Şekil 4). Düzgüneş ve Demirel (2013) yaptıkları çalışmada Altındere Vadisi'nin özellikle milli park sınırları içerisinde kalan alanlarda rekreasyonel aktiviteler açısından zengin olduğunu ortaya koymuşlardır. Kamping, yaban hayatı gözlemi, at biniciliği, safari, bisiklet gezintileri, kuş gözlemciliği, Sümela Manastırı ziyaretleri, hiking (gezinti-yürüyüş), tırma-

nıcılık, fotoğrafçılık, avcılık, yamaç paraşütü gibi çoğunlukla doğa temelli turizm etkinliklerin yapılabileceğini vurgulamışlardır. Alanın sahip olduğu bu zengin değerlerin yanında bu çalışma ile amaç, alternatif turizm alanları belirleyerek doğa temelli turizm etkinliği olan yamaç paraşütü sporunun yapılabilirliğini ortaya koymaktır.

Araştırma alanını tanımlayan sayısal ortamda bulunan topoğrafik haritalar, Orman Harita ve Fotogrametri Müdürlüğü'nden elde edilen orman amenajman haritaları, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığın'dan elde edilen mevcut alan kullanımların dâhil olduğu STATİP haritaları ve yine aynı ölçekte hazırlanmış haritalar ve ayrıca alan ile

ilgili plan, proje, resim ve diğer materyallerden de faydalanılmıştır. Yapılan arazi çalışmalarında sayısal ortamda bulunmayan verileri elde etmek için Macellan Triton 1500 marka GPS, Ed 50 Projeksiyon sisteminde kullanılmıştır. Çalışma alanı için elde edilen veriler için kullanılan ArcGIS10.0 progra-

mı materyaller arasındadır. Bu programla çalışma alanını tanıtan sayısal haritalar oluşturulmuştur. Araştırma alanında gözlem ve yerel incelemeler yapılmıştır. Bu alışma alanda çekilen fotoğraflarla, yerel halk ve turistlerle ile yapılan görüşmeler ile desteklenmiştir.

şekil 4. Çalışma Alanı (Altındere Vadisi/Yazlık Köyü ve evre yerleşimleri).

2.1. Alanda Yapılan alışmalar

Avrupa Birliği ile T.C. Hükümeti tarafından finanse edilen ve DPT'nin koordinasyonluğunda Maçka Kaymakamlığı Köylere Hizmet Götürme Birliği tarafından yürütölen Ekoturizm Projesi, 2008 yılında tamamlanmış olup bu proje kapsamında yamaç paraşütü ile ilgili çalışmaların Yazlık Köyü Yukarı Havzası'nda yapılan uçuşlarla tanıtımı yapılarak doğa temelli alternatif turizm etkinliğinin yörede yapılabileceğinin mümkün olduğu ortaya konmuştur. Farklı yükselti basamaklarına sahip engebeli bir topografyaya sahip Maçka İlçesi'ne bağlı Yazlık Köyü'nün yüksek kesimlerinde geliştirilebilecek

etkinliklerden bir tanesi de yamaç paraşütü olarak öne çıkmaktadır.

Yapılan arazi çalışmaları doğrultusunda rota tayini ve uçuş alanlarına ilişkin veriler uzmanlarla birlikte yapılan arazi çalışmalarıyla elde edilmiştir ve Tablo 1'de verilmektedir. Yazlık Köyü'nün zirvesinde olup Maçka'yı, Yazlık Kyünü, Galyan Vadisi'ni ve Meryem Ana Vadisi'ni kuş bakışı görebilen Cuma Tepesi 1800 m'ye 1365 m olan Raşi'den yürünerek çıkılabilmektedir. Bu tepenin haricinde diğer aşağıda kalkış ve iniş noktaları olarak belirlenen alanların hepsine stabilize yol ile ulaşmak mümkündür.

Tablo 1. Çalışma alanı yamaç paraşütü kalkış-iniş rotaları.

	Kalkış Noktaları	İniş Noktaları
İskobel Yaylası	X	
Goflagol Yaylası	X	
Saveriksa Yaylası	X	X
Gebi Yaylası		X
Kusal Tepesi	X	
Raşi Mezrası	X	X
Çayırlar Mezrası		X
Rışk Yaylası	X	
Yazlık Köy	X	X
Cuma Tepesi	X	
Maçka-Borfil Mevkii		X
Meryemana Vadisi		X
Çoşandere Mevkii		X

İskobel Yaylası (2420 m) Kuzey-Kuzeydoğu-Kuzeybatı-Güney-Güneybatı rüzgârlarına uygundur. Goflagol Yaylası (2175 m) (Görsel olarak Meryemana'yı da gören bir algılama üstünlüğüne

sahiptir). Kuzey-Kuzeydoğu-Batı-Güneybatı rüzgârlarına uygundur. 2150 m yüksekliğinde, Kuzey-Kuzeybatı-Güneybatı-Güney rüzgârlarına uygundur (Şekil 5).

Şekil 5. Goflagol Yaylası (Anonim, 2012).

Kusal Tepesi (1965 m) Kuzey-kuzeydoğu-batı-kuzeybatı-güneybatı rüzgârlarına uygundur. **Saveriksa Sırtı (1790 m)** Kuzey-kuzeybatı-batı-güneybatı rüzgârlarına uygundur. 1820 m yükseklik-

te olup, kuzey-kuzeybatı-batı-güneybatı rüzgârlarına uygundur. **Rışk Yaylası (1750 m)** Kuzey-kuzeybatı-batı-güneybatı rüzgârlarına uygundur (Şekil 6).

Şekil 6. Kusal Tepesi-Saveriksa Sırtı (Orijinal, 2011).

Cuma Tepesi (1800 m) Köyün en üst tepesi, Raşı Mevkii 1365 m'den tepeye patika yol ile ulaşılabilir. Kuzey - Kuzeybatı - Batı - Güneybatı rüzgârlarına uygundur. Raşı Mezrası (1365 m) Kuzey-kuzeybatı-güneybatı rüzgârlarına uygundur.

Köybaşı Kuzey yamacı 1060 m Batı-kuzeybatı-güneybatı-güney rüzgârlarına uygundur (Şekil 7). Köybaşı Güney Yamacı 1050 m Güney-güneybatı-batı-kuzeybatı rüzgârlarına uygundur.

Şekil 7. Cuma Tepesi-Raşı Mezrası-Köy Başı Kuzey Yamacı (Orijinal, 2011).

Gebi 1817 m, Saveriksa dibi (Gondava) 1255 m, Saveriksa dibi yeşil 1350 m, Saveriksa dibi Altındere köyünün üstü 1200 m, Raşı Mezrası-Alternatif iniş alanı olarak kullanılır 1300 m, Çayırlar Mezrası 1250 m, iniş alanı olup alternatif kalkış alanı olarak da kullanılabilir, Batı-güneybatı-kuzeybatı-kuzey rüzgarlarına uygundur. Yazlık Köy İniş Yerleri Kahvenin yanı 765 m, Kantarcının Çime-

ni (Orta Mahalle) 850 m, Salih Şahinlerin çimeni (Orta Mahalle) 810 m, Maçka-Borfil Mevkii 400 m ve Yazlık köy girişi İncirli Mahallesi Mevkii 525 m (Son iniş yerleri), Meryemana Vadisi Alternatif İniş Yeri, Çoşandere Mevkii Alternatif İniş Alanı 450 m, Bu iniş noktası kano güzergâhının hemen yanında bulunmaktadır (Şekil 8).

Şekil 8. Raşi Mezrası-Çayırlar Mevkii-Meryemana Vadisi alternatif iniş alanı (Orijinal, 2011).

2.2 Belirlenen Rotalar ve Uçuş Güzergâhları

Bu çalışma kapsamında somut olarak projelendirilmesi istenen yüksek irtifa sporları olarak bilinen ve farklı yükseltilere sahip coğrafyalarda rüzgar türbülanslarından yararlanarak gerçekleştirilecek olan yamaç paraşütü sporu için alçak ve yüksek tepeler ile irtifa farkları, iniş ve kalkış alanları, eğitim adaları için rota tayini haritası oluşturulmuştur. Bu haritanın oluşturulması için yapılan çalışmalar da ilk olarak, Trabzon Meteoroloji Bölge Müdürlüğü'nden lokal iklim verileri elde edilerek özellikle rüzgar değerleri ile diğer iklim parametreleri temin edilmiştir. Yamaç paraşütü için ideal rüzgar, kuzeydoğu, kuzeybatı ve doğudan esen rüzgarlardır.

İkincil olarak, Yazlık Köyü'ne ait topoğrafik harita yardımıyla en yüksek noktalar ve iniş noktaları olarak alçak noktalar belirlenmiştir. 10 metrelik bir yükselti farkının bile rüzgar yardımıyla yamaç

paraşütünü eğitim amaçlı olarak uçurmaya yeterli olduğu bilinmektedir.

Yazlık Köyü'ne ait topoğrafik harita yardımıyla en yüksek noktalar ve iniş noktaları olarak alçak noktalar belirlenmiştir. Yazlık Köyü sınırları içerisinde bir yer eğitim alanı belirlenmiştir. Yine geniş düzlüklere sahip ve en az 40 metre genişlikte %10 eğim derecesine sahip yüksek kesimlerde bulunan düz araziler/ platolar eğitim tepeleri için oldukça uygun alanlardır bu alanlarda yerlerin tespiti çalışmaları yapılmıştır. Bu nedenle en az iki farklı yükseltiye ve rüzgar yönüne sahip alanlardaki Eğitim Tepeleri eğitimdeki gelişme sürecine paralel olarak planlanmıştır. Yeni başlayan amatörler ile profesyoneller için farklı yükselti basamakları arasındaki noktalarda iniş ve kalkış alanları belirlenmiş ve böylelikle havada kalma süresi, kat etmek istenilen mesafe farkına göre farklı alanlarda iniş ve kalkış noktaları planlanmıştır.

Eğitim Alanı: Yazlık Köyü Mezrası/Çayırlar 1250 m (Şekil 9).

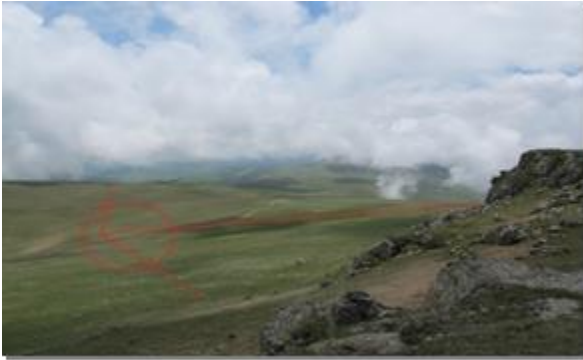
Yazlık Köyü sınırları içerisinde bir Yer Eğitim Alanı belirlenmiştir.

Şekil 9. Çayırlar Mezrası (Anonim, 2012).

Eğitim Tepesi: Geniş düzlüklere sahip ve en az 40 metre genişlikte %10 eğim derecesine sahip yüksek kesimlerde bulunan düz araziler/ platolar eğitim tepeleri için oldukça uygun alanlardır. İskobel Yaylası 2350 m-2400 m Üstü Sofra Düzlüğü ve Tarihte 10 binlerin geçiş noktası (Bu nokta İskobel

yaylası üstünde sofa düzlüğü olarak yöresel adı bilinen alan üzerinde 0-100 m arasında değişen yüksekliklerde küçük yükseltiler üzerinde eğitim uçuşları ve havalanma yapılabilir) değişik yönlü rüzgarlara uygun tepeler vardır (Şekil 10-11).

Şekil 10. İskobel Eğitim Alanı (Anonim, 2012).

Şekil 11. İskobel Eğitim Alanı 3D Görüntüsü (Anonim, 2012).

Yol ağının yeteri kadar iyi olmadığı alanlarda ve yüksek irtifalarda özellikle ve elverişli bir uçuş tepesine ulaşımı sağlamak için profesyonel sporcuların ve zamanı sınırlı olan hedef gruplarının ulaşmalarını sağlamaya yönelik olarak bir helikopter pisti, önerilmiştir. Helikopter pisti için en üst nokta İskobel Düzlüğü, en alt nokta Yazlık Köyü Mezere

(Çayırlar) Mevkii olarak tespit edilmiştir.

Yamaç paraşütü, uzun mesafe, nokta inişi ve akrobasi şeklinde uç dala ayrılmakta olup, bunlar için ayrıca rota ve gösteri alanları da ayrı ayrı belirlenmiştir. Uzun mesafe-yarışma uçuşlarındaki temel amaç, tahmin edilebileceği gibi yükselen hava hareketlerini (termik) kullanarak uzun mesafeler kat

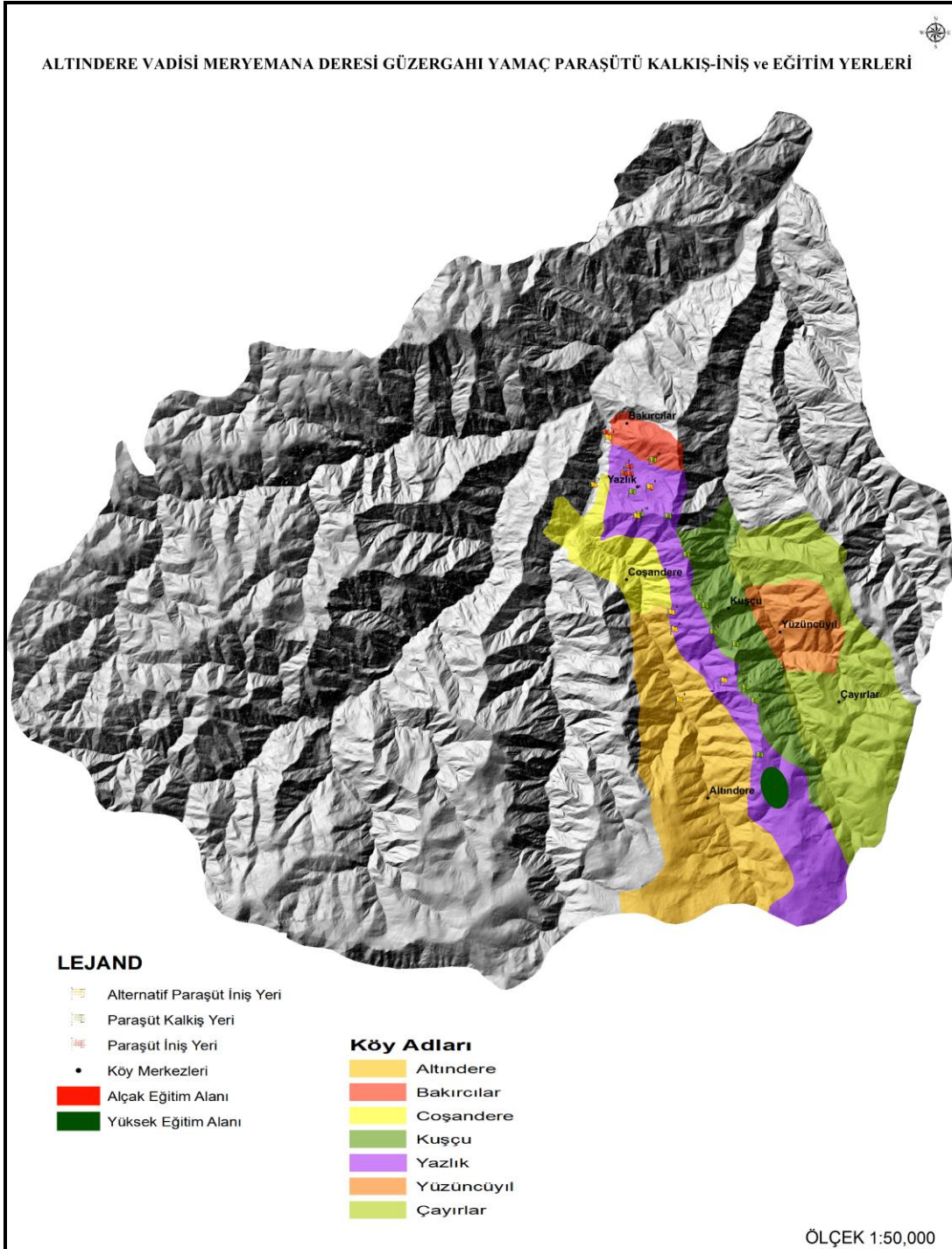
etmektedir. Yarışmalarda, yamaç paraşütünü kullananlardan, önceden belirlenen onlarca kilometre uzunluktaki rotaları takip etmeleri ve en kısa sürede bitiş noktasına varmaları beklenir. Akrobaside ise, kullanıcılardan çeşitli manevraları hatasız ve manevralar arasında düzgün geçiş yapmaları istenmektedir. Bireysel akrobasi uçuşu yapılabileceği gibi, daha zorlu olan ikili senkronize akrobasi uçuşları da yapılmaktadır. Akrobasi manevraları, çok zorlu olmakla beraber dayanıklılık, ileri seviye kanat kontrolü ve yetenek gerektirmektedir. Bu manevralar göze hitap ettiği ve heyecan verici olduğu için Akrobasi festivalleri ve yarışmaları, birçok ülkede uçan veya uçmayan kesimler tarafından büyük ilgi görmektedir. Gerek uzun mesafe yarışmalar ve gerekse akrobasi festivalleri düzenlenebilir. Bunlar için ayrıca rota ve gösteri alanlarının da belirlenmesi gerekmektedir.

İskobel-Goflagol-Saveriksa kalkış noktası olarak, Yazlık Köyü Yerleşimi'ndeki üç noktaya ya da Maçka-Borfil Mevkii'ne uzun mesafe uçuşu olarak inilebilir.

Cuma Tepesi (1800 m) Köyün en üst tepesi, yol ile ulaşım kısmen mümkün olan alandan Yazlık Köyü ve Maçka üzeri görselliğinde akrobasi yapıp Yazlık Köy Yerleşimi ya da Maçka İlçesi Borfil Mevkiine inilebileceği gibi alternatif olarak Sansanoz (İncirlik Mahallesi)'a da inilebilir.

Nokta inişi olarak, akrobasi için kalkış ve iniş alanları kullanılacaktır. Cuma Tepesi 1800m kalkış alanı olarak kullanılarak iniş alanı Yazlık Köyü Yerleşimindeki iniş noktalarına ve Maçka Borfil Mevkiindeki son iniş noktası da kullanılabilir.

Çalışmada yamaç paraşütüne uygun iniş kalkış alanları, eğitim alanları, akrobasi ve nokta inişi alanları iklim (lokal iklim verileri elde edilerek özellikle rüzgar değerleri ile diğer iklim parametreleri temin edilmiş ve bunlar göz önünde bulundurulmuştur) ve arazi (topografik harita yardımıyla en yüksek noktalar ve iniş noktaları olarak alçak noktalar belirlenmiştir, eğim değerleri hesaplanmıştır) şartlarına göre belirlenmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda belirlenen alanlarla birlikte bir rota tayini haritası oluşturulmuştur (Şekil 12).

Şekil 12. Altındere Vadisi Meryemana Deresi güzergahı Yamaç Paraşütü Rota Tayini Haritası (Erbaş ve Pirselimoğlu Batman, 2012).

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Son yıllarda turizmden daha fazla gelir elde etmek ve bölgeye ekonomik kalkınma sağlamak amacıyla alternatif turizm hareketliliği, gerek Turizm Bakanlığı ve gerekse Kalkınma Ajansları desteğinde ve STK'lar ile Üniversitelerin işbirliğiyle planlama ve projelendirme çalışmaları boyutunda büyük bir ivme kazanmıştır. Bu durum, doğa temelli turizm etkinlikleri içerisinde yamaç paraşütü olarak bilinen etkinliğin özellikle son yıllarda sadece profesyonel hedef gruplarına değil çok daha geniş bir turist grubunun (iç ve dış turist) katıldığı önemli bir etkinlik olarak öne çıktığını doğrulamaktadır.

Henüz yeni yeni ülkemizde tanınırlığı artan ve gelişmekte olan diğer alternatif turizm etkinlikleri gibi yamaç paraşütü konusunda da özellikle turizm formenleri yetiştirilerek bilgi alt yapısı sağlanmalı, bu konuda eğitim verilmeli, yamaç paraşütünün endüstri altyapısı oluşturulmalıdır. Bütün bu yapılması gerekenler içinde en önemlisi bu etkinlik için temel bilgi (literatür) ve teknik alt yapının gerçekleştirilmesini sağlamaktır.

Bunun için yapılması gerekenler ise aşağıda verilmektedir

- Doğal, tarihi ve kültürel değerlere saygı göstererek yapılmış iyi planlanmış tanıtım ve gezi rotaları
- Festival, yarışma ve eğitim programları oluşturmak
- Doğal alanlarda yerel halkın katılımını sağlayarak sosyo-kültürel ve ekonomik anlamda gelişmelerini sağlamak
- Yerel halkı ve turistleri ekolojik temelli turizm ve alternatif turizm konularında bilinçlendirmek
- Altyapı planlama çalışmaları(ulaşım, konaklama, katı atık ve kanalizasyon yönetimi ve çevre kirliliği)

Çalışma alanı ile ilgili olarak da yapılması gerekenler şunlardır;

Çalışma alanında belirlenen eğitim alanları ile en az iki farklı yükseltiye sahip alanlarda oluşturulan eğitim tepelerinin eğitimdeki gelişme sürecine paralel olarak tasarımının yapılarak planlaması

gerçekleştirilmelidir.

Yamaç paraşütünde özellikle havada kalma süreleri ile kalkış ve iniş noktaları arasındaki yükselti farkları son derece tecrübeye bağlı olarak değişmektedir. Bu nedenle yeni başlayan amatörler ile profesyoneller için farklı yükselti basamakları arasındaki noktalarda iniş ve kalkış alanlarına yer verilmelidir. Böylelikle havada kalma süresi, kat etmek istenilen yükselti farkına göre farklı alanlarda iniş ve kalkış noktaları planlanmasını gerektirecektir. Kalkış noktaları olarak, İskobel Yaylası (2420 m), Goflagol Yaylası (2175 m-2150 m), Saveriksa Yaylası (1790 m), Rışk Yaylası (1750 m), Raşı Mezrası (1365 m), Yazlık Köy (Köybaşı yamaçları) (1060 m-1050 m), Cuma Tepesi (1800 m) belirlenmiştir. İniş noktaları olarak ise, Saveriksa Yaylası (1350 m-1255 m-1200 m), Gebi Yaylası (1817 m), Çayırlar Mezrası (1250 m), Yazlık Köy (Köy yerleşiminde iniş için uygun alanlar) (7656 m-850 m-810 m.), Maçka Borfil Mevkii (400 m), Çoşandere Mevkii (450 m) belirlenmiştir.

Çalışma alanında yamaç paraşütünün gelişimi için;

- Yerel halkın turizme katılımını sağlamak ve yamaç paraşütü konusunda bilinçlendirmek,
- Çalışma alanı olan Yazlık Köy, mezra ve yayla yerleşimlerin de belirlenen yamaç paraşütü iniş kalkış noktalarının yanında alternatif etkinlikler (trekking, kamping, fotoğrafçılık, vb.) için planlamalar yapılmalıdır,
- İskobel Yaylası (eğitim alanında)'nda yamaç paraşütünü tanıtabilecek etkinlikler (şenlik, festival, organizasyon, vb.) düzenlemek,
- Goflagol Yaylası kalkış noktasından, Sümela Manastırı'nı kuşbakışı izlemek için Altındere Vadi'si boyunca turistik amaçlı yamaç paraşütü uçuşları düzenlemek,
- Yamaç paraşütü için belirlenen kalkış ve iniş noktalarına ulaşımın iyileştirilmesini sağlamak,
- Yazlık Köy içerisinde bulunan iniş noktalarının yakınındaki yerleşmelerde butik işletmeler ile yerel halkın ekonomisine sağlamak gerekmektedir.

KAYNAKLAR

1. Anonim, 2006. Doğa Sporları ve Doğa Aktiviteleri, Türkiye Kataloğu.
2. Anonim, 2009. Türk Hava Kurumu Türkkuşu Genel Müdürlüğü Çok Hafif Hava Araçları Okulu, Yamaç paraşüt Başlangıç Pilot Eğitim El Kitabı, Ankara.
3. Anonim, 2012. Meryemana Vadisi'nde Alternatif Turizm Olanaklarının Araştırılarak Turizm Amaçlı Potansiyel Alan Kullanım Haritasının Oluşturulması Projesi,Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, TR/10/TURİZM001-A/336.
4. Bulut Y., Yılmaz, H. 1998. Rekreatyonel Turizm Örneğinde Akarsu Turizmi. Doğu Anadolu Tarım Kongresi. Bildiriler Kitabı, 1545-1555.
5. Butler, R., 1998. Rural Recreation and Tourism, The Geography of Rural Change. Addison Wesley Longman, Harlow, 211-232.
6. Cai, J., 2001. Discussion on the development of alternative tourism in the west of China; A case study of Langmusi, Journal of Beijing Forestry University, 23(6): 32-37.
7. Day, J ve Cai L. 2012. Environmental and energy-related challenges to sustainable tourism in the United States and China,International Journal of Sustainable Development & World Ecology 19(5):379–388.
8. Doğaner, S. 1994. Köyceğiz-Dalyan Çevresinde Eko-Turizm, Türkiye Kalkınma Bankası Turizm Yıllığı.
9. Düzgüneş E. ve Demirel Ö. 2013. Determining the tourism potential of the Altındere Valley National Park (Trabzon/Turkey) with respect to its conservation value. International Journal of Sustainable Development & World Ecology. 20 (4): 358-368.Fennel, D., A., 1999. Ecotourism An Introduction, Taylor&Francis Group, London.
10. Imgham, D. ve Durst, P. 1989. Nature-Oriented Tour Operators:Travel to Developing Countries, Journal of Travel Research, October, 28,11-15.
11. Kurdoğlu, O. 2008. Turizmin Yeşil Şapkası: Ekoturizm ve Diğer Turizm Kavramları Üzerine Değerlendirmeler, Kırsal Çevre Yıllığı, 73-92.
12. Mieczkowski, Z. 1995. Environmental Issues of Tourism and Recreation, USA: University Press of America.
13. Özgülbaş O. 2005. Yamaç Paraşüt Sporunun Gelişimi ve Yamaç Paraşüt Kazaları, THK.
14. Roberts, L., ve Hall, D. 2001. Rural Tourism and Recreation: Principles to Practice,CABI Publishing, New York
15. Topay, M. 2003. Bartın-Uluyayla Peyzaj Özelliklerinin Rekreatyon-Turizm Kullanımları Açısından Değerlendirilmesi Üzerinde Bir Araştırma, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara.
16. Tangeland T, ve Aas Ø, 2011. Household composition and the importance of experience attributes of nature based tourism activity products -A Norwegian case study of outdoor recreationists, Tourism Management. 32, 822-832.
17. URL-1, 2015. <http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/TR,10165/yamac-parasutu.html>, (Erişim tarihi: 30.03.2015).
18. URL-2, 2015. http://tr.wikipedia.org/wiki/Yamaç_paraşütü (Erişim tarihi:23.01.2015).
19. Weaver, D., B., 1999. Magnitude of ecotourism in Costa Rica and Kenya, Annals of Tourism Research, 26,(4): 792-816.

SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL YAĞMUR SUYU YÖNETİMİ KAPSAMINDA YAĞMUR BAHÇESİ

Volkan Müftüoğlu^{*1}, Halim Perçin¹

¹: Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Ankara. *: **Sorumlu yazar**

ÖZET

Kentsel alanlarda yağmur sularını drene etmek için kullanılan geleneksel yağmur suyu toplama sistemleri, yağmur sularını hızlı bir şekilde ayrı veya birleşik kanalizasyon sistemi ile ortamdaki uzaklaştırmaktadır. Bu durumla birlikte, yağmur sularının toprağa sızması beklenmeden taşınması sonucunda; yeraltı su kaynaklarının yeteri kadar beslenememesi, kentsel alanlardan yağmur sularıyla taşınan yabancı maddelerle yağmur sularının deşarj olduğu alıcı suların kirlenmesi ve aşırı yağışlarda geleneksel yağmur suyu toplama sistemlerinin yetersiz kalmasıyla birlikte sel, taşkın ve erozyon sorunlarının ortaya çıkması kaçınılmazdır.

Karşılaşılan bu sorunların en aza indirilmesi amacıyla, kentsel alanlarda yağmur sularının sürdürülebilir olarak yönetimi gündeme gelmiştir. Kentsel alanların hidrolojik fonksiyonlarının korunması, yağmur sularının bekletilerek yeraltı sularına karışmasının sağlanması ve yağmur suyu toplamada yapısal çözümler yerine ekolojik çözümlerin tercih edilmesi, sürdürülebilir yağmur suyu yönetimi modellerinin temel ilkeleridir.

Sürdürülebilir yağmur suyu yönetimi modelleri kapsamında kentsel alanlarda sık kullanılan çözümler; yağmur bahçesi, geçirimli döşemeler, kuru kuyular, yağmur hendekleri, sızma çukurları, çatı bahçeleri, yağmur varilleri ve sarnıçlardır.

Bu çalışmada, sürdürülebilir yağmur suyu yönetiminin kentsel alanlarda önemli bir ögesi olan yağmur bahçesi; yer seçim ilkeleri, karakteristik özellikleri ve bitkisel tasarımı açısından çeşitli örneklerle incelenecektir. Kentsel alanlara hem estetik hem de işlevsel açıdan önemli yararlar sağlayan yağmur bahçesinin, yağmur suyu yönetimi açısından değerlendirilmesi bu çalışmanın temel hedefidir.

Anahtar Kelimeler: Su döngüsü, Yüzey akış, Geleneksel yağmur suyu toplama sistemleri, Sürdürülebilir kentsel yağmur suyu yönetimi, Yağmur bahçesi.

THE RAIN GARDEN WITHIN SUSTAINABLE URBAN STORMWATER MANAGEMENT

ABSTRACT

Traditional stormwater harvesting systems that are used to drain the runoff in urban areas take away runoff mercurially from the environment through separate or combined sewer system. With this situation as a result of moving without waiting for the rain water infiltration into the soil, can not be fed enough of underground water resources, pollution of the receiving water is discharged with rain water contaminants transported by stormwater from urban areas and emergence of flood and erosion problems with the inadequacy of traditional rainwater harvesting system during extreme precipitation is inevitable.

To minimize the problems encountered, sustainable management of stormwater in urban areas has been raised. The basic principles of sustainable stormwater management models: protection of hydrological functions of urban areas, ensure infiltration to underground water by keep waiting rain water and to prefer ecological solutions instead of structural solutions in rainwater harvesting.

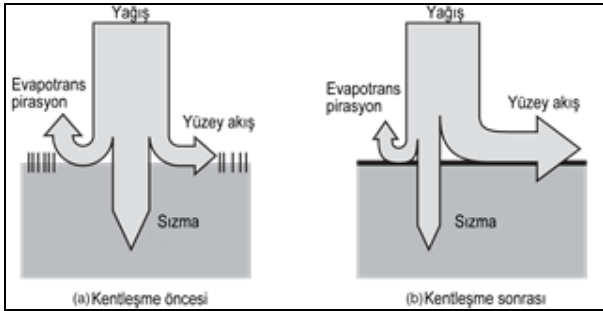
Within the scope of sustainable stormwater management models solutions that commonly used in urban areas: rain garden (bioretention), permeable pavements, dry wells, grassed swales, infiltration trenches, roof garden, rain barrels and cisterns.

In this study, rain garden that an important element of sustainable stormwater management in urban areas will be discussed with several examples in terms of site selection principles, characteristic features and planting design. A primary objective of this study is to evaluate rain garden that provide significant benefits in terms of both aesthetic and functional for urban areas in terms of stormwater management.

Keywords: Water cycle, Runoff, Traditional stormwater harvesting systems, Sustainable urban stormwater management, Rain garden.

1. GİRİŞ

Kentsel alanlarda geçirimsiz sert yüzeylerin aşırı bir şekilde artmasının ve açık-yeşil alanların bu artışa ters orantılı olarak azalmasının sonucunda, yağış sonrası yağmur suları toprağa yeterli oranda sızamamaktadır. Diğer yandan, evapotranspirasyon (terleme+buharlaştırma) miktarı azalmakta ve yüzey akışa geçen yağmur suyu miktarı da önemli ölçüde artmaktadır (Şekil 1). Bu durumla birlikte; ortaya çıkan fazla yağmur suyu, sert yüzeyler boyunca yüzey akışa geçmekte ve düşük kotlu alanlarda toplanmaktadır. Düşük kotlu alanlarda gereğinden fazla toplanan yağmur suları, yağmur suyu kaynaklı ciddi sorunlar (taşkın, sel vb.) yaşanmasına neden olmaktadır (Butler and Davies, 2004, Dunnett and Clayden, 2007).

Şekil 1. Kentleşmenin yağış üzerindeki etkileri (Butler and Davies, 2004).

Yağmur suyunun yüzeyel akışa geçen miktarının artması, yağmur suyu geçiş süresinin kısılması, kentsel alanların sellere ve taşkınlara açık hale gelmesi, yeraltı su seviyesine ulaşan su miktarının azalması, yüzey sularının kalitesinin bozulması ve yağmur suyu drenaj yapılarına ait yatırım ve işletim maliyetlerinin artması gibi sorunlar, yağmur suyu drenajı için bütüncül stratejiler oluşturmayı bir zorunluluk haline getirmiştir. Bu bağlamda; kentsel yağmur suyu yönetimini; yağmurun yarayışlı kısmından sonra geride kalan miktarının,

kentsel altyapı ve üstyapıya zarar vermeden uzaklaştırılmasını sağlayan bir dizi önlemler bütünü olarak tanımlamak mümkündür (Demir, 2012).

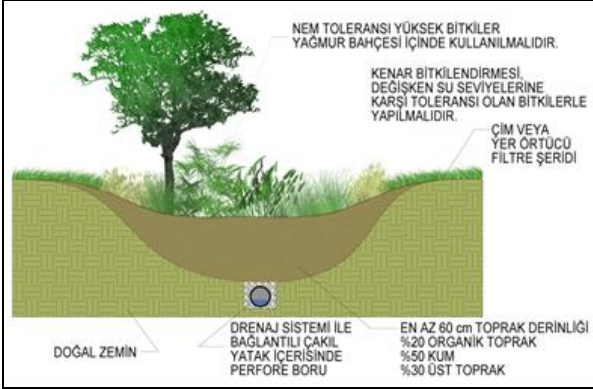
Kentsel yağmur suyu yönetimi geleneksel olarak; kanal, boru, mazgal vb. yapısal yağmur suyu toplama sistemleri kullanılarak yapılmaktadır. Kentlerimizde geleneksel yağmur suyu toplama sistemleri, yağmur sularını hızlı bir şekilde ayrık veya birleşik kanalizasyon sistemi ile birlikte ortamdaki uzaklaştırmaktadır. Bu durum, özellikle yağmur sularının deşarj olduğu alıcı suların kirlenmesine ve yeraltı su kaynaklarının yeteri kadar beslenememesine neden olmaktadır (Çakıroğlu, 2011).

Öte yandan, son yıllarda kentsel yağmur suyu yönetimi kapsamında, geleneksel yağmur suyu çözümlerinin yanında, sürdürülebilir kentsel yağmur suyu yönetimi modelleri de ortaya çıkmıştır. Avustralya kökenli su duyarlı kentsel tasarım (Water Sensitive Urban Design (WSUD)), İngiltere kökenli sürdürülebilir kentsel drenaj sistemleri (Sustainable Urban Drainage Systems (SUDS)) ve ABD kökenli düşük etkili gelişim (Low Impact Development (LID)) bu geliştirilen modellerden en çok tercih edilenlerdir. Bu modellerdeki ortak amaç; yüzey akışa geçen yağmur suyu miktarının çeşitli doğal çözümlerle tutulması ve bekletilmesiyle birlikte sızmanın artırılarak, yeraltı suyunun beslenmesi ve dolayısıyla doğal su döngüsüne olumlu katkıların sağlanmasıdır. Ayrıca her modelde, yüzey akış suyunu kontrol altına alabilmek için kullanılan çözümler de benzerdir. Kullanılan bu ortak çözümler; biyolojik tutma alanı, diğer bir deyişle yağmur bahçesi, geçirimli döşeme, kuru kuyu, yağmur hendeği, sızma çukuru, çatı bahçesi, yağmur varili ve sarnıçtır (Karakoçak, 2011).

Bu çalışmada; yağmur bahçesi, sürdürülebilir yağmur suyu yönetimi kapsamında ele alınacaktır.

2. YAĞMUR BAHÇESİ

Yağmur sularının herhangi bir işleme tabi tutulmadan direk olarak yönlendirildiği ve üzerinde doğal ve yabancı yurtlu bitkilerin yetiştirilebildiği sığ çukur alanlara “yağmur bahçesi” veya diğer bir deyişle “biyolojik tutma alanları (bioretention)” adı verilmektedir (Demir, 2012) (Şekil 2). Yağmur bahçesinin temel işlevi; toplanan yüzey akışın iyileştirilmesini sağlayarak yakın çevre için su kalitesini artırmaktır (Jaber et al., 2012). Çatı olukları, araç yolları, yürüyüş yolları ve otoparklar gibi sert yüzeyli alanlardan, yağış sonrası oluşan yüzey akışla birlikte gelen suların doğrudan yağmur bahçesine yönlendirilmesiyle birlikte, tüm yüzeyin yağmur suyu ile kaplanması sağlanmaktadır. Yağmur bahçesine gelen yüzey akışla birlikte, su yüksekliği artmakta ve bir göllenme meydana gelmektedir. Bu göllenme yağmurun şiddetine, suyun zemine sızma kapasitesine, bitki örtüsüne ve yağmur bahçesinin yapısına bağlı olarak değişim göstermektedir. Genellikle yüzey akışın hızı, suyun süzülme hızından fazla olduğundan, ilk etapta 5-10 cm’lik bir göllenme oluşmaktadır. Daha sonra göllenen bu su, yavaş bir şekilde yağmur bahçesinin tabanından toprağa doğru süzülme (Doğangönül ve Doğangönül, 2008).

Şekil 2. Tipik bir yağmur bahçesi kesiti (URL1, 2015).

Yağmur bahçesi kumlu topraklardan killi topraklara kadar çeşitli toprak türlerinde, farklı iklimsel koşullarda ve konut bahçesinden otopark alanlarına kadar farklı ölçeklerde tasarlanabilmektedir (Jaber et al., 2012).

Yağmur bahçesinin sürdürülebilir yağmur suyu yönetimi kapsamında kentler için birçok yararları bulunmaktadır. Bu yararlar;

-Atık su kanalına gidecek olan yüzey akışı toplayarak miktarının azalmasını sağlamak (Jaber et al., 2012),

-Yüzey akışın hızının düşmesini sağlamak (Jaber et al., 2012),

-Yeraltı suyunu beslemek, (Doğangönül ve Doğangönül, 2008),

-Evapotranspirasyonu (terleme+buharlaşma) artırmak, (Department of Environmental Protection Bureau of Watershed Management, 2006),

-Uygulandıkları alanlarda karşılaşılan drenaj problemlerine çözüm üretmek, (Doğangönül ve Doğangönül, 2008),

-Yüzey suyunun sıcaklığını düşürmek, (URL2, 2015),

-Yüzey akışı, kirlenici yabancı maddelerden (yağ, ağır metal vb.) temizlemek ve böylelikle su kalitesini artırmak, (Alıcı sulara ulaşan kirliliğin %30 civarında azaltılması söz konusudur) (Demir, 2012),

-Kentler için güzel görünüm oluşturarak estetik katkıda bulunmak (Doğangönül ve Doğangönül, 2008) ve

-Biyolojik aktiviteyi artırarak kuşlar, kelebekler gibi birçok hayvana doğal yaşam ortamı sağlayarak kentsel ekolojinin korunması yönünden önemli katkılar vermektir (URL2, 2015).

Yağış sonrası yüzey akış miktarının azaltılması, yeraltı suyu besleniminin iyileştirilmesi ve noktasal kaynaklı olmayan kirlenicilerin alıcı sulara ulaşmadan tutulması amacıyla kullanılan yağmur bahçeleri; konut sahipleri, belediyeler ve diğer kamusal alanlar için son derece basit ve maliyet etkin bir yağmur suyu yönetimi aracıdır (Jaber et al., 2012).

3. YAĞMUR BAHÇESİ YER SEÇİM İLKELERİ

Yağmur bahçesi; konut bahçeleri, yaya ve araç yolu kenarları ve otopark alanları gibi farklı ölçeklerdeki birçok alanda uygulanabilmektedir. Bir yağmur bahçesinin yeri seçilirken, aşağıda yer alan kriterlere dikkat edilmesi gereklidir:

-Yağmur bahçesi, yapı saçak kenarından en az 3 metre kadar uzakta yer almalıdır. Bu bağlamda, oluktan alınan suyun yapının temeline zarar

vermemesi sağlanmaktadır (Ashworth Environmental Design, 2015) (Şekil 3).

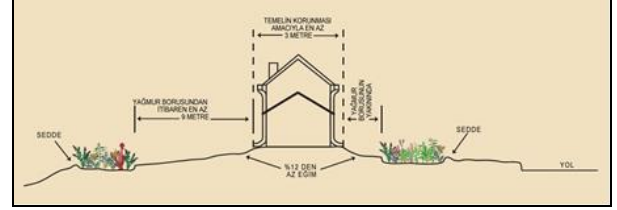
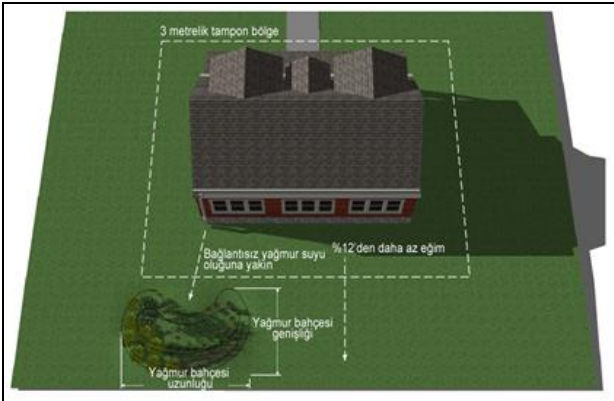
-Yağmur bahçesi, uygulama alanında var olabilecek septik sistemlerin üzerine ya da yakınlarına kurulmamalıdır (Rutgers Cooperative Extension Water Resources Program and Native Plant Society of New Jersey, 2011).

-Uygulama alanında önceden mevcut olan düşük kotlara ya da üzerinde sürekli su bulunduran ve sızma hızı düşük olan alanlara yağmur bahçesi tesis edilmemelidir (Rutgers Cooperative Extension Water Resources Program and Native Plant Society of New Jersey, 2011).

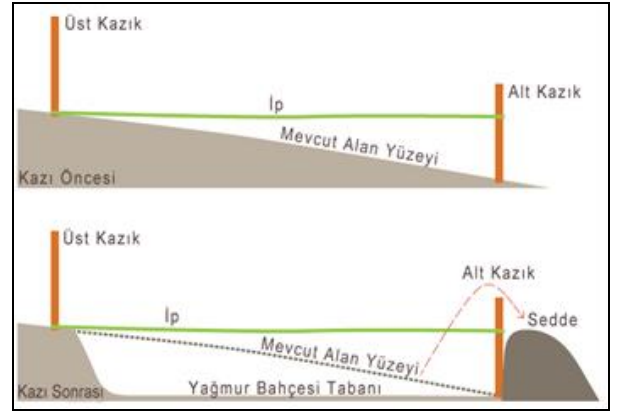
-Uygulama alanında doğrudan güneş alan açık bölgeler seçilmeli, gölgede kalan ağaç altları tercih edilmemelidir. Ayrıca büyük ağaçların köklerinin zarar görmemesi için ağaç kanopileri altına yağmur bahçesi uygulaması yapılmamalıdır (Rutgers Cooperative Extension Water Resources Program and Native Plant Society of New Jersey, 2011).

-Düz alanlar yerine hafif veya az eğimli alanlar seçilmeli ve hatta kazılacak çukurda çıkarılacak olan toprak, alt tarafta kullanılacak olan tampon sedde (pabuç) için kullanılmalıdır (Şekil 4) (Rutgers Cooperative Extension Water Resources Program and Native Plant Society of New Jersey, 2011).

-Yeraltı su seviyesi yüksek olan alanlara yağmur bahçesi uygulaması yapılmamalıdır (Rutgers Cooperative Extension Water Resources Program and Native Plant Society of New Jersey, 2011).

Şekil 3. Yağmur bahçesinin konut bahçesindeki yerleşimi-plan (Ashworth Environmental Design, 2015) ve kesiti (Wisconsin Department of Natural Resources and University of Wisconsin-Extension, 2003).

Şekil 4. Yağmur bahçesinin kazılması ve seddenin hazırlanması (Rutgers Cooperative Extension Water Resources Program and Native Plant Society of New Jersey, 2011).

4. YAĞMUR BAHÇESİ BOYUTLARI

Herhangi bir alana uygulanacak yağmur bahçesinin büyüklüğüne karar verirken dikkat edilmesi gereken en önemli nokta, yağış ve yağış sonrası ortaya çıkan yüzey akış miktarıdır. Yağmur bahçesinin boyutları; istenilen derinliğe, kazılan çukurun toprak özelliklerine, kullanılacak bitkilere ve alan ile çatıdan gelecek yüzey akışın miktarına bağlı olarak değişmektedir (Doğangönül ve Doğangönül, 2008). Uygulama alanındaki toprak bünyesi eğer killi bir yapıda ise, sızma hızının düşük olması nedeniyle, kumlu veya siltli bir toprak bünyesine sahip alana göre daha büyük boyutlarda bir yağmur bahçesi tesis edilmelidir. Bu bağlamda; yağmur bahçesi uygulanacak alanın toprak bünye analizinin yaptırılması, toprağın sızma hızının tespit edilmesi ve sıvı geçirimsizlik yönünden test edilmesi oldukça önemlidir (Rutgers Cooperative Extension Water Resources

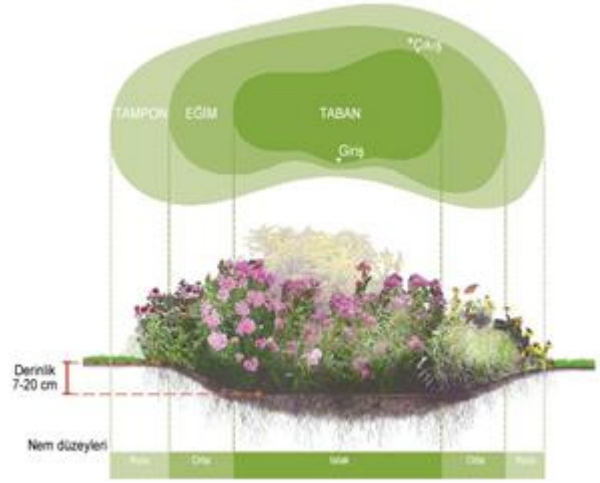
Program and Native Plant Society of New Jersey, 2011). Yağmur bahçesine drene olan alanın büyüklüğü de bir başka önemli etkidir. Drenaj alanı büyüdükçe, doğru orantılı olarak yağmur bahçesinin alanı da büyümelidir. Yağmur bahçesinin yüzey alanını bulabilmek için drenaj alanındaki toplam yüzey akış miktarını yağmur bahçesi derinliğine bölmek gereklidir. Bu bağlamda, drenaj alanındaki toplam yüzey akış miktarı rasyonel yöntem ve eğri numarası yöntemi gibi yüzey akış miktarının tahmin edildiği yöntemlerle hesaplanmalıdır. Yağmur bahçelerinin boyutları ile ilgili olarak günümüzde bilgisayar destekli hesaplama ara yüzleri kullanılabilir. Bununla birlikte; tipik bir yağmur bahçesinin yüzey alan büyüklüğü, tüm drenaj havzası büyüklüğünün %3'ü ile %10'u arasında değişmektedir. Yağmur bahçesinin tasarımsal olarak genel formuna bakıldığında, yüzey akışı bünyesinde tutabilmesi için bir hücreyi aynı zamanda bir fasulyeyi andıran yapıda olduğu görülmektedir (The Native Plant Society of New Jersey, 2005, Doğangönül ve Doğangönül, 2008).

Yağmur bahçesi karakteristik olarak 7 cm ile 20 cm arasındaki bir derinlikte (göllenme zonu) yapılmaktadır (Şekil 5). 20 cm'den daha derin olan yağmur bahçelerinde göllenme yüzeysel olmayıp, bütün bahçeyi dolduracağından geç süzülme gerçekleşecektir. Bir yağmur bahçesinin derinliğini belirleyen en önemli özellik; uygulanacak alanın eğimidir. Alanın eğimi az olursa, çok toprak kazılmakta ve yağmur bahçesinin ön tarafı ile kenarlarına yığılmaktadır. Diğer yandan, alanın eğimi daha fazla olursa, daha az toprak kazılarak istenilen yağmur bahçesi hacmi de elde edilmiştir. Bu bağlamda, uygulama alanında hafif ve uygun bir eğim aranmalı ve kazı işlemleri kolaylaştırılmalıdır. Eğimin %12'den büyük olması durumunda başka bir alan seçimi yapılmalıdır. En iyi alan eğimi optimum olarak %10 civarında olmalıdır. Öte yandan eğime bağlı olarak derinlik aşağıdaki şekilde saptanmaktadır:

-Eğer alanın eğimi %4'ten az ise, yağmur bahçesinin derinliği 7-12 cm arasında olmalıdır,

-Eğer alanın eğimi %5-7 arasında ise, yağmur bahçesinin derinliği 15-18 cm arasında olmalıdır,

-Eğer alanın eğimi %8-12 arasında ise, yağmur bahçesinin derinliği 20 cm olmalıdır (The Native Plant Society of New Jersey, 2005, Doğangönül ve Doğangönül, 2008).

Şekil 5. Yağmur bahçesinin kısımları, derinliği ve bölgelerinin nem düzeyleri (Rutgers Cooperative Extension Water Resources Program and Native Plant Society of New Jersey, 2011).

Şekil 6. Yağmur oluşuna yakın konumlandırılmış konut bahçesinde yer alan bir yağmur bahçesi örneği (sol), yol kenarında yer alan bir yağmur bahçesi örneği (sağ) (Bray et al., 2014).

5. YAĞMUR BAHÇESİ BİTKİ SEÇİMİ VE BİTKİSEL TASARIMI

Yağmur bahçesi içerisinde kullanılmak üzere, uygulama alanının doğal bitki örtüsünde yetişen bitki türleri daha çok tercih edilmelidir. Doğal bitki örtüsünde yetişen türlerin; iklimsel özelliklere, toprak yapısına ve hidrolojik özelliklere daha toleranslı olmaları ve çok daha az bakıma ihtiyaç duymaları yağmur bahçelerinde kullanılmaları için en geçerli sebeptir (Diren, 2012).

Yağmur bahçesi yapısı gereği, birbirlerinden farklı toprak nem düzeylerine sahip 3 bölgeden oluşmaktadır (Şekil 5). Birinci bölge; nemlilik açısından oldukça ıslak olan yağmur bahçesinin taban (göllenme) bölgesidir. İkinci bölge; nemlilik açısından orta derecede olan eğimli yamaç

bölgesidir. Üçüncü bölge ise, nemlilik açısından kuru tampon bölgesidir (Indiana Lake Michigan Coastal Program, 2013).

Birinci bölge olan taban (göllenme) bölgesi için bitki tür seçimi yapılırken, suya dayanıklı, kökleri kuvvetli, ani su baskınlarına dayanabilecek diğer taraftan yüzey suyu toprağa süzülükten sonra kuru koşullara da adapte olabilen kısacası hem aşırı suya hem de aşırı kuraklığa dayanıklı ve adaptasyon aralığı oldukça geniş olan bitki türlerinin seçilmesine özen gösterilmelidir. İkinci bölge için bitki seçimi yapılırken, geçiş bölgesi olması nedeniyle yarı kurak şartlara dayanıklı bitkiler tercih edilmelidir. Diğer yandan, yağmur bahçesinin üçüncü bölgesi olan tampon bölgesi için bitki seçimi yapılırken, kuraklığa dayanıklı bitki türleri olmasına özen gösterilmelidir.

Yağmur bahçesinde bitkilendirme yapılırken aşağıda yer alan kriterlere önemle dikkat edilmelidir:

-Gelişmiş kök yapısına sahip bitkiler seçilmelidir (özellikle taban bölgesi için) (Doğangönül ve Doğangönül, 2008).

-Kirlenici maddelere (yağ, ağır metal vb.) olan toleransı yüksek olan bitki türlerinin seçilmesine özen gösterilmelidir (Demir, 2012).

-Bitkiler, yağmur bahçesine iyi bir düzenleme ile dikilmelidir. Alanda bir grid ağı oluşturularak, 20 cm aralıklarla dikim yapılması uygun olmaktadır (Doğangönül ve Doğangönül, 2008).

-Bitki dikiminden sonra, yaprakları ve bitki uzuvlarını altta bırakmayarak, 5 cm kalınlığında tüm yağmur bahçesini kaplayacak şekilde kırma çakıl, yonga vb. materyal ile drenajı kolaylaştırıcı amaçlı kaplama yapılabilmektedir (Doğangönül ve Doğangönül, 2008).

-Bitki dikimini takiben tüm alanın 2 cm ya da 3 cm kadar su ile kaplanacak şekilde sulanması gerekmektedir. Yeterli suyu aldıktan sonra dikilen bitkiler kısa sürede reaksiyon vererek adapte olduklarını belli edecektir. Yağmurun sıklığına göre daha sonraları elle sulamaya gerek duyulmayacaktır (Doğangönül ve Doğangönül, 2008; The Native Plant Society of New Jersey, 2005).

Diğer yandan, yağmur bahçesinin bitkisel tasarımı yapılırken, farklı fiziksel ve estetik koşulların göz önüne alınması gerekmektedir. Yağmur bahçesi güneş ışığı alma açısından; güneşli, yarı gölge ve gölge alanlarda yer alan yağmur bahçesi olarak

sınıflandırılırken, yer seçimi açısından; girişte yer alan yağmur bahçesi, kenarda yer alan yağmur bahçesi, bahçeyi bölme işlevi olan yağmur bahçesi, çit oluşturan yağmur bahçesi ve perdeleyici yağmur bahçesi olarak sınıflandırılmaktadır (URL2, 2015).

Öte yandan, yağmur bahçesinin estetik koşullar açısından; güzel kokulu yağmur bahçesi, kelebek çeken yağmur bahçesi ve kuşların yararlandığı yağmur bahçesi olarak sınıflandırılması yapılmakta ve bu sınıflandırmaya göre bitkisel tasarımları geliştirilmektedir (URL2, 2015).

6. YAĞMUR BAHÇESİ BAKIMI

Yağmur bahçesi alana uygulandıktan sonra, ilk birkaç yıl yani bitkiler yağmur bahçesine tam anlamıyla adapte olana kadar ekstra bakım ve sulama gerekmektedir. Yağmur bahçelerinin bu süreyi geçtikten sonra bakımları oldukça düşüktür. Bitkilerin sulanması sadece kuraklık dönemlerinde gerekmektedir (Bray et al., 2014, Ashworth Environmental Design, 2015).

Bitkisel materyal bakımı: Solma, canlılığını yitirme ve sarı/kahverengi yapraklar gibi durumlar yönünden bitkiler kontrol edilmelidir. Gerekliğinde bitki nakli ve/veya toprak değişikliği yapılmalıdır. Diğer yandan yabancı otlar elle çıkarılmalıdır. Yeni büyüme dönemi gelmeden önce, erken ilkbaharda bitkilerden kurumuş çiçekleri ve ölü aksamaları toplamak gerekmektedir (Bray et al., 2014, Ashworth Environmental Design, 2015).

Sedde bakımı: Şiddetli bir yağmur sonrası, seddeden su geçip geçmediği kontrol edilmelidir. Erozyon seddenin işlevlerini yitirmesine neden olmaktadır. Bu nedenle, özellikle şiddetli yağmur sonrası sedde bakım ve onarımı yapılmalıdır (Ashworth Environmental Design, 2015).

Göllenme alanı bakımı: Eğer göllenme alanında sızma görülüyorsa, toprak gözenekleri tıkanmış veya toprak aşırı sıkışmış hale gelmiş demektir. Bu yüzden toprağın gevşetilmesi veya değiştirilmesi gerekebilmektedir. Aşırı birikmiş tortu ve birikintiler kaldırılmalıdır (Ashworth Environmental Design, 2015).

Toprak bakımı: Aşırı asitlik ve bazlık durumları için toprak test edilmelidir. Test sonucu gerekli değişikliklerle pH ayarlanmalıdır (Ashworth Environmental Design, 2015).

Malç bakımı: Eğer yağmur bahçesinde malç kullanılmışsa, düzenli olarak su ile sürüklenip

sürüklenmediği kontrol edilmelidir. Erken ilkbaharda temizlik sonrasında, yeni bir malç tabakasının yağmur bahçesine eklenmesi oldukça iyi olacaktır (Ashworth Environmental Design, 2015).

7. ÇEŞİTLİ YAĞMUR BAHÇESİ ÖRNEKLERİ

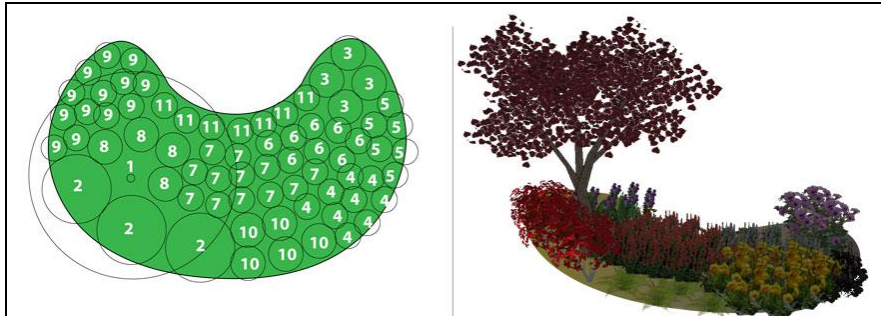
Şekil 7'de Amerika Birleşik Devletleri, Tennessee eyaletinin başkenti olan Nashville'de yer alan bir konut bahçesinde, 3 m x 6 m (18 m²) boyutlarında ve gölgeli bir alanda yer alan yağmur bahçesi örneği görülmektedir. Tasarlanan yağmur bahçesinde kullanılan bitkiler Tablo 1'de verilmiştir. Bu örnekteki yağmur bahçesi incelendiğinde; tasarımsal olarak formunun bir hücreyi andırıldığı görülmektedir. Seçilen bitkilerin hepsi doğal bitki örtüsünde bulunan türlerdir. Bitkilerin seçiminde; tam gölgede yetişebilme özelliğine, ölçek, renk ve doku uyumuna özen gösterilmiş ve ayrıca yağmur bahçesinin nemlilik bölgeleri de dikkate alınmıştır. Örneğin; 6, 7 ve 8 kodlu çok yıllıklar olan *Lobelia cardinalis* L., *Lobelia siphilitica* L. ve *Osmunda cinnamomea* L., su kenarında yetişebilme özellikleri ve suya dayanıklı türler olmaları nedeniyle yağmur bahçesinin ıslak bölgesinde kullanılmışlardır. Öte yandan, 2 ve 10 kodlu *Cyrilla racemiflora* L. (çalı) ve *Polystichum acrostichoides* (Michx.) Schott (Herdem yeşil) az bakım gerektiren, kurağa dayanıklı türler olmaları nedeniyle, yağmur bahçesinin tampon/sedde bölgesinde tercih edilmişlerdir (Ashworth Environmental Design, 2015).

İkinci örnek; Amerika Birleşik Devletleri, Chesapeake Körfezi Piedmont bölgesinde, tam güneş-kısmi gölge bir alanda, 42 m² yüzey alanına sahip ve kuşların yararlandığı bir başka deyişle, kuşları çeken bir yağmur bahçesi

örneğidir. Şekil 8'de örnek yağmur bahçesinin ölçeksiz planı ve bahçede kullanılan bütün bitki türlerinin fotoğrafları ve adetleri yer almaktadır (URL3, 2015).

İkinci örnekte yağmur bahçesinin genel formu dikdörtgendir. Bitkilerin seçiminde, renk, ölçek ve doku birlikteliğine dikkat edilmesinin yanı sıra, kuşların da yararlanması amacıyla meyveleriyle etkili türler tercih edilmiştir. Bütün türler, birinci örnekte olduğu gibi doğal bitki örtüsünde yetişen türlerdir. Genel bitkisel tasarımda; kitle-boşluk ilişkisine ve simetriye özen gösterilerek uygulama yapılmıştır. Örnekte, özellikle B kodu ile yer alan *Vaccinium corymbosum* L. (yaban mersini, likapa, maviyemiş) yoğun beyaz çiçekleri daha sonra koyu mavi meyveleri ve farklı yaprak rengiyle birlikte, hem kuşları çekme hem de estetik açıdan yağmur bahçesine büyük katkılar sağlamaktadır (URL3, 2015).

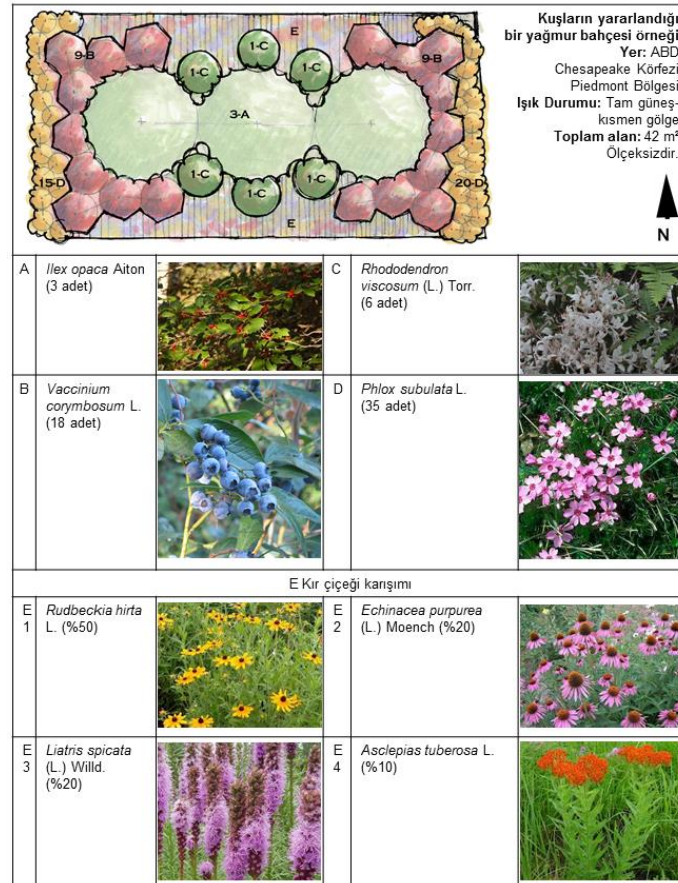
Üçüncü örnek; Amerika Birleşik Devletleri, Chesapeake Körfezi dağlık bölgesinde, kısmen gölge-tam gölge bir alanda, 10.5 m² yüzey alanına sahip ve geçirimli döşeme ile ortadan bölünmüş, girişte yer alan bir yağmur bahçesi örneğidir (Şekil 9). Bölünen yağmur bahçesinin bağlantı borusu ile geçirimli döşemenin altından birbirine bağlanması isteğe bağlı olarak bırakılmıştır. Geçirimli döşeme, yağmur bahçesini ortadan bölen bir simetri eksenini niteliğindedir. Alanın giriş özelliği taşıması nedeniyle, simetrik bitkisel tasarıma özen gösterilmiş ancak bahçenin kısmen gölge-tam gölgede bulunması, çok gösterişli çiçek ve meyvelere sahip, karşılayıcı bitki türlerinin kullanılmasını engellemiştir. Kullanılan bütün bitki türleri, diğer iki örnekte de olduğu gibi doğal bitki örtüsünde yetişen ve ekstrem şartlara uyum sağlayabilen, dolayısıyla az bakım isteyen türlerdir (URL4, 2015).

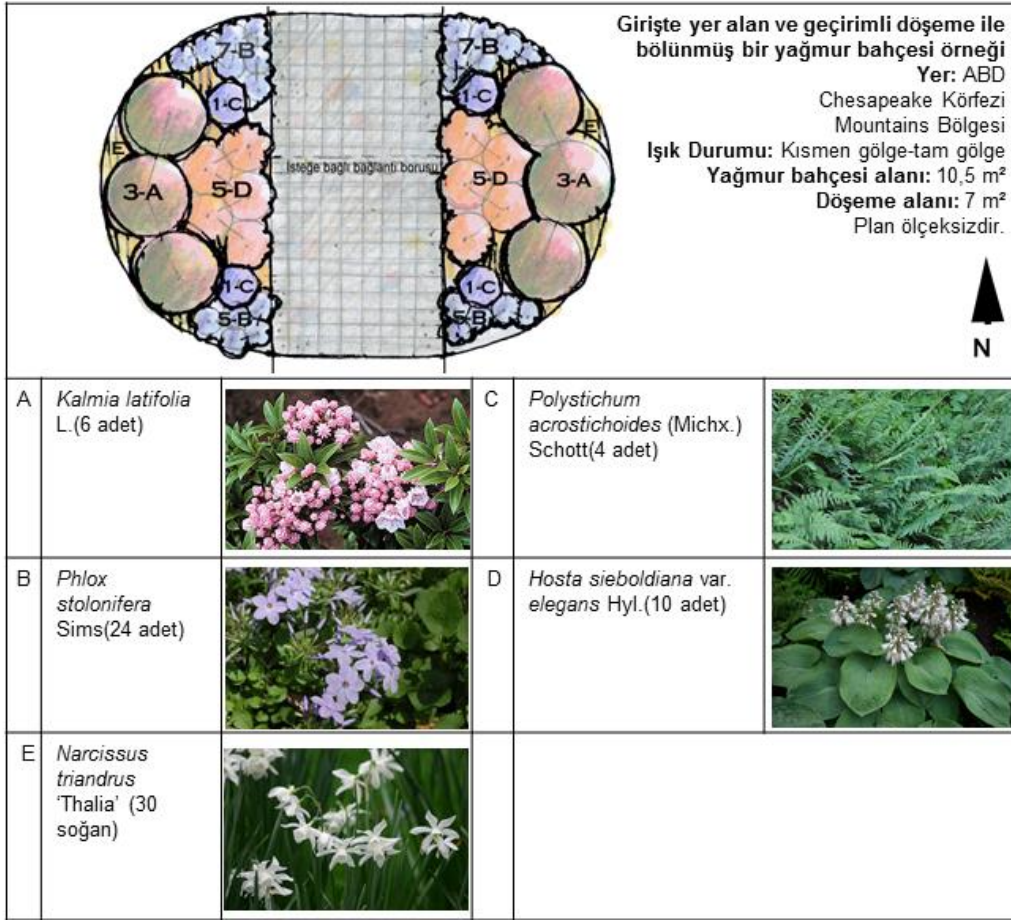
Şekil 7. Gölge bir alanda yer alan yağmur bahçesi örneği-Plan (Sol) ve Perspektif görünüş (Sağ) (Ashworth Environmental Design, 2015).

Tablo 1. Gölge bir alanda yer alan yağmur bahçesinde kullanılan doğal bitkilerin listesi (Ashworth Environmental Design, 2015).

KODU	MİKTARI	LATİNCE ADI	ÇİÇEK RENGİ	BOY	ÖZELLİK
		AĞAÇLAR			
1	1	<i>Cercis canadensis</i> L.	Mor	6-9 m	
		ÇALILAR			
2	3	<i>Cyrilla racemiflora</i> L.	Beyaz	1.2-2.4 m	
		ÇOK YILLIKLAR			
3	4	<i>Aster novae-angliae</i> L.	Mavi/mor	0.9-1.2 m	
4	9	<i>Coreopsis major</i> Walter	Sarı	0.9 m	
5	6	<i>Heuchera americana</i> L.	Pembe	0.3 m	
6	8	<i>Lobelia cardinalis</i> L.	Mavi	0.45-0.9 m	Su kenarında yetişme
7	12	<i>Lobelia siphilitica</i> L.	Kırmızı	0.6-1.2 m	Su kenarında yetişme
8	4	<i>Osmunda cinnamomea</i> L.	Yeşil	0.9-1.2 m	Su kenarında yetişme
9	13	<i>Phlox divaricata</i> L.	Mavi	0.15-0.6 m	
10	5	<i>Polystichum acrostichoides</i> (Michx.) Schott	Yeşil	0.6 m.	Herdem yeşil
11	7	<i>Stylophorum diphyllum</i> (Michx.) Nutt.	Sarı	0.45-0.9 m	

Şekil 8. Kuşların yararlandığı bir yağmur bahçesi örneği (URL3, 2015).

Şekil 9. Geçirimli döşeme ile bölünmüş girişte yer alan bir yağmur bahçesi örneği (URL4, 2015).

8. SONUÇ

Günümüzde olumsuz etkileri daha çok hissedilen çevre sorunlarının başında gelen küresel ısınma sorununa bağlı olarak ortaya çıkan iklimsel değişimlerle birlikte, kentlerin doğal su döngüsünde farklılıklar görülmektedir. Kentlerde artan sıcaklıklarla birlikte, daha hızlı buharlaşma ve nem tutmaya bağlı olarak ani ve şiddetli yağışlar yaşanmaktadır. Bu ani ve şiddetli yağışlar sonrası, sert yüzeylerin yeşil alanlara oranla oldukça hakim olduğu kentsel alanlarda, yağmur suyunun hızla yüzey akışa geçerek alandan uzaklaşması ve çok az miktarda sızma sonucunda taşkın ve sel sorunları yaşanmaktadır (Demir, 2012).

Bu bağlamda, kentsel alanlarda su kaynaklarının ve yağmurun sürdürülebilir yönetiminin önemi ortaya çıkmaktadır. İklim değişikliğiyle birlikte düzensizleşen yağışlar, yerleşim alanlarında

zemine ve çatıya düşen yağmur suyunun taşkınlara neden olmadan çok daha hızlı ve verimli bir şekilde tahliyesini gerektirmektedir. Söz konusu bu tahliyenin; geleneksel yöntemlerle yani yağmur suyunun drenaj yapılarıyla bir an önce alandan uzaklaştırılmasının yerine, yüzey akışını yavaşlatacak ve sızmayı artıracak uygulamalarla gerçekleştirilmesi, kentlerde yağmur suyu yönetiminin sürdürülebilir olması açısından son derece önemlidir. Bu kapsamda kentsel alanlarda, yağmur sonrası ortaya çıkan yüzey akışı kontrol altına alabilmek için çeşitli uygulamalar geliştirilmiştir (Jaber et al., 2012).

Sürdürülebilir yağmur suyu yönetimi kapsamında kentlerde uygulanan doğa dostu, basit ama bir o kadar da etkili uygulamaların başında yağmur bahçesi gelmektedir. Kentsel alanlarda, konut bahçelerinden daha büyük alanlara kadar farklı ölçeklerde uygulanabilen yağmur bahçesi, yüzey

akışın yönlendirildiği, yağmur miktarına göre boyutlandırılan ve çeşitli bitki ve materyallerle (taşlar, yongalar vb.) düzenlemelerin yapıldığı estetik alanlardır. Yağmur bahçesinin en temel özelliği; yağmur sonrası yüzey akışa geçen fazla yağışın tutularak, erozyona, sel ve taşkınlara ve su kirliliğine neden olmadan yeraltına emilimini sağlamaktır. Bu durum, yer altı su seviyesinin de beslenmesine ve dolayısıyla su döngüsüne de olumlu yansımaktadır (URL2, 2015).

Kentsel alanlarda yağmur bahçesinin uygulanması, son derece kolay ve ekonomik olmanın yanı sıra, yağmur suyu yönetimi açısından da oldukça etkilidir. Konut sahipleri basit bir şekilde kendi bahçelerine, tasarım konusunda peyzaj mimarlarından destek alarak yağmur bahçesini uygulayabilmektedir (Jaber et al., 2012). Yağmur bahçesi uygulamalarında en önemli olan temel ilkeler;

-Yağmur bahçesinin alanda doğru konumlandırılması,

-Yağmur, yüzey akış miktarı ve drenaj alanı büyüklüğüne göre yağmur bahçesinin boyutlarının uygun olarak hesaplanması,

-Uygulama alanının toprak bünyesinin geçirimsizlik açısından analiz edilerek, yağmur bahçesi derinliğinin tespit edilmesi ve

-Yağmur bahçesinde kullanılan bitkilerin; doğal bitki örtüsünde yetişen ve ekolojik istekleri açısından suya ve kirletici maddelere dayanıklı bitki türlerinden seçilmesine özen göstermektir.

Özet olarak; yağmur bahçesinin yüzey akışları tutarak yeraltı suyu beslenimini zenginleştirilmesiyle birlikte, bozulmuş kentsel su döngüsüne olumlu katkılarda bulunması ve estetik yönden de kentsel alanlara yararlar sağlaması; kentsel alanlarda yağmur suyunun sürdürülebilir yönetimi amacıyla kullanılan doğa dostu çözümler içerisinde en işlevsel ve uygulanabilir çözümlerden biri olduğunu ortaya koymaktadır.

KAYNAKLAR

1. Ashworth Environmental Design 2015. Rain Gardens for Nashville-Make the most of the rain that falls on your property. The Nashville District of the US Army Corps of Engineers and the Metropolitan Government of Nashville and Davidson County's Department of Water and Sewerage Services, USA, p. 18.
2. Bray, B., Gedge, D., Grant, G. and Leuthvilay, L. 2014. Rain Garden Guide. Reset Development, USA, p. 12.
3. Butler, D. and Davies, J. W. 2004. Urban Drainage, 2nd edition, Spon Press Taylor & Francis Group, London and New York, (1-5).
4. Çakıroğlu, G. 2011. Peyzaj Tasarımında Su Tasarrufuna Yönelik Güncel Uygulamaların İrdelenmesi: İstanbul örneği. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Peyzaj Mimarlığı Programı, İstanbul, 174 s.
5. Demir, D. 2012. Konvansiyonel Yağmur-suyu Yönetim Sistemleri ile Sürdürülebilir Yağmur-suyu Yönetim Sistemlerinin Karşılaştırılması: İTÜ Ayazağa Yerleşkesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Çevre Mühendisliği Anabilim Dalı, Çevre Bilimleri ve Mühendisliği Programı, İstanbul, 191 s.
6. Department of Environmental Protection Bureau of Watershed Management 2006. Pennsylvania Stormwater Best Management Practices Manual. Department of Environmental Protection Bureau of Watershed Management, USA, p. 685.
7. Doğanönül, Ö. ve Doğanönül, C. 2008. Küçük ve Orta Ölçekli Yağmursuyu Kullanımı. 2. Baskı, Teknik Yayınevi, Ankara, s. 499.
8. Dunnett, N. and Clayden, A. 2007. Rain Gardens-Managing water sustainably in the garden and designed landscape. Timber Press Inc., USA, p. 186.
9. Indiana Lake Michigan Coastal Program 2013. Rain Gardens A How-To Guide. Indiana Lake Michigan Coastal Program, USA, p. 19.

10. Jaber, F., Woodson, D., LaChance, C. and York, C. 2012. Stormwater Management: Rain Gardens, The Department of Soil and Crop Sciences and Texas A&M AgriLife Communications, The Texas A&M System, USA, p. 20.
11. Karakoçak, B. B. 2011. An Integrated Approach to Water Management in Kayseri: Rain Water Collection and Storage Design for Kayseri Harikalar Diyarı Water-Ski Park. Master of Science, Boğaziçi University Institute of Environmental Sciences, Environmental Technology, İstanbul, p. 88.
12. Rutgers Cooperative Extension Water Resources Program and Native Plant Society of New Jersey 2011. Rain Garden Manual of New Jersey. Rutgers New Jersey Agricultural Experiment Station, Water Resources Program, The Native Plant Society of New Jersey, Northeast States&Caribbean Islands Regional Water Center and New Jersey Sea Grant Consortium, USA, p. 68.
13. The Native Plant Society of New Jersey 2005. Rain Garden Manual for New Jersey. The Native Plant Society of New Jersey, USA, p. 24.
14. URL1, 2015. http://www.abbey-associates.com/splashsplash/blue_standards/rain_garden.-html Erişim tarihi: 25.01.2015.
15. URL2, 2015. http://www.lowimpactdevelopment.org/raingarden_design/whatisaraingarden.htm Erişim tarihi: 26.01.2015.
16. URL3, 2015. <http://www.lowimpactdevelopment.org/raingardendesign/Templates4RainGardens/PDFTemplates4SunPiedmont/4-Birds450SFQuarterScaleColorPied.pdf> Erişim tarihi: 10.02.2015.
17. URL4, 2015. http://www.lowimpactdevelopment.org/raingarden_design/Templates4RainGardens/PDFTemplates4ShadeMountains/-Entry113SFQScaleMtnShade.pdf Erişim tarihi: 11.02.2015.
18. Wisconsin Department of Natural Resources and University of Wisconsin-Extension 2003. Rain Gardens A how-to manual for homeowners. Wisconsin Department of Natural Resources and University of Wisconsin-Extension, Wisconsin, USA, p. 31.

KENTSEL PEYZAJDA KULLANILAN *Vitis vinifera*'NIN BARTIN KENT ÖLÇEĞİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

Banu BEKÇİ^{1*}, Deryanur DİNÇER¹, Çiğdem BOGENÇ²

¹: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, GSTF, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Rize. *: **Sorumlu yazar**

²: Karabük Üniversitesi, Eskipazar Meslek Yüksek Okulu, 78000, Karabük.

ÖZET

Türkiye 9 binin üzerinde doğal bitki ve %30'un üzerinde endemik bitkileri ile bulunduğu coğrafyanın en zengin biyoçeşitliliğine sahiptir. Ancak Türkiye'de doğal bitkiler kentsel ve kırsal mekânlarda son derece kısıtlı olarak kullanılmaktadır. Kentsel peyzajdaki egzotik bitkilerin kullanımı hem ekolojik hem de bakım gereksinimleri açısından ciddi sıkıntılara neden olmaktadır. Günümüzde dünyada doğal bitki türlerinin kullanımına yönelik eğilimler giderek artmakta, bu nedenle yabancı yurtlu bitki kullanımları azaltılarak doğal bitki tür kullanımları teşvik edilmektedir. Bu çalışmada Türkiye'deki kentsel peyzaj çalışmalarında kullanılan doğal türümüz olan *Vitis vinifera*'nın peyzaj mimarlığındaki kullanım alanları ve Bartın kent kimliği ölçeğindeki bitkilendirme tasarımlarındaki yeri irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Vitis vinifera*, Bitkilendirme tasarımı, Doğal tür, Kentsel peyzaj, Bartın.

URBAN LANDSCAPE *Vitis vinifera* USED IN EVALUATION OF URBAN SCALE BARTIN

ABSTRACT

Turkey has the most productive biological variety with over nine thousand natural plants and above %30 endemic plant in its geographical situation. However, in Turkey, natural plants are extremely limitedly being used in urban and rural areas. The use of exotic plants in the urban landscape causes serious difficulties on account of both ecologic and care necessities. Nowadays, the tendency towards the use of natural plants species in the world is increasing so the use of natural plant species is being encouraged by decreasing the use of plants growing in foreign countries. In this study, the usage fields in the landscape architecture of our natural species, *Vitis vinifera* used in the urban landscape in Turkey and its role in planting designs in Bartın are being examined.

Keywords: *Vitis vinifera*, Planting desing, Natural species, Urban landscape, Bartın.

1. GİRİŞ

Yeşil alanlar, çevreyi güzelleştirip yaşamı çekici hale getirirken temiz hava döngüsünün oluşumunda da önemli bir yere sahiptirler. Halkın aktif ve pasif rekreasyon gereksinmelerini karşılarken fizik, ruh ve mental sağlıkları üzerinde de etkin bir rol oynayarak güçlü bir toplumun gelişmesine yardımcı olup, bireylerin doğa bilincinin gelişmesine de katkı sağlarlar (Yıldızcı, 1982). İnsanın en doğal gereksinimlerinden birisi olan bireyin doğasına,

isteklerine ve zevkine uygun bir mekânda yaşama arzusu; estetik ve fonksiyonel açıdan en uygun dış mekânların yaratılması, tasarım amacına en uygun bitki türünün seçilmesi ve bilinçli kullanılmasıyla mümkün olmaktadır (Kelkit, 2002).

Doğal hayatın destek sistemini oluşturan bitkiler ve ağaçlar (Kuchelmeister et al., 1993), kentsel yaşamın sürdürülebilir olmasında oldukça etkin bir role sahiptir. Kentsel alan bitkilendirmelerinin üstlendikleri rollerin estetik, ekolojik, psikolojik,

hijyenik ve işlevsel kapsamlı çok yönlü yararları vardır. Peyzaj planlamalarının başarılı ve sürdürülebilir olmasında, bitkisel elemanların renk, biçim, doku, ölçek gibi tasarım karakteristiklerinin yanında peyzajı yaratan ve kullanan biz insanlar gibi canlı varlıklar olduklarının dikkate alınması da belirleyici bir faktördür (Dirik, 2008).

Bitkiler peyzaj mimarlığı kapsamındaki çevre düzenleme çalışmalarının temel yapı taşlarıdır. Gerek kentsel ve gerekse de kırsal alan planlama ve tasarımlarında önemli bir yere sahiptirler (Eroğlu vd., 2005). Bir peyzaj elemanı olarak bitkiler statik olmayıp dinamik özellikler gösteren ve sürekli gelişen canlı varlıklardır. Bu nedenle fonksiyonel ve estetik yararlar sağlayan bitkiler yaşantımızda ayrı bir yer oluşturmaktadır (Güçlü, 1994).

Peyzaj düzenlemelerinde bitkilendirme tasarımlarındaki amaçlar genellikle düzenlenen alanın estetik ve işlevsel yönden bitkisel elemanlarla desteklenmesine dayalı planlama ve tasarım gereksinimlerini karşılamaya yöneliktir. Peyzaj mimarları bitkisel tasarım çalışmalarını, belirlenen konsept çerçevesinde ele alarak alan kullanım kararlarını, potansiyel tür listesini, ekolojik koşulları ve alınması mümkün olan kültür-tekniğin önlemleri sanatsal yaklaşımlarına göre değerlendirerek gerçekleştirebilirler. Bitki türlerinin seçimi ve tasarımı, estetik ve işlevsel değerleri kadar planlama alanının ekolojik koşullarına göre de belirlenmelidir (Dirik, 2008).

Kentsel dış mekânlarda yapılan bitkilendirme çalışmalarında yanlış tür seçiminden, yanlış alan kullanımlarına kadar bir dizi sorunlarla karşılaşmaktadır. Çoğu kez bölge ekolojisine uygun olmayan bitki türlerinin kullanımı ve uzman

olmayan kişilerce yapılan bitkilendirme çalışmalarından arzu edilen sonuçlar alınamamaktadır (Yılmaz vd., 2004). Geçmişte bahçeler mahremiyet ve özellikle güvenlik sebebi ile yüksek duvarlar ile çevrelenmişken günümüzde bu anlayış kendini daha küçük duvarlara ve sınır bölgelerinde çit oluşturmaya yönelik bitki türlerinin kullanımına bırakarak; bahçenin bahçe dışı ile ilişkisi kesilerek, bahçe sınırları tanımlanmıştır. Günümüzde bitki kullanımında bir diğer önemli unsurda doğal bitki türlerinin kullanılmasıdır. Uzun ömürlü ve sürdürülebilir bir bahçe için estetik ve fonksiyonel ilkeler doğrultusunda doğal bitkilerin uygulamadaki kullanımına da dikkat edilmelidir (Cox 2005; Gildemeister 2002; 2006).

2. MATERYAL VE YÖNTEM

2.1 Çalışma Alanı

Bartın kent ölçeğinde yürütülen bu çalışma, Bartın kenti belediye sınırları içinde yer alan yerleşim alanlarında yürütülmüştür (Şekil 1). Bartın ili 32° 22' doğu boylamı, 41° 40' kuzey enlemi arasında (Anonim, 1998), yaklaşık 2143 km² yüzölçümüne sahip olup kent merkezinin toplam nüfusu 184.178'dir (Çelikyay, 2005). Tarihi kentler birliği üyesi olan Bartın kent merkezi içerisinde çok sayıda eski mimari dokuyu yansıtan ahşap konuta rastlanılmaktadır (Şekil 1). Ahşap konutlar mimari dokusu ve bahçeleri ile kentin peyzajını olumlu yönde etkilemektedir. Günümüzde mahremiyet anlayışının sarmaşık bitkiler kullanılarak sağlanması Bartın kent halkının bitkilendirme tasarımı sarmaşığı etkin bir şekilde kullandığını göstermektedir.

Şekil 1. Çalışma alanları.

2.2. Veri Toplama ve Değerlendirme

Çalışmada *Vitis vinifera*'nın kullanıldığı ev bahçelerinde çekilen fotoğraflardan ve arazi çalışmalarından yararlanılmıştır. Çalışmanın (i) birinci aşamasında, *Vitis vinifera*'nın Bartın kent peyzajındaki kullanım alanları (Robinson 1992; Booth 1990), (ii) ikinci aşamasında da Bartın kent kullanıcılarının sosyo-demografik özellikleri ile konut bahçelerindeki bitkilendirme tasarım yaklaşımları irdelenmiştir (Cengiz vd., 2014). *Vitis vinifera*'nın peyzaj mimarlığındaki kullanım şekilleri Robinson (1992) ve Booth (1990)'un tasarım kriterleri kullanılarak yorumlanmıştır. Bartın kent kullanıcılarına yönelik hazırlanan anket formlarından elde edilen verilerin istatistiksel değerlendirilmesi aşamasında ise kullanıcı tercihleri ile *Vitis vinifera*'nın Bartın kent peyzajındaki kullanım alanlarına ilişkin parametreler arasında korelasyon analizi yapılarak Spearman katsayıları (r) ve önem dereceleri belirlenmiştir. Yapılan istatistiksel analizlerde SPSS (Statistical Package for Social Science) 16.01 paket programı kullanılmıştır.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Çalışmada elde edilen bulgular, (i) *Vitis vinifera*'nın peyzaj mimarlığındaki kullanım alanlarının irdelenmesi ve (ii) Bartın kent kullanıcılarının sosyo-demografik özellikleri ile konut bahçelerindeki bitkilendirme tasarım yaklaşımlarının değerlendirilmelerini içermektedir.

3.1. *Vitis vinifera*'nın Peyzaj Mimarlığındaki Kullanım Alanlarının İrdelenmesi

Toplumu giderek hoşnutsuz yapan kentleşme, yaşam alanının durumu, ekolojik yüklemeler ve tükenmekte olan doğa, insanların yaşam çevrelerinin düzenlenmesini gerekli kılmıştır. Bu nedenle diğer bitkilendirme yöntemlerin yanında optimum yüzey kullanımı ve diğer yeşil formlara ek işlevler sağlayan yapı yüzeylerinin bitkilendirilmesi yönteminin de yaygınlaştırılması gerekmektedir (Özdemir vd., 2001). Sarılıcı bitkiler yoğun kentleşmenin olduğu bölgelerde hızla azalan yeşil alanlara karşı yeşil dokuyu arttırarak kentlerin kalitesini üst noktaya taşımaya yardımcı olmaktadır. Kent silüetine kazandırdığı boyutun yanı

sıra kentliye sunduğu sağlıklı çevre, ekolojiye katkı, ülke ekonomisine kazandırdığı yararlar ve kent dokusundaki yeşili arttırmada oldukça etkindir.

Sarılıcı bitkiler; ahşap, plastik, çelik ve vb. konstrüksiyonlara sarılarak örtü elemanı olarak kullanılabilirler gibi tırabzan ve parmaklıklardaki kullanımları da korkuluk görevi üstlenmektedir. Bu tip canlı ve cansız kent donatılarının bir arada uyum içerisinde kullanılması modern kent mekân yaklaşımları içinde ideal bir çözüm önerisi oluşturmaktadır. Ayrıca ahşap, çelik, plastik, vb. konstrüksiyonlara sardırılarak kullanılan sarılıcı bitkiler mekân da canlı çit görevi üstlenerek mekân içerisinde hoş bir doku oluşturmaktadır.

Sarılıcı bitkilerin çevre düzenleme çalışmalarında tamamlayıcı bir unsur olduğu unutulmamalıdır. Kameriye, oturma grupları, ağaç altı düzenlemelerinde gölge ve serin mekânlar oluşturarak, kullandıkları alanlarda mekân organizasyonunu güçlendirerek gölge ve serinlik hissi uyandırır. Diğer yandan her dem yeşil ya da çiçekli türlerinin kısa zamanda toprak yüzeyini kaplayabilme özelliği yer örtücü bir tür olarak da değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Böylece atıl bırakılmış kullanılmayan gölgeli mekânlar kısa sürede yeşillendirilmektedir.

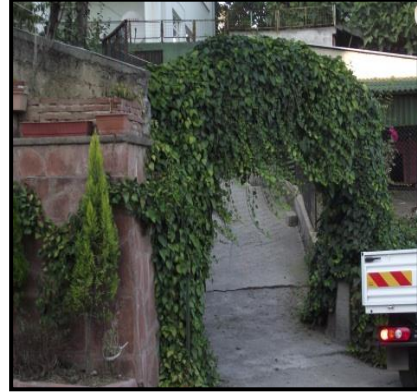
Yaprak rengi (sonbaharda kızaran veya sararan ya da alacalı yapraklılar), çiçek güzelliği (*Bougainvillea glabra* ve *Wisteria sinensis*'nin mor çiçekleri, *Jasminum fruticans*'nin sarı çiçekleri gibi) ve meyve güzelliği gibi özellikleri kullandıkları mekâna hareketlilik kazandırmaktadır. Sarılıcı türlerin bu özellikleri görüntü kirliliğine sebep olan kentsel donatı elemanlarının kötü görüntüsünü kamufle edip alanda estetik bir görünüm oluşturarak kent silüetine kazandırmaktadır. Günümüzde dikey bahçelere olan ilginin giderek artması sarmaşıkların hızlı büyüme ve budanabilme özelliklerinden dolayı öncelikli bitki türü olarak tercih edilmesine neden olmaktadır. Aynı zamanda şev taşları, istinat duvarları ve ahşap kafes kullanımlarına da rastlanılmaktadır. Hızlı büyümelerini göze alarak yeterince geniş alanlara dikilmesi gerekmektedir. Aksi halde sık budanması gerekir.

Biyolojik çeşitlilik açısından da çok önemli olan bu grup bitkiler, her ne kadar teknik ormancılık uygulamalarında birçok yönüyle zararlı ise de, yenen meyveleri, bazı doğal taksonlarının çayır-

mera ıslahında ve yem bitkisi olarak kullanılabilirlikleri önemlerini artırmaktadır. Diğer yandan, gerek kırsal ve kentsel peyzaj, gerekse iç

mekân süs bitkisi olarak kullanılan birçok estetik taksonun varlığı da, sarılıcıları peyzaj ve çevre bakımından önemli kılmaktadır (Anşın vd., 2000).

Tablo 1. *Vitis vinifera*'nın Peyzaj Mimarlığındaki kullanım alanları.

<i>Vitis vinifera</i>'nın Peyzaj Mimarlığındaki Kullanım Alanları		
		<p><u>Yüzey kaplama elemanı</u></p> <p>Peyzajdaki dar bahçelerde bina yüzeylerine yapılan yönlendirmeler doğrultusunda dikey düzlemleri çabucak sararlar. Son yıllarda Peyzaj mimarlığında oldukça gündem oluşturan dikey bahçelerde <i>türün</i> kapaticılık özelliğinden de yararlanılmaktadır. Bu tip kullanım şekilleri kent silüetine yeşil bir doku sunarak kentin ekolojisine katkı sağlar.</p>
		<p><u>Gölgeleme elemanı</u></p> <p>En çok tercih edilen kullanım şeklidir. Kullanıcılar meyve ve yapraklarından faydalanırken bazı durumlarda <i>Vitis vinifera</i>'nın yoğun kapaticılık özelliğinden de yararlanılmaktadır. Yapısal donatı kullanımları yerine bu tip bitkisel kullanımlar <i>Hedera helix</i>, <i>Wisteria sinensis</i> ve vb. gibi bitkilerle de desteklenebilir.</p>
		<p><u>Vurgu elemanı</u></p> <p>Bir diğer kullanım şeklide vurgu amaçlıdır. Yoğun yapraklanması mekânların giriş kısmında güçlü vurgu etkisi yaratmaktadır. Çiçek güzelliğinin meyve güzelliği kadar baskın olmaması bazı durumlarda başka sarmaşıklarla (<i>Bougainvillea glabra</i>, <i>Jasminum fruticans</i>, vb.) kombine kullanılmasına neden olmaktadır.</p>

Fonksiyonel eleman

Yaygın olmamakla birlikte bazı durumlarda şev taşları ve istinat duvarlarında *Vitis vinifera* kullanımlarına yer verilmektedir. Bu tip alanlara aplikasyonu sağlanan bitkinin ekolojik istek bakımından kanaatkâr olması, kullanıldığı alanda ilkbahardan sonbahara kadar yeşil kalması ayrıca meyve ve yapraklarından yararlanılması bu tip alanlardaki kullanımını arttırmaktadır.

Sınır elemanı

Yarı açık mekânlar oluşturarak mahremiyet hissini dengelemek amacıyla da kullanılabilir. Bu kullanım şekli kullanıcıya yarar sağlarken fonksiyonel kullanımı da (sınır elemanı olarak) desteklemektedir. Sınırlayıcı elemanlarda *Campsis radicans*, *Lonicera nitida* ve *Wisteria sinensis*'de görsel amaçlı kullanılmaktadır.

Perdeleme elemanı

Vitis vinifera sınır elemanı olarak yoğun bir şekilde kullanıldığında perdeleme etkisi yaratarak alandaki mahremiyeti arttırmaktadır. Bu etki bitkinin sürgün verdiği dönemde çok fazla hissedilmektedir. Bitki yaprağını döktüğünde alandaki bu kullanım şeklinin sürekli hissedilebilmesi için bazı herdem yeşil sarmaşıklarla (*Hedera helix*, *Hedera canariensis*, vb. gibi) birlikte kullanılması önerilebilir. Böylece alanda yaratılmak istenen perdeleme etkisinde de süreklilik sağlanmaktadır.

3.2. Bartın Kent Kullanıcılarının Sosyo-Demografik Özellikleri ile Konut Bahçelerindeki Bitkilendirme Tasarım Yaklaşımlarının İrdelenmesi

Bartın kent kullanıcılarının kentsel peyzajdaki sarmaşık kullanımları değerlendirilirken, kullanıcıların sosyo-demografik yapıları da dikkate alınmıştır. Bu amaçla yapılan korelasyon analizi sonuçları Tablo 2'de verilmiştir. Buna göre ankete katılanların 42%'si kadın, 58%'si ise erkek kullanıcılardan oluşmaktadır. Tablo 2'ye göre cinsiyetle gelir düzeyi, meslek arasında 95% güven düzeyinde ($p < 0.05$) ($r = .326^{**}$; $r = .420^{**}$) pozitif bir ilişki varken, yaş, eğitim durumu arasında ($r = -.235^{**}$; $r = -.467^{**}$) negatif yönde bir ilişki tespit edilmiştir. Tablo 2'ye göre yaşları büyük erkek kullanıcıların eğitim seviyelerinin, gelir düzeylerinin ve gelir getiren meslekleri ($r = -.235^{**}$; $r = .632^{**}$; $r = .593^{*}$; $r = .516^{**}$) tercih ettikleri görülmektedir.

Bunun yanı sıra gelir getiren meslekleri tercih edenlerin oturdukları konut tipi bahçeli ev tipi ($r =$

$.233^{**}$), tercih ettikleri konutlarında bahçeli olması ($r = .178^{*}$), yaşça büyük olan kullanıcıların bahçelerinde süs bitkilerini tercih ettikleri ($r = .228^{**}$) özellikle fayda amaçlı kullanımlara daha çok yer verdikleri ($r = .246^{**}$; $r = .183^{*}$; $r = .212^{**}$) tespit edilmiştir. Benzer şekilde bahçeli ev kullanımlarını tercih eden kullanıcıların bahçelerinde sarmaşık türü bitkilere yer vermediği ($r = .217^{**}$), genellikle yaprak güzelliği olan bitkileri kullandıkları ($r = .273^{**}$), kullandıkları bitkileri de faydalanmaya yönelik tercih ettikleri ($r = .342^{**}$) görülmüştür. Diğer yandan süs bahçesi kullanımlarında sarmaşık türlerin fazla tercih edilmediği ($r = .720^{**}$), bitki tercihlerinde insanların yararlanabilecekleri bitki türlerini tercih ettikleri ($r = .612^{**}$) hatta bahçelerinde sarmaşık türlerini tercih etmemelerine rağmen *Vitis vinifera* ($r = .850^{**}$) türünü sıkça kullanmak istedikleri görülmüştür. Kullanıcıların bahçelerinde *Vitis vinifera* türünü faydalanma amaçlı olarak kullanmak istedikleri ($r = .355^{**}$) hatta sarmaşık kullanımlarında yaprak güzelliğine de ($r = .647^{**}$) önem verdikleri tespit edilmiştir (Tablo 2).

Tablo 2.Kullanıcıların sosyo-demografik özellikleri ile konut bahçelerindeki bitkilendirme tasarım yaklaşımları arasındaki ilişkiler.

	1b	1c	1d	1e	2a	2b	2c	2d	2e	2f	2g
1.Kullanıcıların sosyo-demografik durumları											
1a. Cinsiyet (1:kadın, 2:erkek)	,267**	,083 -,235**	,043 ,632**	,381** ,593*	,185* ,516**	-,159 -,409**	,122 ,112	,135 ,228**	-,008 ,145	,033 ,246**	,109 ,055
1b. Yaş (1:18-22,2:23-29, 3:30-35, 4:36-40, 5:40+)			-,467**	,118	-,018	-,025	,109	-,008	,035	-,058	,076
1c. Eğitim durumu (1:okur-yazar olmayan, 2:ortaöğrenim, 3:lise, d:üniversite)				,326**	,315**	-,158	,037	,124	,056	,183*	,040
1d. Gelir düzeyi (1:500TL az, 2:500-750 TL, 3:750-1000TL 4:1000-1500TL, 5:1500-2500TL, 6: 2500'dan fazla)					,420**	-,233**	,178*	,158	,060	,212**	,130
1e. Meslek (1:İşsiz, öğrenci, ev hanımı, 2:emekli, 3:işçi, memur, 4: serbest meslek sahibi)						-,558**	,105	,217**	,273**	,342**	-,023
2.Bitkilendirme tasarımına yönelik sorular											
2a. Oturduğunuz konut tipi (1:Site/Lojman, 2:Müstakil Apartman, 3:Bahçeli ev)						-,396**	-,443**	-,512*	-,335*	-,252*	
2b. Bahçeli konutunuzu kullanıyor musunuz? (1: Evet, 2: Kısmen, 3: Hayır)							,720**	-,617*	,612**	,850**	
2c. "Evet" ise bahçenizi ne amaçla kullanmak istersiniz? (1:Fayda bahçesi, 2:Süs bahçesi)									,621**	,513*	,579*
2d.Bahçenizde sarmaşık türü bitkilere yer veriyor musunuz? (1:Evet; 2:Hayır)											,355**
2e.Bahçenizde ne tür sarmaşık kullanırsınız? (1:Çiçek güzelliği olan;2:Meyva veren;3:Yaprak güzelliği)											
2f.Tercih ettiğiniz sarmaşıkları bahçenizde ne amaçla kullanırsınız? (1:Yüzey kaplaması;2:Vurgu elemanı;3:Sınır elemanı;4:Gölgeleme amaçlı; 5:Fonksiyonel eleman; 6:Perdeleme elemanı; 7:Faydalanma amaçlı)											
2g.Bahçenizde hangi bitkileri kullanmak istersiniz? (Resimli soru) (1: <i>Vitis vinifera</i> ;2: <i>Hedera helix</i> ;3: <i>Parthenocissus quinquefolia</i> ;4: <i>Lonicera nitida</i>)											

* : Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

** : Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bartın kent sınırları içerisindeki farklı alanlardan seçilen *Vitis vinifera* kullanımları mekânlara farklı kimlikler kazandırmakta, bu nedenle de *Vitis vinifera* bitkisi peyzaj mimarlığında farklı fonksiyonel kullanımları (yüzey kaplaması, gölgeleme elemanı, vurgu elemanı, fonksiyonel eleman, sınır elemanı, perdeleme elemanı, faydalanma amaçlı) bakımından sıkça tercih edilmektedir. Fonksiyonel kullanımlarının yanı sıra yaprak ve meyvelerinin faydalanma özelliğinin olması kullanıcılar tarafından öncelikli olarak tercih edilmesine olanak sağlamaktadır. Sarmaşık türlerinin süs bahçesi kullanımlarında tercih edilmediği ($r=.720^{**}$) halde *Vitis vinifera*'nın sıkça kullanılması ($r=.850^{**}$) bunun en iyi göstergesidir. Konut bahçelerinin kent ekosistemi içerisinde önemli bir yere sahip olduğu düşünüldüğünde, öncelikli olarak aşağıda sıralanan maddeler dikkate alınmalıdır;

- Kentsel dış mekânların biçimlenmesinde mekânı oluşturan ve belirleyen öğeler olarak bitkisel materyalin kullanımı büyük önem taşımakta, bu nedenle bitkilerin estetik ve ekolojik özelliklerinin yanı sıra fonksiyonel özellikleri de dikkate

alınmalıdır,

- Peyzaj projelerinde yapılan bitkilendirme tasarımları insan ile doğa arasındaki ilişkiyi dengelemekle birlikte kentin fiziki yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve geliştirilmesinde de önemli bir rol oynayarak, kentin doluluk-boşluk dengesini sağlayarak (Bekçi vd., 2012) kentteki farklı kullanım alanları için tampon bölge oluşturabilmekte,
- Bölgelerin ekolojik koşullarına uygun hızlı gelişebilen doğal kaynak tüketimini azaltan bitki tür seçimine dikkat edilmelidir. Bitki türlerinin seçiminde tarihi çevreyi ön plana çıkarabilen mekânlara fonksiyon yükleyen bitki türleri seçilmeli,
- Bartın'ın, coğrafi konumu, tarımsal ve turistik potansiyeli, özgün mimarisi ve kentsel dokusu gibi sahip olduğu pek çok doğal ve kültürel değer son yıllarda tehdit altındadır. Bu süreçte kentin doğal florasının gelişimi göz ardı edilmeden kentsel peyzaj içerisindeki her bitkilendirme tasarımı dikkatli bir şekilde tasarlanarak uygulanmalı,
- Kentlerde biyoklimatik konfor değerlerinin sağlanabilmesi açısından kültürel kimlikle örtüşen yapısal ve bitkisel çözümler korunarak geliştirilmelidir.

KAYNAKLAR

1. Anonim, 1998. Cumhuriyetimizin 75. Yılında Bartın, İl Özel İdare Müdürlüğü, Bartın.
2. Anşin, R., Terzioğlu, S., 2000. Trabzon, Rize, Artvin Yörelerinde Bulunan Doğal ve Egzotik Tırmanıcı Bitkiler, Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, Vol 1, No:1, 18-26.
3. Bekci, B., Taşkan, G., Dinçer, D., 2012. "Analysis of Abies sp. Species of Urban Parks in Bartın City Center by Simulation Technique", 14th International Fir Symposium, Kastamonu, p: 53 (poster).
4. Booth, N. K., 1990. Basic Elements of Landscape Architectural Design. Waveland Press Inc., USA.
5. Cengiz, C., Bekci, B., Cengiz, B., 2014. "A Comparative Study of Public Green Spaces in the Changing Urban Texture in Terms of Preferences for Ornamental Plants and Visual Quality: The Case of Bartın (Turkey)", Fresenius Environmental Bulletin, Vol:23, No: 9a, 2326-2341.
6. Çelikyay, S., 2005. Arazi Kullanımlarının Ekolojik Eşik Analizi İle Belirlenmesi Bartın Örneğinde Bir Deneme, (Doktora Tezi). YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir Ve Bölge Planlama A.B.D. Şehir Planlama Programı, İstanbul.
7. Özdemir, A., Yılmaz, O., 2001. Yapı yüzeylerinin bitkilendirilmesi üzerine bir araştırma, Tarım Bilimleri Dergisi, 7(2), 1-18.
8. Robinson, N., 1992. The Planting Design Handbook. Gower Publishing Company, Aldershot, Hampshire, England, 271 p.

9. Cox, F., 2005. Designing and Creating a Mediterranean Garden, The Crowood Press, ISBN-1-86126-782-7, 240 p.
10. Gildemeister, H., 2002. Mediterranean Gardening, A Water wise Approach. University of California Press, Berkeley and Los Angeles, California, ISBN-0-520-23603-3, 208 p. Atala, Ç., 2002. Bursa Beşevler Bölgesi'ndeki Konut Yerleşimlerinin Performans Analizi,
11. Gildemeister, H., 2006. Gardening the Mediterranean Way, Practical Solutions for Summer-dry Climates, Thames&Hudson, Spain. ISBN-0-500-51183-7, 222 p.
12. Dirik H., (2008) İstanbul Üniversitesi Plantasyon Teknikleri İstanbul.
13. Eroğlu E, Akıncı Kesim G, Müderrisoğlu H., 2005. Düzce kenti açık ve yeşil alanlarındaki bitkilerin tespiti ve bazı bitkisel tasarım ilkeleri yönünden değerlendirilmesi. Tarım Bilimleri Dergisi 11, 270-277.
14. Güçlü K., 1994. Erzurum'da kültürel çevrenin güzelleştirilmesinde kullanılabilecek süs ağaç ve ağaçcıklarının yetiştirilmesi. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi 25, 461-468.
15. Kelkit A., 2002. Çanakkale Kenti Açık-Yeşil Alanlarda Kullanılan Bitki Materyali Üzerinde Bir Araştırma, Ekoloji Çevre Dergisi Çev-kor cilt:10 Sayı: 43, 17-21
16. Kuchelmeister, G., Braatz, S. 1993. Urban forestry revisited. Unasyuva, 173: 3-12.
17. Yıldızcı AC., 1982. Kentsel Yeşil Alan Planlaması ve İstanbul Örneği. Doçentlik Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
18. Yılmaz, H., Irmak, M., 2004. Erzurum Kenti Açık-Yeşil Alanlarında Kullanılan Bitki Materyalinin Değerlendirilmesi, Ekoloji 13, 52, 9-16.

PLANLAMA/TASARIM SÜRECİNE DİSİPLİNLERARASI YAKLAŞIM

Aslı KORKUT^{*1}, Tuğba ÜSTÜN TOPAL¹

¹: Namık Kemal Üniversitesi, Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Tekirdağ.

*: Sorumlu yazar

ÖZET

Planlama kararları doğrultusunda, alanların şekillendirilerek en uygun mekansal kompozisyonların ortaya konulduğu tasarım süreci, planlama sürecinin devamında gelişme gösterir. Dolayısıyla planlama ve tasarım birbirini takip eden fiziksel planlama süreçleridir. Günümüzde giderek gelişen ve değişen dünyada her geçen gün yeni meslek alanları ortaya çıkmaktadır. Bu da sorunların çok yönlü yaklaşımlarla çözümüne yönelik disiplinlerarası işbirliğinin önemini artırmaktadır. Bu işbirliği, son yıllarda çevre planlama ve tasarım projelerinde de uygulanmakta ve başarılı sonuçlar ortaya koyan projelerin çoğunlukla farklı disiplinlerden oluşan ekiplerce hazırlandığı görülmektedir.

Planlama/tasarım süreci, farklı ölçekler kullanılmakla birlikte, genel olarak; sorun ve amacın belirlenmesi, mevcut durum tespiti (sürvey), analiz, alan kullanım diyagramı, değerlendirme /sonuç ürün aşamalarından oluşmaktadır. Farklı disiplinlerin tasarım sürecinde hazırladıkları sonuç ürünler farklılık göstermektedir. Diğer taraftan, aynı meslek grubuna ait kişilerin de planlama/tasarım sürecine yaklaşımlarında farklılık görülebilmektedir. Buradan yola çıkılarak, bu çalışmada, farklı disiplinlerden uzmanların planlama/tasarım sürecine yaklaşımları sorgulanmaktadır. Sorgulamalar; sürece yönelik hazırlanmış anket sorularına verilen yanıtlar analiz edilerek yapılmıştır. Anket çalışması peyzaj mimarı, mimar, şehir ve bölge plancılarına ve diğer planlama yapan meslek disiplinlerine uygulanmıştır.

Sonuç olarak; farklı meslek disiplinlerinin sürece ilişkin görüşlerine dayanılarak, ortaya çıkan ortak noktalar ve farklılıklar belirlenmiş, disiplinlerarası çalışmalara yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Planlama/tasarım süreci, Disiplinlerarası, Anket, Peyzaj Mimarı, Mimar, Şehir ve Bölge Plancısı.

INTERDISCIPLINARY APPROACH TO THE PLANNING/DESIGN PROCESS

ABSTRACT

In accordance with planning decisions, producing most appropriate spatial composition by shaping areas; designing process, shows improvement in continuation of the planning process. Therefore, planning and design are successive physical planning processes. Nowadays, in continually developing and changing world, new occupational fields are emerging each passing day. This situation increases the importance of interdisciplinary collaboration for the solution of problems with multi-faceted approaches. This cooperation is also applied in environmental planning and designing projects in recent years and show up successful results of projects are seen as mostly prepared by the teams, formed of team members from different disciplinarians.

Planning/design process - although different scales are used in -, generally, consists of stages that determining problems and purposes, determining current situation (survey), analysis, diagram of land use, assessment / final product. Final products prepared during the process by different disciplinaries are different. On the other hand,

differences can be seen in the planning / design approach by the people belonging to the same occupational group. To sum up, in this study, experts' from different disciplines to planning / design process approaches been questioned. Queries were performed by analyzing responses prepared questionnaire for process. The questionnaire was applied to landscape architects, architects, urban regional planners and other different disciplinaries related to planning.

In conclusion; resulting commonalities and differences have been determined based on opinions of the people from different disciplines. Suggestions for interdisciplinary studies have been proposed.

Keywords: Planning/design process, Interdisciplinary, Questionnaire, Landscape Architect, Architect, City and Regional Planners.

1. GİRİŞ

Çevre düzenleme çalışmaları, kırsal ve kentsel alanlarda yoğun ve az yoğun kullanımları içeren, ağırlıklı olarak açık alan düzenlemesine yönelik planlama ve tasarım çalışmalarıdır (Gündüz, 1985). Bu çalışmalar, farklı ölçeklerdeki fiziksel tasarım uygulamaları kapsamında yer almaktadır.

Planlama çalışmaları, genel olarak makro plan ölçekli çalışmalar olup üst ölçekte alınan kararların, kademe kademe alt ölçeklere aktarıldığı, her ölçekte ayrı ayrı planlamaların yapıldığı bir süreçtir. Planlama sürecinin son aşaması tasarım sürecinin başlangıç noktasıdır. Tasarımda, planlamada alınan kararlar doğrultusunda, daha alt ölçeklerde alanlar şekillendirilir. Alanlar şekillendirilirken mümkün olabilecek en iyi mekansal kompozisyonların ortaya konulmasına çalışılır Planlama süreci genel olarak objektif sonuçlar ortaya koyarken, tasarım süreci tasarımcının vizyonu, kültür ve birikimi, değer ve yargıları ile estetik anlayışına göre gelişme gösterir ve buna bağlı olarak sonsuz sayıda çözümler ortaya çıkar (Korkut vd., 2010).

Dünyada, bilim ve teknoloji alanındaki gelişmelere paralel olarak yeni araştırmalar ve yaklaşımlar ortaya çıkmaktadır. Bu araştırma ve yaklaşımların disiplinler yaklaşımın dar sınırları içinde gerçekleştirilebilmesi ve sonuçların ortaya konulabilmesi çoğu zaman mümkün olamadığından, farklı düşünce ve değerlendirmeleri içinde barındıran disiplinlerarası yaklaşıma ihtiyaç duyulmaktadır.

Berger (1970)'e göre disiplin; kendine özgü eğitim alt yapısı, yöntemleri ve içeriği olan ve herhangi bir alanda yeni bilgi üretebileceğini ve söz konusu alanda daha ileri düzeyde bilgiler geliştirilebileceğini kanıtlamış bir araştırma alanına verilen isimdir. Her disiplinin kendine özgü dili, terminolojisi bulunur.

Cluck (1980) ve Kline (1995)'a göre, "disiplinler-arası" teriminin sözlük manası; iki veya daha fazla akademik disiplinin ya da inceleme alanının birleştirilmesi ya da kapsanmasıdır. Piaget (1972) ve Meeth (1978)'e göre, çok disiplinli yaklaşım; birden fazla disiplinin bütünleştirme yapılmaksızın tek bir konu üzerine odaklanması olarak tanımlanabilir (Turna vd., tarihsiz).

Buradan yola çıkılarak bu çalışmada; farklı meslek gruplarından uzman kişilerin planlama/tasarım sürecine yaklaşımları sorgulanmakta, ortak noktaların ve farklılıkların belirlenmesi ve disiplinler-arası çalışmalarda dikkate alınabilecek önerilerin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

1.1. Planlama/Tasarım Süreci

Planlama/tasarım süreci, genel olarak; sorun ve amacın belirlenmesi, mevcut durum tespiti (sürvey), analiz, alan kullanım diyagramı, değerlendirme/sonuç ürün aşamalarından oluşmaktadır. Planlama ve tasarım sürecinde, ölçekler farklı olmak kaydıyla, değerlendirme/sonuç ürün aşamasına kadar olan aşamalar benzerlik gösterir. Ancak planlama sürecinde ayrıntılı sürvey çalışmalarının yapılması gerekir (Yılmaz ve Yılmaz, 2000; Korkut vd., 2010; Seçkin vd., 2011). Ayrıntılı sürveyde incelenmesi gereken konular; doğal ve kültürel kaynaklar ile sosyo-ekonomik yapı, jeolojik yapı, jeomorfolojik yapı, toprak yapısı, topoğrafik yapı, hidrolojik yapı, iklim, bitki örtüsü ve yaban hayatıdır (Gültekin ve Kesim, 1994). Tasarım süreci, planlama sürecini takip eden bir süreç olduğundan, alana ilişkin daha basit sürvey çalışmaları yeterli olmaktadır.

Planlama/tasarım sürecinde, analiz aşamasında kot analizleri, eğim ve bakı analizleri, görsel analizler ile alana ulaşılabilirlik analizlerinin yapılması gerekir. Alan kullanım diyagramı, her iki süreçte de önceki

aşamalardan elde edilen veriler doğrultusunda, alanın kullanım durumunu ortaya koyan diyagramdır. Aralarındaki en önemli fark; planlama sürecinde hazırlanan alan kullanım diyagramının, alanın kullanım potansiyeline göre objektif sonuçlar ortaya koyması, tasarım sürecinde ise sübjektif sonuçlar ortaya koymasıdır. Planlama süreci sonunda, değerlendirme aşamasında, alan kullanım kararları değerlendirilerek bir rapor hazırlanırken, tasarım sürecinde sonuç ürün olarak avan proje, kesin proje ile uygulama projeleri (detaylar, kesitler) hazırlanmaktadır.

1.2. Planlama Disiplinleri ve Yaklaşımları

Farklı meslek gruplarının planlama/tasarım sürecine yaklaşımları farklılık göstermektedir. Amaç, içerik, ölçek değiştiği gibi, kavramlar, planlama ve tasarım anlayışı ve yaklaşımı da değişiklik göstermektedir. Her meslek disiplinin kendine özgü dili, terminolojisi, prosedürleri olduğu gibi eğitim geçmişi, öncelikler ve yöntemleri de farklılık göstermektedir. Kentsel ve kırsal alanlarda fiziksel planlama yapan başlıca meslek disiplinleri olan Mimarlık, Peyzaj Mimarlığı, Şehir ve Bölge Planlama meslek disiplinlerinin planlama yaklaşımları ve yöntemleri arasındaki başlıca farklılıkları aşağıdaki gibi özetlemek olasıdır.

Mimarlık genel olarak insan için en uygun yaşama mekanını/çevreyi yaratma eylemidir. Bu tanımdaki çevre; iç mimar için bir restoranın içi, yapı mimarı için bir iş merkezi, peyzaj mimarı için bir kent parkı olabilir (Özkan ve Küçükberba,1995).

Mimarlık mekanların tasarlanması işidir. İnsanların yaşamasını kolaylaştırmak ve barınma dinlenme çalışma eğlenme gibi eylemlerini sürdürebilmelerini sağlamak üzere gerekli mekânları işlevsel gereksinimleri ekonomik ve teknik olanaklarla bağdaştırarak estetik yaratıcılıkla inşa etme sanatıdır. Başka bir tanımlamayla yapıları ve fiziksel çevreyi tasarlama ve inşa etme sanat ve bilimidir. Bu çevre kırsal veya kentsel olabileceği gibi yapıları veya mekanları kuşatan yakın dış çevre de mimari tasarımın kapsamına girer (URL2, 2015). Mimarların da çalışma alanına göre, ilgili planlama uzmanları ile birlikte çalışması gerekir.

Peyzaj mimarlığı; planlamanın en üst ölçeklerinden başlayarak tasarımın en alt ölçeklerine kadar inerek çalışmalar gerçekleştiren bir planlama disiplini. Dolayısıyla çalışma alanları kentsel ve kırsal alanlardır. Lisans programında, ekoloji veri tabanlı

eğitim ile planlama/tasarım eğitimi bir arada yürütülür. Peyzaj mimarları öncelikle çevreyi bütüncül olarak algılar, analiz eder ve sorunlara bütüncül bir bakış açısıyla çözümler üretmeye çalışır. Planlamada; öncelikle ekolojik faktörlerin dikkate alınarak arazinin en akılcı kullanımına yönelik plan kararlarının alınması esastır. Peyzaj Mimarlığı'nda, tasarım sürecinde, diğer disiplinlerden farklı olarak, yapısal proje yanında bitkisel tasarım projeleri de hazırlanır. Peyzaj mimarının, mültidisipliner bir çalışma alanına sahip olması, diğer planlama uzmanları ile işbirliğini gerektirir.

Şehir ve Bölge Planlama; yaşadığımız çevreleri, yerleşmeleri, şehirleri daha yaşanabilir kılmayı amaçlayan, bunu yaparken doğanın sunduğu kaynakları gelecek kuşaklara da kalacak şekilde akılcı kullanmayı, kültürel mirası ve tarihi değerleri korumayı amaçlar. Bu amaç doğrultusunda; çağdaş teknolojiyi kullanarak birey ve toplumlar için yaşanabilir çevreleri farklı disiplinlerle ekip anlayışı içinde çalışarak planlama ve tasarımlar yapar (URL1, 2015).

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmada, farklı planlama disiplinlerinden uzman kişilerin, planlama/tasarım sürecine yaklaşımlarını sorgulamak amacıyla anket çalışması yapılmıştır. Anket çalışması peyzaj mimarı, mimar, şehir ve bölge plancıları ile diğer ilgili disiplinlerden toplam 112 uzmana uygulanmıştır. Çalışmanın amacı üç ana planlama ve tasarım disiplininin (diğer uzmanlar dışında) sürece yaklaşımını ortaya koymak olduğundan; ankete katılan uzman gruplarının birbirine yakın sayıda olmasına özen gösterilmiştir. Buna göre, anket sorularına; Peyzaj Mimarlarından %32, Mimarlardan %27, Şehir ve Bölge Plancılarından %32 oranında yanıt alınmıştır. Diğer grup olan İç Mimar, İnşaat Mühendisi ve Kentsel Tasarım uzmanlarından yanıt verenlerin oranı ise %9 olmuştur.

Sorular, internet üzerinden yanıtlama esasına dayalı olarak hazırlanmıştır. Ankette planlama ve tasarıma yönelik kavramlar, yaklaşımlar ve sürece ilişkin 15 soru sorulmuştur. Ankette sorulan sorulardan; 5, 6 ve 9. sorularda tek seçeneğin işaretlenmesi istenmiştir. Diğer sorularda ise çoklu cevap hakkı tanınmıştır. Anketlerin değerlendirilmesinde yüzde analiz yöntemi uygulanmıştır. Yanıtların frekans değerleri SPSS 18.0 programı kullanılarak

hesaplanmıştır.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Anketi cevaplayan uzmanların profiline yönelik

sorulardan; eğitim durumuna ilişkin yanıtlar Tablo 1'de, yaş dağılımları ve mesleki deneyim sürelerine ilişkin yanıtlar ise Tablo 2 ve Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 1. Uzman grupların eğitim durumlarına ilişkin yüzde değerler.

	Lisans Mezunu	Yüksek Lisans Mezunu	Doktora Mezunu	Genel Toplam
Peyzaj Mimarı	%1	%11	%20	%32
Mimar	%6	%5	%16	%27
Şehir ve Bölge Plancısı	%12	%11	%9	%32
Diğer uzmanlar	%3	%4	%2	%9
Genel Toplam	%22	%31	%47	%100

Tablo 2. Uzman grupların yaş dağılımlarına ilişkin yüzde değerleri.

	20-24	25-35	36-45	46-55	56 ve üzeri	Genel Toplam
Peyzaj Mimarı	-	%16	%9	%5	%2	%32
Mimar	%4	%13	%5	%5	-	%27
Şehir ve Bölge Plancısı	%2	%16	%9	%5	-	%32
Diğer uzmanlar	-	%4	%5	-	-	%9
Genel Toplam	%6	%49	%28	%15	%2	%100

Tablo 3. Uzman grupların mesleki deneyim sürelerine ilişkin yüzde değerleri.

	0-1 yıl	2-5 yıl	6-10 yıl	11-15 yıl	16-20 yıl	20 ve üzeri	Genel Toplam
Peyzaj Mimarı	-	%9	%5	%5	%5	%8	%32
Mimar	%5	%2	%5	%7	%4	%4	%27
Şehir ve Bölge Plancısı	%2	%4	%14	%5	%2	%5	%32
Diğer uzmanlar	-	%5	-	-	%2	%2	%9
Genel Toplam	%7	%20	%24	%17	%13	%19	%100

Tablo 1'e göre, uzman grupların eğitim durumlarına ilişkin sonuçlar; uzmanların büyük oranda doktora ve yüksek lisans düzeylerinde eğitime sahip olduklarını, büyük bir yüzde ile (%78) lisansüstü eğitimi aldıklarını ortaya koymaktadır. Yine ankete katılan uzman grupların yaş dağılımlarına bakıldığında katılımcıların büyük oranda (%49) genç profillerden oluştuğu görülmektedir (Tablo 2).

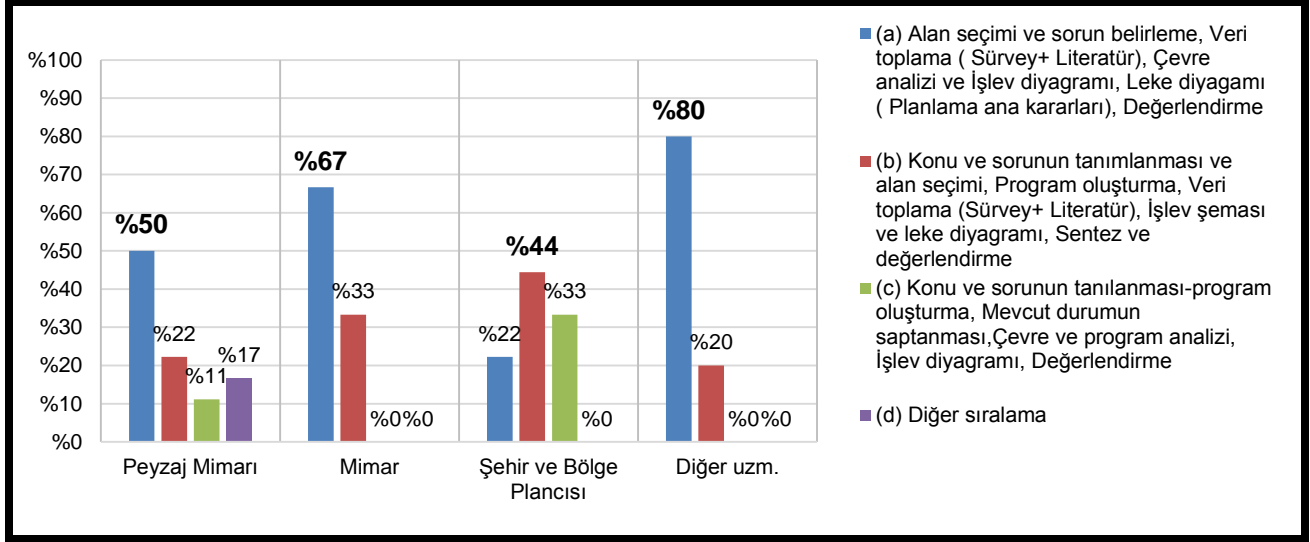
Katılımcıların mesleki deneyim süreleri ise çok büyük bir çoğunluğun en az 2 yıl tecrübe ile çalıştığını göstermektedir (Tablo 3). Demografik yapıyı ortaya koyan bu sonuçlar uzman grupların; yüksek eğitim düzeyine sahip, genç, dinamik ve tecrübeli bir katılımcı profiline sahip olduklarını göstermektedir.

Uzmanlara yöneltilen sorular tek tek irdelendiğinde

şu sonuçlar ortaya çıkmıştır:

Soru 1’de yöneltilen “Planlama sürecinde, mutlaka dikkate alınması gereken aşamalar size göre,

aşağıdaki şıklardan hangisinde doğru şekilde sıralanmıştır?” sorusuna uzmanların verdikleri yanıtlar Şekil 1’de verilmiştir.

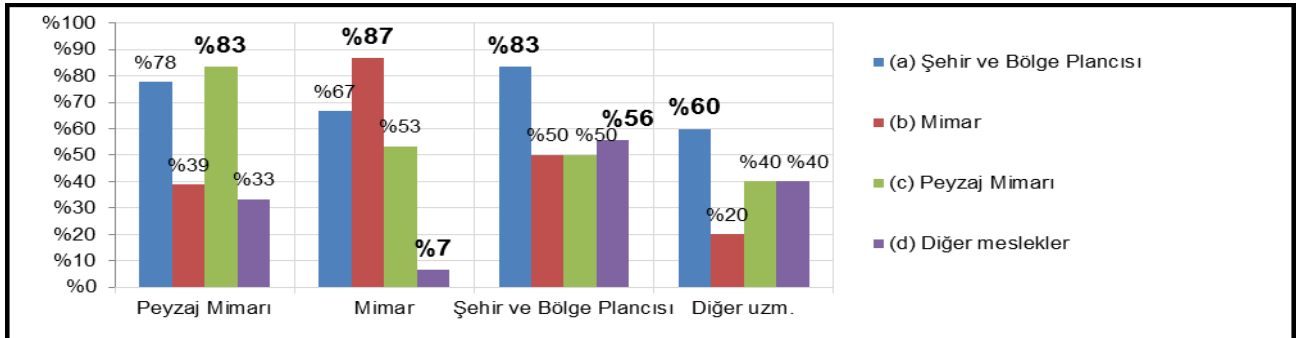

Şekil 1. Uzman grupların planlama süreci aşamalarının doğru şekilde sıralanmasına verdikleri cevapların yüzde değerleri.

Seçenekler arasında en fazla tercih edilen seçenek (a) seçeneği olup; Peyzaj Mimarıları %50, Mimarlar %67 ve diğer uzmanlar %80 ile bu seçeneği tercih ederken, Şehir ve Bölge Plancıları (b) seçeneğini %44 ile tercih etmişlerdir. Bu durum, Şehir ve Bölge Plancılarının planlama sürecine yaklaşımlarının Peyzaj Mimarı, Mimar ve diğer disiplinlerden farklı olduğunu göstermektedir. Diğer

seçeneğini işaretlemiş olan peyzaj mimarları ise, verilen (a) seçeneğine paralel şekilde sıralama yapmış ancak içeriği detaylandırmışlardır.

Soru 2’de yöneltilen, “Planlama sürecine aşağıdaki hangi disiplinlerin katılımı size göre, en sağlıklı sonuçların alınmasında etkindir?” sorusuna ilişkin yanıtlar ve aldıkları yüzde değerleri Şekil 2’de verilmiştir.

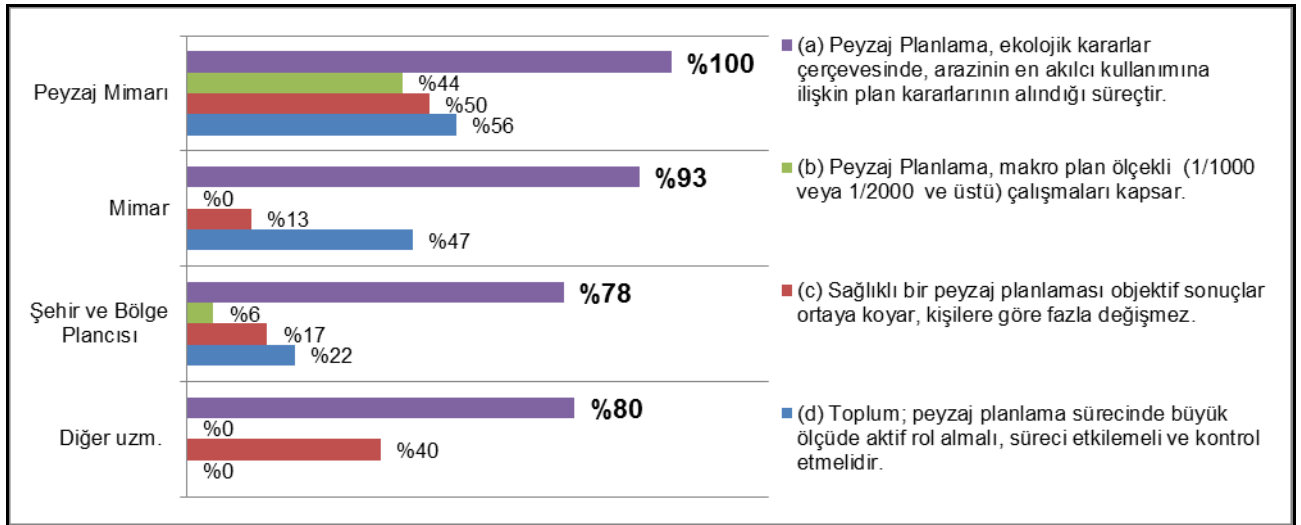

Şekil 2. Uzman grupların planlama sürecine dahil olmasını istedikleri disiplinlere ilişkin yüzde değerleri.

Şekil 2'ye göre; soruya ait seçeneklerden uzman gruplar öncelikle kendi disiplinlerinin yer aldığı seçeneği: Peyzaj Mimarları %83 ile (c), Mimarlar %87 ile (b), Şehir ve Bölge Plancıları %83 ile (a) seçeneğini yüksek oranda seçerek mesleki taassubun örneğini göstermişlerdir. Diğer meslekler seçeneği ile (d) başka meslek disiplinlerinin de sürece katılımının gerektiğini en yüksek yüzde ile belirten grup Şehir ve Bölge Plancıları (%56) olurken süreç için başka disiplinleri en düşük yüzde ile belirten grup ise Mimarlar (%7) olmuştur. Peyzaj Mimarlarının, (a) seçeneği ile %78 oranında Şehir ve Bölge Plancılarının planlama sürecine katılması gerektiğini belirtmesi disiplinlerarası yaklaşıma güzel bir örnektir. Uzman gruplar tarafından, diğer

seçeneği ile sürece dahil olmasını istedikleri meslekler; Kentsel Tasarım Uzmanı, Yaban Hayatı Uzmanı, Ulaşım Plancısı, Orman Mühendisi, Çevre Mühendisi, Ziraat Mühendisi, Harita Mühendisi, İnşaat Mühendisi, Maden Mühendisi, Jeolog, Biyolog, Zoolog, Sosyolog, Coğrafyacı, Hukukçu, İstatistikçi, Ekonomist, Siyaset Bilimcisi, Tarihçi şeklinde ifade edilmiştir.

Soru 3'de yöneltilen "Planlama anlayışı içinde peyzaj planlama ile ilgili olarak, aşağıda verilen açıklamalardan size göre doğru olanları işaretleyerek belirtiniz?" şeklinde yöneltilen ve tüm seçeneklerin doğru olduğu soruya ilişkin yanıtlar ve aldıkları yüzde değerleri Şekil 3'de verilmiştir.

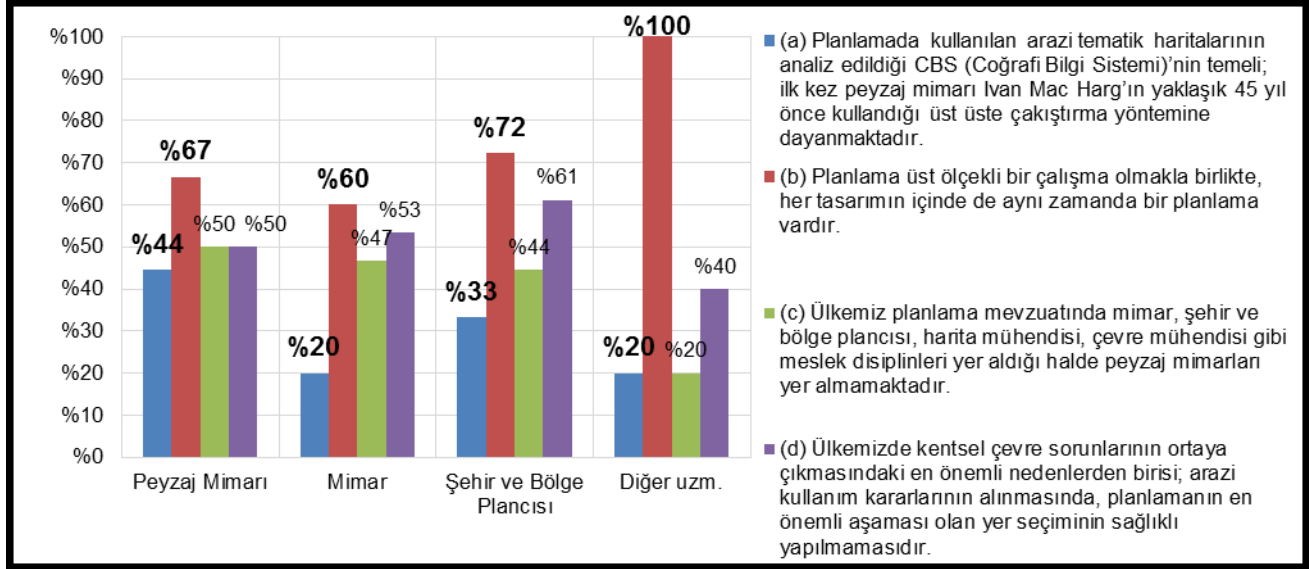

Şekil 3. Uzman grupların peyzaj planlamaya yönelik ifadelerden doğru buldukları ifadelerin yüzde değerleri.

Tüm uzman grupların seçenekler arasında (a) seçeneğini en fazla yüzde ile seçmeleri, peyzaj planlamanın ekolojik kararlar çerçevesinde, arazinin en akılcı kullanımına ilişkin plan kararlarının alındığı süreç olduğu konusunda görüş birliği içinde olduklarını göstermektedir. Bu sonuç peyzaj planlamanın ana amacının diğer meslek disiplinleri

tarafından bilindiğini göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Soru 4'te yöneltilen "Planlama ile ilgili aşağıda verilen görüşlerden katıldıklarınızı işaretleyiniz" sorusunda; uzmanların görüşlere verdikleri yanıtların yüzde değerleri Şekil 4'de verilmiştir.

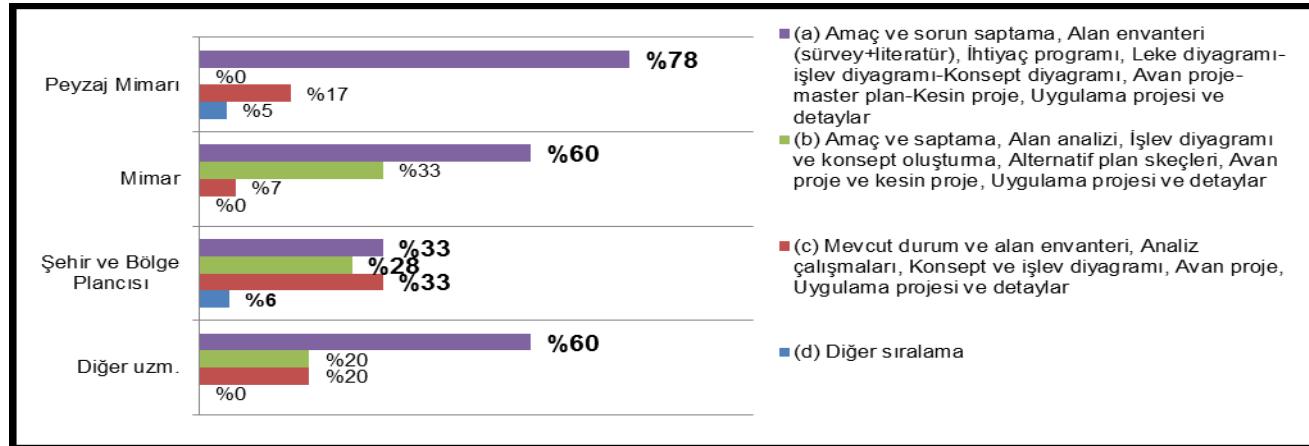

Şekil 4. Uzman grupların planlama ile ilgili verilen görüşlere katılma durumlarına ilişkin yüzde değerleri.

4. soruya ilişkin seçenekler arasından (b) seçeneği tüm uzman grupları için en yüksek yüzde ile seçilmiş olup, en düşük yüzde ile tercih edilen seçenek ise tüm uzman grupları için (a) olmuştur. (a) seçeneğindeki bu düşük yüzdeler, Peyzaj Mimarları da dahil olmak üzere, diğer uzman grupların CBS'nin temelini Peyzaj Mimarı Ivan Mac Harg'ın atmış olduğu konusunda yeterince bilgi

sahibi olmadıklarını göstermesi bakımından dikkat çekmektedir.

Soru 5'te yöneltilen "Tasarım sürecinde, mutlaka dikkate alınması gereken aşamalar size göre, aşağıdaki şıklardan hangisinde doğru şekilde sıralanmıştır" sorusuna ilişkin seçenekler ve aldıkları yüzde değerleri Şekil 5'de verilmiştir.

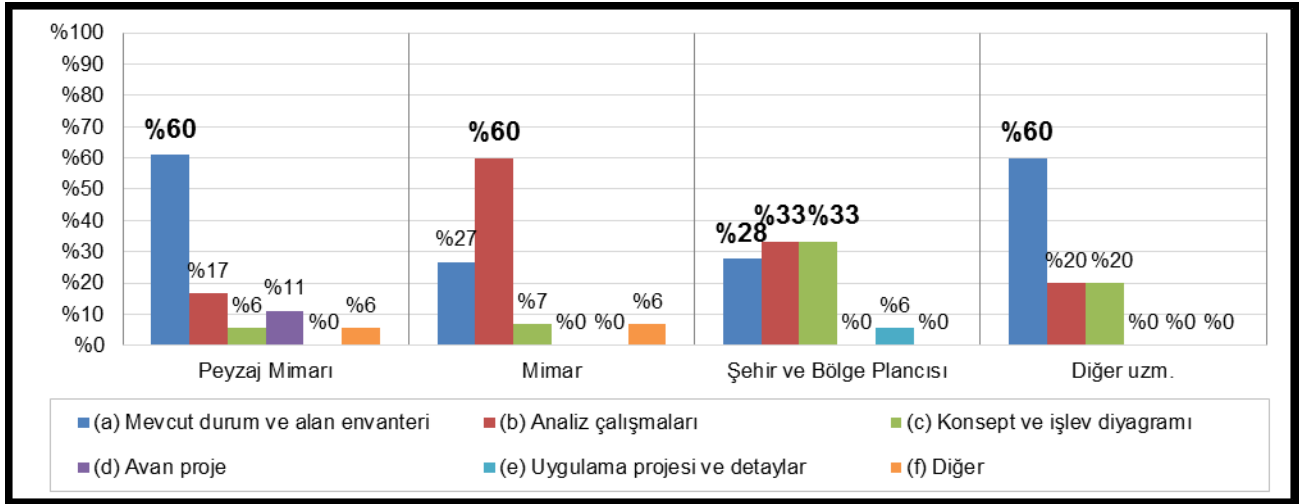

Şekil 5. Uzman grupların tasarım sürecinde izledikleri aşamalara ilişkin yüzde değerleri.

Soru 5'e ilişkin seçeneklerden (a) seçeneğini tüm uzman gruplar en yüksek yüzde ile seçmişlerdir. Şehir ve Bölge Plancılarının sıralamaları ile ilgili olarak (a), (b) ve (c) seçeneğini sırası ile %33, %28 ve %33 oranında seçmeleri bu disiplin mensuplarının süreçte birbirlerine göre farklı yöntem akışı izlediklerini göstermektedir. Uzman grupları tarafından, diğer sıralama seçeneği ile yapılan sıralamalar

ise genel olarak aynı akışları farklı sıra ile içermekle birlikte, sıralamada uygulama projesi ve detaylardan sonra yapılacak geri bildirim, düzeltme ve kontroller de ifade edilmiştir.

Soru 6'da yöneltilen "Tasarım sürecinin temelini oluşturan aşama size göre hangisidir?" sorusuna ilişkin yanıtlar ve aldıkları yüzde değerleri Şekil 6'da verilmiştir.

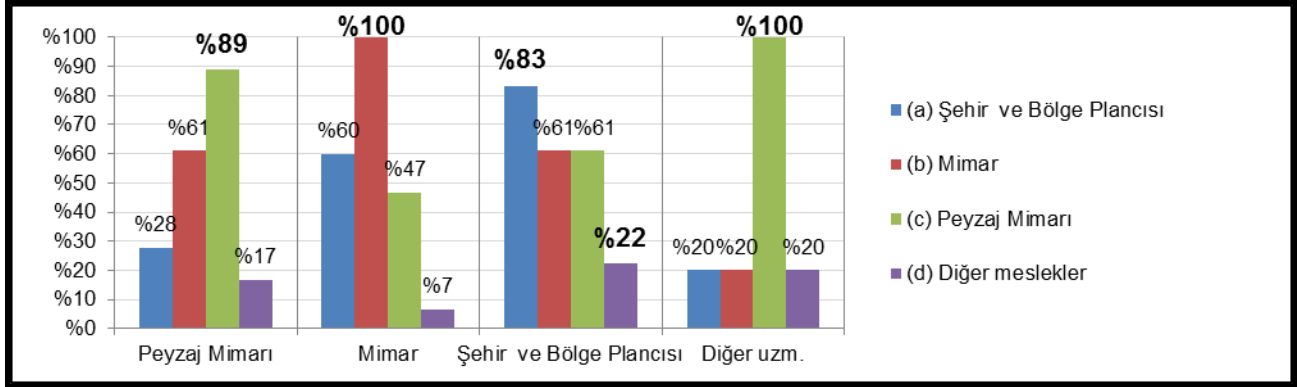

Şekil 6. Uzman gruplara göre tasarım süreci temelini oluşturan aşamaya ilişkin yüzde değerleri.

Soru 6'ya ilişkin seçeneklerden Peyzaj Mimarları ve Diğer uzmanlar (a) seçeneğini, Mimarlar (b) seçeneğini yüksek yüzdeler ile seçerken, Şehir ve Bölge Plancıları ise (a), (b), (c) seçeneklerini yakın yüzdeler ile seçmişlerdir. Bu durum tasarım sürecinde; farklı disiplinlerin yola çıktıkları aşamanın farklılık gösterdiğini, Şehir ve Bölge Plancılarının ise kendi aralarında farklı yaklaşım sergilediğini ortaya koymaktadır. Uzman gruplar, diğer seçenek ile

tasarım sürecini oluşturan aşamanın temeli olarak; sentez ile birlikte tüm aşamaların birbirini destekler nitelikte alt temel oluşturması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Soru 7'de yöneltilen "Tasarım sürecine aşağıdaki hangi disiplinlerin katılımı size göre, en sağlıklı sonuçların alınmasında etkindir?" sorusuna ilişkin yanıtlar ve aldıkları yüzde değerleri Şekil 7'de verilmiştir.

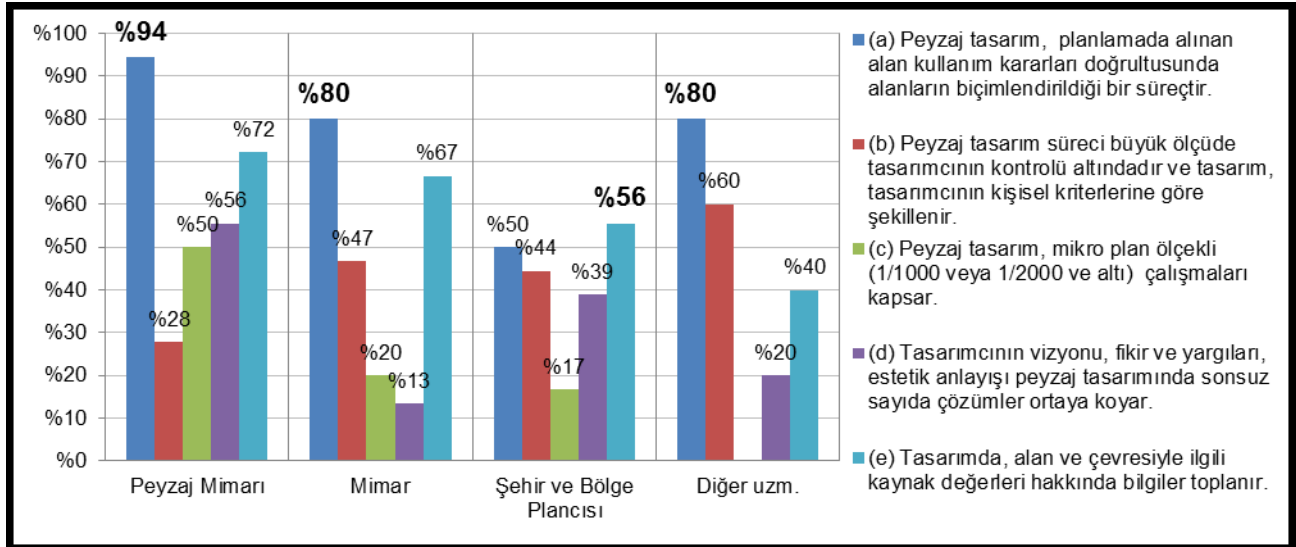

Şekil 7. Uzman grupların tasarım sürecine dahil olmasını istedikleri disiplinlere ilişkin yüzde değerleri.

Şekil 7’de görüldüğü üzere, soru 7’ye ilişkin seçeneklerden uzman gruplar (diğer uzmanlar dışında) öncelikle kendi disiplinlerinin yer aldığı seçeneği en yüksek oranda seçerek 2. soruda olduğu gibi mesleki taassubun örneğini göstermişlerdir. Diğer uzman grup ise Peyzaj Mimarı seçeneğini %100 oranında seçerken diğer uzmanlık alanlarını eşit yüzdeler ile seçmişlerdir. Ayrıca (d) diğer seçeneği ile başka meslek disiplinlerinin de sürece katılımının gerektiğini en çok belirten grup Şehir ve Bölge Plancıları (% 22) olurken, süreç için başka disiplinlerin de gerekli olduğunu en az yüzde

ile (%7) belirten grup ise Mimarlar olmuştur. Uzman grupların, diğer seçenek ile sürece dahil olmasını istedikleri meslekler; planlama sürecine yönelik 2. soruda ifade edilen meslek disiplinlerinin yanı sıra, alanın niteliğine göre değişen; Teknisyen, Sulama Uzmanı, Elektrik Mühendisi, Ressam, Heykeltıraş, Seramik Sanatçısı gibi disiplinler olmuştur.

Soru 8’de yöneltilen “Peyzaj Tasarım kavramına yönelik aşağıda verilen bilgilerden size göre doğru olanları işaretleyerek belirtiniz?” sorusuna ilişkin yanıtlar ve aldıkları yüzde değerleri Şekil 8’de verilmiştir.

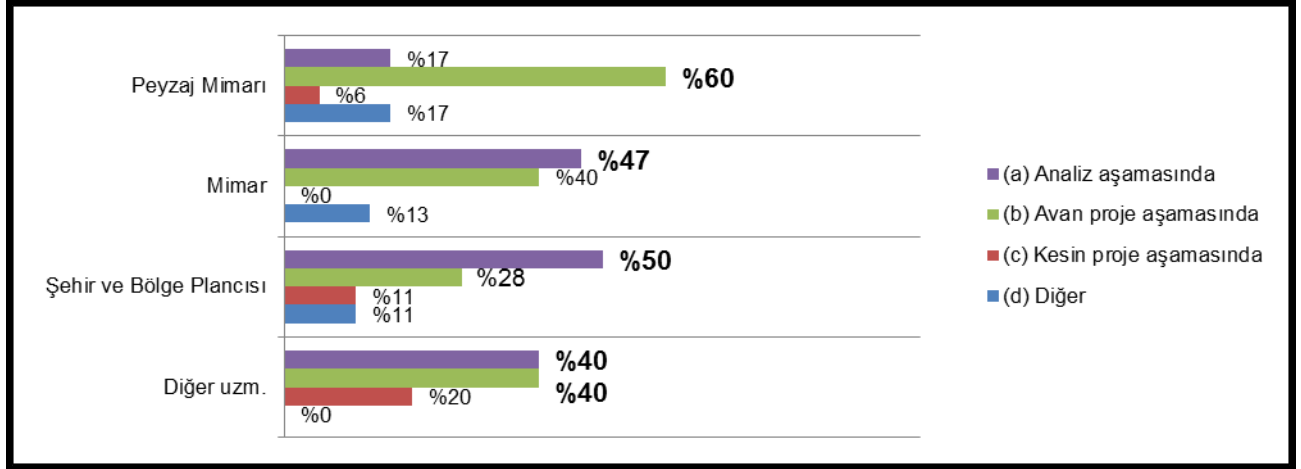

Şekil 8. Uzman grupların peyzaj tasarıma yönelik ifadelerden doğru buldukları ifadelerin yüzde değerleri.

Soru 8'e ilişkin seçeneklerden Peyzaj Mimarılar, Mimarlar ve Diğer uzmanlar (a) seçeneğini en yüksek yüzde ile seçerken, Şehir ve Bölge Plancıları ise (d) seçeneğini en yüksek yüzde ile seçmiştir. Bu durum Peyzaj Mimarı, Mimar ve Diğer uzman grubun peyzaj tasarımının temel misyonu

konusunda görüş birliği içinde olduklarını göstermektedir.

Soru 9'da yöneltilen "Yatırımcı, tasarımcı ve kullanıcılar tasarım sürecinin hangi aşamasında bir araya gelmelidir?" sorusuna ilişkin yanıtlar ve aldıkları yüzde değerleri Şekil 9'da verilmiştir.

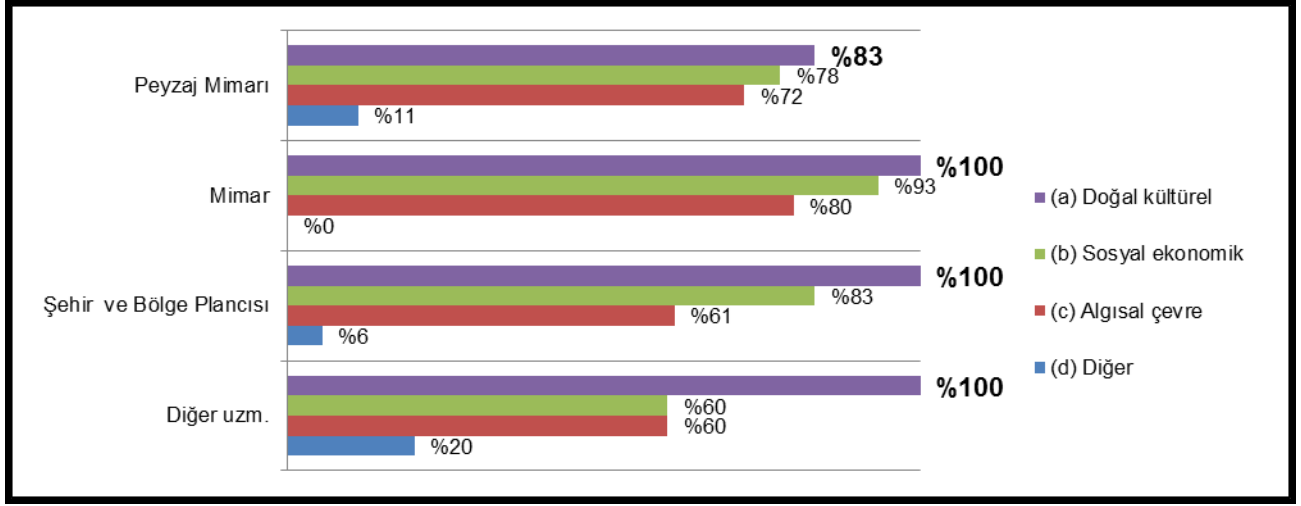

Şekil 9. Uzman grupların tasarım sürecinde yatırımcı, tasarımcı ve kullanıcıların bir araya gelmesini düşündüğü aşamaya verdikleri cevapların yüzde değerleri.

Soru 9'a ilişkin seçeneklerden Peyzaj Mimarılar (b), Mimarlar ve Şehir ve Bölge Plancıları (a) seçeneklerini en yüksek yüzde ile seçerken, diğer uzmanların en yüksek yüzde ile seçtikleri seçenek (a) ile (b) olmuştur. Sağlıklı bir tasarım çalışmasının ortaya çıkmasında yatırımcı, tasarımcı ve kullanıcıların sürecin hemen her aşamasında bir araya gelmesi gerekmektedir. Bununla birlikte ülkemizde ise daha çok analiz ve avan proje aşamalarında bir araya gelmektedir. Bu soruya anket katılımcılarının verdikleri yanıtlar da bu

gerçeği doğrular niteliktedir. Uzman gruplar, diğer seçenek ile ise yatırımcı, tasarımcı ve kullanıcıların her aşamada bir araya gelmek zorunda olduklarını ya da hiçbir aşamada bir araya gelmek zorunda olmadıklarını belirtmişlerdir.

Soru 10'da yöneltilen "Tasarım çalışmasında, veri toplama aşamasında aşağıdaki hangi verilerin mutlaka toplanması gereklidir?" sorusuna ilişkin yanıtlar ve aldıkları yüzde değerleri Şekil 10'da verilmiştir.

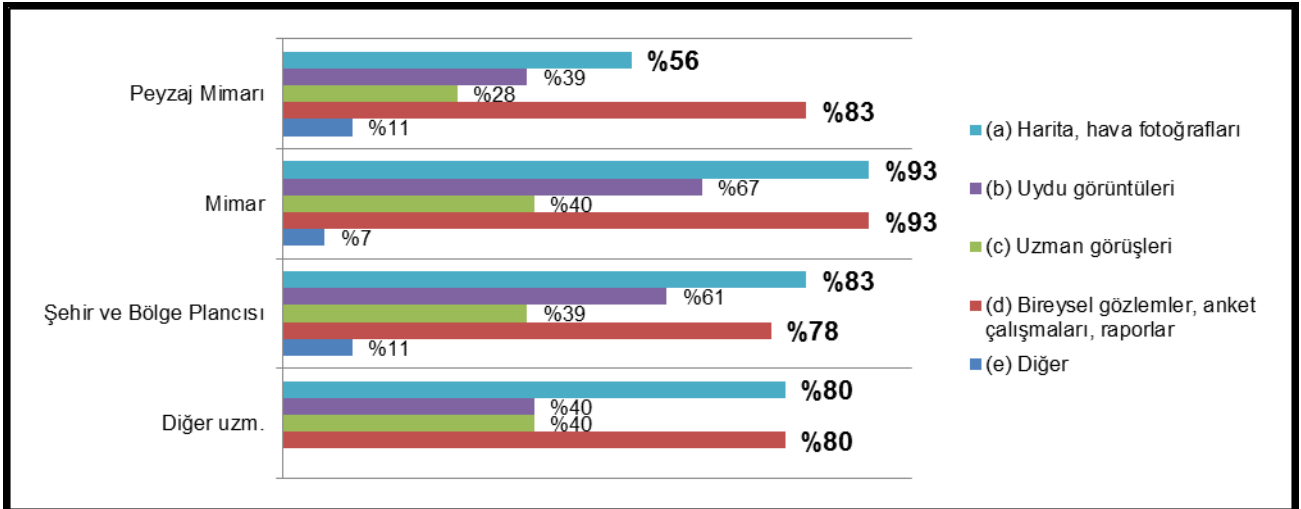

Şekil 10. Uzman grupların tasarım çalışmasında, veri toplama aşamasında mutlaka toplanmasını gerekli gördüğü verilere ilişkin yüzde değerler.

Soru 10'a ilişkin seçeneklerden (a) seçeneğini tüm uzman gruplar en yüksek yüzde ile seçerken, bunu sırasıyla (b) ve (c) seçenekleri izlemiştir. Bu sonuç, doğal ve kültürel verilerin tüm disiplinlerce öncelikle önemsendiğini göstermesi bakımından önemlidir. Uzman gruplar, diğer seçenek ile tarihi, fiziksel ve ekolojik verilerin gerekliliğini ifade etmekle birlikte,

tasarım çalışması hangi alanda yapılıyorsa o alan özelinde ek bilgilere de ihtiyaç duyulabileceğini belirtmişlerdir.

Soru 11'de yöneltilen "Mevcut durumun saptanmasında en çok yararlandığınız kaynakları belirtiniz?" sorusuna ilişkin yanıtlar ve aldıkları yüzde değerleri Şekil 11'de verilmiştir.

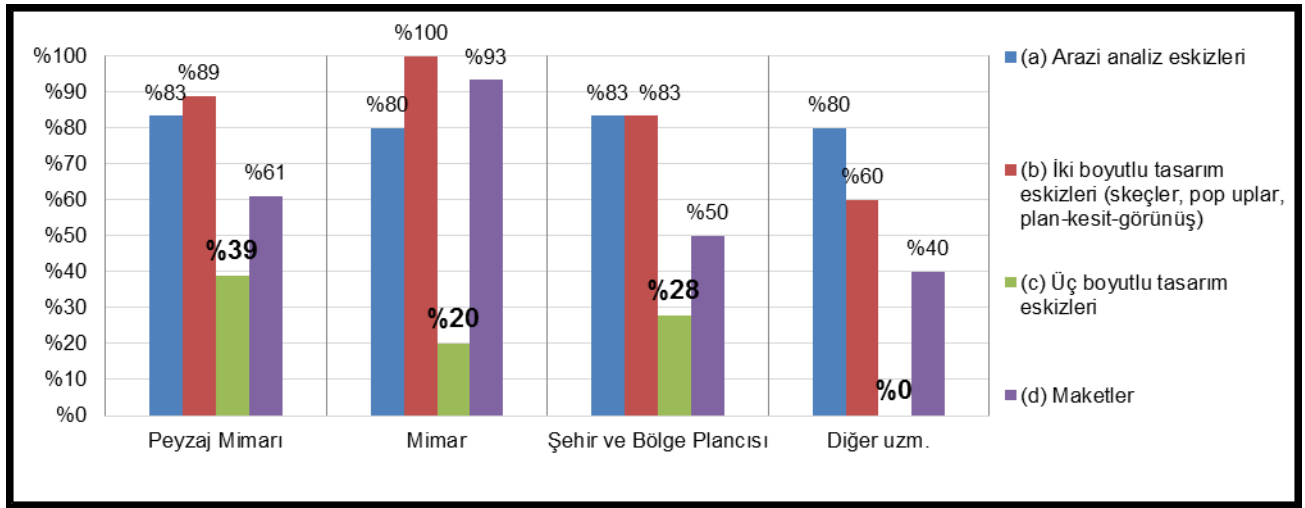

Şekil 11. Uzman grupların mevcut durumun saptanmasında yararlandıkları kaynaklara ilişkin yüzde değerleri.

Soru 11'e ilişkin seçeneklerden tüm uzman gruplar (a) ve (d) seçeneğini en yüksek oranda seçerken, sorunun seçenekleri içerisinde (e seçeneği hariç tutulduğunda) ise (c) seçeneğini en düşük yüzde ile seçilmiştir. Bu sonuç da, tüm disiplinlerden uzman grupların somut verilerden öncelikle yararlandıklarını ortaya koymaktadır. Diğer seçenek ile uzman gruplar, büyük bir çoğunlukla tüm seçeneklerdeki

verilerin gerekli olduğunu belirtirken, literatür toplanması ve kurumlardan alınacak verilerin de gerekliliğini ifade etmişlerdir.

Soru 12'de yöneltilen "Geleneksel Tasarım Sürecinde, aşağıda verilenlerden hangisi/hangilerini kullanırsınız?" sorusuna ilişkin yanıtlar ve aldıkları yüzde değerlerine ait sonuçlar Şekil 12'de verilmiştir.

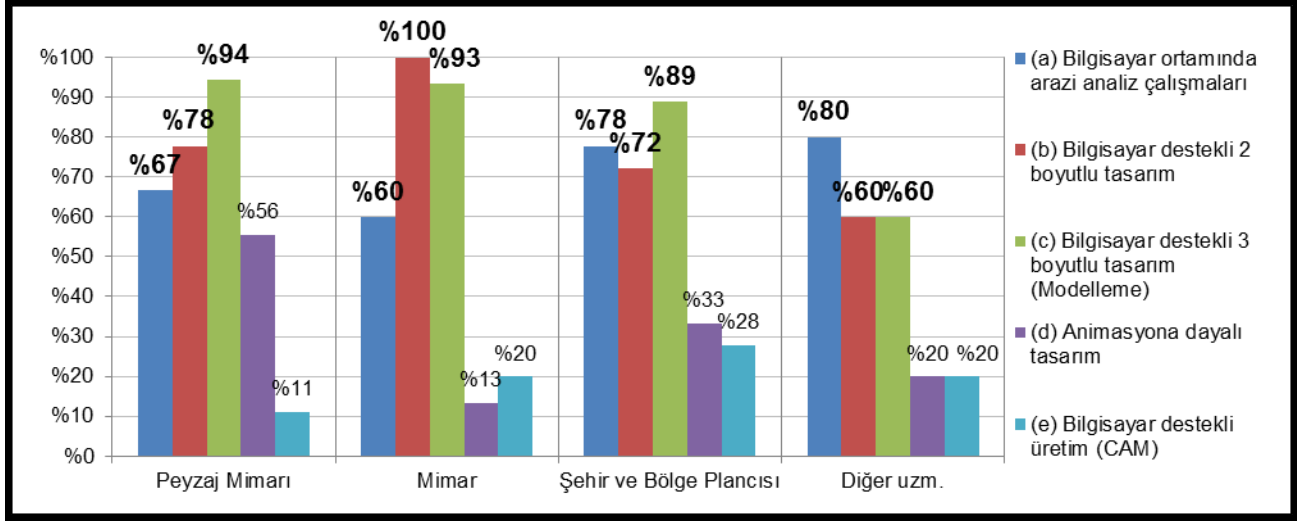

Şekil 12. Uzman grupların tasarım sürecinde kullandıkları tekniklere ilişkin yüzde değerleri.

Soru 12'ye ilişkin seçeneklerden tüm seçenekler tüm disiplinler tarafından yüksek yüzdeler ile tercih edilirken diğer seçeneklere göre düşük yüzdeyi (c) seçeneği almıştır. Bu sonuç, (c) seçeneğindeki üç boyutlu tasarım eskizleri dışında diğer seçeneklerin tüm disiplinler tarafından geleneksel tasarım süre-

cinde yaygın olarak kullanıldığını göstermektedir.

Soru 13'te yöneltilen "Bilgisayar Ortamında Tasarım ve Sunum Sürecinde aşağıda verilenlerden hangisi / hangilerini kullanırsınız?" sorusuna ilişkin yanıtlar ve aldıkları yüzde değerlerine ait sonuçlar Şekil 13'de verilmiştir.

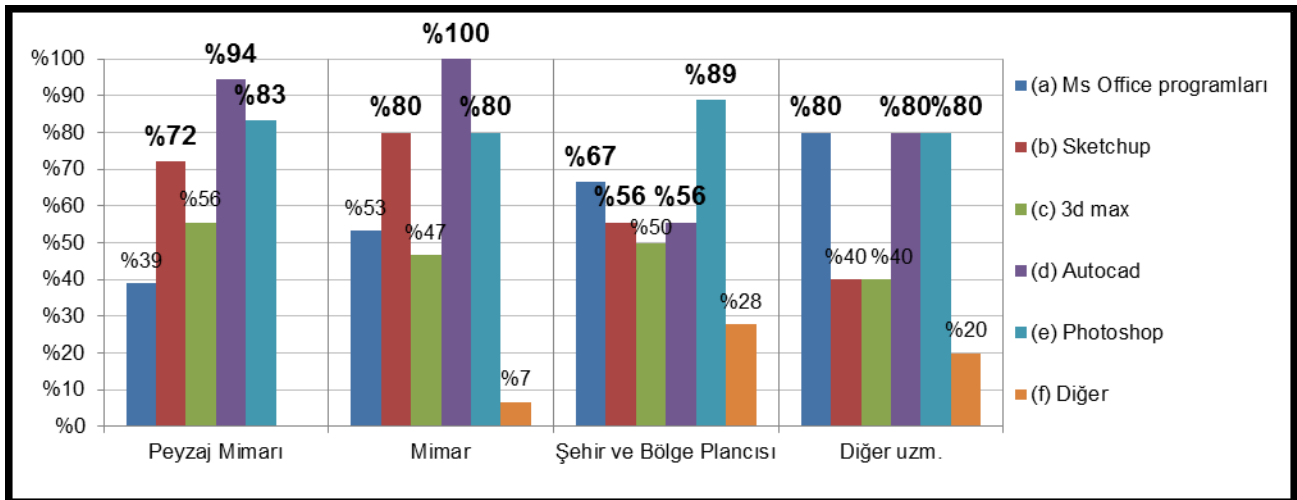

Şekil 13. Uzman grupların tasarım ve sunum sürecinde kullandıkları tekniklere ilişkin yüzde değerleri.

Soru 13'e ait seçeneklerden Peyzaj Mimarları sırası ile (c), (b), (a) seçeneklerini, Mimarlar sırası ile (b), (c), (a) seçeneklerini, Şehir ve Bölge Plancıları sırası ile (c), (a), (b) seçeneklerini ve diğer uzmanlar ise sırası ile (a), (b) ile (c) seçeneklerini yüksek yüzdeler ile seçmişlerdir. Bu sonuç, uzman grupların büyük bir oranda benzer teknikleri

kullandıklarını, ancak bunların önem sıralarının farklı olduğunu göstermektedir.

Soru 14'te yöneltilen "Bilgisayar destekli tasarım ve sunumlarınızda hangi programlardan yararlanırsınız?" sorusuna ilişkin yanıtlar ve aldıkları yüzde değerlerine ait sonuçlar Şekil 14'de verilmiştir.

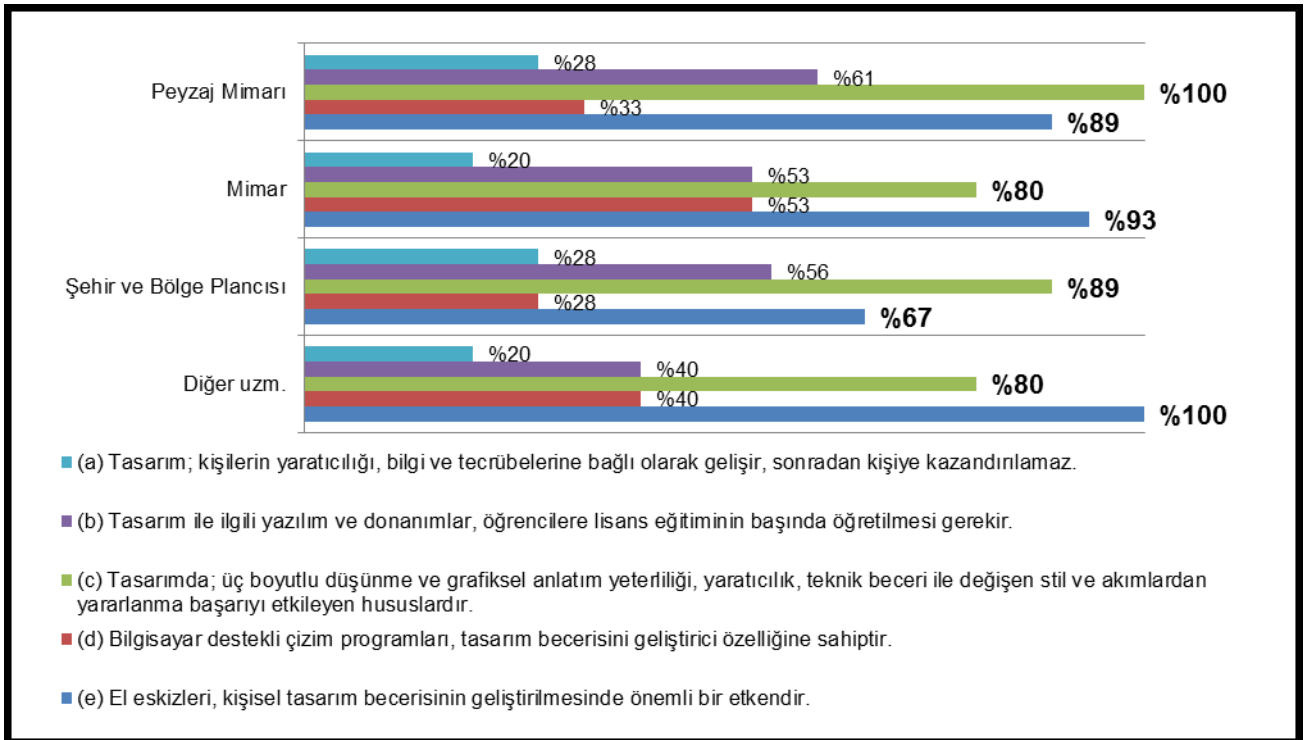

Şekil 14. Uzman grupların tasarım ve sunum sürecinde kullandıkları programlara ilişkin yüzde değerler.

Soru 14'e ilişkin seçeneklerden Peyzaj Mimarları sırası ile (d), (e), (b) seçeneklerini, Mimarlar sırası ile (d), (b) ile (e) seçeneğini, Şehir ve Bölge Plancıları (e), (a), (b) ile (c) seçeneklerini yüksek yüzdeler ile seçmiş, diğer uzman grup ise eşit ve yüksek yüzdeler ile (a), (d), (e) seçeneklerini seçmiştir. Bu sonuç ile Peyzaj Mimarı ve Mimarların tasarım ve sunum sürecinde kullandıkları tekniklerin yüzdesinin ve sıralamasının benzer olduğu görülmektedir. Şehir ve Bölge Plancıları ile Diğer uzmanların kullandıkları teknikler ve sıralamalar da benzerlik göstermektedir. Diğer seçenek ile uzman

gruplar, seçeneklerdeki programlara ilaveten Corel Draw, Adobe Illustrator, NetCAD, Allplan, ArchiCAD, Artlantis, Lumion 3D, ArcGIS programlarını da kullandıkları programlar olarak ifade etmişlerdir.

Soru 15'te yöneltilen "Genel olarak tasarım yeteneğinin gelişmesi ile ilgili olarak aşağıda verilen görüşlerden katıldıklarınızı işaretleyiniz?" sorusuna ilişkin yanıtlar ve aldıkları yüzde değerlerine ait sonuçlar Şekil 15'de verilmiştir.

Şekil 15. Uzman gruplarının tasarım yeteneğinin gelişmesi ile ilgili görüşlerden katıldıkları görüşlere ilişkin yüzde değerler.

Soru 15'e ilişkin seçeneklerden Peyzaj Mimarları ile Şehir ve Bölge Plancıları için (c) seçeneği, Mimarlar ve Diğer uzman grup için (e) seçeneği, yüksek yüzde alırken; tüm meslek disiplinleri için en düşük yüzdeyi (a) seçeneği almıştır. Bu sonuçlar teknik bilgi, pratiğe dayalı ve düşünsel güç gelişiminin birlikte başarıyı getiren mekanizmayı oluşturduğu gerçeğinin tüm disiplinler tarafından ortaya koyuldu-

ğunu göstermekte, ayrıca tasarım yeteneğinin bu mekanizma bileşenleri ile kişiye kazandırılabilceğini ifade etmektedir.

4. SONUÇ

Bu çalışmanın hipotezini oluşturan; “farklı disiplinlerin planlama/tasarım sürecine yaklaşımları farklılık gösterdiği gibi, aynı meslek grubuna ait kişilerin de yaklaşımlarında farklılık görülebilmektedir” tezi, farklı uzman grupların anket sorularına verdikleri yanıtlarla ortaya konulmuştur. Uzmanlaşmanın giderek arttığı dünyamızda, planlama/tasarım çalışmalarında, farklı bakış açısına sahip disiplinlerin bir araya gelerek disiplinlerarası bir yaklaşımla sorunlara çözümler üretmeleri, başarılı planlama/tasarım çalışmaları için zorunludur. Disiplinlerarası işbirliği sonucu ortaya çıkan başarılı çalışmalar, son yıllarda çevre planlama ve tasarım projelerinde görülmektedir. Bulgular Peyzaj Mimarı, Mimar, Şehir ve Bölge Plancı ile diğer uzman gruplardan sadece ankete katılanların değerlendirmelerine dayanmak-

tadır. Bu nedenle sonuçları tüm bu meslek mensuplarına mal etmek doğru bir yaklaşım olmaz. Bununla birlikte; bu çalışma, Şehir ve Bölge Plancılarının genel olarak Peyzaj Mimarı gibi interdisipliner çalışmalara daha yatkın olduklarını göstermiştir. Yine bu çalışma; Mimarıların, gerek planlama gerekse tasarım süreçlerinde, diğer disiplinlere göre, interdisipliner çalışmalara fazla sıcak bakmadıklarını düşündürmektedir. Bu durum mimarlığın binlerce yıla dayanan köklü bir meslek disiplini olması sebebiyle, yeni gelişme gösteren meslek disiplinlerini içselleştiremedikleri şeklinde yorumlanabilir. Özet olarak; bu çalışma, disiplinlerarası yaklaşım için, yasal mevzuat ve dayanakların multidisipliner çalışmaları teşvik edecek şekilde yeniden düzenlenmesi gerekliliğini göstermesi açısından önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

1. Gültekin, E. ve Kesim, G. 1994. Kaynak Analizi, Ç.Ü. Yay. No: 100, (Ders Kitabı), Adana.
2. Gündüz, O. 1985. Çevre Düzenleme Çalışmalarında Tasarım Süreci, Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, İzmir.
3. Korkut, A., Şişman, E. ve Özyavuz, M. 2010. Peyzaj Mimarlığı, Verda Yayıncılık, İstanbul.
4. Özkan, B. ve Küçükerbaş, E.V. 1995. Mimarlık Bilgisi, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No: 513, Bornova-İzmir.
5. Seçkin, N.P., Seçkin, Y.Ç. ve Seçkin, Ö.B., 2011. Sürdürülebilir Peyzaj Tasarımı ve Uygulama İlkeleri, Literatür Yayınları: 621, İstanbul.
6. Turna, Ö., Bolat, M. ve Keskin, S.tarihsiz. Disiplinlerarası Yaklaşım: Müzik, Fizik, Matematik Örneği. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
7. URL-1 (sehirbolge.itu.edu.tr). ITU Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlaması Bölümü. Erişim tarihi: 04.02.2015.
8. URL-2 (www.yildiz.edu.tr). Mimarlık Hakkında Genel Bilgi. Erişim tarihi: 04.02.2015
9. Yılmaz, H. ve Yılmaz, S. 2000. Peyzaj Mimarlığında Tasarım Süreci ve Proje Örnekleri, Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Erzurum.

YAŞLILARIN DOĞA/BAHÇE ALGILARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: DENİZLİ ÖRNEĞİ

Ayşe ÖZDEMİR¹, Bilgin KIRAY VURAL²

¹: Pamukkale Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü 20070 Denizli.

²: Pamukkale Üniversitesi Denizli Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu 20070 Denizli.

*: **Sorumlu yazar**

ÖZET

Son zamanlarda doğa ve bahçe kavramları yaşam kalitesi kavramı ile eşdeğerde görülmektedir. İnsanın doğa ile iç içe olmasının yaşam kalitesini ve refahını olumlu yönde etkilediği birçok çalışma ile tespit edilmiştir. Bu çalışmanın amacı, endüstrinin ve teknolojinin arttığı günümüzde geçmişte doğayı yaşama şansına sahip olan insanların doğa/bahçe algı ve anlayışlarının ne olduğunu tespit etmektir.

Bu doğrultuda çalışma Eylül-Ekim 2014 tarihleri arasında Denizli'de örnekleme 164'ü kırsalda, 137'si kentte yaşayan toplamda 301 olmak üzere 65 yaş ve üzeri bireylerle yüz yüze anket çalışması ile tamamlanmıştır. Yaşlıların %93.7'si doğanın psikolojik olarak olumlu etki yarattığını ifade etmişlerdir. Doğanın/bahçenin; yaşam sevincini arttırdığını (%79.9'u kır, %77.4'ü kent), beden fonksiyonlarını koruyup güçlendirdiğini (%71.3'ü kır, %63.5'i kent), dinlenme ve rahatlama (%95.7'si kır, %95.7'si kent) sağladığını belirtmişlerdir. Yaşlıların %79.1'i doğada/bahçede vakit geçirdikten sonra kendilerini iyi hissetmektedirler.

Bu sonuçlar doğrultusunda; yaşlıların buldukları bölge, sosyo-demografik ve sosyokültürel özellikleri farklı olmasına karşın doğal ortamı tercih ettikleri ve doğanın insan üzerine olumlu yönde etkisinin olduğu düşüncesine sahip oldukları görülmektedir. Bu bilgi günümüzde sağlıklı ve aktif yaşlanmaya katkı sağlayacak farklı aktivitelerin gerçekleştirilecek doğal ortamlarının korunması veya yeniden oluşturulması gereğine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, Sağlıklı yaşlanma, Doğa, Bahçe, Algı, Denizli.

A RESEARCH ON GARDEN/NATURE PERCEPTION OF ELDERLY PEOPLE: CASE OF DENİZLİ

ABSTRACT

Recently nature and garden show equivalent to the concept quality of life. Human is intertwined with nature the quality of life and well-being has been identified by several studies to affect positively. The purpose of this study is understanding perception about nature/garden in this industrial and developing technology world from the people who lived in past.

This study was conducted to identify the perception of nature/garden of people who are 65 or older. That research was made in Denizli in September-October 2014 and it included 301 people. 164 of these people live in rural areas and the remaining 137 live in cities. %93.7 of old people stated that nature affects their psychology positively. They also think that nature increase their joy of life, (%79.9 rural, %77.4 city) protects the body health and increase the strength (%71.3 rural, %63.5 city) and makes them relax (%95.7 of both rural and city). %79.1 of elderly people feels better after spending time in nature/garden.

Based on these results; the elderly people are prefer natural places and they think nature has positive effects on people's life although they living in different socio-demographic and socio-cultural areas. Area where the elderly people being live have different socio demographic and socio-cultural features although they prefer the natural environment, there seem to be a positive influence on the nature of people. According to this knowledge's hold, protect and replace natural places where the elderly people can make different activities.

Keywords: Elderly, Healthy aging, Nature, Garden, Perception, Denizli.

1. GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) (WHO-World Health Organization) sağlık kavramını "fiziksel, ruhsal ve sosyal yönlerden bütüncül gönenç hali" olarak tanımlamıştır. Günümüzde sağlık politikalarında uzun ömür yerine kaliteli yaşamın sağlanması hedeflenmektedir. Bu hedef doğrultusunda, fiziksel ve ruhsal sağlık kriterlerinin mümkün olduğunca geç yaşlara ötelenmesini sağlayacak nitelikteki koruyucu-önleyici müdahalelerin gerçekleştirilmesi önem kazanmıştır. Sağlık Bakanlığının 2015-2020 Türkiye Sağlıklı Yaşlanma Eylem Planı ve Uygulama Programı'na göre Türkiye'de 65 yaş üstü nüfusun 2012'de 5.7 milyondan 2057'de 24.7 milyona çıkarak yaşlanan bir nüfusa sahip olunacağı öngörülmektedir. Yaşlanan bir nüfus yapısının başlangıç döneminde olduğumuz bu dönemde üretken, bağımsız ve başarılı bir yaşlanma hedeflenmektedir (Özgür, 2010).

Doğa/bahçe ve bahçe uğraşısının, insanların rehabilitasyonu ve tedavisinde kullanılması ile kendilerini iyi hissetmelerine katkı sağlamak ve böylece yaşam kalitelerini artırmak amacıyla, bir kaynak olarak kullanılması yeniden keşfedilmektedir. Bütün kültürlerde her zaman insan ve doğa arasındaki ilişki hayati öneme sahiptir. İnsanoğlu doğa ilişkisinde kendi gelişimi ile bağ kurmaktadır. İnsanın doğal veya doğala yakın peyzajlara inanması kendisinin de doğanın ve birlikte gelişiminin bir parçası olduğuna inanmasını ve kişisel anlamda iyi hissetmesini sağlamakta (Frohmann, 1997) ve yaşama olan güvenini sağlamlaştırmaktadır (Plahl, 2004). Böylece bahçe, insan ile doğa arasındaki ilişkinin ve insanın kendisiyle olan ilişkisinin ifadesidir.

Bir bahçe tasarımı ve deneyimi de bu doğal ilişki özelliğinde bir yapılanmaya uğramaktadır. İnsanlar için doğa/bahçenin çevre psikolojisi ve gelişim psikolojisi temelindeki fonksiyonu ve anlamı ortaya konulmaktadır. İnsanın doğa ile iç içe olmasının

yaşam kalitesini ve refahını olumlu yönde etkilemesinin farkındalığı noktasında son zamanlarda doğa/bahçe kavramları yaşam kalitesi kavramı ile eşdeğerde görülmektedir. Bir bahçe çeşitli fonksiyonları ve çeşitli anlamları olan bir mekandır. Öyle bir ortamdır ki; insanın yaşadığı mekan, yetişenler ile uğraştığı mekan, yaratıcı olabileceği bir mekandır. Zamanla gelişen, kendi kimliğini yansıtan, kontrol olanağı ve özgürlük sunan, üretken faaliyetlere izin veren, insanın geri çekilmesini sağlayan ortamdır (Flade, 2004). Brown ve Jameton (2000) yapmış oldukları çalışmada insanın yaşam kalitesini arttırdığını belirtmektedirler. Brown ve Jameton (2000) literatür çalışmalarında ise bahçelerin, hareket etmeyi teşvik ettiği, stresi azalttığı, rahatlamayı, insan ilişkilerin iyileştirilmesini sağladığı ve böylece insanın fiziksel, ruhsal ve sosyal sağlığına katkı sağladığını özetlemektedirler.

Yaşlılığı sağlıklı olarak sürdürmenin anahtarlarından birisi de insanın doğa ile olan bağıdır. İnsanoğlunun doğaya olan bağı ve bağlılığı 20. ve 21. yüzyıllarda endüstrileşmenin ve teknolojinin artışı ile değişime uğramış ve kısmen de kaybolmuştur. Bugün ortalama 70 yaşındaki bir insanın hayatını değerlendirdiğimizde yaşamının büyük bir kısmını doğa ile iç içe geçirmiş ve küçük bir bölümünü bugünkü teknolojik dünyada yaşamış olarak görülebilir.

Doğal çevre ile insanların fiziksel ve ruhsal sağlıklarının iyi olması arasındaki bağlılığı birçok araştırma incelemiştir. Örneğin doğal alanlarda zaman geçirmenin insan üzerindeki stresi azalttığı (Cole and Hall, 2010; Hartig et al., 2003) ve insanın ruhsal durumunda olumlu yönde değişim gözlemlendiği belirlenmiştir (Cooper-Marcus ve Barnes, 1999; Sherman et al., 2005; Whitehouse et al., 2001). Doğada zaman geçirmek kadar doğayı ve doğal manzaraları seyretmenin de insanın psikolojik sağlığına olumlu etkilerinin olduğu (Fredrickson and Levenson, 1998; Gladwell et al. 2012; Heerwagen

1990; Kaplan and Kaplan 1989; Parsons and Hartig, 2000; Tennessen and Cimprich 1995; Ulrich 1984; Ulrich et al. 1991; van den Berg et al., 2003) tespit edilmiştir.

Doğa deneyimine yönelik yapılan çalışmalardan bir tanesinde bahçe uğraşısının insana fizyolojik ve duygusal etkisinin araştırılmasında insanın stresini azalttığını 2004 yılında Yamane et al. tespit etmişlerdir. Bir diğer çalışmada Sugimoto ve arkadaşları 2006 yılında bahçe aktivitesinin olduğu ve olmadığı 30 dakikalık bir test programı sonrası stressiz geçen sürenin ne kadar olduğu konusundaki araştırmalarında insanların kalp frekanslarının dinlenme değerlerine bahçe aktivitesi sonrası daha çabuk ulaştıklarını tespit etmişlerdir. Bahçe uğraşısı yaşlılarda demansı/bunamayı önlemektedir. Bahçe uğraşısı düşünmeyi, öğrenmeyi ve yaratıcılığı kullanmayı gerektirir. Bahçe uğraşısı zihni aktif tutarak hastalıklara karşı koruyucu bir önlem olarak hizmet vermektedir (Fabrigoule, 1995).

Sağlık sektöründe ise doğa/bahçe insanın iyileşme sürecine katkı sağlama rolü üstlenen bir ortamdır (Niepel, 2008; Niepel ve Pfister, 2010). Doğa/bahçe ve bahçe uğraşısının insanlarda iyileştirici etkisi üzerine çalışmalar (Heerwagen, 1990; Ulrich, 1984; Ulrich, 2001) bulunmaktadır. 1983 yılında bilim adamı Kaplan bahçe çalışmasının etkinliğine ilişkin olarak 100 kişi ile yapmış olduğu çalışmada bahçe çalışması sonucunda olumlu deneyim gerekçelerini belirtmiştir. Bunlar şu şekilde ifade edilebilir; daha çok başarının görüldüğü yaratıcı bir aktiviteden (örneğin büyüyen ve çiçek açan bitkiler, hasat, ürünler) söz edilmektedir. Doğanın gizemini ve güzelliğini deneyimlemek mümkün olmaktadır. İnsanın kendini gerçekleştirme ihtiyacının karşılanmasını ve kontrollü olmayı deneme şansının olmasını sağlamaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nin önemli bahçe terapistlerinden biri olan Relf (1999), bahçe çalışmasının insanın yaşam kalitesini olumlu yönde desteklediğini ifade etmiştir. Bunlar; estetik sevinç, bitkilere fiziksel bağımlılık, bitkilerin yetiştirilmesi, bakımı ve sosyal etkileşimdir (Relf, 1999).

Endüstrinin ve teknolojinin doğaya baskın çıkmaya çalıştığı günümüzde doğaya dönüşün ve doğa ile etkileşim içerisinde yaşayan ve hisseden insan profiline geliştirilmesi noktasında insanların bu konudaki düşüncelerinin ve algılarının ortaya konulması önemli bir adım sayılmaktadır. Teknolojinin gelişmesine paralel olarak insanların algı ve davranışlarında da farklılıklar oluşmaktadır. Bu bağlamda; doğa ile içi içe yaşamış insanların günümüzde doğa/bahçe algı ve düşüncelerinin ne olduğunu belirlemeye çalışılmıştır. Bu kapsamda yaşlı insanların doğa/bahçe algı ve düşüncelerinin belirlenmesi için Denizli ili örneğinde ankete dayalı araştırma yapılmıştır. Elde edilen veriler doğrultusunda yaşlı insanların yaşadıkları yerleşim doğrultusunda doğa/bahçe algı ve düşünceleri arasında farklılığın olup olmadığının tespit edilmesi amaçlanmıştır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırma materyalini Denizli kent merkezi ve kırsal yerleşimlerde yaşayan yaşlı insanlar oluşturmaktadır. Ege Bölgesi'nin önemli kentlerinden birisi olan Denizli (Şekil 1), antik Yunan ve Bizans'tan bu yana önemli kavşak noktası ve ticaret merkezi olma özelliğini korumaktadır. Denizli ili 28° 38' - 30° 05' doğu meridyenlerinde yer almaktadır. Yüzölçümü 12.134 km², denizden yüksekliği ise 219 m'dir. Yerleşim, doğu uç noktası; Çivril ilçesi Gümüşsu - Gökgöl Koyu Dinar sınırında Efekli Tepe, batı uç Aydın; güneyde Muğla; kuzeyde Uşak illeri ile komşudur (Şekil 1).

Doğal, tarihi ve kültürel değerleri yönünden önemli özelliklere sahip Denizli, yılın 12 ayı turizm potansiyeline sahip olan yerleşmelerden biri olarak ülkesel ölçekte de öne çıkan bir kimliğe sahiptir. 2012 yılında çıkarılan 6360 sayılı kanun ile Denizli'de sınırları il mülki sınırları olan büyükşehir belediyesi kuruldu ve 2014 Türkiye yerel seçimlerinin ardından büyükşehir belediyesi çalışmalarına başladı (Anonim, 2015). İlin bitki örtüsünü çoğunlukla orman ağaçları (%59) ile Akdeniz iklimine has makiler meydana getirir.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Denizli ilinde yaşlı insanların doğa/bahçe algılarının belirlenebilmesi amacıyla oluşturulan örnekleme öncelikli olarak katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine ait bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Kırsal ve kentsel yerleşimde yaklaşık benzer katılım düzeyi olmak üzere %50.2’si kadın ve %49.8’i erkek yaşlı çalışmada yer almıştır. Katılımcıların %21.3’ü okuryazar değil, %35.2’si okuryazar, %32.9’u ise

ilköğretim mezunudur. Eğitim düzeylerine bakıldığında kentsel ve kırsal yerleşimdeki yaşlıların eğitim düzeyi benzer olup çoğunluğunun okuryazar ve ilköğretim düzeyinde oldukları görülmektedir. Katılımcıların %69.8’i evli, %30.2’si bekârdır. Katılımcıların %40.9’u emeklidir.

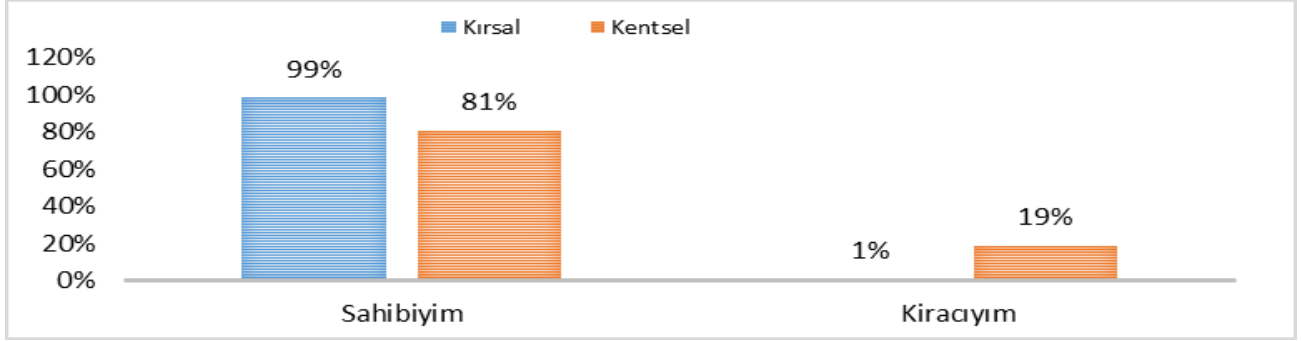
Aynı zamanda yerleşim alanındaki yaşlıların oturduğu konut ve çevresinin özellikleri ile ilgili bilgiler Tablo 2’de ve Şekil 2, 3 ve 4’te verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların sosyo-demografik profili.

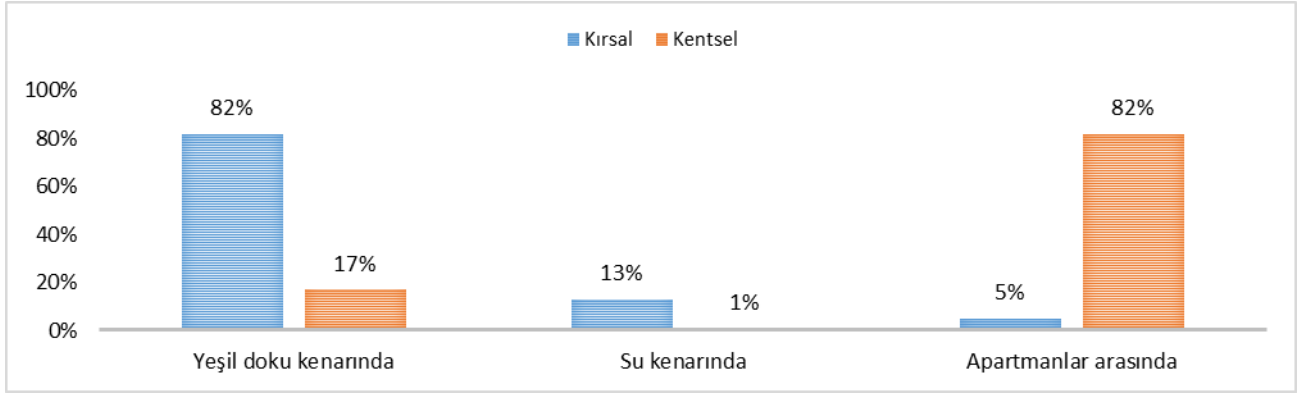
	Karakteristik isimler	Yerleşim alanı				
		Kırsal (n:164)		Kentsel (n:137)		
		n	%	n	%	
Cinsiyet	Kadın	89	54.3	62	45.3	
	Erkek	75	45.7	75	54.7	
Eğitim durumu	Okuryazar değil	57	34.8	7	5.1	
	Okur yazar	64	39.0	42	30.7	
	İlköğretim	36	22.0	63	46.0	
	Lise	7	4.3	17	12.4	
	Üniversite	0	0	8	5.8	
Medeni durum	Evli	102	62.2	108	78.8	
	Bekar	62	37.8	29	2.2	
Sosyo demografik karakteristikler	Meslek	Memur	0	0	7	5.1
		İşçi	8	4.9	2	1.5
		Emekli	48	29.3	78	56.9
	Meslek	Serbest	6	3.7	6	4.4
		İşsiz	15	9.1	1	0.7
		Çiftçi	27	16.5	0	0
		Ev hanımı	60	36.6	43	31.4

Tablo 2. Yerleşim alanındaki konut ve özellikleri.

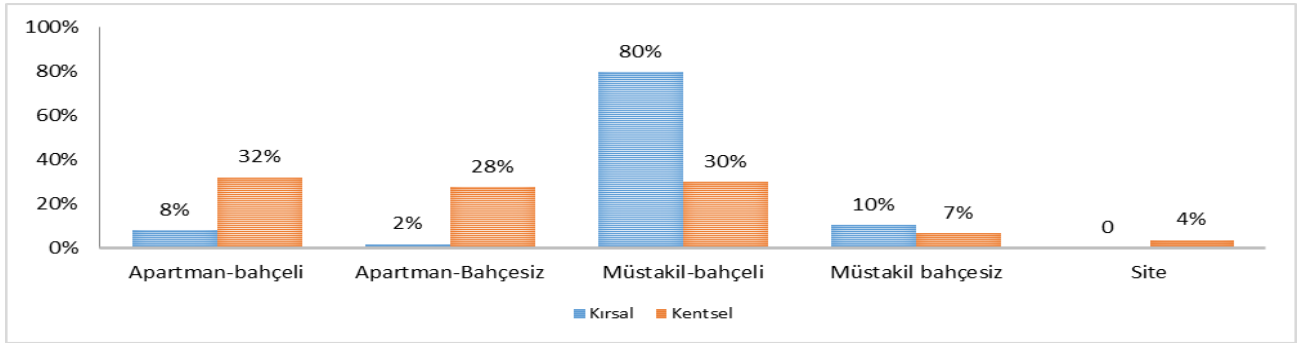
	Karakteristik isimler	Yerleşim alanı			
		Kırsal (n:164)		Kentsel (n:137)	
		n	%	n	%
Konut mülkiyeti	Sahibiyim	162	99	111	81
	Kiracıyım	2	1	26	19
Konutun konumu	Yeşil doku kenarında	134	82	23	17
	Su kenarında	21	13	2	1,5
	Apartmanlar arasında	9	5	112	82
Konut	Apartman-bahçeli	13	8	44	32
	Apartman-bahçesiz	3	2	38	28
	Müstakil-bahçeli	131	80	41	30
	Müstakil-bahçesiz	17	10	9	7
	Site	0	0	5	4

Şekil 2. Katılımcıların konut mülkiyet durumuna göre dağılımları.

Şekil 3. Katılımcıların konutun konumuna göre dağılımı.

Şekil 4. Katılımcıların konut durumuna göre dağılımı.

Anketin ikinci bölümünde doğanın insan üzerindeki etkileri kapsamında verilen 10 önermeye katılımcıların verdikleri cevaplar, katılımcı yüzdesi, ağırlıklı puan ve aritmetik ortalama şeklinde Tablo 3'de verilmiştir. Katılımcıların doğanın insan üzerine etkisi önermesine ilişkin görüşleri değerlendirildiğinde gerek kentsel ve gerekse kırsalda yaşayan

yaşlıların tercihlerinin benzer düzeyde olduğu görülmektedir.

Bu çerçevede yaşlı insanların öncelikli olarak doğanın insan üzerinde "dinlenme ve rahatlama sağlar" etkisini tercih ettikleri, sonrasında "motivasyonu artırır" ve "yaşam sevincini artırır" önermelerini tercih ettikleri görülmektedir. Cevapların gerek

aritmetik ortalamaları (4.5 ve 5.5 arası) gerekse yüzdeleri (%97.5 ve %71.3 arasında) incelendiğinde kentte ve kırsalda yaşayan yaşlıların cevaplarının doğanın insan üzerine olumlu etkilerinin olduğunu destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

Doğanın insan üzerine fiziksel ve zihinsel olarak yeteneklerin geri kazanılması inancı, doğaya geri

dönüş (yaşam ve doğaya karşı saygı), kişisel gelişim, birlikte çalışma ile sosyal farkındalığın güçlendirilmesi ve kısmen daha sonraki süreçlerde çalışma şevkinin gelişimi gibi etkilerine yönelik cevapları aritmetik ortalama düzeyinde değerlendirildiğimizde 4-4.5 puan arasında değişmektedir (Tablo 3).

Tablo 3. Yaşlıların doğanın insan üzerine etkisi hakkındaki görüşleri.

Doğanın insan üzerine etkisi	Puan	Tam uygun	Uygun	Fark etmez	Az uygun	Uygun değil	Fikrim yok	Ağırlıklı Puan Aritmetik ortalaması
		6	5	4	3	2	1	
Dinlenme ve rahatlama	Kırsal (%)	62.2	33.5	1.2	1.2	0.6	1.2	5.5
	Ağırlıklı Puan	612	275	8	6	2	2	
	Kentsel (%)	53.3	42.3	2.9	0.0	0.7	0.7	
Motivasyon artırıcı	Ağırlıklı Puan	438	290	16	0	2	1	5.5
	Kırsal (%)	35.4	48.2	9.8	4.3	1.2	1.2	5.1
	Ağırlıklı Puan	348	395	64	21	4	2	
Kentsel (%)	37.2	44.5	8.8	1.5	2.2	5.8		
Yaşam sevincinin artışı	Ağırlıklı Puan	306	305	48	6	6	8	5
	Kırsal (%)	30.5	49.4	9.1	6.7	0.6	3.7	5
	Ağırlıklı Puan	300	405	60	33	2	6	
Kentsel (%)	30.7	46.7	12.4	4.4	0.7	5.1		
Duyuların uyarılması	Ağırlıklı Puan	252	320	68	18	2	7	4.9
	Kırsal (%)	25	43.9	15.2	5.5	0.0	10.4	4.8
	Ağırlıklı Puan	246	360	100	27	0	17	
Kentsel (%)	30.7	43.8	16.1	5.1	0.7	3.6		
Beden fonksiyonlarını koruma ve güçlendirme	Ağırlıklı Puan	252	300	88	21	2	5	4.9
	Kırsal (%)	31.1	40.2	15.2	4.9	0.0	8.5	4.7
	Ağırlıklı Puan	306	330	100	24	0	14	
Kentsel (%)	24.8	38.7	20.4	3.6	0.7	11.7		
Fiziksel ve zihinsel olarak yeteneklerin geri kazanılması inancı	Ağırlıklı Puan	204	265	112	15	2	16	4.5
	Kırsal (%)	22.0	36.0	21.3	11.0	1.8	7.9	4.4
	Ağırlıklı Puan	216	295	140	54	6	13	
Kentsel (%)	18.2	46.0	16.8	5.1	3.6	10.2		
Doğaya geri dönüş (yaşam ve doğaya karşı saygı)	Ağırlıklı Puan	150	315	92	21	10	14	4.4
	Kırsal (%)	15.2	38.4	26.8	7.9	0.6	11.0	4.3
	Ağırlıklı Puan	150	315	176	39	2	18	
Kentsel (%)	13.9	36.5	21.9	6.6	5.1	16.1		
Kişisel gelişim	Ağırlıklı Puan	114	250	120	27	14	22	4
	Kırsal (%)	13.4	39.6	22.0	14.6	3.0	7.3	4.2
	Ağırlıklı Puan	132	325	144	72	10	12	
Kentsel (%)	16.8	39.4	21.2	5.8	8.8	8.0		
Birlikte çalışma ile sosyal farkındalığın güçlendirilmesi	Ağırlıklı Puan	138	270	116	24	24	11	4.2
	Kırsal (%)	25.0	22.6	24.4	10.4	4.3	13.4	4.1
	Ağırlıklı Puan	246	185	160	51	14	22	
Kentsel (%)	21.9	26.3	26.3	4.4	2.2	19.0		
Kısmen daha sonraki süreçlerde çalışma şevkinin gelişimi	Ağırlıklı Puan	180	180	144	18	6	26	4.1
	Kırsal (%)	15.2	34.1	21.3	15.9	1.8	11.6	4.1
	Ağırlıklı Puan	150	280	140	78	6	19	
Kentsel (%)	19.7	26.3	25.5	6.6	3.6	18.2		
Ağırlıklı Puan	162	180	140	27	10	25	4	

Önceki çalışmalarda doğa/bahçenin insanlara fiziksel aktivite, zihinsel (Hartig et al., 1991; Kaplan ve Kaplan, 1989; Kaplan ve Kaplan, 1990; Kaplan, 1995) ve fiziksel rahatlama (Ulrich ve Parsons, 1992) ile sosyal iletişim imkanları (Friedli, 2011) sağladığı vurgulanmıştır. Doğa ile iç içe olmanın veya doğal alanlarda zaman geçirme insanın yaşam kalitesine ve refahına olumlu yönde etkileri üzerine çalışmalar (Cheng et al., 2010; Cooper-Marcus ve Barnes, 1999; Sherman et al., 2005; Whitehouse et al., 2001) yapılmıştır. Örneğin insanda yaşam sevincinin artışına (Kaplan ve Kaplan, 1989; Kaplan, 1992; Kuo, 2001; Kuo ve Sullivan, 2001; Lewis, 1996; Leather et al., 1998) ve kişisel gelişimine katkı sağladığı belirlenmiştir. İnsan üzerindeki stresi azaltmakta ve ruhsal durumlarını olumlu yönde etkilemekte (Cooper-Marcus ve Barnes, 1999; Kaplan ve Kaplan, 1989; Sherman et al., 2005; Whitehouse et al., 2001), pozitif hislere sahip olmalarına (Ulrich, 1984; Ulrich, 1992; Ulrich, 2000), motivasyonlarını artırmaya (Elings, 2006), depresyonla ve günlük endişelerle mücadele etmeye (Luria ve Lyons, 2010) katkı sağlamaktadır.

Bu çalışmadaki katılımcıların cevapları yukarıdaki belirtilen literatür çalışmasındaki araştırmaların sonuçlarını destekler durumdadır. Yaşlı insanların gerek sosyo-demografik gerekse yerleşim bölgesi ve evin konumu gibi bağımlı değişkenlerle değerlendirilen cevaplarda kırsal ve kentsel yerleşimlerde farkın olmadığı görülmektedir.

“Doğayı/bahçeyi kullanmadaki öncelik durumu” önermesinin cevapları katılımcı sayısı ve yüzdesi şeklinde Tablo 4’de verilmiştir. Hobi amaçlı

kullanma, sosyal etkinlik amaçlı kullanma, spor amaçlı kullanma ve aktivite amaçlı kullanma açısından kırsalda ve kentte yaşayan yaşlılar arasında saptanan fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). Kırsalda %60.4’ü ve kentte %58.4’ü rahatlama amaçlı kullanmaktadır. Hobi amaçlı kullanmayı kırsal yerleşimdeki yaşlıların %50.6’sı, kentsel de yaşayan yaşlıların sadece %18.2’si tercih ettikleri belirlenmiştir. Kırsaldaki yaşlıların %22.6’sı ve kentteki yaşlıların %32.1’i bahçeyi tek başına vakit geçirmek için kullanmaktadır (Tablo 4). Doğa/bahçeyi; insanların dinlenmek, fiziksel aktivite, kendilerini iyi ve rahat hissetmek, aktif veya pasif aktiviteler için kullandıkları alanlar olarak tanımlamak verilen cevaplardan olasıdır. Aktif yaşam için fiziksel aktivite ve egzersizler önemli aktiviteler sayılmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), sağlıklı yaşlanmanın en önemli unsurlardan bir tanesinin fiziksel aktivite olduğunu ve düzenli fiziksel aktivitenin, 65 yaş üstü insanlarda zihinsel, fiziksel ve sosyal iyilik hallerini geliştirdiğini, mental sağlığı ve bilişsel becerileri güçlendireceğini, aynı zamanda sosyalleşmeye de katkıda bulunacağını belirtmektedir (Anonim, 1990). Hobiler ve sosyal etkinlikler aktif yaşlanmanın adımlarından olarak da sayılmaktadır. Sosyal ilişki ve hobilerin yaşlı insanların sosyal yönden aktif olmasına katkı sağladığı söylenebilir (Hazer ve Aslan, 2009). Sağlıklı bir yaşlanma için yaşlı bireyin aktif ve bağımsız yaşamı teşvik edilmelidir. Fiziksel aktivite, aktif ve pasif aktiviteler sosyal ve psikolojik açılardan yaşlıların yaşam kalitesini arttırmakta ve kendini iyi hissetmesine neden olmaktadır.

Tablo 4. Yaşlıların doğayı/bahçeyi kullanmadaki öncelik durumu*.

		Rahatlama	Sosyal etkinlik	Hobi	Spor amaçlı	Tek başına	Kaçış	Aktivite
Kırsal	n	99	83	37	24	15	10	4
n= 164 kişi	%	60.4	50.6	22.6	14.6	9.1	6.1	2.4
Kentsel	n	80	25	44	35	18	12	10
n=137 kişi	%	58.4	18.2	32.1	25.5	13.1	8.8	7.3
		$p>0.05$	$p<0.05$	$p>0.05$	$p<0.05$	$p<0.05$	$p>0.05$	$p<0.05$

*birden çok seçenek tercihi

Kentsel veya kırsal yerleşimde yaşayan yaşlıların algılarına yönelik “doğanın/bahçenin psikolojik

olarak olumlu etki yarattığına inanıyor musunuz” önermesine verdikleri cevapları katılımcı yüzdesi ve

ağırlıklı puan ve aritmetik ortalama şeklinde Tablo 5’de verilmiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplardan %93.7’sinin doğanın psikolojik olarak olumlu etki yarattığı düşüncesinde oldukları belirlenmiştir (Tablo 5). Bu cevapların literatür çalışmalarının sonuçlarını destekler nitelikte olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim doğal alanlarda zaman geçirmenin insan üzerindeki stresi azaltmakta (Cole and Hall, 2010; Hartig et al., 2003) ve insanın ruhsal durumunda

olumlu yönde değişim gözlenmektedir (Cooper-Marcus ve Barnes, 1999; Sherman et al., 2005; Whitehouse et al., 2001). Doğanın/bahçenin insan üzerine psikolojik olarak olumlu etkisi önermesine ilişkin görüşleri değerlendirildiğinde gerek kentsel ve gerekse kırsalda yaşayan yaşlıların tercihlerinin benzer düzeyde olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Yaşlıların doğanın/bahçenin psikolojik olarak olumlu etki yarattığına inanma durumu.

Doğanın/bahçenin psikolojik olarak olumlu etki yarattığına inanma durumu	Puan	Kesinlikle inanıyorum	İnanıyorum	Fikrim yok	İnanmıyorum	Kesinlikle inanmıyorum	Puan Aritmetik ortalaması
		5	4	3	2	1	
Kırsal	(%)	37.8	56.7	4.3	0.6	0.6	4.3
n=164 kişi	Ağırlıklı Puan	310	372	21	2	1	
Kentsel	(%)	49.6	43.1	5.8	1.5	0.0	4.4
n= 137 kişi	Ağırlıklı Puan	340	236	24	40	0	

Katılımcıların davranışlarını ve hissiyatlarını ortaya koyan “bahçede vakit geçirdikten sonra hissiyat durumu” önermesine verdikleri cevaplar katılımcı sayısı ve yüzdesi şeklinde Tablo 6’da verilmiştir. Gerek kırsal (%78.7); gerekse kentserde (%79.6) olmak üzere yaşlıların %79.10’u doğada/bahçede vakit geçirdikten sonra kendilerini iyi hissettiklerini ifade etmişlerdir. Günümüzde doğayı yaşayan nesil olarak katılımcıların oturdukları evler kırsal kesimdekilerin %81.7’si yeşil doku kenarında ve

%87.8’i bahçeli evde otururken kentsel kesimdekilerin %81.8’i apartmanlar arasında ve %31.0’ı bahçeli evde oturmaktadır. Buna karşın bahçede vakit geçirdikten sonra kendini kötü hissedenlerin oranı ise sadece %1.0’dır. Doğanın kendisi için “hiç bir şey ifade etmediğini” belirtenlerin oranı kırsalda %4.3 ve kentte %1.5’dir (Tablo 6). Bu sonuç insanların psikolojik, duygusal ve manevi ihtiyaçları için doğaya ihtiyaç duyduklarını (Roszak et al., 1995; Frumkin, 2001) göstermektedir.

Tablo 6. Bahçede vakit geçirdikten sonra hissiyat durumu.

		İyi	Kötü	Manevi huzur	Hiçbir şey	Diğer
		Kırsal	%	78.7	1.2	14.0
n=164 kişi	n	129	2.0	23.0	7.0	2.0
Kentsel	%	79.6	0.7	17.5	1.5	0.7
n=137 kişi	n	109	1.0	24.0	2.0	1.0

Katılımcıların doğa/bahçeye hakkındaki düşüncelerine yönelik “kendinizi iyi ve rahat hissettiğiniz bahçenin sizin için önemi” önermesine verdikleri cevaplar katılımcı sayısı ve yüzdesi şeklinde Tablo 7’de verilmiştir. Kendinizi iyi ve rahat hissettiğiniz

bahçenin önemi önermesine verilen cevaplardan, %95.2 oranında kırsal kesimdeki, %96.3 oranında kentsel yerleşimdeki yaşlı insanlar için önem taşımaktadır (Tablo 7).

Tablo 7. "Kendinizi iyi ve rahat hissettiğiniz bahçenin sizin için önemi" önermesine verilen cevaplar.

		Çok önemli	Önemli	Fikrim yok	Önemli değil
Kırsal	n	79	77	6	2
n=164 kişi	%	48.2	47.0	3.7	1.2
Kentsel	n	68	64	2	3
n=137 kişi	%	49.6	46.7	1.5	2.2

Yapılan çalışma sonucunda; teknolojinin gelişimi ve değişimlerin olduğu günümüzde belli bir yaşam deneyimi olan insanların yaşlılık evresinde doğa/bahçe algıları ve düşünceleri irdelenmiştir. Bu sonuçlara göre, katılımcıların büyük bir çoğunluğu, doğanın/bahçenin insan hayatındaki önemini algıları, tepkileri, davranışları ve düşünceleri ile ortaya koymaktadırlar. Yaşlıların doğa/bahçe algılarında ve düşüncelerinde yaşlıların buldukları bölge, sosyo-demografik ve sosyokültürel özellikleri farklı olmasına karşın doğal ortamı tercih etme eğiliminde olmaları ve doğanın insan üzerine olumlu yönde etkisinin olduğu düşüncesinde benzerlik gösteren yaşlı profili olduğu görülmektedir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Toplumsal değişimin temelinde teknolojik ve kültürel değişim yatmakta ve bu değişimler sosyal alanı da etkisi altına almaktadır. Yaşam kalitesi, mutluluk, sağlık ve huzur gibi ifadeler zorlu hayat mücadelesinde her insan için özellikle yaşlılığın doğası gereği kendini sosyal hayattan izole eden yaşlılık dönemindeki kişiler için gittikçe artan bir önem kazanmaktadır.

Doğayı yaşama şansına sahip olan insanların doğayı yaşamaya devam etmelerini sağlayacak ortamların oluşturulması ve korunmasına yol gösterici olacak algı ve düşüncelerini tespiti bu tür çalışmalara temel veri olacaktır. Gerek bilimsel çalışmalara gerekse yerel yönetimlerin çalışmalarına veriler sağlayabilir.

KAYNAKLAR

1. Akdağ B., Sümbüloğlu K., 2010. Önemlilik Testleri Paket Program Uygulamalı, Doğru Seçim-Doğru Uygulama-Doğru Yorum. Hatiboğlu Yayınları. 294.

Bu çalışmada yaşlıların buldukları bölge, sosyo-demografik ve sosyokültürel özellikleri farklı olmasına karşın doğal ortamı tercih etme eğiliminde ve doğanın insan üzerine olumlu yönde etkisinin olduğu düşüncesine sahip yaşlılık topluluğu olduğu görülmektedir. Bu sonuç yaşlı insanlar için farklı bahçe etkinliklerine olanak sağlayan doğal ortamlarının ve bahçelerinin korunması veya yeniden oluşturulması gereğine işaret etmektedir.

Araştırmadan elde edilen bulgular ışığında günümüz yaşam koşullarında sağlıklı ve aktif bir yaşlılık dönemi için; yaşlı insanın kendi potansiyelini gerçekleştirebilme, ihtiyaç, istek ve yapabilirliklerini ortaya koyabilmesi için aşağıda belirtilen öneriler verilebilir:

- Yaş alma ile birlikte insanda fiziksel, ruhsal ve zihinsel değişimler söz konusudur. Bu değişimler göz önüne alınarak aktif yaşlanmayı destekleyen, insanların katılımlarını özendirici ve onları yormayan, harekete teşvik eden doğa/bahçe uğraşlarının (Fabrigoule et al., 1995; Simons et al. 2006) oluşturulması,
- Boş zamanlarını değerlendirmek için aktif bir eylem olarak bahçe uğraşlarının (Burgess,1990; Hill ve Relf, 1983) teşvik edilmesi,
- Doğa içerisinde daha fazla vakit geçirmeleri için ortamların planlanması ve olanakların sunulması,
- Var olan mekanların yaşlı insanların kullanımına uygun olarak tasarlanmasıdır.

2. Brown, K.H. and Jameton, A.L., 2000. Public health implications of urban agriculture. Journal of Public Health Policy, 21(1), 20-39.
3. Burgess. C.W., 1990. Horticulture and its application to the institutionalized elderly.

- Activities. *Adaptation and Aging*, 14(3):51-61.
4. Cheng E. H.-P., Patterson, I., Packer, J. and Pegg, S., 2010. Identifying the satisfactions derived from leisure gardening by older adults, *Annals of Leisure Research*, Vol. 13, No. 3, pp. 395-419.
 5. Cole, D.N. and Hall, T.E., 2010. Experiencing the restorative components of wilderness environments: Does congestion interfere and does length of exposure matter. *Environment and Behavior*, 42:6,806-823.
 6. Cooper-Marcus, C. and Barnes, M., 1999. *Healing Gardens: Therapeutic Benefits and Design Recommendations*. New York: John Wiley & Sons, 323-384.
 7. Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), age., s.10.
 8. Elings, M., 2006. People-plant interaction: the physiological, psychological and sociological effects of plants on people. *Farming for Health-Springer Agriculture Book*. Ed: Jan Hassink and Majken van Dijk (Eds). Printed in the Netherlands. Chapter 4:43-55.
 9. Fabrigoule, C., 1995. Social and leisure activities and risk of dementia: a prospective longitudinal study.
 10. Fabrigoule, C., Letenneur, L., Dartigues, J.F., Zarrouk, M., Commenges, D. and Barberger-Gateau, P., 1995. Social and leisure activities and risk of dementia: a prospective longitudinal study. *J Am Geriatr Soc.*, 43(5):485-90.
 11. Flade, A., 2004. *Parks und Natur in der Stadt. Konzepte und Wirkungen*. Darmstadt: IWU.
 12. Friedli, L., 2011. Reasons to be Cheerful: The Count Your Assets Approach to Public Health. *Perspectives Magazine of Scotland's Democratic Left: Issue 30: 29-32*
 13. Fredrickson, B.L. and Levenson, R.W., 1998. Positive emotions speed recovery from the cardiovascular sequelae of negative emotions. *Cogn. Emotion*, 12: 191-220.
 14. Frohmann, E., 1997. Die Archetypen der Landschaft–ihre äußeren und inneren Bilder. *Natur und Landschaft*, 72, 202-206.
 15. Frumkin, H., 2001. Beyond toxicity human: health and the natural environment. *American Journal of Preventative Medicine*, 20, 234-240.
 16. Gladwell, V.F., Brown, D.K., Barton, J.L., Tarvainen, M.P., Kuoppa, P. and Pretty, J., 2012. The effects of views of nature on autonomic control. *European Journal of Applied Physiology*, 112(9), 3379-3386.
 17. Hartig, T., Mang, M. and Evans, G.W., 1991. Restorative effects of natural environment experiences. *Environment and Behavior*. 23:3-26.
 18. Hartig, T., Johansson, G. and Kylin, C., 2003. Residence in the social ecology of stress and restoration. *Journal of Social Issues*, 59 (3), 611-636.
 19. Heerwagen, J.H., 1990. Psychological aspects of Windows and window design. In: R. I. Selby, K. H. Anthony, J. Choi, & B. Orland (Eds). *Proceedings of the 21st Annual Conference of the Environmental Design Research Association*, Oklahoma City: EDRA, pp. 269-280.
 20. Hill, C.O. and Relf., P.D., 1983. Gardening as an outdoor activity in geriatric institutions. *Activities, Adaptation and Aging*, 3 (1): 47-54
 21. Kaplan, R. and Kaplan, S., 1989. *The Experience of Nature: A Psychological Perspective*. Cambridge University Press, Cambridge, New York.
 22. Kaplan, R. and Kaplan, S., 1990. Restorative experience: the healing power of nearby nature. In Francis, M. and Hester, R. T., Jr (Eds) *The Meaning of Gardens: Idea, Place and Action*. The MIT Press, Cambridge, pp. 238-243.
 23. Kaplan, R. 1992. The psychological benefits of near by nature. In Relf, D. (ed.) *Role of Horticulture in Human Well-being and Social Development: A National Symposium*. Timber Press, Arlington, Virginia, pp. 125-133.
 24. Kaplan, S., 1995. The restorative benefits of nature: toward and integrative framework. *Journal of Environmental Psychology*. 15:

- 169–182.
25. Kuo, F.E., 2001. Coping With Poverty: Impacts of Environment and Attention in the Inner City. *Environment and Behavior*.33: 5–34.
 26. Kuo, F.E. and Sullivan, W.C., 2001. Environment and crime in the inner city: does vegetation reduce crime? *Environment and Behavior*. 33:343–367.
 27. Leather, P., Pyrgas, M., Beale, D. and Lawrence, C., 1998. Windows in the work place. *Environment and Behavior*. 30: 739–763.
 28. Lewis, C.A., 1996. *Green Nature/Human Nature: The Meaning of Plants in our Lives*. University of Illinois Press, Urbana, Chicago.
 29. Luria, P. and Lyons, M., 2010. Urban green spaces and public health. Sustainability and Health Fact Sheet No 6. Centre for Public Health - Liverpool: Liverpool John Moores University
 30. Niepel, A., 2008. Heilende Gärten. Garten undThe-rapie wachsen zusammen. In: DGG-Deutsche Gesellschaft für Gartenkunst und Landschaftskultur. *Garten und Gesundheit: Zur Bedeutung des Grüns für das Wohlbefinden*. Berlin: Callwey Verlag.
 31. Niepel, A. and Pfister, T., 2010. *Praxisbuch Gartentherapie*. Idstein: Schulz-Kirchner.
 32. Özgür, E.M., 2010. Yaşlanan bir dünya nüfusu. Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi-Bölgesel Coğrafya Anabilim Dalı Konferansları, 16 Mart 2010, Ankara.
 33. Parsons, R. and Hartig, T., 2000. Environmental Psychophysiology. In Cacioppo, J.T. and Tassinari, L.G. (Eds.) *Handbook of Psychophysiology (2nd ed.)*. New York: Cambridge University Press, 815-846.
 34. Plahl, C., 2004. Psychologie des Gartens – Anmerkungen zu einer natürlichen Beziehung in: Callo, Hein, Plahl (Hrsg.): *Mensch und Garten –Ein Dialog zwischen Sozialer Arbeit und Gartenbau*, 47 - 73
 35. Relf, P.D., 1999. The role of horticulture in human well-being and quality of life. *Journal of Therapeutic Horticulture*. X: 10-15.
 36. Roszak, T., Gomes, M.E., and Kanner, A.D., 1995. *Ecopsychology: Restoring the Earth, Healing the Mind*. San Francisco: Sierra Club Books.
 37. Sherman, S.A., Mc Cuskey Shepley, M. and Vami, J.W., 2005. Children’s Environments and Health- Related Quality of Life: Evidence informing Pediatric Healthcare Environmental Design. *Children. Youth and Environments* 15(1): 186-223.
 38. Simons, L.A., Simons, J., McCallum, J. and Friedlander, Y., 2006. Lifestyle factors and risk of dementia: Dubbo Study of the elderly. *Med J Aust*. 16; 184(2):68-70.
 39. Sugimoto, M., Cho, H. and Mattson, R.H., 2006. Bio monitoring human heart rate and caloric expenditure responses to horticultural activity. *Journal of Therapeutic Horticulture*, 16, 20-27.
 40. Tennessen, C.M. and Cimprich, B., 1995. Views to nature: Effects on attention. *Environmental Psychology*, 15: 77-85.
 41. Ulrich, R.S., 1984. View through a window may influence recovery from surgery. *Science*, 224: 420-421
 42. Ulrich, R.S, Simons, R., Losito, B., Fiorito, E., Miles, M. and Zelson, M., 1991. Stress recovery during exposure to natural and urban environments. *Journal of Environmental Psychology*, 11(3), 201–230.
 43. Ulrich, R.S., 1992. How design impacts wellness. *Healthcare Forum Journal*, 20: 20-25.
 44. Ulrich, R.S. and Parsons R., 1992. Influences of passive experiences with plants on individual well-being and health. In: D. Relf (Ed), *The Role of Horticulture in Human Well-Being and Social Development*, Timber Press, Oregon, 93-105.
 45. Ulrich, R.S., 2000. Environmental research and critical care. In D. K. Hamilton (Ed.), *ICU 2010: Design for the Future*. Houston: Center for Innovation in Health Facilities, 195-207.

46. Ulrich, R.S., 2001. Effects of health care environmental design on medical outcomes. In: Dilani, A. (Ed.), Design and Health: Proceedings of the Second International Conference on Health and Design. Svensk Byggtjänst, Stockholm, Sweden, 49–59.
47. van den Berg, A.E., Koole, S.L. and van der Wulp, N.Y., 2003. Environmental preference and restoration: (how) are they related? Journal of Environmental Psychology, 23 (2), 135-146.
48. Whitehouse, S., Vami, J.W., Seid, M., Cooper-Marcus, C., Ensberg, M.J., Jacobs, J.R. and Mehlenbeck, R.S. 2001. Evaluating a Children's Hospital Garden Environment. Utilization and Consumer Satisfaction, Journal of Environmental Psychology. 21, 301-314.
49. Yamane, K., Kawashima, M., Fujishige, N. and Yoshida, M., 2004. Effects of interior horticultural activities with potted plants on human physiological and emotional status. In: D. Relf (ed., 2004). Expanding roles for horticulture in improving human well-being and life quality. A proceedings of the XXVI

International Horticultural Congress. Toronto, Canada 11-17 August, 2002; Acta Horticulturae, 639, 37-43.

50. Yazıcioğlu, Y. ve Erdoğan, S., 2004. SPSS uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri. Detay Yayıncılık. Ankara.

Internet

1. Hazer, O. ve Aslan Ö., 2009. Yaşlılıkta Sosyal İlişki ve Toplumsal Hayata Katılım. http://www.akadgeriatri.org/managete/fu_folder/2010-03/html/2010-2-3-143-147.htm (Erişim tarihi: 16.02.2015).
2. Anonim, 2015. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121206-1.htm> |başlık=Kanun No. 6360 (Erişim tarihi: 03.03.2015).
3. Anonim, 1990. Active Ageing: Towards Age-Friendly Primary Health Care. Towards Age-Friendly Primary Health Care, WHO-DSÖ (Dünya Sağlık Örgütü). http://whqlibdoc.who.int/hq/2004/WHO_CHP_HPR_04.02.pdf. (Erişim Tarihi: 03.03.2015).

Bu araştırma, Pamukkale Üniversitesi tarafından 16-18 Nisan 2015 tarihleri arasında Denizli'de yapılan 8. Ulusal Yaşlılık Kongresi'nde "Kırsal ve Kentsel Yaşamda Yaşlıların Doğa/Bahçe Algıları" başlığı altında özet verilmiş olup sözel olarak sunulmuştur. Özdemir Ayşe, Kiray Vural Bilgin (2015). Kırsal ve kentsel yaşamda yaşlıların doğa/bahçe algıları. VIII. Ulusal Yaşlılık Kongresi, 84-85. (Yayın No: 1464189).

GÜZEL SANATLAR VE TASARIM FAKÜLTESİ İLE KONSERVATUVAR ÖĞRENCİLERİNİN MÜZİK ÖĞRETMENLİĞİ MESLEĞİNE YÖNELİK TUTUMLARI

Tarkan YAZICI^{1*}, Ilgım KILIÇ²

¹: Dicle Üniversitesi Devlet Konservatuvarı, Diyarbakır. *: Sorumlu yazar

²: İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Malatya.

ÖZET

İlişkisel tarama modelinin kullanıldığı bu çalışmada, mesleki müzik eğitimi kapsamında İnönü Üniversitesine bağlı Devlet Konservatuvarı ile Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesinde (GSF) öğrenim görmekte olan 73 üniversite öğrencisinin müzik öğretmenliği mesleğine yönelik tutumları belirlenmiş, tutumlarının çeşitli değişkenler açısından farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Araştırmada, veri toplama aracı olarak Tufan ve Güdek (2008) tarafından geliştirilen "Müzik Öğretmenliği Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, çalışma grubunun müzik öğretmenliği mesleğine yönelik değer, sevgi ve genel tutumlarının yüksek düzeyde olduğu; cinsiyet, öğrenim görülen okul/bölüm, ailede müzik eğitimcisi olma durumu ve mesleğin tercih edilme nedeni değişkenlerinin, çalışma grubunun müzik öğretmenliği mesleğine yönelik tutumları açısından anlamlı bir farklılık gösterdiği saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Müzik, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Konservatuvar, Müzik Öğretmenliği, Tutum.

ATTITUDE OF STUDENTS IN FACULTIES OF FINE ARTS AND DESIGN AND THE CONSERVATORIES TO PROFESSION OF MUSIC TEACHING

ABSTRACT

In this study where relational screening model has been used; from the point of professional music education, attitude of 73 university students from State Conservatory and Faculty of Fine Arts and Design under the body of İnönü University to profession of music teaching has been determined, and it's been examined if their attitude varies in terms of various variables. In the research, "Attitude Scale to Profession of Music Teaching" which was developed by Tufan and Güdek (2008) has been used as data collection tool. In consequence of research, it's been analyzed that study group has high values, sympathy and general attitude to profession of music teaching; that the variables of gender, educational school/department, the existence of a member of music teaching in a family and reason of preferability of profession exhibit a significant difference in terms of attitude of study group to profession of music teaching.

Keywords: Music, Faculty of Fine Arts and Design, Conservatory, Music Teaching, Attitude.

1. GİRİŞ

Türkiye'de öğretmenlik, hem kendine özgü yasal bir meslek, hem bu mesleğin kazandırıldığı bir eğitim alanı, hem de bu alanda öğrenilmiş olanların uygulandığı bir eğitim-öğretim hizmetidir. Müzik öğretmenliği ise farklı dal öğretmenlikleri arasında, bu mesleğin kazandırıldığı bir eğitim

alanı, bu alanda öğrenilmiş olanların uygulandığı bir eğitim-öğretim hizmetidir. Bu hizmette kuşkusuz en temel ve etkin öge, bireyin/toplumun estetik ihtiyaçlarını karşılamayı, yaratıcılığını artırmayı, beğenisini geliştirmeyi, içinde yaşadığı gerçekliğe daha duyarlı olmasını sağlamaya çalışan müzik öğretmenleridir (Uçan, 1997). Dolayısıyla müzik öğretmenliği mesleğine yönelik

tutum önem taşımaktadır. Çünkü tutum, öğretmenin düşünce ve davranışlarını etkilemekte, değiştirmekte ve öğretim uygulamalarının niteliğini belirleyebilmektedir. Fidan'a göre de (2012) önemli olan öğretmenin sınıfta ne yaptığıdır. Çünkü gerçek öğretimi, öğretmenin dersliğine girip kapısını kapattıktan sonra "sınıfta yaptığı ve öğrencilere uyguladığı etkinlikler" oluşturmaktadır.

Öğretmenlik mesleğine yönelik tutum konusu tüm toplumların eğitim araştırmalarında güncelliğini koruyarak yer alan bir araştırma konusudur. Tutumlar müzik eğitiminde de gerek bağımlı, gerekse de bağımsız değişken olarak incelenmektedir. Bu araştırmalardan elde edilen bulgular, tutumların müzik eğitimi sürecindeki dolaylı ya da doğrudan etkilerini ortaya koymaktadır. Mullins'e göre (1984) olumsuz tutumlar bir müzik eğitimi programını hızla ve derinden hasara uğratabilmektedir (Aktaran: Özmenteş ve Özmenteş, 2009). Bu nedenle müzik öğretmeni adaylarının müzik öğretmenliği mesleğine ilişkin tutumlarının geliştirilmesi gerekmektedir. Çünkü öğretmen; heyecanı, kişiliğiyle, davranışlarıyla, bilgisiyle öğrencisini etkileyerek, onların olumlu/olumsuz davranış kazanmalarını sağlamaktadır. (Semerci ve Semerci, 2004).

Tutum; Erden'e göre (1995) bireyin davranışlarını yönlendiren, herhangi bir psikolojik objeye yönelik olumlu/olumsuz genel duygular ve tavır, Eren'e göre (2001) bireyin kendi dünyasının bir yönü ile ilgili olarak, belirli değer yargılarına ve inançlarına bağlı olarak ortaya çıkan coşku ve tanıma sürecidir. Hem sosyal algımızı hem de davranışlarımızı etkilemesi nedeniyle sosyal psikolojinin ana konularından birini oluşturan tutumun en kabul edilen tanımı Kağıtçıbaşı'na göre (1999) "bir bireye atfedilen ve onun bir psikolojik obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturan eğilim"dir (Aktaran: Çiçek Sağlam, 2008; Aktaran: Dönmez ve Uslu, 2013). Bireyin dünyayı algılamasında bazı ölçütler geliştiren tutum, öğrenme-öğretme sürecinde önemli etkiye sahiptir. Öğretim sürecinde mesleğine yönelik olumlu tutum sergileyen öğretmenin mesleki başarısı da artmaktadır (Tolan, 1983; İsen ve Batmaz, 2002; Açıköz, 1992). Phillips (2003) tutumların bir etkinlik için hazırbulunuşluk koşulu olduğunu ve tutumların, bireyin bir tutum objesiyle etkileşime girmesiyle ya da başkalarının tutumlarından etkilenmesiyle oluştuğunu belirtmektedir. Dolayısıyla tutumlar

değişebilir ya da değiştirilebilir. Yani olumsuz tutum olumlu, olumlu tutum ise olumsuz tutuma dönüşebilmektedir (Uçal Canakay, 2006).

Mesleğine yönelik olumlu tutum sergileyen öğretmen, dersi eğlenceli hale getirmeye çalışacak, her zaman geribildirim verecek, öğrencilerin kişilik gelişimini besleyecek, her öğrenciyi öğrenme sürecine dâhil edecek, dersi yöntem zenginliği içinde işleyecektir (Yılmaz, 2008). Böylece öğrencilere duyarlı ve planlı bir öğretim hizmetinin sağlandığı, öğrenme güçlükleriyle karşılaşanlara yerinde ve zamanında yardımın edildiği, hemen hemen tüm öğrencilerin yüksek düzeyde bir öğrenme gücü geliştirdiği "tam öğrenme" sağlanacaktır (Bloom, 2012).

Öğretim uygulamaları öğrencilerin kazanımlar elde edebilme ya da edememe yönünde oldukça belirleyici bir etken olarak öğretimin sınırlarını çizmektedir (Bandura, 1995). Bu nedenle müzik öğretmenliği mesleğine yönelik sergilenen tutum hem nitelikli müzik öğretmenlerinin yetiştirilmesi hem de müzik eğitiminin niteliğinin artması bakımından önem taşımaktadır (Tufan ve Güdek, 2008). Bir müzik öğretmeni adayı müzik öğretmenliği mesleğine yönelik herhangi bir tutum geliştirmemişse tarafsız olarak yorumlanabilir ancak bu tutumun olumlu hale getirilmesi gerekmektedir (Turgut ve Baykul, 1992). Çünkü olumsuz tutumlar, öğretmeni meslek hayatında beğenmeme, reddetme, öğrencileri sevmeme, kendini geliştirmeme, heyecanlı ve istekli olmama gibi davranışlara sürükleyecektir (Semerci ve Semerci, 2004). Oysa bir müzik öğretmenin mesleki başarısı aldığı eğitim, alan yeterliği, yeteneği, birikimi gibi birçok boyutun yanı sıra mesleğine olan yaklaşımına ve en önemlisi, müzik öğretmenliğine karşı olumlu tutum göstermesine bağlıdır (Tufan ve Güdek, 2008).

Müzik ve sahne sanatları alanında sanatçı yetiştiren konservatuvarlar ile sanatçı-tasarımcı yetiştiren güzel sanatlar fakülteleri ülkemizin kültürünü ve sanat eğitimi şekillendiren mesleki müzik eğitimi veren kurumlarımızdandır. Ancak bu kurumlardan mezun olan öğrenciler, günümüz koşullarında iş istihdamlarının sağlanmaması gibi nedenlerden dolayı müzik öğretmenliği mesleğini seçebilmektedirler. Özoğlu'na göre (2010) iş istihdamı ile ilgili önemli bir sorun bulunmaktadır. Arz-talep dengesinin bir türlü sağlanmamasından dolayı bazı öğretmenlik alanında öğretmen yığılması yaşanmaktadır. Bu dengeyi sağlayacak tutarlı bir istihdam politikası yürütmek ve üniversitelerdeki öğretmen yetiştiren programların

kontenjanlarını bu doğrultuda daraltmak ya da genişletmek YÖK için zor görünmektedir. Bu nedenle, müzik öğretmenliği eğitimi almamış olan bu öğrencilerin müzik öğretmenliği mesleğine yönelik sergiledikleri tutumlar, müzik eğitim-öğretiminin niteliği bakımından önem taşımaktadır.

2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Uçan'a göre (2006;1997) müzik öğretmenliği kendine özgü bir meslektir ve müzik öğretmenliği eğitimi bu mesleğe yönelik ya da yöneltilen bireylerin müzik alanında öğretmenleştirildiği, giderek daha çok önem kazanan kavram ve uygulamalardan biridir. Dolayısıyla bu uygulamaları gerçekleştirecek olan müzik öğretmenlerinin, görevlerinin üstesinden gelebilmeleri için belli niteliklere sahip olmaları gerekmektedir. Bu niteliklerin de mesleğe yönelik tutumlar ile ilişkili olmasından dolayı, araştırmada GSF ve konservatuvar öğrencilerinin müzik öğretmenliği mesleğine yönelik tutumlarının ne yönde olduğu ve tutumlarının belirli değişkenler açısından farklılık gösterip göstermediğinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Tablo 1. Öğrencilerin tanımlayıcı özelliklerinin dağılımı.

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	31	42,5
	Erkek	42	57,5
	Toplam	73	100,0
Mezun Olunan Lise Türü	Genel Lise Mezunu	18	24,7
	Diğer	55	75,3
	Toplam	73	100,0
Öğrenim Görülen Sınıf	1	19	26,0
	2	21	28,8
	3	17	23,3
	4	16	21,9
	Toplam	73	100,0
Mesleğin Tercih Edilme Nedeni	Bu Mesleğin Sevilmesi	62	84,9
	Boşta Kalmamak	11	15,1
	Toplam	73	100,0
Ailede Müzik Eğitimsi Olma Durumu	Evet	26	35,6
	Hayır	47	64,4
	Toplam	73	100,0
Öğrenim Görülen Bölüm	Konservatuvar	22	30,1
	Güzel Sanatlar Fakültesi	51	69,9
	Toplam	73	100,0
Üniversite Eğitiminden Önce Enstrüman Çalma	Evet	60	82,2

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırmanın çalışma grubu, araştırmada kullanılan veri toplama aracı ve veri analizleri ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

3. 1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan ilişkisel tarama modeli uygulanmıştır (Karasar, 2012). Araştırmacı, elde edilen nicel verilerin istatistiksel çözümlenmesi doğrultusunda araştırma konusunun genel bir görünümünü elde edebilmek için anket yöntemi ile örneklemine ulaşmıştır.

3. 2. Çalışma Grubu

Çalışma grubunu, 2013-2014 eğitim-öğretim yılında İnönü Üniversitesine bağlı Devlet Konservatuvarı ile Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesinde öğrenim görmekte olan 73 öğrenci oluşturmuştur. Çalışma grubunun tanımlayıcı özellikleri Tablo 1'de verilmiştir.

Durumu	Hayır	13	17,8
	Toplam	73	100,0
Ailede Enstrüman Çalınma Durumu	Evet	45	61,6
	Hayır	28	38,4
	Toplam	73	100,0
Okul/Bölümün Değiştirilme İsteği Durumu	Okul	37	50,7
	Bölüm	10	13,7
	Hiçbiri	26	35,6
	Toplam	73	100,0

3. 3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada GSF ve konservatuvar öğrencilerinin müzik öğretmenliği mesleğine yönelik tutumlarının saptanması ve değerlendirilmesi amacıyla Tufan ve Güdek (2008) tarafından hazırlanan “Müzik Öğretmenliği Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Aşağıda araştırmada kullanılan ölçme aracıyla ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Müzik Öğretmenliği Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeği: Ölçek, öğretmenlik mesleği ile ilgili 2 temel yapıyı (sevgi veya adanmışlık, değer) yansıtan 11’i olumlu, 8’i olumsuz ifadeli toplam 19 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin yapı geçerliğinin belirlenmesi için faktör analizi yapılmış, faktör analizinde varimax dönüşümlü temel bileşenler analizi yöntemi kullanılmıştır. Güvenirliği ise iç tutarlık katsayısı (Cronbach alpha) ve bu kapsamda madde toplam korelasyonları hesaplanmıştır. Faktör yüklerinin 0.60 ile 0.79 arasında değiştiği, Kaiser-Meyer Olkin (KMO) değerinin $\alpha=0.94$, güvenilirlik çalışması için hesaplanan, iç tutarlık katsayısı (Cronbach alpha) değerinin $\alpha=0.95$ olduğu görülmüştür. Bu bulgular, ölçeğin, öğrencilerin müzik öğretmenliği mesleğine yönelik tutumlarını ölçmekte kullanılabilir geçerli ve güvenilir bir araç olduğunu göstermektedir (Tufan ve Güdek, 2008).

Tablo 2. Müzik öğretmenliği mesleğine yönelik tutum düzeyleri.

	N	Ort	Ss	Min.	Max.
Değer	73	3,974	0,677	2,110	5,000
Sevgi	73	3,940	0,689	2,000	5,000
Genel Tutum	73	3,947	0,645	2,050	5,000

Tablo 2’de katılımcıların müzik öğretmenliği mesleğine yönelik tutumlarının, “değer” düzeyi ($3,974 \pm 0,677$), “sevgi” düzeyi ($3,940 \pm 0,689$), “genel tutum” düzeyi yüksek ($3,947 \pm 0,645$) olduğu görülmektedir. Bu bulgular, çalışma

3. 4. Verilerinin Analizi

Veriler değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metotları (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma) kullanılmıştır. Niceliksel verilerin karşılaştırılmasında iki grup arasındaki farkı Man Whitney-U, ikiden fazla grup olması durumunda parametrelerin gruplar arası karşılaştırmalarında Kruskal Wallis ve farklılığa neden olan grubun tespitinde Man Whitney-U testi kullanılmıştır. Elde edilen bulgular %95 güven aralığında ve %5 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiş, ölçeğin genel güvenilirlik katsayısı 0,902 olarak çok yüksek bulunmuştur.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, araştırma probleminin çözümü için, çalışma grubundan ölçek yoluyla toplanan verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır. Elde edilen bulgulara dayalı olarak açıklama ve yorumlar yapılmıştır.

grubunun müzik öğretmenliği mesleğine yönelik genel olarak olumlu mesleki tutuma sahip olduklarını ve bu mesleği sevdiklerini göstermektedir.

Tablo 3. Müzik öğretmenliği mesleğine yönelik tutum düzeyinin okul/bölümün değiştirilme isteğine göre ortalamaları.

	Grup	N	Ort	Ss	KW	p	Fark
Değer	Okul	37	3,835	0,698	4,943	0,084	
	Bölüm	10	3,922	0,539			
	Hiçbiri	26	4,192	0,660			
Sevgi	Okul	37	3,845	0,724	5,034	0,081	
	Bölüm	10	3,675	0,619			
	Hiçbiri	26	4,178	0,614			
Genel Tutum	Okul	37	3,828	0,666	6,556	0,038	3 > 1
	Bölüm	10	3,784	0,601			
	Hiçbiri	26	4,180	0,583			

Tablo 3'e göre araştırmaya katılan öğrencilerin genel tutum puanları ortalamalarının okul/bölümün değiştirilme isteği değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarında; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (KW=6,556; p=0,038<0.05). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek üzere Mann Whitney-U testi uygulanmıştır. Buna göre; okul/bölümünü hiçbir zaman değiştirmek istemeyenlerin genel tutum puanları (4,180 ± 0,583), okul/ bölümünü

değiştirmek isteyenlerin genel tutum puanlarından (3,828 ± 0,666) yüksek bulunmuştur. Ayrıca öğrencilerin değer-sevgi puanları ortalamalarının okul/bölümün değiştirilme isteği değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır (p>0.05). Bu bulgulara göre katılımcı öğrenciler öğrenim gördükleri eğitim kurumlarına yönelik olumlu tutuma sahiptirler.

Tablo 4. Müzik öğretmenliği mesleğine yönelik tutumun öğrenim görülen sınıfa göre ortalamaları.

	Grup	N	Ort	Ss	KW	p
Değer	1	19	3,988	0,592	5,063	0,167
	2	21	4,090	0,721		
	3	17	3,699	0,679		
	4	16	4,097	0,688		
Sevgi	1	19	3,895	0,604	4,702	0,195
	2	21	4,089	0,750		
	3	17	3,677	0,721		
	4	16	4,078	0,637		
Genel Tutum	1	19	3,956	0,501	4,971	0,174
	2	21	4,073	0,709		
	3	17	3,663	0,659		
	4	16	4,076	0,654		

Tablo 4'de çalışma grubunun değer-sevgi-genel tutum puanları ortalamalarının öğrenim görülen sınıf değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır (p>0.05).

Bu sonuç öğrencilerin üst sınıflara geçtikçe ya da mezuniyetleri yaklaştıkça öğretmenlik mesleğine ilişkin daha olumlu tutumlar geliştirecekleri beklentisine ters düşmektedir (Tanrıoğlu, 1997).

Tablo 5. Müzik öğretmenliği mesleğine yönelik tutumun ailede enstrüman çalınma durumuna göre ortalamaları.

	Grup	N	Ort	Ss	MW	p
Değer	Evet	45	3,970	0,661	609,000	0,811
	Hayır	28	3,980	0,715		
Sevgi	Evet	45	3,925	0,657	578,500	0,558
	Hayır	28	3,964	0,751		
Genel Tutum	Evet	45	3,938	0,636	584,500	0,605
	Hayır	28	3,962	0,669		

Tablo 5'e göre öğrencilerin değer-sevgi-genel tutum puanları ortalamalarının ailede enstrüman çalınma durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek

amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 6. Müzik öğretmenliği mesleğine yönelik tutumun ailede müzik eğitimcisi olma durumuna göre ortalamaları.

	Grup	N	Ort	Ss	MW	p
Değer	Evet	26	4,184	0,601	429,500	0,036
	Hayır	47	3,858	0,695		
Sevgi	Evet	26	4,096	0,671	483,500	0,141
	Hayır	47	3,854	0,691		
Genel Tutum	Evet	26	4,124	0,624	459,000	0,080
	Hayır	47	3,850	0,641		

Tablo 6'da katılımcıların değer puanları ortalamalarının ailede müzik eğitimcisi olma durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmadığı (Mann Whitney U=429,500; $p=0,036<0,05$), ancak ailesinde müzik eğitimcisi olan katılımcıların değer puanlarının ($x=4,184$), ailesinde müzik eğitimcisi olmayan katılımcıların

değer puanlarından ($x=3,858$) yüksek bulunduğu saptanmıştır. Ayrıca öğrencilerin sevgi-genel tutum puanları ortalamalarının ailede müzik eğitimcisi olma durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 7. Müzik öğretmenliği mesleğine yönelik tutumun öğrenim görülen bölüme göre ortalamaları.

	Grup	N	Ort	Ss	MW	p
Değer	Konservatuvar	22	3,869	0,773	481,000	0,335
	Güzel Sanatlar Fakültesi	51	4,020	0,634		
Sevgi	Konservatuvar	22	3,852	0,806	514,000	0,571
	Güzel Sanatlar Fakültesi	51	3,978	0,638		
Genel Tutum	Konservatuvar	22	3,859	0,760	497,000	0,441
	Güzel Sanatlar Fakültesi	51	3,986	0,592		

Tablo 7'ye göre çalışma grubunun değer-sevgi-genel tutum puanları ortalamalarının öğrenim

görülen bölüm değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek

amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark

istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 8. Müzik öğretmenliği mesleğine yönelik tutumun cinsiyete göre ortalamaları.

	Grup	N	Ort	Ss	MW	p
Değer	Kadın	31	4,251	0,643	355,000	0,001
	Erkek	42	3,770	0,634		
Sevgi	Kadın	31	4,165	0,670	412,000	0,007
	Erkek	42	3,774	0,663		
Genel Tutum	Kadın	31	4,178	0,625	379,500	0,002
	Erkek	42	3,777	0,612		

Tablo 8'de katılımcıların değer (Mann Whitney $U=355,000$; $p=0,001<0,05$)-sevgi (Mann Whitney $U=412,000$; $p=0,007<0,05$)-genel tutum (Mann Whitney $U=379,500$; $p=0,002<0,05$) puanları ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Kadın katılımcıların değer puanlarının ($x=4,251$) erkek katılımcıların değer puanlarından ($x=3,770$) yüksek; kadın katılımcıların sevgi puanlarının ($x=4,165$), erkek katılımcıların sevgi puanlarından ($x=3,774$) yüksek; kadın katılımcıların genel tutum puanlarının ($x=4,178$), erkek katılımcıların genel tutum puanlarından ($x=3,777$) yüksek bulunduğu saptanmıştır. Toplumsal cinsiyet rollerinin bu

bulgunun ortaya çıkmasında etkili olduğu düşünülebilir. Çünkü öğretmenlik mesleği, toplum tarafından bir bayan mesleği olarak görülmektedir. Fidan ve diğerleri (2006: 1) bazı mesleklerin, kadının ev içi rollerinin uzantısı konumunda kadına yakıştırıldığını, kadının bu mesleklerde yer almasıyla değer bulduğunu ve kız çocuklarının daha eğitimlerinin başlangıcından itibaren bu sürece yönlendirildiklerini ifade etmektedirler. Cavanagh'a göre (2003) kamusal alandaki varlığı kabul edilmesine rağmen belirli meslekler ve iş alanları, kadının meslek edinme talebinde karşılığını bulmakta, kadınlar da genellikle bu mesleklere girme yönünde daha istekli olmaktadır. Bu da kadınların, meslekleri tanımlayan eril söylemi içselleştirdiklerinin bir kanıtıdır (Aktaran: Fidan vd., 2006).

Tablo 9. Müzik öğretmenliği mesleğine yönelik tutumun mesleğin tercih edilme nedenine göre ortalamaları.

	Grup	N	Ort	Ss	MW	p
Değer	Bu Mesleğin Sevilmesi	62	4,086	0,609	149,500	0,003
	Boşta Kalmamak	11	3,343	0,724		
Sevgi	Bu Mesleğin Sevilmesi	62	4,073	0,580	131,500	0,001
	Boşta Kalmamak	11	3,193	0,803		
Genel Tutum	Bu Mesleğin Sevilmesi	62	4,067	0,548	144,000	0,002
	Boşta Kalmamak	11	3,273	0,754		

Tablo 9'a göre öğrencilerin değer (Mann Whitney $U=149,500$; $p=0,003<0,05$)-sevgi (Mann Whitney $U=131,500$; $p=0,001<0,05$)-genel tutum (Mann Whitney $U=144,000$; $p=0,002<0,05$) puanları ortalamalarının mesleğin tercih edilme nedeni değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlıdır.

Bu mesleği sevdiği için tercih edenlerin değer puanları ($x=4,086$), bu mesleği boşta kalmamak için tercih edenlerin değer puanlarından ($x=3,343$) yüksek; bu mesleği sevdiği için tercih edenlerin sevgi puanları ($x=4,073$), bu mesleği boşta kalmamak için tercih edenlerin sevgi puanlarından ($x=3,193$) yüksek; bu mesleği sevdiği için tercih edenlerin genel tutum puanları ($x=4,067$), bu mesleği boşta kalmamak için tercih edenlerin genel tutum puanlarından ($x=3,273$) yüksek bulunmuştur. Bu bulgu, çalışma grubunun müzik

öğretmenliği mesleğini sevdiğini ve başarılı olmayı istediğini göstermektedir.

Tablo 10. Müzik öğretmenliği mesleğine yönelik tutumun mezun olunan lise türüne göre ortalamaları.

	Grup	N	Ort	Ss	MW	p
Değer	Genel Lise Mezunu	18	3,963	0,710	492,500	0,974
	Diğer	55	3,978	0,673		
Sevgi	Genel Lise Mezunu	18	3,764	0,747	416,000	0,311
	Diğer	55	3,998	0,666		
Genel Tutum	Genel Lise Mezunu	18	3,845	0,693	448,000	0,547
	Diğer	55	3,981	0,631		

Tablo 10 katılımcıların değer-sevgi-genel tutum puanları ortalamalarının mezun olunan lise türü değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann

Whitney-U testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmadığını ($p>0,05$) göstermektedir.

Tablo 11. Müzik öğretmenliği mesleğine yönelik tutumun üniversite eğitiminden önce enstrüman çalma durumuna göre ortalamaları.

	Grup	N	Ort	Ss	MW	p
Değer	Evet	60	3,902	0,689	262,500	0,065
	Hayır	13	4,308	0,521		
Sevgi	Evet	60	3,877	0,681	285,500	0,131
	Hayır	13	4,231	0,679		
Genel Tutum	Evet	60	3,882	0,650	273,500	0,093
	Hayır	13	4,251	0,544		

Tablo 11'e göre öğrencilerin değer-sevgi-genel tutum puanları ortalamalarının üniversite eğitiminden önce enstrüman çalma durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip

göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmaya katılan öğrencilerin müzik öğretmenliği mesleğine yönelik değer, sevgi ve genel tutumları yüksek düzeydedir. Bu düzey, okul eğitiminde bireyin davranışlarını istenilen yönde değiştirebilecek ana unsur olan öğretmenin sahip olması gereken nitelikler arasında yer alan genel kültür, alan bilgisi ve öğretmenlik meslek bilgisinin yanında öğretmenin duyuşsal tepkileri ve özellikle mesleğine karşı geliştirdiği tutumlar açısından olumlu bir sonuçtur (Semerci ve Semerci, 2004).

Öğrenim gördükleri okul/bölümünü hiçbir zaman değiştirmek istemeyen katılımcıların genel tutum puanlarının, okul/bölümünü değiştirmek isteyen katılımcıların genel tutum puanlarından yüksek bulunması; öğrenim görülen okul/bölümün,

öğrencilerin tutumlarının oluşturulmasında önemli bir role sahip olmasından dolayı olumlu bir sonuçtur. Çünkü öğrencilerin okul/bölgelerine, öğretmenlerine, derslere vb. değişkenlere karşı oluşturdukları tutumlar onların öğrenim hayatlarını ve geleceklerini etkilemektedir. Her ne kadar bilişsel davranışlara dayalı bir eğitim-öğretim ortamının etkin olduğu sanılsa da bu ortamın niteliğinin hangi yönde olacağını belirleyen etken duyuşsal davranışlardır (Semerci ve Semerci, 2004).

Ailesinde müzik eğitimcisi olan katılımcıların müzik öğretmenliği mesleğine yönelik tutumlarının değer düzeyleri, ailesinde müzik eğitimcisi olmayan katılımcıların değer düzeylerinden yüksek bulunmuştur. Bu sonuç, öğrencilerin

mesleğe yönelik tutumlarına yön veren değişkenlerden birinin de aile olduğunun göstergesidir. Erden'e göre de (1995) öğrencinin mesleğe yönelik tutumunu belirlemede ailenin tutumu ve değerleri son derece önemlidir. Aile bireylerinin olumsuz tutumu, öğrencinin mesleğe yönelik olumsuz tutum geliştirmesine yol açabilmektedir. Bu nedenle aile üyelerinin öğretmenlere ve öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının olumlu olduğu durumlarda çocukların da tutumlarının olumlu olması beklenmektedir.

Çalışmaya katılan kadın katılımcıların müzik öğretmenliği mesleğine yönelik değer, sevgi ve genel tutumları, erkek katılımcıların tutumlarından yüksektir. Çapa ve Çil'in (2000) ODTÜ Eğitim Fakültesinin 6 bölümünde öğrenim gören 340 öğrenci ile Tanrıoğen'in (1997) Buca Eğitim Fakültesinin 15 bölümünde öğrenim gören 397 öğrenci ile gerçekleştirdikleri araştırma sonuçlarında da kadın katılımcıların öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları, erkek katılımcılara göre yüksek bulunmuştur. Bu ortak bulgular kadınların, öğretmenliği bir meslek olarak toplumsal statülerine daha uygun bulduklarının göstergesidir. Giddens'e göre (2000) kadınların belirli meslekleri benimsemeleri, toplumsal cinsiyet ayrımcılığının bir sonucudur.

Bu mesleği sevdiği için tercih eden öğrencilerin müzik öğretmenliği mesleğine yönelik değer, sevgi ve genel tutumları bu mesleği boşta kalmamak için tercih edenlerin tutumlarından yüksektir. Özder ve diğerlerine (2010) göre bu durum,

meslek seçimi konusunda, adayların tutumunu en çok etkileyen faktörün 'istek' olduğunu göstermektedir denilebilir. Öğretmen olma isteği ile öğretmenliğe karşı olumlu tutum geliştirme arasında bir ilişkinin olması, bu iki olgunun duyuşsal boyutta birbirine çok yakın, hatta örtüşen bir yapıda olduğunun da bir göstergesidir, şeklinde yorumlanabilir."

Çalışmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda müzik öğretmenliği mesleğini seven, bu mesleğe yönelik olumlu tutumlara sahip olan, bu meslek alanını seçmek isteyen GSF ve konservatuvar öğrencileri eğitim-öğretim sürecinde belirlenmeli ve belirlenen öğrencilerin müzik öğretmenliği mesleği ile ilgili dersler alabilmeleri sağlanmalı; öğrenim görülen okul/bölmelerde duyuşsal davranışlara dayalı bir eğitim-öğretim ortamı sağlanmalıdır. Çünkü duyuşsal davranışlar, bireylere kazandırılmak istenen duygu, tercih, değer, güdü, yönelim gibi duyuşsal davranışları içeren, bireyin duygularıyla ilgili olan davranışlardır (Bacanlı, 1999). Ayrıca aile bireylerinin müzik öğretmenliği mesleğine yönelik daha olumlu tutuma sahip olabilmeleri için seminer, çalıştay vb. etkinliklerin gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Bu araştırma konusu ile ilgili daha büyük örneklem gruplarını kapsayan farklı çalışmalar ya da nitel araştırma yöntemi kullanılarak, bu kurumlardan mezun olan ve müzik öğretmenliği mesleği yapan bireylerin görev sırasındaki durumlarının, göreve bağlılıklarının ve tutumlarının değerlendirilmesine yönelik araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

1. Açıkgöz Ün, K. 1992. İşbirlikli Öğrenme: Kuram, Araştırma ve Uygulama. Uğurel Matbaası, Malatya.
2. Bacanlı, H. 1999. Duyuşsal Davranış Eğitimi. Nobel Yayınları, Ankara.
3. Bandura, A. 1995. Self-Efficacy in Changing Societies. (Edited by: Albert Bandura). Exercise of Personal and Collective Efficacy in Changing Societies. Cambridge University Press, Cambridge, 1-46.
4. Bloom, B. S. 2012. İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme. Pegem Akademi, Ankara.
5. Çapa, Y. ve Çil, N. 2000. Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik

tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18: 69-73.

6. Çiçek Sağlam, A. 2008. Müzik öğretmenliği bölümü öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 5 (1), 59-69.
7. Dönmez, C. ve Uslu, S. 2013. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 11(1), 42-63.
8. Erden, M. 1995. Öğretmen adaylarının öğretmenlik sertifikası derslerine yönelik tutumları. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 11: 99-104.

9. Fidan, F., İşçi, Ö. ve Yılmaz, T. 2006. Kadın mesleği kavramı: anlamlılığı ve içeriği. 2nd International Conference on Women's Studies: Breaking the Glass Ceiling, Turkish Republic of Northern Cyprus. 27-28 Nisan.
10. Fidan, N. 2012. Okulda Öğrenme ve Öğretme (3. Baskı). Pegem Akademi, Ankara.
11. Giddens, A. 2000. Sosyoloji (Başlangıç Okumaları). Say Yayınları, Ankara.
12. İsen, G. ve Batmaz, V. 2002. Ben ve Toplum. Om Yayınevi, İstanbul.
13. Kağıtçıbaşı, Ç. 2005. Yeni İnsan ve insanlar. Evrim Basım Yayım, İstanbul.
14. Karasar, N. 2012. Bilimsel Araştırma Yöntemi (23. Baskı). Nobel Yayıncılık, Ankara.
15. Özder, H., Konedralı, G. ve Perkan Zeki, C. 2010. Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 2 (16), 253-275.
16. Özmenteş, S. ve Özmenteş, G. 2009. Çalgı çalışmaya ilişkin tutum, bireysel özellikler ve performans düzeyi ilişkileri. Kastamonu Eğitim Dergisi, 1 (17), 353-360.
17. Özoğlu, M. 2010. Türkiye'de öğretmen yetiştirme sisteminin sorunları. Seta Analiz, 17, 23-26.
18. Phillips, S. L. 2003. Contributing factors to music attitude in sixth, seventh and eighth grade students. PHd Dissertation, University of Iowa.
19. Semerci, N. ve Semerci, Ç. 2004. Türkiye'de öğretmenlik tutumları. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14 (1), 137-146.
20. Tanrıöğen, A. 1997. Buca eğitim fakültesi öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 3: 55-67.
21. Tolan, B. 1985. Toplum Bilimlerine Giriş: Sosyoloji ve Sosyal Psikoloji. Savaş Yayınları, Ankara.
22. Tufan, E. ve Güdek, B. 2008. Müzik öğretmenliği mesleğine yönelik tutum ölçeğinin geliştirilmesi. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 6 (1), 25-40.
23. Turgut, M.F. ve Baykul, Y. 1992. Ölçekleme Teknikleri. ÖSYM Yayınları, Ankara.
24. Uçal Canakay, E. 2006. Müzik teorisi dersine ilişkin tutum ölçeği geliştirme. Ulusal Müzik Eğitimi Sempozyumu, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Denizli. 26-28 Nisan.
25. Uçan, A. 1997. İnsan ve Müzik İnsan ve Sanat Eğitimi. Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara.
26. Uçan, A. 2006. Müzik öğretmenliği yeterlikleri. Ulusal Müzik Eğitimi Sempozyumu, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Denizli. 26-28 Nisan.
27. Yılmaz, H. 2008. Öğretmenim Lütfen Bu Kitabı Okur musun? Çizgi Kitabevi, Konya.

20. YÜZYILA KADAR KANADA'DA GÖRÜLEN SANAT VE SANATÇILAR

Meral PER^{*1}

¹: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Bolu. *: **Sorumlu yazar**

ÖZET

Kanada'da binlerce yıl öncesine ait ilk sanat örnekleri Aborjinler'de görülmektedir. Ritüellerde kullanmak amacıyla üretilen bu eserler ticari amaçlarla da kullanılmaktadır. 1759'da Fransız koloni dönemi sırasında, Kanada'ya Erken Avrupa sanatından örnekler getirilmiştir. Bugün Laval Üniversitesi koleksiyonunda yer alan bu örnekler arasında Signorelli, Poussin, Reynolds, Vandyck, Rubens ve Velasquez gibi ustaların eserleri de bulunmaktadır. Bu dönemde resim sanatını desteklemeye yönelik çabalar görülsede, Kanada'da resim sanatı 19. yüzyıla gelene dek belirgin bir karakter göstermemiştir. 1867'ye dek İngiltere kolonisi olan Kanada'da İngiliz askeri akademisinde topografik çizim dersleri alan bir asker ressam kuşağı doğmuştur. Çoğunlukla peyzaj çalışan bu sanatçılar arasında Thomas Davies, George Hariot ve James Pattisonn Cockburn gibi sanatçılar yer almaktadır. Bu dönemde Quebec'te hayat manzaraları resimleyen Cornelius Krieghoff ve Batı Kanada'da yerli hayatı resimleyen Paul Kane gibi Avrupa etkisinde erken Kanada ressamları dikkati çekmektedir.

20. yüzyılın başlarında bir grup Toronto'lu peyzaj sanatçısı Kanada resminin gidişatını değiştirmiştir. Bu sanatçılar, Franklin Carmichael, Lawren Haris, A.Y. Jackson, Frank Johnston, Arthur Lismer, J.E.H. MacDonald ve Frederick Varley'dir. Grubun peyzaj resimlerindeki koyu ve çok renkli Post-Empresyonist üslupları Kanada sanatını uzun yıllar boyunca etkilemiştir.

Bu araştırmada, Kanada resim sanatı tarihi, 20. yüzyılın başına kadar geçen süreçte sanatçıların resim örnekleri ile incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kanada sanat tarihi, Kuzey Amerika sanatı, Quebec sanatı, Kanada empresyonizmi, Yediler Grubu.

CANADIAN ART AND ARTIST UNTIL EARLY 20TH CENTURY

ABSTRACT

Earliest examples of Canadian art go back to the times of Aborigines. Aborigines did not only produce art for their rituals, but also for trading purposes. In 1759, during the French invasion; Early European Art had a strong influence over Canadian artistic development. Art work of important masters such as Signorelli, Poussin, Reynolds, Vandyck, Rubens and Velasques, that are now part of the art collection of Laval University, are a testimonial to the effect of the early European Art on Canadian painting art. Even though, Canadians put enormous effort to support artistic development of Canadian painting art during the same century, Canadian painting art did not succeed in in the development of a distinctive character until 19th century. Under the British dominance, numerous British soldiers received training in topographic drawing from British military academies. Furthermore, Cornelius Krieghoff from Quebec, and Paul Kane from West Canada, whose work reflect European effects, were among the most prominent Canadian painters.

During 20th century, a group of painters changed the course of Canadian Art history. Their art works reflect dark and colourful Post-Impressionist style which made a remarkable effect on the Canadian art for many years to follow.

This research paper investigates the art history of Canadian painting in reference to art work of Canadian painters until the first quarter of 20th century.

Keywords: History of Art in Canada, North American Art, Art in Quebec, Impressionism in Canada, Group of Seven.

1. GİRİŞ

Kanada'da resim sanatı; yüzyıllardır bu topraklarda yaşayan yerliler, sonrasında Avrupa kökenli sanatçıların ülkeye göç etmesi ve akabinde tüm dünyadan ülkeye gelen sanatçılar çerçevesinde değerlendirilebilmektedir. Bu bağlamda Kanada sanatının doğası, farklı kökenlerden gelen sanatçıların geleneklerini ve bunun etkilerini Kanada yaşamının gerçekliğine yansıtarak adapte edilmesi ile şekillenmiştir. Coğrafi olarak oldukça büyük bir ülke olan Kanada'da çeşitli etnik ve ulusal geçmişleri olan sanatçılar bir arada yaşamaktadır. Kanada sanatı bu çeşitliliğin bir kombinasyonu olarak ilerlemektedir.

Kanada'da resim sanatı tarihine tarihsel olarak bakıldığında özellikle Quebec'te Katolik Kilisesi, sanatın ilk koruyucuları olarak karşımıza çıkmaktadır. Jean Pierron ve Claude Chauchetiere gibi Yeni Fransa'da (şu an Quebec olan bölge) aynı zamanda ressam da olan rahiplerin eserlerinden çok azı günümüze ulaşabilmiştir. 1759-60'larda İngiliz hakimiyeti, aralarında Thomas Davies, Joseph Frederick Wallet Des Barres, James Peachey, George Heriot, Edward Walsh, James Pattison Cockburn, Richard G.A. Levinge, J.B. Estcourt ve E.Y.W. Herderson gibi ordu mensuplarının da olduğu sanatçılar tarafından Kanada'da Topografik resim kavramını gündeme getirdi. Hakimiyetin sonrasında gelen refah sürecinde, orta sınıf sanatın patronları olarak kilisede yer almaya başladı ve portre, dekoratif resim talepleri arttı. Louis Dulongpre, Francois Beaucourt, Francois Baillairge, William Berczy, Robert Field, Jean Antoine Aide-Crequey, Joseph Legare, Antoine Plamondon, Theophile Hamel ve George Theodore Berthon gibi sanatçılar bu dönemde önem kazanmıştır. Daha sonra ise sanatçılar Avrupa sanatını kapsayan bir tarzda; İngiliz, Fransız ve Amerikan sanat geleneklerini birleştirmişlerdir (McKendry,

1997). Kanada çapında Yediler Grubu, ilk saygın sanatçı grubu ve resim stili olarak nitelendirilmektedir.

Bu araştırma genel tarama amaçlı bir belgesel taramadır. Araştırmada, Kanada resim sanatının 20. yüzyılın başlarına dek nasıl geliştiği sorusuna cevap aranmaktadır. Bu araştırmanın Türkçe dilinde Kanada resim sanatı üzerine belgesel tarama niteliğinde bir araştırma bulunmaması bakımından alana katkı sağlayacağı umulmaktadır.

2. 19. YÜZYIL ÖNCESİ RESİM SANATI

Avrupalılar gelmeden önce Kuzey Amerika'ya yerlilerin kültürünün hâkim olduğu bilinmektedir. Bu dönemden günümüze ulaşan heykelsi obje niteliği taşıyan bulgular, Kanada yerel sanatındaki zenginliği göstermektedir. Doğudaki ağaçlık arazilerden Pasifik ve Arktik kıyılarına kadar olan bölgede yaşayan bu erken sanatçılar, doğal materyallerle çalışarak çevreyle ruhsal ve imgesel bağlantı kurmuşlardır. Bu sanatçıların sanatları genellikle mitolojik başlangıçların dönüşüm ve oluşumlarını resmeden güçlü hikâyeler anlatır (Rhodes, 2001; Hill&Matuz, 1997).

Batı kıyılarında yaşayan yerliler, seremoni ve ritüellerdeki danslarında ahşap oyma masklar kullanmışlardır. Haida, Tlingit, Kwakiutl ya da Bella Coola gibi masklar kabile mitolojisine ilişkin zengin kayıtlar sunmaktadır.

1954 yılında Ontario, Peterborough kuzeyinde bir ormanda 600 ila 1000 yıl önce yapılan taş oyması bir eser bulunmuştur. Bu eserde Algonquin yerlileri tarafından yapılan, mermerin üzerine kazılmış birkaç yüz figürü yer almaktadır. Bugün bu bulgular, Kızılderili (yerli) halk tarafından Kinomagewapkong, yani "öğreten taşlar" olarak adlandırılmaktadır (Rhodes, 2001).

Şekil 1'de figür, Büyük Ruh ya da Yaratıcı Gitchi Manitou'dur. Diğer kazılan figürler ise, kaplumbağa, turna, yılan, tavşan ve gök gürültüsü kuşu gibi figürlerdir (Rhodes, 2001).

Şekil 1. Öğreten Taşlar'dan bir figür.

1700'lü yıllarda Kanada'da Fransız hakimiyetinin başlamasıyla Yeni Fransa'da (Quebec'te) sanatın, Roman Katolik Kilisesi'nin hizmetinde olduğu görülmektedir. Bu dönemdeki en erken resimler kilise mihrabının dekorasyonu ya da dua edenlerin bağışları olarak göze çarpmaktadır. Sanatçı ve mimar olan Claude François dönemin en iyi bilinen ressamlarından. 1670 yılında Quebec'te kısa bir süre kalan sanatçının etkisi oldukça büyük olmuştur. François'in portrelerinde Piskopos François de Laval gibi, Yeni Fransa'daki önemli tarihsel karakterler görülmektedir (Rhodes, 2001).

Şekil 2. Claude François, "Piskopos François de Laval'ın Portresi", Québec Müzesi.

Fransız misyoner rahip Hugues Pommier, Quebec'te kaldığı 15 yıl boyunca portre ressamı olarak ün salmıştır. En tanınmış resimlerinden biri, 1668'de Quebec şehrinde hayatını kaybeden saygıdeğer bir rahibenin portresidir. Sanatçı bu resmi rahibenin ölümünden sadece saatler sonra yapmıştır. Pommier ayrıca dönemin en ünlü kadınlarından biri olan Marie de l'Incarnation'ın de resmini yapmıştır. Marie de l'Incarnation, Fransa'dan Ursuline Manastırı'nı kurmak amacıyla gelmiş ve kendisini 30 yıldan fazla bir süre eğitime adanmıştır. Ayrıca, ilk Algonquin (Kuzey Amerika'da bir Kızılderili kabilesi) ve Iroquois sözlüklerini derleyen kişidir (Rhodes, 2001; Beland 1992).

Şekil 3. Hugues Pommier, "La Mere Marie-Catherine de Saint-Augustin", 1668.

17. yüzyıl Quebec resminde ışığın dramatik etkisini kuvvetlendiren kontrast renklerin birbiri içinde eridiği Barok Sanat'ın özellikleri görülmektedir.

1805 yılında William Berczy portre ressamı olarak Montreal'e yerleşmiştir. Almanya doğumlu Berczy için Kuzey Amerika bir sığınak olmuştur. Berczy, İngiltere ile müttefikte önemli rolü olan Mohawk kabile reisi Joseph Brant'ın resmiyle erken gelen bir üne kavuşmuştur. Ancak sanatçının en tanınmış resmi, Quebec City'den Woolsey ailesinin portesidir. Erken Kanada sanatında önemli bir yere sahip olan bu resimde, konuk odasında üç kuşak aile üyeleri görülmektedir (Rhodes, 2001; Beland 1992).

Şekil 4. William Berczy, "Woolsey Ailesi", 1809.

1740 yılında Quebec'te doğan François de Beaucourt, Fransa'da sanat eğitimi görmek üzere Kanada'dan ayrılmıştır. Yıllarca gezgin ressam olarak Avrupa'da dolaşan sanatçı, 40'lı yaşlarında Kanada'ya dönerek Montreal'e yerel portre ressamı olarak yerleşmiştir. Resimlerinde sanatın oluşumunun tamamen kiliseye bağlı olmadığını gösteren parlak ve canlı renklerin yer aldığı çekici ve neşeli bir atmosfer vardır. Sanatçının aşağıdaki resminde konu kart oyuncusudur (Rhodes, 2001; Beland 1992).

Şekil 5. François Malepart de Beaucourt, Eustache-Ignace Trottier dit Desrivieres, 1793.

1867'ye kadar Büyük Britanya kolonisi olan Kanada'da İngiliz askerleri sonradan İngiliz Kuzey Amerika olarak adlandırılan bölgedeki şehir ve kalelerde konuşlanmışlardır. Bu askeri karargâhlar da görevli birçok kimse İngiltere'de askeri akademi-

de çizim dersleri almıştır. Thomas Davies, Joseph Frederick Walle Des Barres, James Peachey, George Heriot, Edward Walsh, James Pattison Cockburn, Richard G.A. Levinge, J.B. Estcourt ve E.Y.W. Herderson gibi asker sanatçılar, fotoğraf öncesi günlerde stratejik plan amacıyla kırsal bölgelerin coğrafi detaylarını kesin olarak kayıt etmek için topoğrafik çizim öğrenmişlerdir. Boş zamanlarında ise bu sanatçılardan bazıları yeteneklerini yaratıcı kişisel imgelere dönüştürmüştür. Bu resimlerde Kanada peyzajının romantik İngiliz versiyonu sıkça görülmektedir (Rhodes, 2001).

3. 19. YÜZYIL KANADA SANATI

19. yüzyıla gelindiğinde Kanada resim sanatında İngiliz ressamlar dikkati çekmektedir. İngiltere'de doğan ve 1834 yılında Quebec'e gelen ressam Robert Clow Todd portreleri, peyzajları ve atları çizdiği resimleriyle tanınmıştır. Sanatçının en ünlü resimlerinden biri Montmorency Çağlayanı'nın kış görünümüdür. Resimde peyzajın içine doğru uzaklaşan figür grubu görülmektedir. Todd'un resimlerinde halk sanatında olduğu gibi natürel renk tonlarının kullanıldığı masum, naif bir dokunuş etkisi sezilmektedir (Rhodes, 2001).

Şekil 6. Robert Clow Todd, "Montmorency Çağlayanı", 1845.

Quebec'te 1820'lerde kendi kendisine yetişen ressam Joseph Legare, Kanada doğumlu ilk peyzaj ressamıdır. Ayrıca ülkenin ilk sanat galerisini açan ressam, üretken bir ressam olmasının yanı sıra politik reformu destekleyerek, 1837 İsyanı'nda tutuklanmayla yüz yüze gelmiştir. Legare, Quebec City Sağlık Kurulu'nun ve St-Jean-Baptiste Derneği'nin kurulmasına da yardım etmiştir. Legare, en çok Kızılderili savaşları, kolera salgını, büyük yangınlar gibi felaketleri resmettiği dramatik resimleriyle tanınmaktadır. Sanatçının tarihsel doküman

niteliği taşıyan resimlerinde koyu renk tonlarının hassas ve dikkatli bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. 28 Haziran 1845'te Quebec'te çıkan büyük yangın serisinden biri aşağıda gösterilmektedir (Rhodes, 2001; Lord, 1967).

Şekil 7. Joseph Legare "Saint-Jean Batisında Görülen Yangın", 1845.

1804'te bir bakkalın oğlu olarak doğan Antoine Plamondon, Joseph Legare'nin çıraklığını yapmıştır. 1825'te Quebec'te bir atölye açmış fakat kısa süre sonra klasik eğitimin verildiği yıllarda Paris'te okumak üzere bir burs kazanmıştır. 1830'da Quebec'e dönerek kilise komisyonunda çalışmaya başlamış ve resim dersleri vermiştir. Portre ressamı olarak ünlenen Plamondon, Paris'te okumasıyla sanat konusunda yerel bir otorite haline gelmiştir. Plamondon'un resimlerinde yüz ifadelerini ustaca gösteren olağanüstü renk kullanımı görülmektedir. Aşağıdaki portrede Plamondon'un memleketinde yaşayan bir Huron yerlisi ve ressam olan Zacharie Vincent görülmektedir (Rhodes, 2001).

Şekil 8. Antoine Plamondon, "Zacharie Vincent'in Portresi", 1838.

İrlanda asıllı ressam Paul Kane, 1840'larda Avrupa'daki portre galerilerini gezmiş ve İngiltere'de Amerikan sanatçı George Caitlin ile tanışmıştır. Kızılderili ovalarında yaşamış olan bu sanatçıdan etkilenen Kane, Kızılderili reislerinin ve onların orijinal kostümlerinin, örf-adetlerinin ve temsili görünümünün resimlerini yapmak üzere iki buçuk yıl sürecek olan bir seyahate çıkmıştır. Kane'nin çizim yeteneği resmini yaptığı Kızılderili reisler arasında ona bir şöhret kazandırmıştır. Kane, suluboya ve karakalem çizimlerinde Kuzey Saskatchewan Nehri yakınlarında bizzat tanık olduğu bufalo avı gibi olayları resmetmiştir. Sanatçının resimlerinde yumuşak renk tonları kullandığı görülmektedir (Rhodes, 2001).

Şekil 9. Paul Kane, "Blackfoot Kızılderililerinin Reisi Büyük Yılan" 1851-56.

19. yüzyıl Kanada resminin bir diğer ressamı Cornelius Krieghoff'un sanatını başlangıçta hikâye anlatıcılığı şekillendirmiştir. Küçük ayrıntıların yer aldığı resimleri, izleyiciyi resimdeki hikâyeyi çözmeye yönlendirmektedir. Montreal bölgesine yerleşen Krieghoff, hayatı boyunca titiz zenginlikteki "Kanada" tasvirleriyle geniş bir ün elde etmiştir. Krieghoff'un resimlerinde gökyüzü önemli bir yer tutmaktadır. Hava yağmurlu ya da açık olsun, resmin ruh durumunu gökyüzünde kullanılan renk tonları belirlemektedir (Rhodes, 2001).

Şekil 10. Cornelius Krieghoff, "Geçit", 1859.

Kanada doğumlu ressam Lucius O'Brien, özellikle deniz görüntülerini seçen bir manzara ressamıdır. 1880 yılında kurulan ve ülkenin büyük şehirlerinde yıl boyunca düzenlenen sergilerle faaliyet gösteren Kanada Kraliyet Akademisi'ne on yıl başkanlık yapmıştır. Bu akademiden Kanada Ulusal Galerisi (National Gallery of Canada) doğmuştur.

1872 yılında profesyonel sanat hayatına dönene kadar mühendis olarak çalışmış olan O'Brien, romantik manzara resimlerinde uzmanlaşmıştır. Bu resimlerde günün saatlerine göre canlı, parlak ya da sis perdesi içinde eriyen renklerin kullanıldığı görülmektedir (Rhodes, 2001).

Şekil 11. Lucius O'Brien, "Saguenay'de Gün Batımı", 1880.

Erken yaşta ünlü olan Kanadalı peyzaj ressamı Homer Watson, henüz 25 yaşındayken 1880 yılında ilk Kanada Kraliyet Akademisi sergisinde bir resmini satmıştır. Bu resim Kraliçe Victoria'ya hediye edilmek üzere genel vali tarafından satın alınmıştır. Başarılı bir suluboya manzara ressamı olan Kraliçe, çok geçmeden iki tane daha satın almıştır. Bir kaç yıl sonra ünlü yazar Oscar Wilde Kuzey Amerika

turundayken Watson'ın sanatını görmüştür. Wilde daha sonra Londra, İngiltere'de sanatçıyı arkadaşlarına "Amerika'daki buluşum Mr. Watson, Kanadalı Constable'dır" diye takdim etmiştir. Büyük İngiliz manzara ressamı Constable ile karşılaştırılması, uzun kariyeri boyunca Watson'ın üzerinde kalmıştır. Watson'ın resimlerinde kahverengi ve toprak renklerinin yumuşak tonları görülmektedir (Harper, 1966).

Şekil 12. Homer Watson, "Değirmen", 1880.

19. yüzyıl Kanada peyzaj sanatçıları arasında önemli bir yere sahip James Wilson Morrice, müzik alanında da çok başarılı olmasına rağmen dünyada resim sanatçısı olarak tanınmaktadır. Çoğunlukla resimlerini küçük ahşap paneller üzerine yapmıştır. Kolaylıkla taşınabilen bu paneller, sanatçıya ışığın ve rengin anlık izlenimini yansıtmaya özgürlüğü vermiştir. 1890'dan itibaren yeni konular araştırmak üzere Paris başta olmak üzere gezilere başlamıştır. Ancak sağlığı bu geziler için elverişli olmadığından sanatçı, 1924 yılında Tunus'ta yaşamını yitirmiştir (Harper, 1966).

Fransız ressam Henri Matisse, Morrice'i "Hassas gözü olan bir sanatçı" olarak nitelendirmiştir. Picasso ve diğer modern sanatçıların etkileri Morrice'in basitleştirilmiş desenlerinde görülmektedir. Ancak modern soyutlama sanatçının ilgisinde kalmıştır (Buchanan, 1950).

Paris'e yerleşmesine rağmen 1. Dünya Savaşı'na kadar ailesini düzenli olarak her yıl ziyaret eden Morrice özellikle kış mevsimini tercih etmiş ve Quebec manzaralarını resmetmiştir.

Şekil 13. James Wilson Morrice, "Levis'tan Quebec'e Vapur", 33 x 46.2 cm.

Ozias Leduc, 1864-1955 yılları arasında Quebec'in Saint-Hilaire adındaki küçük bir dağ kasabasında yaşamını sürdürmüş ve Kanada sanatına dini eserlerin yanı sıra birçok portre, manzara ve natürmort da bırakmıştır. Kilise dekoratörü olarak çalışan sanatçının resimleri, bugün Kanada sanatının hayranlık uyandıran eserleridir (Reid, 1989).

Anonim bir eleştirmen, Leduc resmini "güzelliğin, uyumun, zarafetin ve rengin şiiiri" olarak tanımlamıştır. Yediler grubu ressamlarından A.Y. Jackson, Leduc'un resmini Montreal Sanat Derneği'nin 1915 yılındaki yıllık bahar sergisinde gördüğü en iyi resim olarak ifade etmiştir. Kanada Ulusal Galerisi bu resmi kendi koleksiyonuna dâhil etmiştir. Leduc'un Yeşil Elmalar adlı resmi, sanatçının ustalık eseri olarak kabul edilmiştir (Reid, 1989).

Şekil 14. Ozias Leduc, "Yeşil Elmalar", 1914, 63.3 x 94.4 cm.

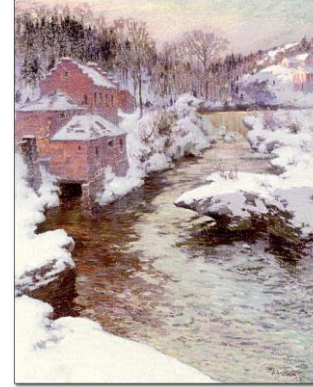
3.1.Kanada Empresyonizmi

Kanada sanatında, 19. yüzyıl sonunda Paris'e sanat eğitimi almak üzere seyahat etmek oldukça yaygındı. 1890'larda Paris galerilerinde yer alan Fransız Empresyonizmi'nin sanatçıları Monet,

Rendir ve Degas'nın resimleri Kanada sanatçıları oldukça etkilemiştir. Bu sanatçılardan biri 1900 yılında Uluslararası Sanat Fuarı'nda (Exposition Universelle) bronz madalya kazanan Marc-Aurele Suzor-Cote'dir. Sanatçı Paris'ten Quebec'e döndüğünde empresyonizmin güneş dolu renklerini de beraberinde getirmiştir. Ayrıca Rodin tarzından etkilenerek heykeller de yapmıştır (Duval, 1990).

James Wilson Morrice'in arkadaşı olan ressam Maurice Cullen, 1902 yılında Paris'ten Kanada'ya dönmüş ve uzun kariyer hayatı boyunca paletinde parlak empresyonist renkleri bulundurmıştır. Kış mevsimini sıkça işleyen Cullen, Quebec yakınlarında ay ışığı altında beliren mavi gölgeleri resimlerine aktarmıştır.

Cullen ve Suzor-Cote'den daha genç bir ressam olan Clarence Gagnon, kırsal Quebec manzaralarını betimlediği resimleriyle tanınmaktadır. 1930'larda çiftlik hayatının anlatıldığı klasik bir Quebec romanı olan Maria Chapdelaine için bir illüstrasyon serisi resmetmiştir (Newlands, 2007).

Şekil 15. Marc-Aurele de Foy Suzor-Cote, "Magog Nehri", 1913, 99.1 x 78.7 cm, Ontario Devlet Sanat Koleksiyonu.

3.1.3. Yediler Grubu

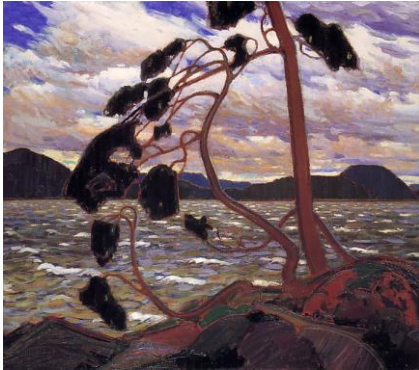
1913 yılında, Lawren Harris, sanat hamilerinden Dr. James MacCallum ile birlikte Toronto'da meşhur Atölye Binası'nı inşa etmiştir. Yedi sanatçı bu binada buluşarak çalışmaya karar vermiş ve Toronto'da bulunan Sanat Galerisi'nde sergi açmayı hedeflemişlerdir. Mayıs 1920'de açılan bu serginin ardından sonra Yediler Grubu 1921, 1922, 1925, 1926, 1930 ve 1931 yıllarında çeşitli sergiler açmıştır (Hill, 1995).

1932'de dağılan Yediler Grubu üyeleri, 1933 yılında daha geniş tabanlı bir topluluğun kurulması için öncülük etmişlerdir. Böylece Kanada Ressamlar Grubu şekillenmiştir. Yediler Grubu, ülkenin en yaratıcı ressamalarını temel alarak çeşitli sergiler düzenlemiştir (Hill, 1995).

Tom THOMSON (1877-1917)

Kanada'nın en ünlü ressamlarından olan Tom Thomson, küçük bir okulda sanat eğitimi görmüştür. Bir Toronto firması olan Grip Limited'de illüstrasyon yapmak üzere iş bulduğunda 31 yaşında olan Thomson, hafta sonları ve tatillerde kuzeye resim yapmaya gitmiştir. Kanada Kalkanı bölgesine göç eden sanatçı, orada kendisini meşhur eden renge duyarlı olağanüstü tarzını geliştirmiştir. Sanatçı 1917 yılında henüz 41 yaşında iken hayatını kaybetmiştir.

Thomson'un en büyük ve son resimlerinden biri olan Batı Rüzgârı (The West Wind) sanatçının en tanınmış resimlerinden biridir. Thomson'un arkadaşı ve takipçisi olan ressam A.Y. Jackson, bu eserden "Thomson'un en önemli eserlerinden biri" olarak bahsetmiştir. Sanatçının ölümünden sonra bu resim Londra ve Paris'e götürülmüş ve eleştirmenler tarafından resimde yer alan düz şekillerde Japon etkisi olduğu düşünülmüştür. 1950'lerde çevre ve orman uzmanı bir profesör tarafından eserde bulunan yerin Algonquin Parkı'ndaki Grand Lake olduğu belirtilmiştir (Newlands, 2007).

Şekil 16. Tom Thomson, "Batı Rüzgârı", 1917.

A.Y. JACKSON (1882-1974)

A.Y. Jackson'ın sanatsal yolculuğu William Brymer'in öğrencisi olarak Montreal'de başlamıştır. Avrupa'da öğrenim gördükten sonra Toronto'ya

yerleşen sanatçı, 60 yılın üzerindeki kariyeri boyunca Newfoundland'den Pasifik'e ve Kuzey Kutbu'nun en uzak derinliklerine kadar ülkenin coğrafi özelliklerini resimlerine yansıtmıştır. Quebec'in pastel renk tonlarındaki kırsal köylerini, Ontario'nun maden kasabalarını, buz tutmuş Eskimo yerleşimlerini ve British Columbia'nın Kızılderili yerleşim bölgelerini resmetmiştir (Duval, Cinader, Eber ve Roloff, 1976).

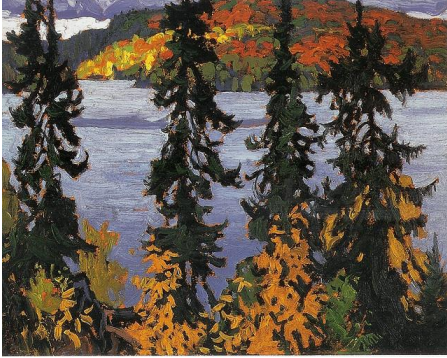
J.E.H. MACDONALD (1873-1932)

1909 yılında MacDonald, Kuzey Ontario'daki ilk ressamlardan biridir. Erken resimleri neredeyse monokrom denilebilecek kadar yumuşak renk tonlarındadır. İlerleyen yıllarda bu renkler kendini "Dağınık Bahçe" adlı eserinde olduğu gibi birden patlayan renklere bırakacaktır. Yediler Grubu'nun diğer üyelerinden çok daha az seyahat eden MacDonald'ın en çok 1918-1919 yılları arasında Kuzey Ontario bölgesindeki Algoma etkilemiştir. Sanatçı burada Kutsal Arazi, Brook'ta Yapraklar, Algoma'da Sonbahar, Montreal Nehri'nde Güz ve Algoma Şelalesi gibi unutulmaz eserlerini üretmiştir. Macdonald 1932'de hayatını kaybedene dek 10 yıl boyunca Ontario Sanat Koleji'nde eğitimcilik yapmıştır (Duval, Cinader, Eber ve Roloff, 1976).

Lawren HARRIS (1885-1970)

Lawren Harris, Yediler Grubu'nu oluşturan birçok yetenekli sanatçının bir araya gelmesini sağlayan temel güçlerden birisidir. Emily Carr'ı ve birçok genç ressamı desteklemiştir. Ayrıca Harris, Kanada Ressamlar Grubu'nun kurucusudur (Newlands, 2007).

Kariyeri 1910 ve 1911 yılları arasında çoğunlukla Toronto'yu resmettiği koyu renk manzara resimleri serisiyle başlar. 1912 ve 1920 yılları arasında kendi evini ve manzaralarını resmetmiştir. Bu döneme ait öne çıkan resimler arasında Algoma Ağaçlığı 1919, Beaver Dam 1919, Montreal Nehri 1920 ve Kırmızı Akçağaçlar 1920 yer almaktadır. 1930-31 yıllarında ise Kuzey Kutbu manzaralarını resmetmiştir. Bu döneme ait önemli çalışmalar arasında Eclipse Sound ve Bylot Adaları, Ellesmere Adası, Buzdağları ve Davis Boğazı yer almaktadır. Harris'in resimlerinde rengin soyut bir şekilde kullanıldığı görülmektedir (Duval, Cinader, Eber ve Roloff, 1976).

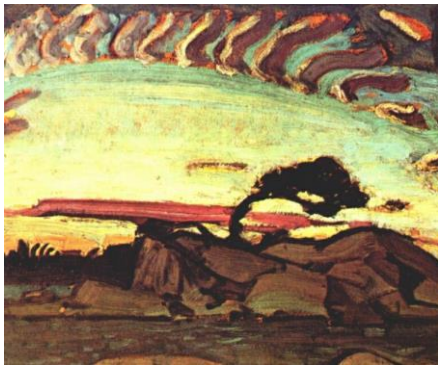

Şekil 17. Lawren Harris, "Montreal Nehri", 1920, 26.7 x 34.9 cm.

Arthur LISMER (1885-1969)

Yediler Grubu'nun eğitimcilerinden olan Lismer, 1915'ten ölümüne kadar Ontario Sanat Koleji, Nova Scotia Sanat Koleji, Montreal Güzel Sanatlar Müzesi ve McGill Üniversitesi gibi birçok kurumda çalışmıştır.

Kanada'nın birçok yerini resmeden sanatçı, aynı zamanda Yediler Grubu'nda Georgian Bay bölgesini resmeden sanatçı olarak da tanınmaktadır. Bölgenin bitki örtüsünü resmettiği yağlıboya eskizleri, sanat hayatının en zengin kompozisyonlarını barındırmaktadır. Kanada Ormanı adlı çalışmasında doğanın dokusuna ilişkin şiddeti gösterirken, Bay adasından bir görünüm olan Akşam Silüeti adlı çalışması romantik bir özellik taşımaktadır (Duval, Cinader, Eber ve Roloff,1976).

Şekil 18. Arthur Lismer, "Akşam Silüeti", 1926, 32.4 x 40.6 cm.

Frederick VARLEY (1881-1969)

Varley, şiirsel manzara resimleriyle Yediler Grubu-

'nun romantiklerindedir. Erken İngiliz manzara ressamlarından Cotnam, Samuel Palmer ve Turner hayranı olan Varley'in portreleri İngiliz portre geleneğini yansıtmaktadır. Resimlerinde spiritüel tonlar olarak tanımladığı mavi, altın, mor ve yeşil renkleri hakimdir.

Varley, 1926 ve 1934 yılları arasında Pasifik Kıyısı'ndaki en şiirsel manzaraları resmetmiştir. McMichael Kanada Koleksiyonunda bulunan lirik mavi ve yeşili içeren Lynn'de Ayışığı 1933 ve ekspresyonist tarzındaki Sphinx Glacier, Mt. Garibaldi bu resimler arasındadır (Duval, Cinader, Eber ve Roloff,1976).

Franklin CARMICHAEL (1890-1945)

Carmichael'in Yediler Grubu'ndaki erken dönem çalışmalarında hareketli bir coşkuyu yansıtan, zengin, koyu, parlak renklerin ortaya çıktığı görülmektedir. Sanatçının manzara resimlerinde ise erken çalışmalarından farklı olarak kalın sürülmüş altın, vermilyon ve zümrüt yeşili renklerinden, daha yumuşak koyu mavilere, grilere ve siyahlara doğru değişim görülmektedir. Carmichael'in çalışmaları arasında Kuzey Tundra 1931 ve Grace Gölü 1933 dikkati çekmektedir (Duval, Cinader, Eber ve Roloff,1976).

Şekil 19. Franklin Carmichael, "Kuzey Tundra", 1931, McMichael Kanada Sanat Koleksiyonu.

Alfred Joseph CASSON (1898-1992)

Casson'un dingin peyzajları genellikle Ontario'nun güneyi ve merkezindeki yerleşim yerlerinden görüntülerdir. Sanatçı resimlerinde insan figürlerine çok az yer verse de resimlerindeki ev, çiftlik ve kiliseler yaşanmışlık hissi vermektedir. Yediler Grubu içerisinde sanatçı geleneksel bir duruş sergilemektedir. Gelenekselliğe olan bu saygısı ona

büyük bir itibar kazandırmış ve Kanada Kraliyet Akademisi'nin başkanı olmasını sağlamıştır.

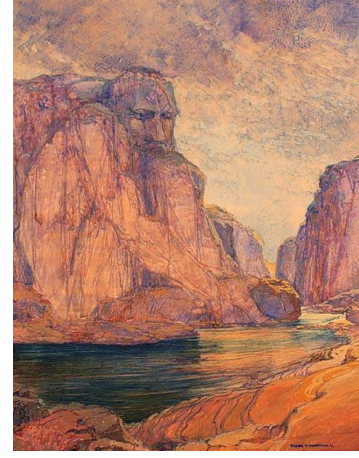
Casson, Kanada sanatının en iyi suluboya ressamlarından biridir. Tekniğini Carmicheal'den öğrenmiş ve onunla birlikte Kanada Suluboya Ressamları Derneği'nin kurucu üyelerinden olmuştur. Sanatçının McMicheal Kanada Koleksiyonu'nda bulunan Beyaz Çam gibi büyük ölçekteki resimlerinin orijinaleri suluboyalardan gelmektedir. Erken dönem (1917) çalışmalarında nü çalışan sanatçı, 1920'lerin başında peyzaj çalışmaya başlamıştır. Ağaçlar 1920, Kayalar ve Gökyüzü 1921, Haliburton Korusu 1924 ve Kavaklar 1925 bu çalışmalar arasında yer alır. Sanatçının 1929'da Sombreland, Superior Gölü ve Pike Gölü eskizlerinde ise kişisel renk stilinin ortaya çıktığı görülmektedir (Duval, Cinader, Eber ve Roloff, 1976).

Şekil 20. A.J. Casson, "Beyaz Çam", 1947-1953.

Frank JOHNSTON (1888-1949)

Johnston'ın 1918'de yaptığı Algoma resimleri Yediler Grubu içerisinde öne çıkmaktadır. Kariyerinin başlangıcından beri doğaya yaklaşımı dramatik bir şekilde gelişen sanatçının son dönem resimlerinde renkler, neredeyse fotoğrafik gerçekçilik denilebilecek bir teknikle ele alınmıştır. Grup içinde kısa bir süre kalmış olsa da katılımı çok etkili olan Johnson, gruptan ayrıldıktan sonra eğitimciliğe dönmüştür (Duval, Cinader, Eber ve Roloff, 1976).

Şekil 21. Frank Johnston, "Vadinin Gardiyanı", 1917.

Edwin HOLGATE (1892-1977)

Edwin Holgate, 1931'de Yediler Grubuna geç bir katılımda bulunmuştur. 1920'lerin başında Kanada'ya dönmeden önce birkaç yılını Paris'te figür çalışarak geçirmiştir. Peyzajları ise genellikle hayatının büyük kısmını geçirdiği Laurentians'dandır. Kariyeri boyunca Yediler Grubu'nun diğer üyeleri gibi maddi zorluklar yaşamıştır. Diğerleri bu sorunu eğitimcilik yaparak çözmeye çalışırken Holgate duvar dekorasyonuna yönelmiş ve birçok duvar resmi yapmıştır. Gruptan sonra nihayet 1935'ten 1940'a kadar Montreal Sanat Derneği'nde eğitimcilik yapan Holgate, Jean-Paul Lemieux ve Stanley Cosgrove gibi Kanada'nın birçok yetenekli kavramsal sanatçısına eğitim vermiştir (Duval, Cinader, Eber ve Roloff, 1976).

Şekil 22. Edwin Holgate, "Çellist", 1923, 129.5 x 97.8 cm.

Lionel Lemoine FITZGERALD (1890-1956)

Fitzgerald, Yediler Grubu üyeleri arasında batı Kanadalı olan tek sanatçıdır. Resimleriyle Kanada sanatında önemli bir yer edinen sanatçı, açıkça Kanada'nın Seurat'sı ya da Vermeer'i olarak da tanımlanabilir. Fitzgerald, resimlerine tema olarak genellikle bir garaj, bir avlu, birkaç elma ya da penceredeki bir bitki gibi oldukça basit ve sıradan konuları seçmiştir (Duval, Cinader, Eber ve Roloff,1976).

4. SONUÇLAR

Kanada resim sanatının incelenmesi ile ulaşılan sonuçlara göre; Kanada'da resim sanatına sömürge dönemi öncesinde yerlilerin kültürü hâkimdir. Bu dönemden günümüze ulaşan eserler çoğunlukla mitolojik konulardadır. 17. yüzyılda, çoğunlukla dini konularda olmak üzere Avrupa'dan resim ve özgün baskı çalışmaları getirilmiştir. Jean Pierron ve Claude Chauchetiere gibi Yeni Fransa'da (şu an Quebec olan bölge), aynı zamanda ressam da olan rahiplerin eserlerinden çok azı günümüze ulaşabilmiştir. bu eserlerde kontrast renklerin birbiri içinde eridiği Barok Dönem renk özellikleri görülmektedir. 1759-60'larda İngiliz hâkimiyeti, aralarında Thomas Davies, Joseph Frederick Wallet Des Barres, James Peachey, George Heriot, Edward Walsh gibi ordu mensuplarının da olduğu sanatçılar tarafından Kanada'da Topoğrafik resim kavramını gündeme getirmiştir. Sömürge sonrasında gelen refah sürecinde orta sınıf, sanatın patronları olarak kilisede yer almaya başlamıştır. William Berczy, Joseph Legare, Paul Kane ve Antoine Plamondon gibi sanatçılar bu dönemde önem kazanmıştır. Bu sanatçıların resimlerinde yumuşak renk tonlarının ustaca tuvale aktarıldığı görülmektedir. 19. yüzyılın ilk yarısında, Kanada resminin Avrupa resim tarzına çok yakın olduğu görülmektedir. Ancak bu dönemde sanatçıların yerel Quebec yaşamını da resmettiği dikkati çekmektedir. 1880 yılında Kanada Kraliyet Akademisi ve Kanada Ulusal Galerisi'nin kurulması, Kanada sanatına önemli ölçüde itibar kazandırmıştır. Lucius O'Brien, Homer Watson, Ozias Leduc, Morrice Cullen ve Marc-Aurele de Foy Suzor-Cote Akademi ve Galerisi'nin bu yıllarda öne çıkan sanatçılarıdır. Bu sanatçıların eserlerinde ışığın ve rengin anlık izlenimlerini yansıtan parlak empresyonist renkler görülmektedir. 20. yüzyılın başlarında bir

grup Torontolu peyzaj sanatçısı Kanada resminin doğasını değiştirmiştir. Bu sanatçılar Tom Thomson, Franklin Carmichael, Lawren Harris, A.Y. Jackson, Frank Johnston, Arthur Lismer, J.E.H. MacDonald ve Frederic Varley'dir. Kanada'nın en ünlü ressamlarından Tom Thomson 1917'de yaşamını yitirince kalan grup üyeleri Yediler Grubu olarak 1920'de ilk sergilerini açmıştır. 1932'de dağılan grubun peyzaj resimlerindeki koyu ve çok renkli Post-Empresyonist üslupları Kanada sanatını uzun yıllar boyunca etkilemiştir. Yediler Grubu sanatçılarının erken resimlerinde yumuşak tonların kullanıldığı, ancak ilerleyen yıllarda rengin soyut bir tarzda değişim gösterdiği görülmektedir.

KAYNAKLAR

1. Beland, M. (1992). *Painting in Quebec 1820-1850*. Quebec: Quebec Müzesi Yayınları.
2. Buchanan, D.W. (1950). *The Growth of Canadian Painting*. London and Toronto: Collins.
3. Duval, P. (1990). *Canadian Impressionism*. Toronto: McClelland&Stewart Inc.
4. Duval, P. Cinader, B. Eber, D.H. ve Roloff, H.B. (1976). *A Heritage of Canadian Art, The McMichael Collection*. Toronto-Vancouver: Irwin&Company Limited.
5. Harper, J. R. (1966). *Painting in Canada*. University of Toronto Press.
6. Hill, C. C. (1995). *The Group of Seven: Art for a Nation*. Ottawa: National Gallery of Canada.
7. Hill, R. W. ve Matuz, R. (1997). *St. James Guide to Native North American Artists*. New York: St. James Press.
8. Lord, B. (1967). *The History of Painting in Canada*. Canadian Government Pavilion, Expo 67.
9. McKendry, B. (1997). *A to Z of Canadian Artists&art terms*. Ontario: Canadian Copyright Licensing Agency.
10. Newlands, A. (2007). *Canadian Paintings, Prints and Drawings*. Firefly Books, Limited.
11. Reid, D. (1989). *A Concise History of*

Canadian Painting. Oxford University Press.

12. Rhodes, R. (2001). *A First Book of Canadian Art*. Toronto ON: Owl Books/Greey de Pencier Books.

DOKUMA TEKSTİL YÜZEYİ TASARIMI VE ÖRNEK UYGULAMA

Arzu ARSLAN¹

¹: Giresun Üniversitesi Şebinkarahisar Teknik Bilimler MYO Tekstil Teknolojisi Programı, Giresun.

*: Sorumlu yazar

ÖZET

Tekstil yüzeyleri; liflerin, ipliklerin ya da liflerle ipliklerin bir arada kullanılmasıyla elde edilmektedirler. Bu malzemeler, dokuma, örme veya farklı tekniklerle elde edilmektedirler.

Çalışmada model uygulamalı dokuma tekstil yüzeylerinin oluşturulması, biyenin yüzey tasarımında uygulanması ile elde edilen sonuçların gösterilmesi ve giysi üzerinde denenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda hazır giyimde giysilerin değişik bölümlerini temizlemek ve/veya süslemek amacıyla kullanılan biye üzerinde odaklanılmıştır. Oluşturulacak yeni tekstil yüzeylerini elde etmek için ana kumaş olarak ipekli buldan dokuma kullanılmıştır. Bu işlem için basit bir dokuma tezgâhı oluşturularak dokunun çözgü yönünde biyeler kullanılmıştır. Atkı yönünde ise yine aynı kumaştan ve/veya renklendirilmiş kumaştan hazırlanan şerit, fırfır, fiyonk, vb. tasarımlar kullanılmıştır. Ayrıca ana kumaş, kumaş boyasıyla boyanmış, çözgü ve atkı yönünde kullanılan biye ve tasarımlar renklendirilerek tekstil yüzeyine farklı bir görünüm kazandırılmaya çalışılmıştır. Elde edilen tekstil yüzeyleri 38 beden ölçülerinde temel kadın bluzu olarak dikilmiştir.

Uygulama sonucunda biye kullanımı ile oluşturulan tekstil yüzeyleri görünüm açısından olumlu sonuçlar vermiş ancak biyelerin hazırlanması oldukça fazla zaman almıştır. Ayrıca çözgü yönünde kullanılan biyeler sıkı ve tok bir yüzey elde edilmesini sağlamış, bu durum da yeni tekstil yüzeyinin tuşesini ve dökümünü olumsuz etkilemiştir. Uygulama sonuçları farklı tekstil yüzeylerinin tasarlanarak üretilmesinde ve giysi tasarımlarında kullanılabilirliği açısından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Biye, Dokuma, Tasarım, Tekstil yüzeyi, Yüzey tasarımı.

SURFACE DESIGN OF WEAVING TEXTILE AND MODEL APPLICATION

ABSTRACT

Textile surfaces are made of fibres, threads or threads and fibres together. These materials are produced via weaving, knitting or other different techniques.

In this study, it is aimed to produce model applied textile surfaces, to demonstrate the results obtained by surface application of piping and to try it on the garments. Within this context, it was focused on piping used to clean and/or decorate various parts of the ready wear garments. Buldan silk fabric was used as the main fabric in order to produce new textile surfaces. A simple weaving loom was acquired and piping was used in the weft direction of the fabric. Designs such as tapes, ruffles, tieknot, etc. produced with the same fabric and/or coloured fabric was used in the direction of warp. In addition, main fabric was dyed with fabric dye, and piping and designs used in the direction of weft and warp were coloured to create a different appearance on the textile surface. The textile surfaces acquired were sewed as a basic woman waist of size 38.

At the end of the application, textile surfaces produced by using piping yielded positive results however preparation of piping took considerable time. In addition, the piping used in warp direction ensured a tight and firm fabric which affected the touching and drape of the new textile surface negatively. The results of the application are essential in terms of production of various textile surfaces and their use in garment designs.

Keywords: Piping, Weaving, Design, Textile surface, Surface design.

1. GİRİŞ

Metrelerce uzunluktaki bir ipliğin, giyilebilir bir kumaşa dönüştürülebilmesi için bir yapılandırma sürecinden geçmesi gereklidir. Dokuma ve örme, iki temel kumaş yapılandırmasıdır. Diğer türlere, tığ işi, dantel yapımı ve makrome dâhil edilebilir. Kumaş ayrıca, doğrudan liften ve solüsyonlardan da elde edilebilir. Tyvek, kâğıt benzeri bir kumaştır; liflerin bir arada keçeleştirilmesi yoluyla elde edilir. Seri üretimi yapılan omuz vatkalari, bir solüsyondan elde edilen köpükten yapılır. Deri ve kürk, muhtemelen insanoğlunun giyinmek için kullandığı ilk “kumaş” türleridir ve yapılandırma işlemiyle değil hayvandan kesilerek elde edilir (Udale, 2014).

Kumaş yapısını incelerken belirli bir tekniğin kumaşa kazandıracağı özellikleri ve tamamlanmış kıyafeti düşünmek önemlidir. Örme kumaş, esnekliği ve oturduğundan dolayı tercih edilebilir. Dokuma kumaş, bir giysi yapı ve statige ihtiyaç duyduğunda kullanılabilirken, dantelli kumaş dekoratif özelliklerinden dolayı kullanılır. Dokuma bir kumaşa da likra eklenerek esnek ve rahat hale getirilebilir veya jakar tezgâhında dokunarak dekoratif özellikler kazandırılabilir (Udale, 2014).

1.1. Kumaşın Yapısı (Dokuma)

Doku bir ürünün görsel ve dokunsal özelliklerini zenginleştirir. Bir kumaşın nasıl hissettirdiği gerçekten önemlidir; giysi tene giyilir ve gün boyu hissedilir. Doku bir ürünün, detay kullanmaya gerek kalmadan cazip bir hale gelmesini sağlayabilir (Udale, 2014).

Bir dokuma kumaş, kumaş boyunda devam eden çözgü iplikleri ve kumaş eninde dokumayı oluşturan atkı ipliklerinden meydana gelir. Atkı ve çözgüler aynı zamanda “kumaşın düz ipi” olarak da bilinir (Udale, 2014). Çözgü, dokumadan önce tezgâha yerleştirilir ve böylece yeterince esnemesi sağlanır. Kumaşın eni boyunca daha rahat işlenmesini sağlayan da budur (Sorger and Udale, 2013). Eğer atkı ve çözgüler 90 derece açılı değillerse, düz ipi

kaymıştır. Bu durumda kumaşın düzgün bir duruşu ve dökümü olmayacaktır. Çözgü iplikleri dokumadan evvel tezgâha çekilir ve kumaş eni boyunca atkıların dokuyabileceği alan yaratılır. Geleneksel bir dokuma tezgâhında, ipliği çözgülerin altından ve üzerinden, ileriye ve geriye taşıyan bir mekik bulunur. Günümüzün üretim metotlarında bu sistem halen mevcuttur (Udale, 2014).

Atkı ve çözgünün bir araya gelişi ve dokuma şekliyle ortaya çok çeşitli kumaşlar çıkar. Dokuma kumaşlarda kullanılan ve birbirlerinden farklı özelliklere sahip olan üç temel dokuma teknikleri, düz (bezayağı), gabardin (dimi) ve saten dokumadır (Gürcüm, 2010; Udale, 2014).

1.2. Düz (Bezayağı) Dokuma (Plain)

Düz dokuma, benzer kalınlıklarda atkı ve çözgü ipliklerinden oluşur. Dokuma esnasında atkı ipliği, birbirini izleyen çözgü ipliklerinin sırasıyla altından ve üzerinden geçerek, genellikle sıkı bir dokumayla kumaşı oluşturur. Düz yüzeye sahip olduklarından, baskı, pili veya büzgü tekniklerinin kullanımı için elverişlidirler. Farklı iplik ağırlıkları ve ayarları düz dokuma çeşitlerini oluşturur (Udale, 2014). Patiska, flanel, şifon düz dokumalara örnek olup fitilli dokuma ve kadifeler düz dokuma çeşitleridir (Sorger and Udale, 2013).

1.3. Gabardin (Dimi) Dokuma (Twill)

Gabardin dokumada, atkı ipliği bir ya da daha fazla çözgü ipliğinin altından geçmeden önce, en az iki çözgü ipliğinin üzerinden yürür. Bu kumaş boyunca çapraz dokuma efekti oluşturur. Oluşan çizgilere “dimi çizgileri” adı verilir. Dimi çizgileri çeşitli açılarda olabilir; sıradan bir gabardin dokumada çizgiler 45 derece açıdadır; daha dik dokumalarda aç 45 dereceden fazla olabilir. Gabardin dokumalar, dimi çizgilerinin yönüne göre, sağ dimi ve sol dimi olarak adlandırılır. Çizgiler soldan sağa doğru ilerliyorsa “sağ dimi”; sağdan sola doğru ilerliyorsa “sol dimi” adı verilir. Dimi çizgiler kumaşın sadece bir yüzünde veya eşit olarak hem ön hem arka

yüzünde görünebilir. Gabardin dokuma genellikle sık dokunmuştur, dayanıklı ve uzun ömürlüdür (Udale, 2014). Gabardin, kaba pamuklu kumaş, kot kumaşı, tüvit ve balıksırtı dokumalar gabardin dokumaya güzel örneklerdir (Sorger and Udale, 2013).

1.4. Saten Dokuma

Saten dokuma, ipliğin kumaşın yüzeyinde kalmasını sağlayan sıkı dokuma yapısı sayesinde, pürüzsüz bir yapıya ve parlak bir görünüme sahiptir. Çözüğü, atkının üzerinde veya tam tersi, atkı çözgünün üzerinde olacak şekilde dokunur. Saten dokuma kumaşlar, diğer giysiler üzerinden çok kolay kaydığı için çoğunlukla astar olarak kullanılır (Udale, 2014).

1.5. Yüzey İşlemleri

Tasarım; bir kimsenin yapmayı düşündüğü şey, olması ya da yapılması istenen bir şeyin zihinde aldığı biçim olarak tanımlanabilir. Tasarım, meydana getirilecek bir ürünün çizimini, kalıbını ve planını yaparak geliştirmektir. Zihinde oluşan fikrin görsel öğelerden faydalanarak hayata geçirilmesi için bir konunun olması, ana fikrin yakalanması, bir planın oluşması, planın denetimi ve geliştirme çalışmaları gereklidir. Her ne kadar bazı tasarımlara sanatsal gözle bir anlam katılsa da ürünün işlevsel ve özgün olmasına dikkat edilmelidir (Moda gezgini, 2014).

Dokuma işleminde kumaş meydana getirilirken, çözgü ve atkı ipliklerinin belirlenen düzende bağlantı yapılarıyla kumaş yüzeyinin deseni oluşur (Gürcüm, 2010). Bir kumaş yapılandırıldığında farklı türde yüzey işlemleriyle değiştirilebilir veya iyileştirilebilir. Kumaşa desen, renk ve doku bu çeşit işlemler sayesinde eklenebilir. Tekniklere baskı, ilmek, kumaş manipülasyonu, boncuk işi ve süsleme dâhil edilebilir (Udale, 2014). Tasarımlar, kumaş uzunluğu boyunca tekrarlı bir şekilde uygulanabilir ya da giysinin belli bir yerine yerleştirilir. Tasarımın giysinin önünde ya da arkasında olma zorunluluğu yoktur. Tasarımın beden üzerindeki yerleşimi ilgi çekici olabilir ve dikişlerin yerleşimi gibi diğer tasarım öğelerini de etkiler (Sorger and Udale, 2013).

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Dokuma kumaş yapılarının oluşturulmasında hazır giyimde yaygın kullanımı olan biyeden yararlanılmıştır. En genel tanımıyla biye; kenarları dekoratif hale getirmek ya da birleştirmek için kullanılan kumaş ya da kurdela, olarak tanımlanır (Jones,2009). Biye, giyside süs amaçlı veya giysinin performans özelliklerini korumak, dikişleri örtmek veya giysinin ayrı bir parçası olarak da kullanılabilir (Bilen, 2010).

Biyeden dokuma kumaş yüzeyi elde etme çalışmalarının araştırılmasında, Donald A. Schon tarafından geliştirilen ve mimaride kullanılan, tasarım sürecindeki belirsizlik ve benzersizlikleri öne çıkaran, bilinen yollarla çözüme ulaşmanın gerçekleşmediği durumlarda yeni anlama biçimlerinin geliştirildiği “Yansıtıcı Uygulamacı” yöntemine başvurulmuştur. Bu yöntemde tasarım süreci, tasarımcının daha önceki tasarım-uygulama deneyimleriyle ilerlemekte, sonuç ve tasarımlar birlikte düşünülürken karar verme ve harekete geçme devam eden ve bu süreci yansıtan bir yolla yapılır. Bu nedenle bilmek ve yapmak eşzamanlı göz önüne alınmaktadır. Yansıtıcı uygulama yöntemi, tasarımcının kişisel deneyimlerinin öne çıkmasına, pratiğe dayalı araştırmaya ve genel anlamda sezgilerle ilerleyen bir çalışmaya imkân vermektedir. Tasarımcı; doğaçlamalara ve kendiliğinden ortaya çıkan denemelere açıktır. Unutulmaması gereken, doğaçlamaların tekstil tasarımında yaratıcılığa katkı sağlaması için tasarımcının belirli bir teknik altyapı ve kumaş yapıları hakkında bilgi birikimine sahip olması gerekliliğidir (Halaçeli, 2010).

Biyeden dokuma tekstil yüzeyi elde etmek için basit bir el dokuma tezgâhında çeşitli denemeler yapılarak farklı yüzeyler elde edilmeye çalışılmıştır. Ardından farklı görünüme sahip olduğu düşünülen yüzeyler boyutsal olarak daha büyük bir dokuma tezgâhında elle dokunmuştur. Tüm deneme ve uygulama çalışmalarında moda tasarımcısının vereceği duyarlılık da tasarım sürecinin parçası olmuştur.

Dokuma yüzey uygulamalarının oluşturulmasında ana malzeme olarak ipekli buldan dokuma kumaş kullanılmıştır. Bu kumaşın tercih edilmesinin nedeni kumaş yüzeyinin parlak olması, rahatlıkla kumaş boyasıyla boyanabilmesi, ütü tutması ve kolay şekil alabilmesi ve böylece çalışmaların daha net ortaya

çıkmasını sağlamış olmasıdır. Çözümlü ipliği yönünde kullanılan biyelerin genişliği 0.75 cm'dir. Atkı yönünde kullanılan biye ve diğer uygulamaların genişlikleri tasarımlara göre farklılık göstermiştir.

Tasarımların temasının belirlenmesi aşamasında, moda ve kumaş tasarımına yönelik görsel incelemelerde bulunulmuş ve moda tasarımı ile ilgili yazılı ve görsel kaynak araştırması yapılmıştır. Araştırmalar sonucu biye kullanılarak oluşturulacak kumaş yüzeyinin vereceği görüntünün vurgulanacağı tema, kadın bedeni olarak belirlenmiştir. Belirlenen temanın dokuma tezgâhında kumaşa dönüştürülmesi aşamasında; soyutlama, denemeyanılma, bezayağı ve dimi dokuma teknikleri, spontan denemeler gibi farklı yaratıcılık yöntemleri izlenmiştir.

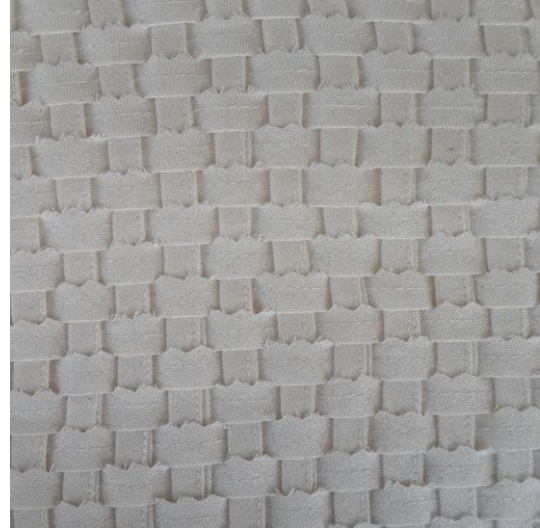
Görünüm açısından farklı doku yüzeyleri elde edebilmek için atkı yönünde kullanılacak tasarımların elde edilmesinde kumaş kesim aracı olarak sürfile makası kullanılmıştır. Böylece hem şeritlere farklı bir görünüm kazandırılmaya çalışılmış hem de hazırlanan fırfır, fiyonk ve diğer tasarımların dokuma sırasında sürtünmeden kaynaklı iplik atmalarının/sökülmelerinin de önüne geçilmeye/azaltılmaya çalışılmıştır.

Tasarımların bir fikirden kumaş formuna dönüştürülmesinde kumaşın estetik bir görünüme de sahip olması yanında yapısal olarak bir bütünlük sağlaması gerekliliği de (Knudson, 2005) göz önünde bulundurulmuştur.

3. BULGULAR

3.1. Deneysel Çalışmalar

Tasarımlarda çözgü yönünde kullanılan biyeler düz ya da renkli kumaşlardan, kumaşın tam verev yönünde, 3 cm eninde kesilerek hazırlanmıştır. Kesilen verev şeritler, ütü ile katlanarak, bitmiş ölçüsü 0.75 cm'ye indirilerek biye haline getirilmiştir. Oluşturulması düşünülen dokuların incelenmesi için 6 adet farklı deneysel uygulama çalışması yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar, tasarımların temel kadın bedeninin neresinde ve ne şekilde kullanılacağı (tüm beden uygulaması/roba) konusunda kolaylık sağlamıştır.

Şekil 1. Deneysel Uygulama, 2014, Orijinal.

Tasarım boyutu: 20 cm x 20 cm

Kumaş boyutu: 100 cm x 100 cm

Dokuma tekniği: Bezayağı

Çözgü: 0.75 cm (bitmiş biye)

Atkı: 1.5 cm (bitmiş şerit)

Şekil 2. Deneysel Uygulama, 2014, Orijinal.

Tasarım boyutu: 20 cm x 20 cm

Kumaş boyutu: 100 cm x 100 cm

Dokuma tekniği: Bezayağı

Çözgü: 0.75 cm (bitmiş biye)

Atkı: 1.5 cm (bitmiş şerit)

Şekil 3. Deneysel Uygulama, 2014, Orijinal.
Tasarım boyutu: 20 cm x 20 cm
Kumaş boyutu: 100 cm x 100 cm
Dokuma tekniği: Z/S yönlü dimi
Çözü: 0.75 cm (bitmiş biye)
Atkı: 1.5 cm (bitmiş şerit)

Şekil 5. Deneysel Uygulama, 2014, Orijinal.
Tasarım boyutu: 20 cm x 20 cm
Kumaş boyutu: 100 cm x 100 cm
Dokuma tekniği: Bezayağı
Çözü: 0.75 cm (bitmiş biye)
Atkı: 3 cm (düz bitmiş şerit), 1.5 cm (renkli bitmiş şerit)

Şekil 4. Deneysel Uygulama, 2014, Orijinal.
Tasarım boyutu: 20 cm x 20 cm
Kumaş boyutu: 100 cm x 100 cm
Dokuma tekniği: Bezayağı
Çözü: 0.75 cm (bitmiş biye)
Atkı: 1.5 cm (bitmiş şerit)

Şekil 6. Deneysel Uygulama, 2014, Orijinal.
Tasarım boyutu: 20 cm x 20 cm
Kumaş boyutu: 100 cm x 100 cm
Dokuma tekniği: Bezayağı
Çözü: 0.75 cm (bitmiş biye)
Atkı: 2.5 cm (renkli bitmiş şerit)

Deneysel uygulamalarının sonuçları şunlardır;

a. Şeritlerin sürfile makası ile kesilmesi kısa iplik uçlarının oluşmasını sağladığı ve düşünülünün aksine yüzeyin görüntüsünü hareketlendirdiği, (Şekil 1 ve 4)

b. Fiyonk şeritlerin çözümlerinin arasından atılırken çözülmemesine dikkat edilmesi gerektiği ve düğümlerden bazılarının çözümlerinin altında kalarak doku kalınlığını bazı kısımlarda arttırdığı, (Şekil 2)

c. Birbirleri ile kesişen Z/S yönlü dimi dokunun birlikte kullanılmasının kumaş parlaklığını arttırdığı ancak atlamalar arasındaki mesafe arttıkça şeritlerin üst üste bindiği, (Şekil 3)

d. Boy olarak kısa hazırlanan dokuma tezgâhının atkı atımı sırasında büzgülerin açılmasına ve asimetrik bir dağılıma sebep olduğu gözlenmiştir. Bu durumdan dolayı dokuma tezgâhı boyunun uzun hazırlanması gerekliliği ile makine ayarının çok iyi yapılarak şeritlerin birleştirme dikişinde alt ipliğin üstten gözükmemesi gerektiği, (Şekil 5),

e. Dilimler dikildikten sonra şeritlere ütü yapılamayacağı, şeritlerin ölçülendirilmesine dikkat edilmesinin önemli olduğu, (Şekil 6) elde edilen sonuçlardır.

3.2. Tasarımlar

Tasarım 3 hariç, diğerlerinde bezayağı dokuma kullanılmış olup atkı yönünde kullanılan tasarımlar farklılaştırılmaya çalışılmıştır. Tasarım 3'te, S ve Z yönlü dimi birbirine bakacak şekilde dokunmuş olup çözümler yönünde de atkı yönünde kullanılan şeritlerin aynısı kullanılmıştır.

Oluşturulan tasarımlar temel kadın bedeninin ya tamamında ya da roba şeklinde kullanılmış olup bedenlerin yaka, kol ve etek ucu çevresi biye ile temizlenmiştir.

Arka bedende, arka ortasına gizli fermuar dikilmiş ve bedenün bolluğunu azaltmak için pens çalışılmıştır.

Tasarım 1'de atkı yönünde kullanılan şeritler düz renk kumaştan, düz boy iplik yönünde, 4 cm eninde kesilerek hazırlanmıştır (Şekil 7). Kesilen şeritler ikiye katlanarak tam ortasından düz makine dikişi yapılmıştır. Bu işlem tamamlandıktan sonra sürfile makası kullanılarak şeritlerin açık kenarı kesilmiş, bitmiş ölçüsü 1.5 cm'ye indirilmiştir.

Şekil 7. Tasarım 1, 2014, Orijinal.

Kumaş boyutu:100 cm x 100 cm

Dokuma tekniği: Bezayağı

Tasarım 2'de atkı yönünde kullanılan şeritler Tasarım 1'de kullanılan şeritler şeklinde hazırlanmıştır (Şekil 8). Şeritlerin hazırlık süreci tamamlandıktan sonra 2.5 cm aralıklarla düğümler, 5 cm aralıklarla fiyonk şeklinde bağlamalar yapılmıştır.

Şekil 8. Tasarım 2, 2014, Orijinal.

Kumaş boyutu:100 cm x 100 cm

Dokuma tekniği: Bezayağı

Tasarım 3'te atkı yönünde kullanılan şeritler Tasarım 1 de kullanılan şeritler şeklinde hazırlanmıştır. Tasarımda Z ve S yönlü dimi, dokunun orta noktasında birleştirilmiş ve balıksırtı görüntüsü elde edilmeye çalışılmıştır.

Şekil 9. Tasarım 3, 2014, Orijinal.
Kumaş boyutu:100 cm x 100 cm
Dokuma tekniği: Z/S yönlü dimi

Tasarım 4'de atkı yönünde kullanılan şeritler düz renk kumaştan, düz boy iplik yönünde, 2 cm eninde kesilerek hazırlanmıştır (Şekil 10). Kesilen şeritler iki kat haline getirilmiş, tam ortasından makine dikişi yapılarak birleştirilmiş böylece şeritlerin dokuma sırasında kayması önlenmiştir. Bu işlem tamamlandıktan sonra sürfile makası kullanılarak şeritlerin her iki kenarı kesilerek bitmiş ölçüsü 1.5 cm'ye indirilmiştir.

Şekil 10. Tasarım 4, 2014, Orijinal.
Kumaş boyutu:100 cm x 100 cm
Dokuma tekniği: Bezayağı

Tasarım 5'de atkı yönünde kullanılan şeritler iki farklı ende ve renkte hazırlanmıştır (Şekil 11). Düz renk şerit; tam verev yönünde, 4 cm eninde kesilerek hazırlanmıştır. Renkli şerit ise yine tam

verev yönünde, 2.5 cm eninde kesilerek hazırlanmıştır. Şeritlerin kumaşın verev yönünde kesilmesinin nedeni, büzgü ile elde edilecek fırırın kenarlarının daha iyi dalgalanacağı ve iplik uçuntularının daha serbest ve kolay oluşacağı düşüncesidir.

Tüm şeritlerin kesim işlemi tamamlandıktan sonra sürfile makası kullanılarak düz renk şeritin eni 3 cm'ye, renkli şeritin eni 1.5 cm'ye indirilmiştir. Daha sonra kesilen şeritler simetrik şekilde (altta düz, üstte renkli) üst üste yerleştirilmiştir. Dikiş makinesine de büzgü ayağı takılarak şeritlerin hem birlikte dikilmesi hem de büzülmesi sağlanarak fırır elde edilmiştir.

Şekil 11. Tasarım 5, 2014, Orijinal.
Kumaş boyutu:100 cm x 100 cm
Dokuma tekniği: Bezayağı

Tasarım 6'da atkı yönü renkli kumaştan, düz boy iplik yönünde, 3.5 cm eninde kesilerek hazırlanmıştır. Kesim işlemi tamamlandıktan sonra sürfile makası kullanılarak şeritlerin her iki kenarı kesilerek, bitmiş ölçüsü 2.5 cm'ye indirilmiştir (Şekil 12).

Hazırlanan şeritlerin üzerinde iki farklı boyda dilim hazırlanmıştır. Birinci dilim için şeritler üzerinde 6 cm ölçü alınmış, bu ölçü ikiye katlanarak makine dikişi ile bağlanmıştır. Böylece dilim boyu yüksekliği 3 cm'ye inmiştir. İkinci dilim boyu ise 4 cm üzerinden hazırlanmış, dilim yüksekliği 2 cm'ye indirilmiştir. İki farklı dilim arasındaki mesafe ise 3 cm olarak belirlenmiştir.

Şekil 12. Tasarım 6, 2014, Orijinal.
Kumaş boyutu:100 cm x 100 cm
Dokuma tekniği: Bezayağı

4. SONUÇLAR

Kumaş yüzeyi tasarımında kenar temizleme amacıyla kullanılan biyenin uygunluğunun araştırıldığı bu çalışmada deneysel uygulamaların ve tasarım sürecinde spontan denemelerin esas alındığı yansıtıcı uygulama yöntemine başvurulmuştur. Teması kadın olan ve temel beden üzerine uygulanan tasarımların beden üzerinde kullanımı, giysiye estetik açıdan ayırt edici bir nitelik kazandırmıştır.

Tezgâha çözümlü yönünde biyeler yerleştirilirken biye üzerindeki dikişlerin aynı yöne bakması göz önünde bulundurulması gereken hususlardan birisidir. Tasarımların bedene uygun şekle getirilebilmesi için, oluşturulan yüzeyin tezgâhtan çıkarılmadan önce mutlaka kenarlarından teyelle birbirlerine bağlanarak tutturulması gerekmektedir. Ayrıca, dokunun kalın olması nedeniyle ikiye katlanamadığından, beden kalıbının yüzey üzerine yerleştirildiğinde düz boy iplik yönünün kaymamasına dikkat edilmeli ve beden kumaş üzerine tüm beden olarak uçan kalemle çizilmelidir.

Bedenin kesim işlemi yapılırken omuz ve yanlardaki dikiş payları mümkün olduğunca fazla tutulmalı, ön beden arka bedenle birleştirildikten sonra paylar overlok çekilerek azaltılmalıdır.

Biye kullanımı ile oluşturulan tekstil yüzeyleri görünüm açısından olumlu sonuçlar vermiş ancak biyelerin hazırlanması oldukça fazla zaman almıştır.

Çözümlü yönünde kullanılan biyeler sıkı ve tok bir yüzey elde edilmesini sağlamış, bu durum da yeni tekstil yüzeylerinin tuşesini ve dökümünü olumsuz etkilemiştir. Giysi üretiminde ise temel kadın ön bedeni üzerinde bulunan penslerin dikimini engellemiştir. Uygulama sonuçları farklı tekstil yüzeylerinin tasarlanarak üretilmesinde ve giysi tasarımlarında kullanılabilirliği açısından önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

1. Bilen, U. 2010. Hazır Giyimde Kullanılan Malzeme ve Aksesuarlar.(Birinci Basım). İstanbul: Kerasus Yayınları, s.179.
2. Gürcüm, B.H. 2010. Tekstil Malzeme Bilgisi. (Birinci Basım). İzmir: Güncel Yayıncılık: 375, s. 373.
3. Halaçebi, H. 2010. Elastan içeren ipliklerin kullanımı ile dokuma kumaş yüzeyinde üç boyutluluk denemeleri. Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 19, Sayı 2, s.395 – 410.
4. Moda Gezgini 2014. Tekstil ve Moda Tasarımı, <http://www.modagezgini.com/tasarimvemodatasarimi> (Erişim tarihi: 18.12.2014)
5. Jones, S.J. 2009. Moda Tasarımı. (Çev. H. Kılıç). İzmir: Güncel Yayıncılık: 357, s. 218.
6. Knudson, B. 2005. Artmaking with and industrial jacquard loom. Fiberarts, Eylül-Ekim, Vol: 32, s. 40-44.
7. Sorger, R. and Udale, J. 2013. Moda Tasarımının Temelleri. (Çev. Ç. Sirkeci). Literatür Yayınları: 680, Akademik Temeller Dizisi: 10, s. 90.
8. Udale, J. 2014. Moda Tasarımında Tekstil ve Moda. (Çev. H. Güngör). Literatür Yayınları: 700, Moda Tasarımı Temelleri Dizisi: 002, s. 69.

GÖRSEL OKURYAZARLIK: RESİM-İŞ ÖĞRETMEN ADAYLARININ GÖRSEL YAZMA SINIFLANDIRMASI

Mahir YERLİKAYA^{1*}, Sevgi SOYLU KOYUNCU¹

¹: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı, Samsun.

*: Sorumlu yazar

ÖZET

Bu çalışmada görsel ile sürekli iç içe olan Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı öğretmen adayların görsel okuryazarlıklarındaki “uygulama” tercihlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaca yönelik Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı öğretmen adaylarına açık uçlu soru sorularak elde edilen verilerin içerik analizi yapılması ile ortaya çıkan görsel yazma tercihlerinin sınıflandırması yapılmıştır. Bu yolla oluşan sınıflandırmalar; yazmayı tercih edenler (nasıl tasarlayacağını ifadesi, tasarıma ilişkin olumsuz yorum, tasarıma ilişkin olumsuz yargı, afiş üzerinden fikir beyan etme, tasarıma ilişkin olumlu yorum, tasarıma ilişkin olumsuz yargı) ve çizimi tercih edenler şeklindedir. Başlıkların nasıl oluşturulduğu, başlıkların açıklamaları ve alt başlıkların neler olduğu çalışmada verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Okuryazarlık, Görsel okuryazarlık, Görsel tasarım, Görsel öğrenme.

VISUAL LITERACY: VISUAL WRITING CLASIFICATION OF PROSPECTIVE TEACHERS IN ART AND CRAFT EDUCATION

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the practice preferences of visual literacy for prospective teachers in Education of Art and Craft. For this purpose, visual writing choices classifications for the prospective teachers in Education of Art and Craft is made by content analysis of the data collected with open ended questions. In this way, formed classifications are made whether choosing to write (expressions of how to design, negative comment on design, negative judgement related to design, expressing ideas about poster, positive comment on design, positive judgement related to design) or choosing to draw. How are the classifications formed? what are the explanations of classifications? and what are the sub classifications? are some of the critical questions that were presented in this study.

Keywords: Literacy, Visual literacy, Visual design, Visual learning.

1. GİRİŞ

Görsel yazma; insan ya da makinalar aracılığıyla yapılmış görsel üretimlerdir. Bu üretimler; yazı, fotoğraf, resim, resimleme, soyut biçimler, tipler, canlandırmalar, simgeler ve üreticiler (tasarımcı-sanatçı vb.) tarafından oluşturulan yapay metaforlar veya gerçeklerden oluşmaktadır. Üretilen görsellerin

alanları iki boyutlu veya üç boyutlu olabilmektedir. Görsel yazmanın önemli bir bölümünü görsel tasarım oluşturmaktadır. Görsel tasarım, tasarım elemanlarının tasarım ilkeleri ile uygulanması sonucu oluşan bir süreçtir. Tüm görsel tasarımların temelinde görsel tasarım elemanları olan, nokta, çizgi, biçim, doku, renk ve görsel tasarım ilkeleri

olan birlik, denge, ritim, hiyerarşi, devinim (hareket), odak noktası (Gökaydın, 2002; Kılıç, 2002; Gençaydın, 2000; Çağlarca 1999; Sözen ve Tanyeli, 1992) gibi yapılar bulunmaktadır. Görsel tasarımlar çalışma alanlarına göre farklı özellikler taşıyabilmekte ve bulunduğu alanın özelliklerine göre şekillenmektedir.

Görsel tasarım; bilginin okunması, algılanması, yorumlanması ve kullanımının kolaylığı yönlerinden yaşamsal bir önem taşır (İpek, 2003). Yazıya oranla görselin, hızlı, etkili, inandırıcı, nesnel dünyasına yakınlığı vb. özellikleri olması önemini açıklar niteliktedir. İletişimin vazgeçilmez bir unsuru olan görsel tasarım; aynı zamanda bir iletişim tasarımıdır. İletişim tasarımı ise kurgulama içermektedir. Görsel kurgu veya kurgulama, üretici tarafından, tamamen veya kısmen gerçeklere dayanmayan yani “olgusal karşılığı olmamakla birlikte usulur bir durumun imgesel tasarımıdır” (TDK, 2015) ve bunu görsel hale getirme işi olarak bilinir. Görsel kurgulamalar gerçeği yansıtılabildiği gibi yarı gerçek ya da gerçek dışı olabilmektedir. Görsel kurgulama; içinde bulundurduğu tüm yapıların bağlam içerisinde alıcıya ulaştırmayı hedeflemesi amacıyla yapılmaktadır ve bu amaçla farklı mecralarda kullanılır. Bu yüzden her mecradaki kurgulama kendi iç dinamiklerine göre yapılır. Bu kurgulama esnasında belli çıkarlar (mecranın özelliklerine göre) doğrultusunda gerçek manipüle edilir. Gerçek manipüle edilirken; yine gerçek dünyanın araçları kullanılır ve gerçek ile gerçek dışı yapılar içi içe geçer. Bu durumda alıcının kurguyu gerçekten ayırması zorlaşır. Görsel okuryazarlık bireye kurguyu gerçekten ayırma yeteneği, dikkati verebilir. Böylelikle birey “mesajlarının belirli sonları olan yapılar olduğunu, medyanın bölgesel/küresel topluluklardaki ekonomik, politik, sosyal ve kültürel rolünü anlama, insanın kendisinin ve diğerlerinin demokratik haklarını anlama, uzlaşma veya direniş, kültürel kimlik, vb.” (Bostancı, 2007) yapıları anlayacaktır.

Görsel yazma; tasarım kavramına temelden bağlıdır ve içerisinde düzenleme, kurgu vb. yapılar barındırır. Güzel Sanatlar Eğitimi Resim-İş Öğretmenliği öğretmen adaylarından elde edilen bulgular bu bağlamda ele alınmıştır. Öğretmen adaylarının görsel yazma sınıflandırılması bu yolla oluşturulmuştur.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

2.1 Evren – Örneklem

Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Öğretmenliği Anabilim Dalı öğrencilerinin görsel okuryazarlıklarının nasıl olduğunun değerlendirilmesi amaçlanan çalışmanın evrenini Marmara Bölgesi, Ege Bölgesi, Akdeniz Bölgesi, İç Anadolu Bölgesi, Karadeniz Bölgesi, Doğu Anadolu Bölgesi ve Güney Doğu Anadolu Bölgesinden birer üniversitenin Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Ana Bilim Dalı öğretmen adayları oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemi ise; Dokuz Eylül Üniversitesi (Ege Bölgesi), Çukurova Üniversitesi (Akdeniz Bölgesi), Gazi Üniversitesi (İç Anadolu Bölgesi), İnönü Üniversitesi (Doğu Anadolu Bölgesi), Marmara Üniversitesi (Marmara Bölgesi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi (Karadeniz Bölgesi) ve Dicle Üniversiteleri'nin (Güney Doğu Anadolu Bölgesi) Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Öğretmenliği Bölümü öğretmen adaylarından her soruya yanıt veren adaylardan rastsal (random) olarak seçilmiş, her bölgeden 20 (10 kişi 1. Sınıf, 10 kişi 4. Sınıf) öğretmen adayı olmak üzere 70 aday 1. Sınıf, 70 aday 4. Sınıf toplamda 140 öğretmen adayı (91 bayan 49 bay) oluşturmaktadır. Örneklemde yer alacak üniversiteler belirlenirken devlet üniversiteleri bölgelerine göre ayrılacak rastsal bir seçim yapılmıştır. Böylelikle belirlenmiş olan örneklem devlet üniversiteleri her bölgeden birer tane olacak şekilde evreni temsil etmesi için rastsal olarak belirlenmiştir. Yıldırım ve Şimşek (2008)'e göre hem nicel hem nitel araştırmalarda sık kullanılan örnekleme türü olan; sınırları saptanmış bir evrende alt tabakalar veya alt birim gruplarının var olduğu durumlarda kullanılan tabaka örnekleme yöntemi kullanılmıştır (Rose, 2003).

2.2. Veri Toplama ve Çözümleme

Verilerin toplanmasında, bir tane açık uçlu soru kullanılmıştır. Soruda yer alacak olan görsel seçilirken; öğretmen adaylarının aşına olduğu ve üzerine söz söyleyebilecekleri bir görsel olmasına dikkat edilmiştir. Adayların Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı'nda öğrenim görmeleri sebebiyle ilgi duydukları varsayılan alandan seçilmesine dikkat edilmiştir. Bu amaçla Güney Doğu Anadolu Bölgesi temalı, afiş niteliği taşıyan bir görsel verilmiştir. Görselin yan sayfasında ise öğretmen adaylarına “Siz olsanız yandaki görseli nasıl tasarlardınız?

(Düşüncenizi yazabilir ya da çizebilirsiniz)” şeklinde soru yöneltilmiştir. Katılımcıların afişi incelemesi, ardından verilen boş alana (çizerek ya da sözel olarak betimleyerek) bu afişi yeniden tasarımları istenmiştir. Soru; görsel okuryazarlığın kapsamını belirleyici nitelikler taşıyan hissetme, düşünme, söyleme, yorumlama, değerlendirme ve yeniden üretme temellidir. Bu yolla görselle karşılaşan öğrencinin, görseli anlamayı kolaylaştırıcı özellikler barındıran görsel okuryazarlık becerilerini nasıl kullandığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu yolla katılımcıların görsel yazma konusunda tercihleri derinlemesine incelenmesi amaçlanmıştır.

Veriler öncelikle öğrencileri kodlamak amacıyla Word dosyasına aynen aktarılmıştır. Verinin ait olduğu öğretmen adayının sıra numarası ve demografik özellikleri (sırasıyla; bölge, yaş, cinsiyet ve sınıf) göz önüne alınarak dosya isimlendirilmiştir. Örneğin 1.AK.1.20.K adlı Word dosyasının verileri 1. Sıra numarası (1), Akdeniz Bölgesi'nde (AK) bir üniversitede öğrenim gören, 1. Sınıf (1), 20 yaşında (20), Bayan (K) bir öğretmen adayından elde edilmiştir. Öğrencilere sıra numarası verilmesinin sebebi bazı öğretmen adaylarının demografik özelliklerinin aynı olmasıdır.

Bu çalışmada veriler içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Rose (2003)'a göre içerik analizi; veriler kodlanır, kategoriler belirlenir. Son olarak temalar oluşturulur ve çözümlenir bu temalar aracılığıyla gerçekleştirilir. Elde edilen verilerin incelenmesi ve çözümlenmesi için nitel veri çözümlenme yazılımı MAXQDA 11 (30 günlük deneme sürümü) programı kullanılmıştır. Veriler, bölgeleri ve sınıfları dikkate alınarak gruplar halinde programa aktarılmıştır. Yöneltilen soruya gelen yanıtlar; her kelimesi araştırmacı tarafından çözümlenmiş ve sonucunda tüm veriler içerisindeki benzer ilişkiler tek tek kodlanmıştır. Kodlama sırasında öğretmen adaylarından gelen yanıtlarda anlatım bozuklukları ve imla hataları görülmüştür. Mevcut durumun aynen resmedilmesi için de veriler olduğu gibi yansıtılmıştır. Kodlamalar sonucunda benzer ilişkiler gösteren cümleler bir araya toplanmış ve cümlelerin ortak noktaları tespit edilmeye çalışılmıştır. Ortak noktada bulunan cümleler daha sonra isimlendirilerek sınıflandırılmıştır (kategori). Görsel okuryazarlık alan yazını ve diğer bilimsel alanlarda yapılan çalışmalar ışığında, bu çalışmada oluşan sınıflandırmaların hangi

başlıklar altında olabileceği düşüncesinden yola çıkarak belli başlıklar altında toplanmıştır. Bu başlıkların oluşumunda; Debes ve Fransecky'nin (1972), Ausburn ve Ausburn'un (1978), Box ve Cochenour'un (1988), Avgerinou ve Ericson'un (1997), Kellner'in (1998), Heinich vd.'nin (1999), Brill ve Branch'in (2001), Stokes'un (2002), Uçar ve vd.'nin (2011), Akyol'un (2012), Buehl'in (2014) görsel okuryazarlık ile ilgili çalışmalarından ve Barret'in (2012) “yorumsal perspektifler” ve “yorum çeşitleri” bilgilerinden yararlanılmıştır. Toplanan veriler çözümlenirken belirtilmiş olan kavramsal yapıya uygun olarak kodlar oluşturulmuş, ardından gerekli ekleme çıkarmalar veri çözümlenme sürecinde döngüsel ve sürekli olarak devam etmiştir. Araştırmacının çalışmadaki rolü; veri toplayan, araştırma stratejilerini geliştiren, bulgulara ulaşan ve elde edilen verileri çözümlen, yorumlayan kişi olarak belirlenmiştir. Çalışmanın bütününde sistematik ve aynı zamanda nitel geleneğe uygun olarak esnek bir araştırma deseni oluşturulmuş ve elde edilen veriler tutarlı ve anlamlı bir doküman haline getirilmiştir.

LeCompte ve Goetz (1982)'e göre nitel araştırmalarda; çalışmada elde edilen sonuçların doğruluk derecesi o çalışmanın güvenilir olması; çalışma sonuçlarının tekrar edilebilirliği ise o çalışmanın geçerli olması ile ilgilidir. İnandırıcılık (iç geçerlik), tutarlık (iç güvenilirlik), aktarılabilirlik (dış geçerlik) ve teyit edilebilirlik (dış güvenilirlik) nitel bir çalışmada var olması gereken özelliklerdir (akt: Yıldırım ve Şimşek, 2008). Yıldırım ve Şimşek (2008)'e göre nitel çalışmalarda inandırıcılığın değerlendirilmesinde kullanılacak ölçütler arasında uzun süreli etkileşim, derin odaklı veri toplama, çeşitleme, uzman incelemesi ve katılımcı teyididir. Özellikle inandırıcılığı (iç geçerlik) ve teyit edilebilirliği (dış güvenilirlik) arttırmaya yönelik olarak kullanılan en önemli strateji olan çeşitleme; örneklem çeşitlemesi, çözümlenme çeşitlemesi, veri çeşitlemesi gibi farklı boyutlara sahiptir. Toplanan veriler araştırmaya katılan öğretmen adaylarından elde edilen verilerin benzer bilgileri verebilecek başka bireylerle teyidi olan örneklem çeşitlemesi boyutuyla incelenmiştir. Ayrıca araştırmacının esnek olması inandırıcılık konusunda da önemlidir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Elde edilen veriler yeterli düzeyde betimlendiği takdirde aktarılabilirlik (dış geçerlik) artar. Bu sebeple veriler açık ve anlaşılır bir şekilde

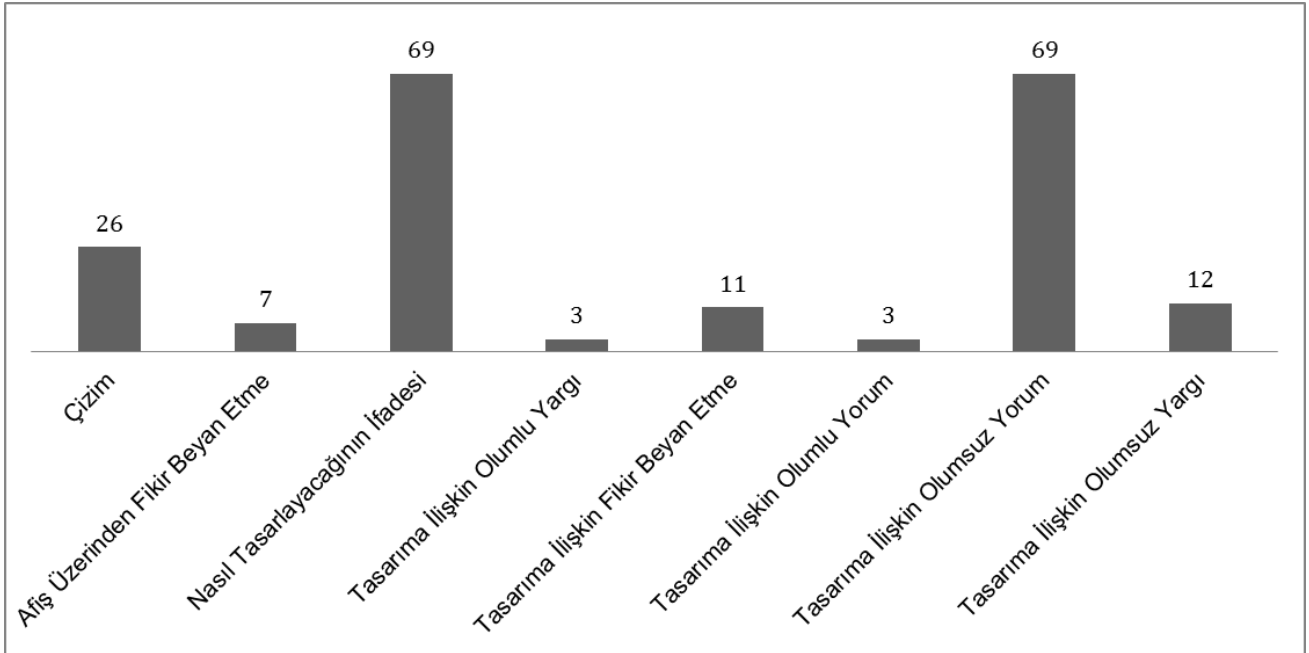
aktarılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2008)'in LeCompete ve Goetz (1982)'den aktardığına göre tekrar edilebilirliği (dış güvenilirlik) sağlamaya yönelik olarak araştırmacının konumu açık hale getirilmeli, araştırmada veri kaynağı olan bireyler açık bir biçimde tanımlanmalı; araştırma sürecinde oluşan sosyal ortamlar ve süreçler tanımlanmalı; elde edilen verilerin çözümlenmesinde kullanılan kuramsal çerçeve ve varsayımları tanımlanmalı ve hem veri toplama hem de çözümlenme yöntemleri ile ilgili ayrıntılı açıklama yapılmalıdır.

Araştırmada veri kaynağı olan bireyler ve verilerin çözümlenmesinde kuramsal çerçeve açıkça tanımlanarak, veri toplama süreci ve çözümlenme yöntemleri ayrıntılı açıklanarak ve araştırmacının konumu açıkça tanımlanarak dış güvenilirlik sağlanmaya çalışılmıştır. Verilerin öncelikle

resmetmeye yönelik bir yaklaşımla doğrudan sunulması, önceden oluşturulmuş ve ayrıntılı olarak tanımlanmış kuramsal çerçeveye göre veri çözümlenme yapılması (LeCompete ve Goetz, 1982; akt: Yıldırım ve Şimşek, 2008) tutarlığı (iç güvenilirliği) artıran etmenlerdir.

3. BULGULAR

Grafik incelendiğinde 140 öğretmen adayından elde edilen verilerde 200 tane sınıflandırılmış yanıt bulunmaktadır. Sayısal değerlerdeki bu farklılığın sebebi ise bazı öğretmen adaylarının hem yazarak hem de çizerek soruya yanıt vermesidir. Sınıflandırılmış yanıtlarda 26 tane “çizim” yapılırken, 174 tane yanıt “yazma”ya ilişkin olmuştur (Şekil 1).

Şekil 1. Sınıflandırılmış görsel yazma sayıları.

3.1. Görsel “Yazma” Bulguları

Öğretmen adaylarından elde edilen verilerde “Yazma” bulguları içerisinde “Nasıl Tasarlayacağının İfadesi”, “Tasarıma İlişkin Olumsuz Yorum”, “Tasarıma İlişkin Olumsuz Yargı”, “Tasarıma İlişkin

Fikir Beyanı”, “Afiş Üzerinden Fikir Beyan Etme”, “Tasarıma İlişkin Olumlu Yorum”, ve “Tasarıma İlişkin Olumlu Yargı” alt kategorilerine ait verilere rastlanmıştır. Belirtilmiş olan alt kategorilerde yer alan bulguların sınıflara ve bölgelere göre dağılımları örnekler verilerek ifade edilmiştir.

3.2. “Nasıl Tasarlayacağını İfadesi” Bulguları

Öğretmen adaylarının “Nasıl Tasarlayacağını İfadesi” alt kategorisine ait bulgularından bazıları şu şekildedir;

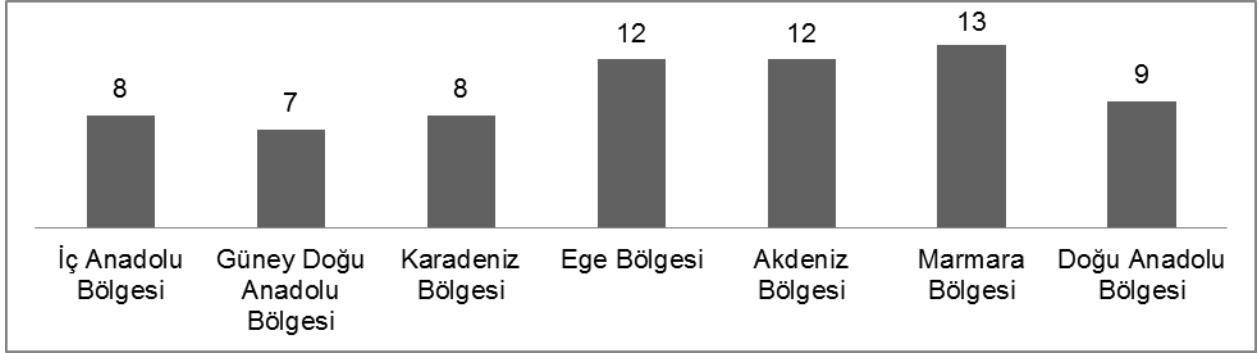
“Ben olsam sarı şeritleri kullanmazdım çok dikkat çekiyor. Daha geçişli bir şekilde tasarlardım. Her resim insan gözünü diğer resme götürmeli resim içinde bağlantılar olmalı ama buradaki şeritler resmi kesmiş ayırmış.”

“Ben olsaydım bütün doğu illerindeki insanları bir arada yapar ve ellerinde yemekleri var bir şekilde resmederdim. Ayrı illerde olabiliriz ama kardeşiz tablosu oluştururdu bence.”

“Mardin, Siirt, Şırnak görüntülerini daha büyük alır, yiyecekleri daha dağınık halde serpiştirirdim.”

“Ben olsam bu görseli bu şekilde tasarlamazdım. Bu illerin önemi benim için asla sınırlandırılmaz. Biraz daha geniş kitleye seslenmek isterdim. Burada biraz sınırlama var.”

Elde edilen 69 bulgunun 32’si 1. sınıf, 37’si ise 4. sınıf öğretmen adaylarından gelmiştir. Bulguların bölgelere göre dağılımı incelendiğinde; Marmara’nın en çok, Güney Doğu Anadolu Bölgesi’nin en az bulguya sahip olduğu görülmektedir. “Nasıl Tasarlayacağını İfadesi” ne ait bulguların bölgelere göre dağılımı Şekil 2’de verilmiştir (Şekil 2)

Şekil 2. Bölgelere göre “nasıl tasarlayacağını ifadesi” bulguları.

3.3. “Tasarıma İlişkin Olumsuz Yorum” Bulguları

Öğretmen adaylarının bu alt kategoriye ait bulgularından bazıları şunlardır;

“...yazıların altındaki renkler hep aynı bunlar olmamalı ve bu yüzden resimlerden çok yazılar özellikle altındaki renk daha çok ilgimizi çekiyor ve çok karmaşık birlik ve düzen de yok. Kadının elindeki yazıda resmi kapatıyor. Yemeklerde biraz daha yukarıda olabilirler.”

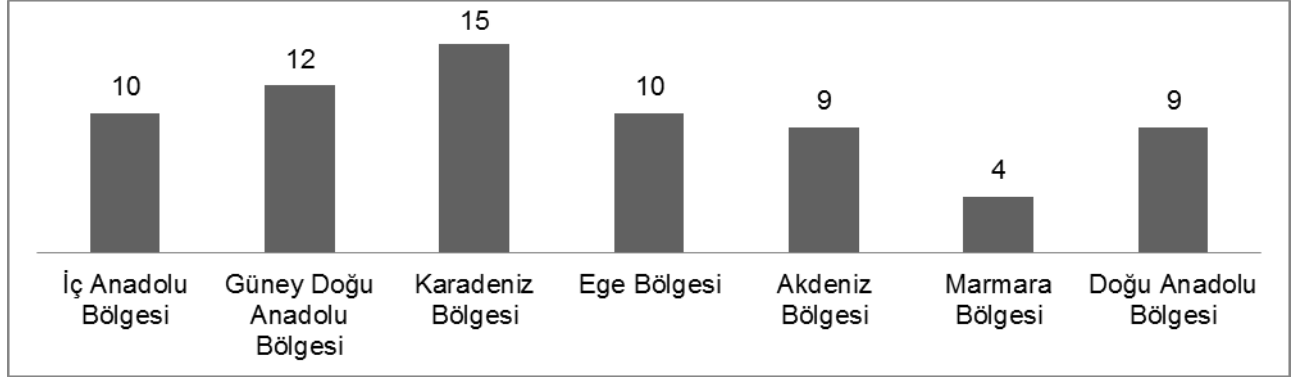
“Yöresel yemekler yazısından sonra yöresel yemekleri değil de yöreleri göstermesi saçma olmuş ya da o yörelerle de ilgili yemekler konulabilirdi. Örneğin Mardin için şu şu yemeği Şırnak için yok bilmem ne yemeği falan en azından alttaki

yemeklerde üsteki yörelerde ve yöresel yemeklerimiz yalnız kalmaz yerini bulmuş olurdu.”

“Bu kadar karmaşık öğelerin olduğu bir görselde Hiçbir şey bu kadar yoğun ve karmaşık eleman birlikte kullanılmaz.”

“Burada kullanılan renkler içten kesinlikle açmıyor. Kullanılan tonlar soğukluk getiriyor. Güneydoğu bölgesi insanının sıcaklığıyla tanınır.”

Bulguların 33’ü 1. sınıf, 36’sı ise 4.sınıf öğretmen adaylarından gelmiştir. “Tasarıma İlişkin Olumsuz Yorum” bulgusuna en az Marmara Bölgesinde, en çok ise Karadeniz bölgesinde rastlanılmıştır (Şekil 3).

Şekil 3: Bölgelere göre "tasarıma ilişkin olumsuz yorum" bulguları.

3.4. "Tasarıma İlişkin Fikir Beyan Etme" Bulguları

Öğretmen adayları tasarıma ilişkin fikirlerini beyan ederken kullandıkları bazı ifadeleri şu şekildedir;

"Güneydoğu Bölgesinin en belirgin özelliği tarihi eserlerini ön planda tutarak gelenek ve göreneklerini de yansıtacak bir slayt konuyu açıklığa kavuşturabilir..!"

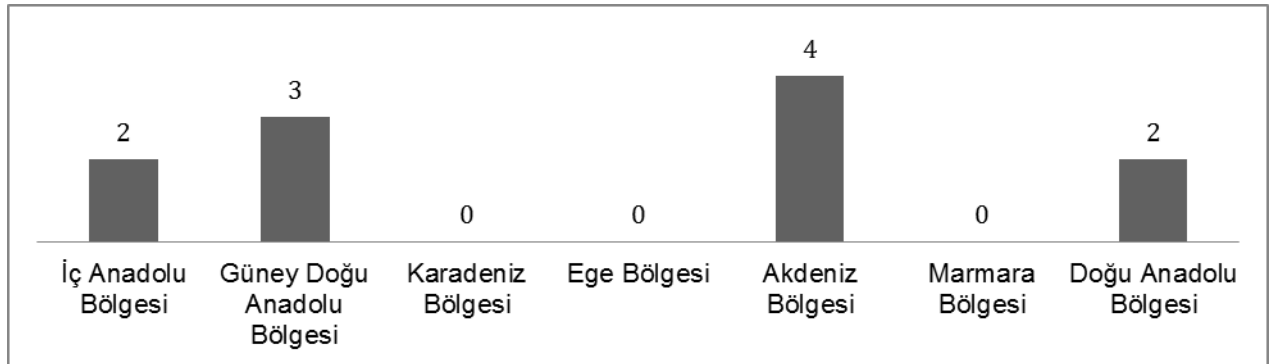
"Tanıtım yapılırken bence parça parça değil de bütün bir kompozisyon kurulmalıydı. Birbirleriyle bir senkronize halinde olmalıydı."

"Bence bu görselde Türkiye'nin güney doğusu

sadece olmaz Türkiye haritası üzerine her yerin özgü gelenek görenek ya da meşhur olan neleri varsa onlar bölgeleri doğrultusunda yapılandırılmalıydı harita üzerinde ..."

"Yemeklerin, yörenin, şehirlerin tanıtılması değil de insanların onu zaten bilmesi gerektiğini düşünüyorum."

Bulguların 8'i 1. sınıf, 3'ü ise 4.sınıf öğretmen adaylarından gelmiştir. 4. Sınıf bulguları İç Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesi'ndendir. En çok bulgu Akdeniz Bölgesi'nden gelirken; Karadeniz, Ege ve Marmara Bölgesi'nde bu tür bir bulguya rastlanmamıştır (Şekil 4).

Şekil 4. Bölgelere göre "tasarıma ilişkin fikir beyan etme" bulguları.

3.5. "Tasarıma İlişkin Olumsuz Yargı" Bulguları

Öğretmen adaylarının "Tasarıma İlişkin Olumsuz

Yargı" bulguları şu gibi ifadeleri içermektedir:

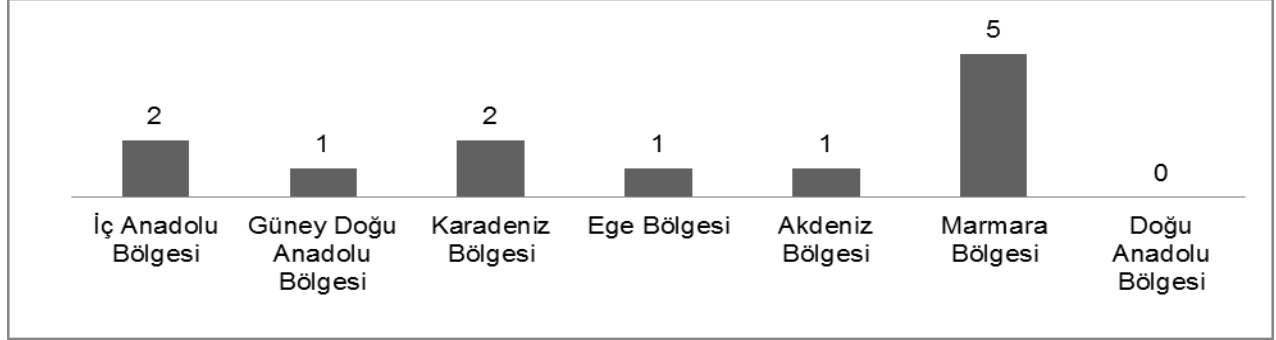
"Ben böyle bir görsel düzenlemezdim."

“Görselin tasarımını çok kötü buldum. Amatör, arabesk ve estetik yargılarıma göre kötü buldum.”

“...berbat bi tasarım.”

“...ucuz ve basit.”

Öğretmen adaylarından elde edilen veriler incelendiğinde toplam 12 “Tasarıma İlişkin Olumsuz Yargı” bulgusu vardır. Bunların yarısı 1. sınıf diğer yarısı ise 4. sınıf adaylardan gelmiştir. Bulguların bölgelere göre dağılımı incelendiğinde Marmara bölgesi diğer bölgelere oranla sayıca fazladır (Şekil 5).

Şekil 5. Bölgelere göre “tasarıma ilişkin olumsuz yargı” bulguları.

3.6. “Afiş Üzerinden Fikrini Beyan Etme” Bulguları

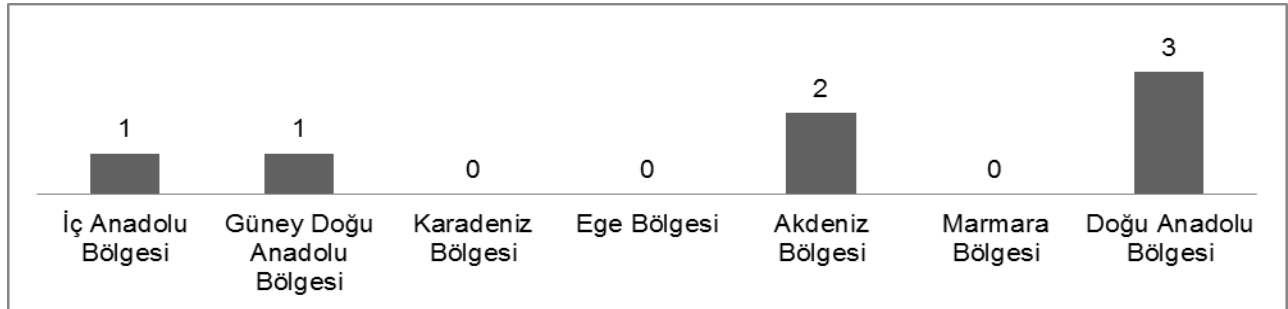
“... Güneydoğu Bölgesine yapacağınız tur ile o bölgenin tarihi değerlerinin, güzelliğinin farkına başkasının bakış açısı ile değil de kendi gözleriniz ile görme imkanına ulaşabilirsiniz. Yöre insanın sıcakkanlılığını yemek kültürünü, illerin yemek tatların farkına varabilirsiniz.”

“Bir bölgeyi, bir yöreyi en iyi ifade eden şey o yörenin kültürü, yemeği, tarihi eserleri, giyim kuşamıdır”

“Görseli tasarlamak isteyenlerin fikirleri daha yaratıcıdır. Picasso olmaya gerek yok Picasso (ne görse kopyalayan, çalan :)”

“Reklamlarda, reklam panolarında sarı renkle çok karşılaştığım için 'neden sarı' sorusunu çok sordum.”

Bulgular 3'ü 1. sınıf 7'si 4. sınıflardan olmak üzere 7 tanedir. Şekil 6'ya göre Doğu Anadolu bölgesi bulguları diğer bölgelere göre sayıca fazla durumdadır. Karadeniz, Ege ve Marmara bölgelerinde “Afiş Üzerinden Fikrini Beyan Etme” bulgusuna rastlanmamıştır (Şekil 6).

Şekil 6. Bölgelere göre “afiş üzerinden fikir beyan etme” bulguları.

3.7. “Tasarıma İlişkin Olumlu Yorum” Bulguları

“Birleştirilen objeler güzel, mantıklı...”

“...ama yine de güzel.”

“Sadece arkadaki balıklı gölü beğendim kompozisyonu iyi kullanmış.” ifadelerini kapsayan Güney Doğu Anadolu Bölgesi’nden 2 bulgu, Ege Bölgesi’nden 1 bulgu olan toplam üç bulguya rastlanmıştır. Bu bulguların 2 tanesi 1. sınıf, 1 tanesi de 4. sınıf olan öğretmen adaylarından elde edilmiştir.

3.8. “Tasarıma İlişkin Olumlu Yargı” Bulguları

Karadeniz, Marmara, Doğu Anadolu Bölgelerinden birer adet bulguya rastlanmıştır. Bulguların tamamı ise 1. sınıf öğrencilerine aittir:

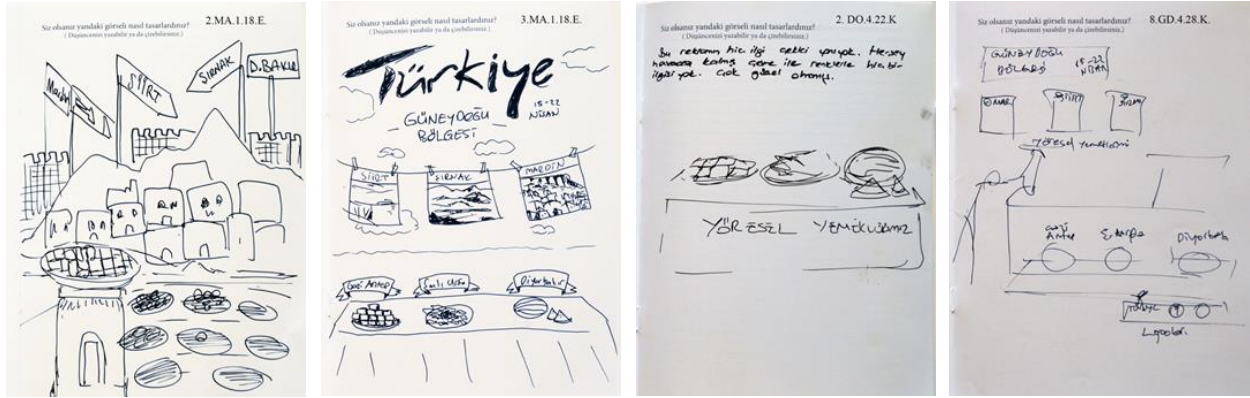
“Görsellere gelince başarılı.”

“...ben olsaydım aynen böyle tasarlardım. Bence bunun gibi tasarlamak daha iyi anlatamazdı Güneydoğu Bölgesini.”

“Bence tasarım gayet iyi.”

3.9. “Çizim”i Tercih Edenler

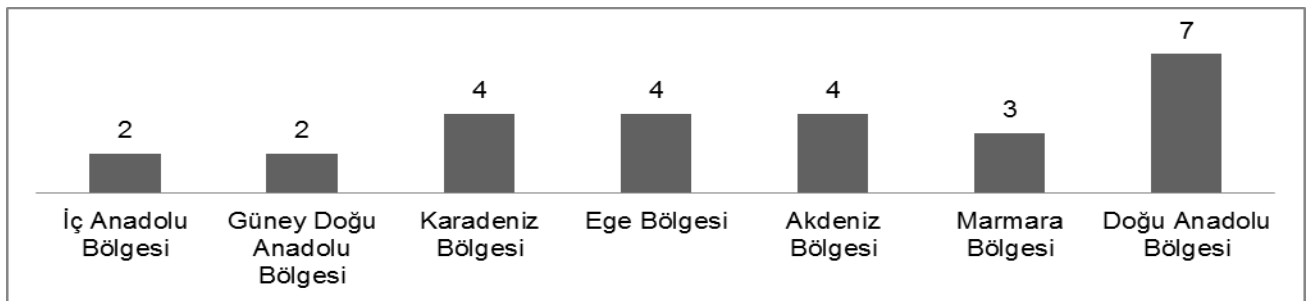
Aşağıda birkaç örneği verilen (Şekil 7) çizim türünden tasarımların yer aldığı 26 çizim bulunmaktadır. Bölgelere göre çizim bulguları ise Şekil 8’de verilmiştir. Bulgular genellikle kurgulanmış eskiz niteliği taşıyan şablon çizimler şeklindedir. Çizimlerin 16’sında çizimler ile birlikte nasıl tasarlayacağına ilişkin bilgiler de yer almaktadır.

Şekil 7. “Çizim”i tercih eden öğretmen adaylarından örnekler.

Bulguların 12’si 1. sınıf, 14’ü ise 4. sınıf öğretmen adaylarındandır. En çok Doğu Anadolu’dan, en az

İç Anadolu ve Güney Doğu Anadolu Bölgesi’nden bulguya rastlandığı görülmektedir (Şekil 8).

Şekil 8. Bölgelere göre “çizim” bulguları.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Çalışmada “Yazma”yı tercih eden ve “Çizim”i tercih edenler olarak iki sınıflandırma oluşmuştur. “Yazma”yı tercih edenler altında ise; “Nasıl Tasarlayacağının İfadesi”, “Tasarıma İlişkin Olumsuz Yorum”, “Tasarıma İlişkin Olumsuz Yargı”, “Afiş Üzerinden Fikir Beyan Etme”, “Tasarıma İlişkin Fikir Beyan Etme”, “Tasarıma İlişkin Olumlu Yorum” ve “Tasarıma İlişkin Olumlu Yargı” alt sınıflandırmaları oluşmuştur. “Çizim”i tercih eden öğretmen adaylarından elde edilen verilere ait bulgularda herhangi bir alt sınıflandırma oluşmamıştır. Oluşan tüm sınıflandırmalar incelendiğinde, öğretmen adaylarının öncelikle nasıl tasarlayacağını yazdığını, yine yaklaşık aynı derecede verilen görselin tasarımına ilişkin olumsuz ifadesine başvurduğu, hem yazıp hem çizebilecekleri ifade edilmesine karşın bu adayların çizmeyi tercih etmedikleri görülmüştür. Yani çalışmaya katılan öğretmen adaylarının çoğunluğu, yeniden bir kurgu, tasarlama, kompozisyon kurma düşüncelerini çizime dökme konusunda (çalışmaya katılan tüm adaylar dikkate alındığında) yeteri kadar istekli olmadıkları görülmüştür. Ancak verilen görselin tasarımına ilişkin düşüncelerini detaylandırarak aktarmayı tercih etmişlerdir.

KAYNAKLAR

1. Akyol, H. 2012: Yeni Programa Uygun Türkçe Öğretim Yöntemleri, Pegem Yayıncılık, s.174.
2. Ausburn, L.J., Ausburn, F.B. 1978. Cognitive Styles: Some Information and Implications for Instructional Design, The Journal of ECT, Vol.26 (4).
3. Avgerinou, M. Peterson, R. 2011. Toward a Cohesive Theory of Visual Literacy, Journal of Visual Literacy, Volume 30, Number 2, s. 1-19.
4. Avgerinou, M., Ericson, J. 1997. A Review of the Concept of Visual Literacy, British Journal of Educational Technology, Volume 28, No:4.
5. Barret, T., Çev: Harcanoğlu, Y. 2012. Fotoğrafı Eleştirmek; İmgeleri Anlamaya Giriş, Hayalperest Yayınevi, İstanbul, s. 71, 74, 85, 161, 164.

Çalışma sonucu;

- Görsel yazma bulguları içerisinde “çizim” kategorisinde öğretmen adaylarının (26 aday) sınıfları ve buldukları bölgelerinin çizmeyi tercih etmelerinde etken olmadığı bulgular ışığında belirlenmiştir.
- Çizmeyi tercih eden öğretmen adaylarının çizimleri incelendiğinde, verilen görselin okunarak yeniden tasarlama kurgusu niteliğinde eskizler yapıldığı görülmüştür.
- Öğretmen adaylarının çoğunluğunun çizmeyi tercih etmediği, çizmek yerine nasıl çizeceklerini anlattıkları yazılı ifadelerle başvurdukları görülmüştür. Çalışmaya katılan öğrencilerin, bu tercihlerinin nedenleri çalışılmalıdır.
- Görsel yazma bulgularının sözel ifadeler başlığında, çoğunlukla “Nasıl Tasarlayacağının İfadesi”, “Tasarıma İlişkin Olumsuz Yorum” bulgularına rastlanılmıştır. Diğer görsel yazma bulguları içerisinde sayıca çoktan aza doğru; “Tasarıma İlişkin Fikir Beyan Etme”, “Tasarıma İlişkin Olumsuz Yargı”, “Afiş Üzerinden Fikrini Beyan Etme”, “Tasarıma İlişkin Olumlu Yorum” ve “Tasarıma İlişkin Olumlu Yargı” ifadelerine rastlanılmıştır.

6. Box C.A. and Cochenour J. 1998. Visual Literacy: What do Prospective Teachers Need to Know? Journal of Visual Literacy in Life and Learning. Reading from The 19th Annual Conference of the International Visual Literacy Association. Published in Virginia.
7. Becer, E. 2002. İletişim ve Grafik Tasarım, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
8. Berger J. 2002. Görme Biçimleri, Metis Yayınları.
9. Berger, A.A. 1996. Kitle İletişiminde Çözümleme Yöntemleri, Çev: M. Barkan, N. Bayram, D. Güler, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
10. Brill, M.J., Kim, D., Branch, M.R. 2007. Visual Literacy Defined - The Results of a Delphi Study, IVLA (operationally) Define Visual Literacy? Journal of Visual Literacy.

11. Bostancı, M., Naci ve Ark. 2007. Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretmen El Kitabı, T.C. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Ankara, s. 110-117.
12. Buehl, D., 2014. Classroom Strategies for Interactive Learning, International Reading Association, Forth Edition, New Jersey.
13. Çağlarca, S. 1999. Resim-Heykel Plastik Öğeler, İnkılap Yayınevi, İstanbul, s. 17.
14. Fransecky, R.B., Debes J.L. 1972. Visual Literacy: A Way to Learn-A Way to Teach, Washington: Association for Educational Communications and Technology.
15. Gençaydın, Z. 2000. Sanat Eğitimi, Etam A.Ş. Web Ofset, Eskişehir, s. 78.
16. Gökaydın, N. 2002. Temel Sanat Eğitimi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, s. 48.
17. Heinrich, R., Molenda, M., Russell, J.D.& Smaldino, S.E. 1999: Instructional media and technologies for learning (6th ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall. Heinich.
18. İpek, İ. 2003. Bilgisayarlar, Görsel Tasarım ve Görsel Öğrenme Stratejileri, The Turkish Online Journal of Educational Technology – TOJET, volume 2, Issue 3, Article 9, July, s. 72.
19. Kellner, D. 1998. Multiple Literacies And Critical Pedagogy In A Multicultural Society, Educational Theory, Volume 48, Number 1.
20. Kılıç, L. 2003. Görüntü Estetiği, İnkılap Yayınevi, İstanbul, s. 90.
21. Sözen, M. ve Tanyeli, U. 1992. Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul, s. 66.
22. Stokes. 2002: Visual Literacy in Teaching and Learning: A Literature Perspective, Electronic Journal for the Integration of Technology in Education, vol. 1, No. 1.
23. Rose, G. 2003. Visual Methodologies, SAGE Publications Ltd., British Library Cataloguing in Publication Data, London, s. 56.
24. Uçar, Ö., Uçar, T., Kılıç, L., Orhon, N., Taşçioğlu, M. 2011: Görsel Kültür, Anadolu Üni. Açık Öğretim Yayınları, Eskişehir.
25. Yıldırım, A., Şimşek, H. 2008. Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 5, 260, 263.
26. <http://www.tdk.gov.tr>. (Eriş. tarihi 22.05.2015).

Bu çalışma, birinci yazarın "Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı Öğrencilerinin Görsel Okuryazarlıkları" başlıklı doktora tezinden uyarlanarak hazırlanmıştır.

KENT VE SU

H. Ekin OKTAY¹, Reyhan ERDOĞAN¹, F. Başak OKTAY²

¹: Akdeniz Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Antalya. *: **Sorumlu yazar**

²: Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Coğrafi Bilgi Sistemleri Anabilim Dalı, İzmir.

ÖZET

Kentleri insan nüfusunun yoğun olarak yaşadığı mekânlar olarak tanımlamak mümkündür. Kentler tarihin farklı aşamalarında yaşadıkları değişimlerle günümüzdeki durumlarına gelmişlerdir. Tarihsel aşamaların hassasiyetlerine göre kentler farklı kullanım ve yerleşim planlarına sahip olmuşlardır. Kent ve açık alanlar arasında değişen bir ilişkinin olduğu savunulabilir.

Tarih boyunca akarsular ve kolları olan dereler, insanlar için bir çekim merkezi olmuşlardır. Modern anlamda düşüneceğimiz kentlerde ise akarsular ve dereler, rekreasyon alanı yaratma, kent flora/faunasını koruma ve kent ekolojisini düzenleme gibi önemli görevleri üstlenmişlerdir.

Kentlerin su ilişkisi açısından gelişmesini incelemeyi amaçlayan bu çalışmada kent ve açık alan kavramları su ile ilişkisi bakımından değerlendirilmiştir.

Bu çalışma kapsamında kent, açık alan ve su kavramlarının tanımlanması ve sınıflandırılması ile ilgili çalışmalar taranmış, kent, açık alan ve su başlıkları altındaki tanım ve sınıflandırmalar saptanarak, sanat, sosyal bilimler ve fen bilimlerinden peyzaj tasarımına olan katkıları açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kent, Su, Tasarım, Akarsu, Açık alan.

CITY AND WATER

ABSTRACT

Cities can be defined as place where densely inhabited of the human population. Cities have come to the current situation as a result of the changes they live at different stages of history. Cities have had a different usage and land out plans according to the sensitivity of the historical stages. It is argued that there is a changing relationship between the city and open spaces.

River and streams which have handled have become a center of attraction for people throughout history. In the city we thought in the modern sense, rivers and streams have undertaken important tasks such as creation recreation areas, protection urban flora/ fauna and regulation of urban ecology.

This study aimed to examine the development of the city in terms of water relations. The concepts of urban and open space were evaluated in relation with water in this study.

Produced from the past to the present studies on defining and classifying concepts of city, open space and water were scanned within the scope of the study. Definitions and classifications under the city, open space and water titles were detected. Contribution from art, social sciences and natural sciences to the landscape design has tried to schematize.

Keywords: City, Water, Design, River, Open spaces.

1. GİRİŞ

Kentleri insan nüfusunun yoğun olarak yaşadığı mekânlar olarak tanımlamak mümkündür. Kentler

tarihin farklı aşamalarında yaşadıkları değişimlerle günümüzdeki durumlarına gelmişlerdir. Tarihsel aşamaların hassasiyetlerine göre kentler farklı

kullanım ve yerleşim planlarına sahip olmuşlardır. Örneğin, ortaçağ döneminde savunma ihtiyaçları nedeniyle dışı kapalı, askeri gerekliliklerin önde olduğu, duvarların ardında ve hendeklerle çevrili bir karakterdeyken; barutun bulunmasıyla kent duvarları ve kaleler koruma işlevini yitirmiş, kent silüetinden kaybolmuş ve yerlerini açık alanlara bırakmışlardır. Bu bakımdan kent ve açık alanlar arasında değişen bir ilişkinin olduğu savunulabilir.

Güneş (2010), Hatt ve Reiss'a dayanarak; tarihsel olarak kentlerin ne zaman ve nasıl ortaya çıktığı ve geliştiğini kesin bir biçimde ortaya koymanın güç olduğundan bahseder. Bu güçlüğün birinci nedenini antik kentler hakkında arkeolojik çalışmalara dayanan bilgilerin büyük oranda eksik olmasına bağlamaktadır. Bütün tarihsel dönemlerdeki ve farklı coğrafyalardaki kentlerin eşit bir şekilde incelenmediğini söyleyen araştırmacı, doğu toplumlarında yer alan kentler hakkında bilinenlerin batı uygarlığındaki antik kentler hakkında bilinenlerden daha az olduğundan yakınmıştır. Yine de kentlerin ilk olarak bereketli hilal denilen akarsuların yoğun olduğu bölgede ortaya çıktığı savunulabilir.

Ayrıca eski çağlarda kent öncesine ve kentsel yaşama ait yazılı belgenin bulunmamasının sonraki dönemdeki kentler ile karşılaştırma yapılmasını zorlaştırdığı ancak, bu sınırlılıklara rağmen arkeolojik bulguların tarihte ilk kentlerin MÖ. 6000 yıllarında belirmeye başladığını ve MÖ. 4000 dolaylarında ortaya çıktığını gösterdiği belirtilmektedir (Güneş, 2010). Bu kadar eski bir tarihe sahip olan kentler, tarih içerisinde işlev ve anlam bakımından birçok değişikliğe uğrasa da, insanoğlu için en temel işlevini yani barınma işlevini, halen daha sürdürmektedir.

Yine de bütün bilinenler ışığında insanoğlunun ilk çağlardan beri kendini koruma, güvende hissetme, barınma yani yaşama gereklerini rahat bir şekilde yerine getirebilmek için barınaklar yaptığı bir gerçektir. Zamanla bu barınaklar gelişerek günümüze kadar yaşam şartlarına uygun birçok değişiklikle, yaşadığımız mekânlar halini almıştır (Kapancı, 2008). İnsanın mağara ve ağaç kavuklarında, yani doğanın sunduğu korunaklarda başlayan barınma olgusu, yapabileme kabiliyetinin gelişimi ile farklı bir hal almış ve yine doğanın sunduğu imkânlarla ilk barakalardan günümüzdeki yaşam birimlerine doğru gelişen bir seyir izlemiştir. Bu değişken seyir yine kent topografyasında ve örgütlenmesinde kalıcı izler bırakmıştır.

Kent ve açık alan ilişkisi; akarsu koridorlarının işlevindeki değişimleri, akarsularda yaşanan değişimleri anlamak açısından önemlidir. Tarihten günümüzde akarsu kıyısı kullanımlarında yaşanan değişimleri anlamak için kentlerde yaşanan değişimleri dikkatli incelemek gerekmektedir.

Kenti yalnızca görünen mekânsal yönüyle değil, bu mekânsal görünümün ardında yatan ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi yapılar, bunların birbiri içine girmiş karmaşık ilişkileri ve etkileşimleri ile birlikte ele almak gerekmektedir. Çünkü fiziksel mekânın oluşumu, bu yapıların karmaşık, karşılıklı etkileşiminin sonucudur (Keser, 2006). Kentin işlevselliğinin yanında anlamsal bir bağlamının olduğunu da kavramak önemli bir temel taşıdır. Çünkü mekânlar yalnızca görsel olarak veya sundukları işlevler bakımından değil, taşıdıkları anlam bakımından da insanları kendilerine çekmektedir.

Modern dünyadaki teknolojik gelişmeler, sanayinin hızlı ilerlemesi, seri üretimlerin artmasını sağlamıştır. Kentlerde olan bu hızlı sanayileşme, kırlardan kentlere göçün ve konutlaşmanın da artmasına neden olmuştur. Bu istikrarsız ve hızlı gelişimin doğal getirisi de düzensiz ve çarpık kentleşme olgusudur. Çarpık kentleşme; yaşam alanlarının azalması, insanların sosyal ve fiziksel faaliyetlerini gerçekleştirdiği mekânların giderek yok olması ve kentlinin birbiri ile ilişkisinin hızla kopmasının en önemli nedenidir (Arslan, 2005). Bunun yanında yaşanan teknolojik gelişmeler de insan ilişkileri ve mekân kullanım tercihleri üzerinde değişikliğe yol açmaktadır. Birçok kamusal alan eski cazibesini yitirmiştir. Ayrıca güvenlik algısı da insanların dış mekândaki aktivitelerini belirleyen en önemli etmenlerden birisidir. Belli dönemlerde toplumda yaşanan değişimlere bağlı olarak artan suç oranı veya mekânsal gerekliliklerde var olan zafiyetlerden kaynaklanan güvensizlik bireylerin açık alanları kullanımını doğrudan etkilemektedir.

İnsanlık tarihinde, bitki ve hayvanların ehlileştirilmesi yani tarımın başlaması, ilk büyük değişimi meydana getirmiş, toprağa yerleşmeyi mümkün kılmıştır. Tarım, nüfusun belirli bir yerde toplanmasını yoğunluk kazanmasını sağlayabilmiştir. Bu ilk yerleşme düzeninden sonra, medeniyetlerin tarihi aşağı yukarı kentlerin tarihidir, denilebilir (Güçlü, 2002). Günümüz kentleri ise tarımsal üretimden farklı, daha karmaşık üretim biçimlerine ve bunların etrafında şekillenen ilişkiler bağlamında bir örgütlenmeye sahiptir.

Kentlerde insanın yaşadığı coğrafyanın birçok açıdan somut yansımaları söz konusu olabilmektedir. Örneğin, antik bir kentte yaşamının tarihi bir mirasa ve geçmişe sahip olma anlamına gelmesi gibi; kentlerin olumlu ve olumsuz olarak gündeme gelmesi de o kentte yaşayanların üzerinde etkiler oluşturabilmektedir. Ayrıca kentler, sanayi kenti, kültür kenti, eğitim kenti, ticaret kenti, hizmet kenti gibi farklı ama temel niteliğe vurgu yapan yönleri ile de değerlendirilebilmektedir. Örneğin, bir zamanlar sanayi ile özdeşleşen kentler, bugün hizmet sektörünün yoğunlaştığı toplumsal ve kişisel ihtiyaçlara karşılık veren rekreasyon alanları, kültür ve bilişim merkezleri kimliği ile ön plana çıkmaktadırlar (Kaypak, 2010). Özellikle, 1980'lerden sonra küreselleşmenin etkisiyle birikim, yatırım ile üretim biçimlerindeki değişme ve sanayisizleşme, kentlerin gerek sosyal gerekse mekânsal açıdan, önemli değişimler geçirmesine neden olmuştur. Bu değişimlere paralel olarak, planlamada da yeniden bir sorgulanma ve değişim süreci yaşamıştır. Planlamanın kavramsal yapısındaki değişim, beraberinde uygulama alanları ve araçlarında da değişiklikleri gündeme getirmiştir. (Kütük ve İnce, 2006).

Diğer taraftan teknolojik gelişimin bir diğer yan etkisi birbirinin aynı benzer karakterde, yerel koşulların özelliklerini yansıtmaktan uzak kentlerin ortaya çıkması olarak kendisini göstermiştir. Kentlerde yaşanan bu aynılaşmanın önüne geçmek için son dönemde kentsel kimlik kavramı önem kazanmıştır. Kentsel kimlik, bir kentin veya çevrenin doğal-kültürel elemanları ve toplumun sosyo-kültürel özellikleriyle tanımlanır. Doğal çevrenin belirleyici olduğu, kimlik elemanları kentin topografik yapısı, iklim koşulları, su öğeleri, bitki örtüsü, jeolojik yapı ve genel konumundan oluşmaktadır. Bu ölçütlerin farklılığı kentleri birbirinden ayırmakta, kente farklılık kazandırmaktadır. Kent kimliğinin göstergeleri olarak doğal yapıya ilişkin verilerin iyi analiz edilmiş olması, korunması, iyileştirilmesi, geliştirilmesi ve vurgulanması kentin kimliğinin korunması anlamına gelmekte ve kimlik algılaması daha anlaşılır olmaktadır (Köylü ve Dokumacı Kiper, 2007; Salıcı, 2009).

Kentlerin su ilişkisi açısından gelişmesini incelemeyi amaçlayan bu çalışmada kent ve açık alan kavramları su ile ilişkisi bakımından değerlendirilmiştir.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışma kapsamında geçmişten günümüze kadar yapılan kent, açık alan ve su kavramlarının tanımlanması ve sınıflandırılması ile ilgili çalışmalar taranmıştır. Çalışmanın temel materyalini yazılı kaynaklar oluşturmaktadır. Kent, açık alan ve su başlıkları altındaki tanım ve sınıflandırmalar saptanarak, sanat, sosyal bilimler ve fen bilimlerinden peyzaj tasarımına olan katkıları açıklanmaya çalışılmıştır.

3. BULGULAR

Açık alan kavramı, kent dokusunun önemli temel elemanlarından birisi olup, mimari yapı dışında kalan açıklıklar veya boş alanlar olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir deyişle, dış mekân üzerinde herhangi bir amaca göre yapılaşmanın olmadığı ve herhangi bir rekreasyonel kullanım için uygun potansiyele sahip alanlar olarak algılanmaktadır. Örneğin su yüzeyleri, üzerinde bitkisel eleman bulunmayan veya çok sınırlı sayıda bulunan meydanlar ve ulaşım alanları açık alan olarak tanımlanmaktadır. Yeşil alan kavramı ise, mevcut açık alanların bitkisel elemanlar (odunsu ve otsu bitkiler) ile kaplı veya kombine edilmiş yüzey alanları olarak tanımlanmaktadır. Bu tanıma göre her yeşil alan bir açık alan niteliğindedir. Yeşil alan kavramı için genel olarak "Toplumun yararlanması için ayrılan oyun bahçesi, çocuk bahçeleri, dinlenme, gezinti, piknik, eğlence ve kıyı alanları toplamıdır. İnterpol ölçekteki fuar, botanik ve hayvanat bahçeleri ve bölgesel parklar da yeşil alan kapsamındadır" denilebilmektedir. Aktif yeşil alan kavramını ise "kent ve mahalle parkı, çocuk bahçesi ve oyun alanlarının toplamıdır" şeklinde tanımlanmaktadır (Gül ve Küçük, 2001).

Kentsel alanlar insanların yaşaması, çalışması ve yaşam koşullarının gereği olan bütün yapıları içeren bir çevreyi ifade etmektedir. Bir kentteki yapılar çevre çok çeşitli amaçlara hizmet eden binalar, ulaşımı sağlayan yollar ve açık ve yeşil alanlardan oluşmaktadır (Sayan, 2011).

Bu açık ve yeşil alanlar kullanımına ve büyüklüklerine göre farklı sınıflandırmalara tabii tutulmaktadır. Akarsular da çizgisel hatlara sahip doğal kaynaklardır. Kent ile akarsu arasında bulunan geçiş zonlarındaki yeşil alanların birleşiminin lineer uzanımlı bir yeşil alan oluşturduğu düşünülebilir. Yorulmaz (2006)'ın Bell'den aktardığına göre; lineer parklar yaya ziyaretleri

için planlanırlar. Bu alanlar için belli bir büyüklük ya da uzaklık standardı belirlenmeyip, uygun yerlerde oluşturulurlar. Su kanallarının kenarları, lateral yollar, yoğun kullanımı olmayan patikalar ve doğa koruma açısından önem taşıyan yollar çerçevesinde yapılandırılması mümkündür. Halkın yoğun kullanımına açılmayan ama alanın özellikleri ve çekiciliklerinin tanınmasına ve informal rekreasyona olanak sağlayan alanlardır (Yorulmaz, 2006).

Su ise kent içinde hem mikro klima yaratması hem de farklı imkanlar sunması bakımından kentsel açık alanlar için önemli bir kaynak durumundadır. Su barındırdığı potansiyelle her zaman kullanıcılara farklı deneyimler vaat etmektedir. Ancak su kullanımı beraberinde dikkatli bir planlama ve tasarımı da getirmektedir. Çünkü su ilgi çekici olduğu kadar tehlikelidir de. Ancak dikkatli ve insana öncelik veren bir tasarım anlayışı ile bu sorunların üstesinden gelmek olasıdır. Bunun yanında kentlere değer katan alanlardan birisi olan kıyıların değerlendirilmesi kentsel açık alanlara katkı sağlamanın yanında kente ve kent kültürüne de katkılar yapmaktadır (Uzun, 1990). Bu bakımdan kıyı alanlarını, kullanıcılara farklı aktiviteler sunan alanlar olarak değerlendirirken, kentsel açık alan niteliğini de göz önünde bulundurarak üst ölçekteki planlamaları bu doğrultuda yapmak kent için önemlidir.

Kıyı alanları insanlar ve insan aktiviteleri için farklı derecelerde çekici olma özelliği göstermektedirler. Her çekici özelliğin bir gereksinme ve biyo-klimatik özelliklerden kaynaklandığı kabul edilirse, insanların kıyı alanlarına olan ilgisi gelişmiş toplum olmanın bir fonksiyonu olarak fiziksel ve rekreasyonel ihtiyaçlarının bir sonucu olduğu söylenebilir. Kıyı alanlarının insanların sosyal ve ruhsal ihtiyaçlarına ilişkin potansiyelleri ise aşağıdaki şekilde özetlenebilir (Uzun, 1990):

- Genelde kıyıların sahip oldukları sudan kaynaklanan iklim, karasal iklime göre daha yumuşaktır ve yer yer oluşturduğu mikro-klimalar ile insan yaşam çevresini daha olumlu yönde etkiler.

- Kıyı alanlarında topografik çeşitlilik, fiziksel planlamalar için daha uygun olanaklar ortaya koyabilir. Genel bir deyişle kıyı alanları ve özellikle hareketli su ve su sesi; fonksiyon, estetik ve algılamaları yönünden insanların dinlenmelerine, eğlenmelerine, yeniden zindelik ve canlılık kazanmalarına doğrudan olanak tanıdığı herkes tarafından kabul edilmektedir.

- Bu olanakların başında yer alan kıyı parkları, su kıyılarının sunduğu özelliklerin toplumun ihtiyaçları doğrultusunda fiziksel düzenlemeler olarak tanımlanabilir. Daha açık bir ifade ile kıyı parkları, buldukları bölgedeki insanların sosyal, kültürel, ekonomik yapı ve ihtiyaçları ile rekreasyonel eğilimlerine uygun olarak kıyının içerdiği doğal elemanların fiziksel planlamaları ile yapılır (Uzun, 1990).

İnsanlık tarihi boyunca, önceleri yaşam kaynağı olarak anlam ve değer kazanan su olgusu, yerleşmeler evrimi boyunca da farklı dönemlerde, farklı gelişmişlik düzeyleri, farklı gereksinimler ve farklı ihtiyaçlara paralel olarak yaşamın vazgeçilmez bir parçası olagelmıştır (Hattapoğlu, 2004).

Yerkürenin ve canlıların yaşamında çok önemli bir yere sahip olan su, kültürün ortaya çıkmasıyla beraber bambaşka bir değer kazanmıştır. Birçok kültürün mitolojisinde bulunan insanın cennetten kovulması mitosunda belirtildiği gibi insan cennetten kovulmasından ardından besinini hep topraktan elde etmiştir. Toprağın verimli işlenebilmesi içinde suyun varlığı şarttır. Tanrılar nasıl insanı suyun yumuşattığı balçıktan yarattıysa insan da ekmeğini balçığa dönüşmüş yani sulanmış topraktan çıkartmıştır. Dünya üzerinde ilk kültür izlerine rastlanan merkezler önemli su kaynaklarının bulunduğu noktalardır. Tarım kültürünün ve kentleşmenin, buna bağlı olarak ticaretin ilk olarak Mezopotamya bölgesinde ortaya çıkmış olması hiç de tesadüf değildir. Mezopotamya kelime anlamı olarak "iki nehir arasında" demektir. Bereketli Hilal adı verilen ve Dicle-Fırat nehirlerinin suladığı üçgen içinde yer alan topraklarda ilk tarım faaliyetleri gerçekleşmiştir. Tarihin ilk ve en güçlü kültür devrimleri burada meydana gelmiştir. Çünkü Mezopotamyalılar suyu kontrol altında tutmayı başarmışlardır. Su baskınının yıkıcılığından bentler ve barajlar kurarak korunmayı başaran Mezopotamyalılar suyu kendi lehlerinde kullanabilmişlerdir. Bu zenginlik Mezopotamya üzerinde güçlü medeniyetlerin kurulmasına yol açarak tarihin başlangıcına yani yazının bulunmasına vesile olmuştur (Gezgin, 2009).

Aybay (2006)'ın Kılıç'tan aktardığına göre; su kıyıları karayolu ile su yolu ulaşımının birleştiği noktada doğal bir ortamdan farklı fiziksel özelliklere sahip diğer bir (doğal) ortama geçiş mekânlarıdır. İnsan yerleşmeleri ve evrimi sürecinde suyun varlığı, insanların suya dayalı bir kültür oluşturmalarında önemli bir veridir. Su, kentlerin kurulmasında coğrafya, savunma,

ekonomi, teknoloji, ulaşım, sosyal ve kültürel yaşam, ekoloji gibi gelişme süreci dinamiklerinin şekillenmesinde büyük rol oynamaktadır. Bu nedenle kara ile suyun karşılıklı ilişkisine bağlı olarak farklı işlevlerin geliştiği ve bu işlevlere bağlı olarak zaman içinde kentin gelişimini etkileyen, rolünü belirleyen, kentle bütünleşerek ona kimlik kazandıran en önemli parçası olmuştur (Aybay, 2006).

İnsanın beslenmeden sonraki en önemli ihtiyacı olan barınma isteğinde de suyun etkisi görülmektedir. Moore ve Lidz, suyun mimaride anlamını incelerken çeşmeler için kutsal kaynaklar, hayatın kökeni ve suyun döngüsünün ilk safhasını sembolize eden suyun kalbi olarak kanal ve akarsuları, arterleri de damarlar olarak tanımlamışlardır (Hattapoğlu, 2004; Aybay, 2006).

Tarih boyunca akarsular ve kolları olan dereler, insanlar için bir çekim merkezi olmuşlardır. Modern anlamda düşünceğimiz kentlerde ise akarsular ve dereler, rekreasyon alanı yaratma, kent flora/faunasını koruma ve kent ekolojisini düzenleme gibi önemli görevleri üstlenmişlerdir. Son 50 yıl içerisinde akarsuların bu işlevlerine kentsel atık alanı olma gibi sürdürülebilir kent açısından olumsuzluklar da katılmıştır. Günümüzde birçok kentte akarsuların çoğu kez canlı barındırmayan kirliliğe hatta zararlı haline gelişi kent toplumunu bu olumsuzlukları giderici önlemler almaya zorlamıştır (Toprak, 2006).

Kıyıların, toplumun her kesimince dinlenme ve eğlenme amaçlı kullanıma açık tutulması gereği ve hakkı, toplumun ve kişilerin sağlıklı yaşamını sürdürmedeki giderek artan rolünden kaynaklanmaktadır. Sanayileşme ve şehirleşme düzeyi ile birlikte açık alanların ve kıyıların kişinin doğal ve ruhsal dengelerini korumadaki rolü de artmaktadır. Her yıl daha çok insan, daha büyük şehirlerde, yoğunluğu giderek artan kapalı mekânlarda çalışmakta ve yaşamaktadır. Bu gelişmeye koşut olarak da kıyılarda en yoğun olarak algılanan "açıklık" özellikle büyük şehirlerdeki "kapalılık" duygusu ile bir ikilem oluşturmaktadır. Başka bir deyişle, şehirlerin yapılaşması kesinlikle belirlenmiş arazi kullanma durumlarına ve bunun fiziksel imajına kıyılar bir alternatiftir. Bu nedenle kıyılar ve şehirler insanların ve toplumların üretken ve sağlıklı yaşamları için gerekli çevresel ihtiyaçlarının daha büyük bölümünü karşılamakta birbirlerini tamamlarlar (Aybay, 2006).

Su kentsel alanda çok çeşitli şekillerde kullanılmaktadır. Bunların başında da içme ve

temizlenme gibi en temel insani ihtiyaçların karşılanması gelmektedir. Bunun yanında kent içindeki tarımsal alanlar ve peyzaj alanlarının sürdürülebilmesi içinde su en temel ihtiyaçlardan birisidir (Hölzer vd., 2008).

Suyun peyzaj mimarlığında çok geniş bir kullanım alanı vardır. Özellikle sıcak iklim bölgelerinde su ögesi tasarımların vazgeçilmez bir parçasıdır. Gölge alanlarda mikro-klima yaratma amaçlı kullanılabilir gibi ses bariyeri görevini yerine getirmek için de kullanılabilir (Uzun, 1997).

Su peyzajlarının ne tür insan etkilerine konu olduğuna ilişkin bir araştırma, su ortamında önem sırasına göre;

- Yüzme
- Sörfçülük
- Dalma
- Balık tutma
- Yelken sporları
- Motorla gezintiler
- Kano gezintileri
- Su kayağı ve hava yastıklı teknelerle gezme
- Karadaki etkinliklerin resmini yapma
- Yürüme
- Çevre gezileri
- Otomobille gezme
- Yol dışı araçlarla gezme
- Piknik
- Atlı gezintiler
- Av ve otelcilik gibi yapılaşmalar
- Gelgitler sırasında yem ve midye toplama
- Kuş gözleme
- Fotoğrafçılık

• Uçar avcılığı uygulamalarının yaygın olduğunu göstermiştir (Williams, 1993).

Bütün bu etkinliklerin söz konusu bölgelerde dolaysız/dolaylı, önemsiz/önemli, bilerek/bilinmeyerek, geçici/sürekli ve tümünün ortak bir sonucu olarak kaçınılabilir/kaçınılamaz ürünleri vardır. Islak alanlar, olağanüstü dinamik ekolojik sistemlerin etkisi altında oldukları için dinlenme ve eğlence etkinlikleri, kimi dış etkilerle birlikte ekolojik süreci değiştirme ya da çarpıtma sonuçlarını doğurmaktadır (Williams, 1993).

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Kentlerin şekillenmesinde üç unsur önem kazanır. Bunlardan ilki kentin doğal yapısı, ikincisi fiziksel yapısı, üçüncüsü ise sosyal yapısıdır. Bu üç unsur, birbirleriyle etkileşim halinde kentin

sistemini oluşturur. Bir kentin doğal yapısında su elemanının varlığı veya yokluğu yani o kentin kıyı kenti olup olmayışı, tüm kentin işleyişini ve imajını etkileyen bir durumdur. Kıyıları, kentlerin doğa ile buluştuğu alanlardan birisidir. Kent, kıyının varlığından dolayı doğa ile bütünleşmektedir (Akköse, 2007). Diğer yandan doğal yapı ve insan faaliyetleri sonucu oluşan manzara bütünü, o yörede yaşayanların değerlerinin bir sembolü, düşüncelerinin yönetiminin vücut bulmasıdır. Bu sembolizm; bir kültürün felsefesinin izlerini taşımaktadır. Peyzajın ideolojisi işte tam olarak budur. Peyzaj güçlü fiziksel, çevresel, ekonomik, kültürel, psikolojik ve estetik bileşenlerden oluşmaktadır. Daha da önemlisi insanı yaşatan peyzajdır. Kent olsun kıy olsun ve hatta en saf hali ile doğa olsun hiçbiri bu konuda daha baskın değildir (Hopkins, 2005).

Suyun karayla olan değişken ilişkisi, geçmişten günümüze, kent karakteri ve formunu belirlemede son derece etkili bir faktör olmuştur. Yerleşmeler tarihi boyunca bunun çok sayıda çarpıcı örneğine rastlamak mümkündür (Hattapoğlu, 2004). Deniz, ırmak ya da göl gibi su kaynakları, kente farklı yönlerden artı değer katmaktadır. Bunlardan ilki, ilk yerleşimlerde de görüldüğü gibi kentin diğer yerleşimlerle ulaşımını ve iletişimini sağlamaktır. Bu şekilde kent, doğal bir ulaşım ağı içerisinde bulunmakta ve kentin farklı yerleşimlere açık olduğu dış dünya bağlantısı kuvvetlenmektedir. Bu durum kenti yeniliklere ve ilerlemelere açık hale getirmekte ve her yönden gelişimini hızlandırıcı bir etki yapmaktadır.

İlk çağlardan beri medeniyetlerin geliştiği alanlar dikkate alınırsa Mısır; Nil Nehri sayesinde, Mezopotamya da Fırat ve Dicle akarsuları ile gelişim sağlamış ve günümüze kadar gelebilmiştir.

KAYNAKLAR

1. Akköse, A.C. 2007. Kentsel Kıyı Alanlarının Yeniden Değerlendirilmesi Kapsamında İstinye Tersane Alanının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
2. Arslan, D. 2005. Kıyı alanların yeniden gelişim sürecinde kentsel açık alanların değerlendirilmesi: İstanbul örneği. Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, 124 sayfa, İstanbul.
3. Aybay, N. 2006. Üsküdar-Haydarpaşa

Kentin dış dünyaya açılan kapısı olarak kıyı, farklı faaliyetlerin yer aldığı kent insanı için bir toplanma yeri ve iletişim-etkileşim yeri olmuştur (Akköse, 2007). Suyun kent kimliğini öne çıkardığı kentler arasında Amsterdam, Londra, Paris, Venedik, New York, Prag ve Tokyo en çarpıcı örneklerden bir kısmıdır (Hattapoğlu, 2004). Bu kentler gerek tarihsel olarak ticaretle gelişmiş ve ticaretle var olmuş kentlerdir. Bu açıdan suyun kentin yaşamasında en önemli faktörlerden biri olduğu bir kez daha gözlemlenmektedir.

İnsanlık tarihi açısından ele alındığında ise, Antik çağ filozoflarının her şeyin dört temel unsurdan (su, toprak, hava ve ateş) meydana geldiğini kabul etmiş olmaları, suyun anlam ve gerekliliğine yönelik güçlü bir vurgudur. Yine benzer şekilde tarihin farklı ara kesitlerinde su olgusunun kaçınılmaz olarak içinde yer aldığı farklı kabullere dayanarak değişik teoriler geliştirilmiş, yerleşmeler evrimi ve mimarlık tarihi anlamında suyun belirleyiciliği ve/veya yönlendiriciliği vurgulanmıştır (Hattapoğlu, 2004).

Kıyıda oluşan kentlerin mimarisini suyun etkilediği şehirlerde, caddeleri, sokakları, mahallelerin gelişimini suyun belirlediği görülmektedir. Suyun etkisi sadece mimari anlamda kalmamış, insanların yerleşim olgusunda yer alan toplu yaşamının başlamasıyla bir araya gelmesinde oluşturduğu çevre düzenlemesinde de, yaşam tarzına, sanatına ve diğer faaliyetlerine de yansımıştır (Aybay, 2006).

Arası Kıyı Düzenlemesinin Rekreatif Açısından Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Çevre Tasarımı Yüksek Lisans Programı, 134 sayfa, İstanbul.

4. Gezgin, D. 2009. Su Mitosları. Sel Yayıncılık, ISBN:978-975-570-380-0, 136 sayfa, İstanbul.
5. Güçlü, S. 2002. Kentleşme ve göç sürecinde Antalya'da kent kültürü ve kentlilik bilinci. Kültür Bakanlığı Yayınları, Kültür Eserleri Dizisi 366, 137 S.
6. Gül, A. ve Küçük, V. 2001. Kentsel Açık-

- Yeşil Alanlar Ve Isparta Kenti Örneğinde İrdelenmesi. Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi 2 (a): 27-48.
7. Güneş, F. 2010. Kentleşme. N. Suğur (Editör) Sosyolojiye Giriş, Anadolu Üniversitesi Yayını, No: 1951, s. 244-267, Eskişehir.
 8. Hattapoğlu, M. Z. 2004. Su Olgusunun Yerleşmeler Evrimindeki Yeri ve Günümüzde bir Kentsel Tasarım Elemanı Olarak Yeniden Yorumlanması. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Fakültesi, İstanbul.
 9. Hopkins, J. 2005. Music-Makers and the Dreamers of Dreams. "Eds: Sheila Harvey and Ken Fieldhouse. The Cultured Landscape Design The Environment in the 21st century", Taylor & Francis Group, New York, ABD., ISBN: 0-419-25030-1.
 10. Hölzer, C., Hundt, T., Lüke, C. und Hamm, O. G. 2008. Riverscapes: Designing Urban Embankments. Ed: Montag Stiftung Urbane Raume and Regionale, Trans to English by: Wiethüchter, A., Herrlinger, R., Müller-Welt, C., Birkhauser, ISBN: 978-3-7643-8829-4, s: 572, Basel, İsviçre.
 11. Kapancı, M. 2008. Alanya Kaleiçi Evleri. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, 148 sayfa, Konya.
 12. Kaypak, Ş. 2010. Antakya'nın kent kimliği açısından irdelenmesi. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(14): 373-392.
 13. Keser, İ. 2006. Kentsel dinamikler ve kamusal alan farklılaşması: Adana Nusayrileri. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, 333 sayfa.
 14. Köylü, P. ve Dokumacı Kiper, T. 2007. Kent Kimliğini Oluşturan Değerler ve Kimliksizleşme Üzerine Örneklemeler. TMMOB Peyzaj Mimarlığı Odası Peyzaj Mimarlığı 3. Kongresi Bildiriler Kitabı, Antalya 42-49 s.
 15. Kütük İnce, E. 2006. Kentsel Dönüşümde Yeni Politika, Yasa ve Eğilimlerin Değerlendirilmesi "Kuzey Ankara Girişi (Protokol Yolu) Kentsel Dönüşüm Projesi". Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge planlama Anabilimdalı, Ankara, 202 sayfa.
 16. Salıcı, A. ve Altinkasa, F. 2010. Çatalan Baraj Gölü-Deli Burun Aksında Seyhan Nehrinin Yeşil Koridor Potansiyelinin Araştırılması.
 17. Sayan, S. M. 2011. Peyzaj Projesi III Ders Notları. Akdeniz Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Antalya.
 18. Toprak, A. 2006. Adana İli Sarıçam Deresi Islahı Çalışmasının Peyzaj Tasarım Ve Planlaması Yönlerinden Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, s.95, Adana.
 19. Uzun, O. 1990. Kentsel Rekreasyon Alan Planlaması. Çukurova Üniversitesi ziraat Fakültesi Ders Kitabı, No: 48, 100 sayfa, Adana.
 20. Uzun, G. 1997. Çevre tasarımında su kullanımı. Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Genel Yayın No:179, 239 s., Adana.
 21. Williams, W.D. 1993. Australian inland waters: a limited resource. Australian Biologist, 6: 2-10.
 22. Yorulmaz, A. 2006. Harikalar Diyarı parkının kullanıcı profili ve beklentilerinin belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara, 74 sayfa.

VISUAL LANDSCAPE PERCEPTION

Fürüzan ASLAN^{1*}, Edanur ASLAN¹, Atilla ATİK¹

¹: İnönü Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, 44280, Malatya.

*: Sorumlu yazar

ABSTRACT

Landscape, the way that people perceive, is described as areas the characteristics of which are made up as a result of the interaction and activity of natural and/or human factors. The composition which is formed as a result of this interaction of natural and cultural components sets forth the visual landscape conception.

In the scope of study landscape, perception, visual landscape concepts, visual design factors and visual design principles in support of related descriptions and the visuals are presented as a compilation.

Keywords: Landscape, Perception, Visual landscape, Design principles, Design elements.

GÖRSEL PEYZAJ ALGISI

ÖZET

Peyzaj; insanların algıladığı şekliyle, özellikleri doğal ve/veya insan etkenlerinin etkileşimi ve faaliyeti sonucunda oluşan alanlar olarak tanımlanır. Doğal ve kültürel elemanların bu etkileşimi sonucu oluşan kompozisyon, görsel peyzaj kavramını ortaya koyar.

Çalışma kapsamında peyzaj, algı, görsel peyzaj kavramları ve görsel tasarım öğeleri ile görsel tasarım ilkeleri ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Peyzaj, Algı, Görsel peyzaj, Tasarım ilkeleri, Tasarım öğeleri.

1. LANDSCAPE CONCEPTION

Landscape is the perspective of a piece of land setting forth together with ecologic, biological, structural and functional characteristics. In another saying landscape is the spectacle of natural and cultural elements in various character located in an environment in a body (Yücel vd., 2008).

Appleton (1980), states that landscape has not the same meaning with environment and landscape is a perceived, especially visually perceived environment. He signifies Landscape is an aesthetic object made up as a result of the interaction between the perceiver and the object (Appleton, 1980).

In accordance with the descriptions by Forman and Godron, Landscape is an heterogeneous piece of land composed of a group of ecosystems interacted one another and reproduced in the alike forms (Forman and Godron, 1980).

When viewed from a particular point landscape involves all the topographical, natural and cultural data coming into sight. It covers all the visible features of an area. Landscape meets our needs as well as our requirements (URL 1).

According to European Landscape Agreement Landscape is described as areas characteristics of which are made up as a result of the coaction and activities of natural and/or human factors in the way

people perceive (Anon., 2010).

2. PERCEPTION CONCEPT

The word of perception is derived from the word of "Percipere" in Latin (keep together, to sense, concept). Perception is the basic mechanism working up a connection between human and his environment. (Bell, 1999).

Perceiving is the act of taking form and drawing perspective of all kinds of data in the brain. In the act of perceiving a circumstance is recorded by being interpreted, not genuinely. Perceiving is a necessary process to understand everything around us, to make sense and to evaluate. The inception of perceiving process depends on the unrefined data coming from senses. These unrefined data are strained and interpreted as a result of the comparison with the acquired data and experiences (URL 2).

The theories intended for the perception of landscape or physical environment are important in respect of environmental psychology. The theories and studies related to perception of environment are primarily interested in the processing of mental images of the individuals who attempt to understand and interpret what surround themselves better (Çakıcı, 2007; Çakıcı ve Çelem, 2009).

In the simplest way the perception of environment is a sensorial conscience status and prerequisite for all the other vital activities and processes. Perception is not passive, but active. However, perception is not only a physiological fact (Berleant, 1992). At the same time the past experiences and social, cultural factors of the individual play a role in perception (Çakıcı, 2007).

3. VISUAL LANDSCAPE

Visuality consists of the whole of the sensual and logical expressions which are created in perceivers by the entity of perceived visions through eyesight from the field plain to the horizon plain where objects and groups of objects are located. It could be described as the psychological expression of the sensations explained by means of aesthetical theories in the visions (Temelli, 2008)

Visual landscape is the composition which is made up as a result of the interaction of natural and cultural elements (Bulut et al., 2010). The way of coming together and interaction of visual landscape values put forth the visual landscape characteristic of field. The positive sides and negative sides of visual landscape values specify the visual quality of field (Çelik, 2013).

Visual landscape components;

- Land structure
- Flora
- Structural elements (Çelik, 2013).

4. VISUAL DESIGN ELEMENTS

In the planted spaces in architectural use the visual characteristics can be considered in secondary importance because of benefit from structural properties of plants. However, adding special details developing visual and spatial character in planting in order to get an aesthetic view, the visual features play a primary role. (Robinson, 2004).

Visuality of a successful galenic design is important in respect of the reaction degree of the observer at first blush. If a herbal design is well-done successfully for important functions such as to create a space, to clear the air and to stabilize the soil as well as not impressive in respect of visually we can not qualify the made design fairly successful (Booth, 1990; Arın, 2010).

The visual quality of the plant compositions in single or a group are considered in respect of 1) Color 2) Form 3) Line 4) Texture 5) Size and the concepts which make up the visual characteristics of plant (Smardon, 1988; Bliven and Kelty, 2005).

4.1. COLOUR

It is an effect created on the eye by light depending on its self structure or the way of radiation from objects. It is a sense in person as a result of visual perception made by rays coming by reverberating from various objects.

When the sunlight is passed through a triangular prism it is divided into the various colours just like it is in the rainbow. These are red, orange, yellow, green, blue and purple. Red, yellow, blue are primary (basic) colours. Intermediate colours are

composed of mixing primary colours. Orange is composed of amalgamation of red and yellow; green is composed of combination of yellow and blue and purple is composed of red and blue (Güney, 1992).

To define a colour right the value, intensity of the colour and basic colour characteristic must be known (Temelli, 2008).

There are various effects of colours in design. Dark green tones give a sense of power, heaviness, silence, peace. At the end of the field dark tones give a sense of shorter distance between the object and the perceiver. A place where dark colours are dominant looks smaller than it is. Dark green tones are used as basic materials because of their visual heaviness and it makes the design tend to the ground plane. Bright green leaves recreate an airy, broad scenery in space, and bring joy and exhilaration to the place. While giving a sense of moving away from the perceiver it makes the design route up (Booth, 1990).

Attention should be paid that the flower colours of the material taking part in the composition must be the colours which contrast with one another or complement one another. Leaf colours of some plants in certain times of a year or permanently are apparently different from normal leaf colour. The leaves of these plants are multi-coloured, always red, yellow, and grey or in seasons of spring and autumn apparently different coloured from green for a short term (Erbaş, 2003).

Two types plantal design can be made with plants; these are as follows (Öztan, 2004);

Monochromatic arrangements: Generally they are arrangements in which single colour and its derivatives are used. It is not preferred because of giving a sense of routinized uniformity and monotony in perceiver. It can be evaluated in respect of representing field in large areas (Arın, 2010; Arın; 2011; Öztan, 2004).

Polychromatic arrangements: It is aimed at using many different colours numerous and multipurpose in polychrome arrangements. This characteristic is preferably asked for not only in plantal design but also in architectural design. It is not much preferred because it could create complexity in large areas. In these type arrangements both opposite and

complementary colours are available (Arın, 2010).

Figure 1. Monochromatic arrangement (Arın, 2010).

Figure 2. Polychromatic arrangement (Arın, 2010).

4.2 FORM

It is a limited and planar expression of general massive arrangement (Uzun, 1999). The formal expressions of objects can be perceived within the limits and lines becoming evident by colour and texture (Temelli, 2008).

Form can be defined as a general figure, architectural design or exterior silhouette of a plant or groups of plants. Form of plants have functions such as becoming a transportation point by making

the construction of plantal composition, forming ground-colour, and providing integrity between other design elements and flora (Booth, 1990).

Plants gain more dominant character in terms of form in design as long as growing up with regard to size. The forms of plants arise subject to the ratio between horizontal and vertical sizes. In this respect, the horizontal form has been applied at the rate of 1/10-12 height to width and the vertical form at the rate of 1/10-12 the width to height (Arin, 2010).

Figure 3. Format sample (Arin, 2010).

Figure 4. Format sample (Arin, 2010).

Trees are divided into four groups; these are as follows;

- Wide crested (round form) trees
- Spiry crested (pyramidal form) trees
- Column shaped trees
- Drooping (pendulous) shaped trees (Yıldızci, 1988).

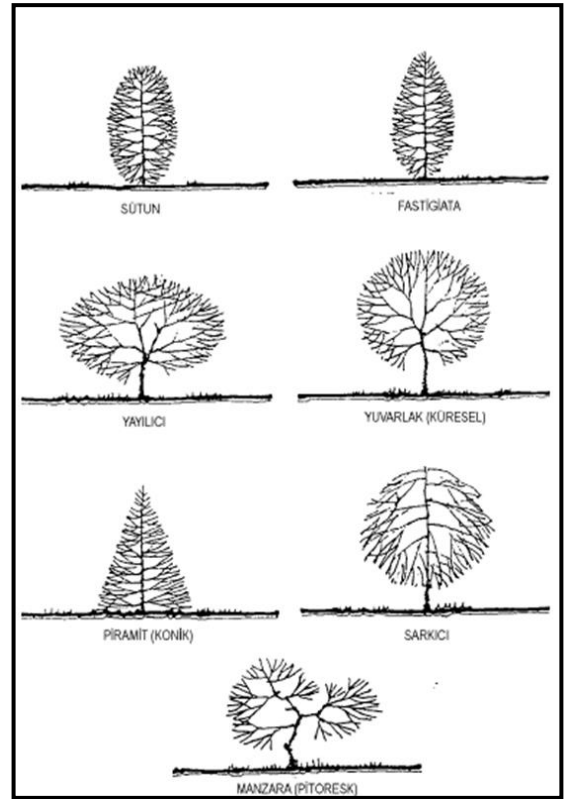

Figure 5. Plant forms (Arin, 2010).

4.3. LINE

Line “sides” designates the shape and form. Line is available everywhere. All the materials both natural and man-made form the source of line. Branches, the side of a flower bolster (support), a line formed of plants or the silhouette line of a group of plants may be a linear unit (Ayaşlıgil, 1998).

Line is the basis of all the design formations. In landscape arrangement each element to take part in the project is marked by taking form of the lines. The type and thickness of line change the effect of the project (URL 3).

In line there are motion, direction and expression power. Lines can be in different shapes according to continuity and moving; with regard to the connection to a point they can be vertical, horizontal, oblique, and divided into different types such as interpenetration. Lines can put forward open or closed figures (Uzun, 1999). The shape of line and the connection one another leave different impressions (motion, stagnancy, deepness etc.) (Arin, 2010).

In an organisation volumetrical expression which lines generate without losing their characteristics gives the linearity (URL 3).

Figure 7. Mobility which the wavy lines in continuity add to the design (Arin, 2010).

Figure 6. Mobility which the wavy lines in continuity add to the design (Arin, 2010).

Figure 8. Use of round (curved) and wavy lines (Arin, 2010).

The straight lines are efficient and fixed, direct the observer's eyes to one point. Crooked and free lines are fluent, attractive and relaxing; they arouse natural feelings (Arin, 2010).

Horizontal lines give a sense of stillness, stability and relaxation. They are in peaceful and passive character. Planting made with the strong horizontal lines forms a supportive basis to more active elements in design (Arin, 2010).

The plants having vertical lines are assertive, efficient and emphatic. They draw attention with their total opposite side of gravity. Their views like a column the plants coplanar grown perpendicularly express vertical lines better (Arin, 2010; 2011).

The drooping lines create panoramas giving a sense of calmness, tranquillity, relaxing and peace. Drooping branches having a position containing minimum energy draw attention to the ground.

These plants can create an melancholic mood in some people (Arin, 2010; 2011).

Figure 9. Example of composition having horizontal lines (Arin, 2010).

Figure 10. The plant samples having vertical lines (Arin, 2010).

Figure 11. The plant samples having drooping lines (Arin, 2010).

4.4 TEXTURE

The smoothness degree of any object surface is called as the texture of that object. Notwithstanding the physical stiffness of surface smooth ones are defined as soft or fine-textured, rough ones as hard or coarse-textured (Çelik, 2013).

In landscape, texture depends upon the distance of the plant observed by the observer. A plant group composed of different textures seems to be more interesting and more vivid to the observer; however so much diversity gives a sense of complexity and more mobility effect (Robinson, 2004).

Texture is closely related to seasonal changes. The leaved trees look infertile and sparse in winter, but in summer they have got a coarse-textured view. In summer when leaved a plant having a fine texture may give the impression of having a coarser texture because of embranchment structure when leave fall down in winter. The flower and fruit size, form and colour composition affect seasonal texture view. Therefore, in composition studies seasonal periodic changes must be taken into consideration (Arin, 2010; 2011).

The surface quality and texture of leaves can be altered by means of pruning. In figure 12 while pruned hedge plant mass is exhibiting an isolated around and dark appearance, the uncut (not pruned) mass has got a softer and light coloured view (Arin, 2010; 2011).

Figure 12. View differences which pruned and not pruned hedge plants create on the texture (Arin, 2010).

Texture certainly has got a psychological and physical effect on the observer. In plantal design the improvement from coarse textured plant toward fine-textured plant creates a distance and deepness impression. Texture fact in plants is important in

terms of the light reflection. The light coloured plants with shiny leaves reflect the light; they create shiny and luminous space (Yıldızci, 1988).

Texture is also related to scale. In small areas fine-textured plants in large areas coarse textured plants must be used. In small area a coarse textured plant will look rough and diminish the apparent size (Yıldızci, 1988).

The objects with soft texture creates sedative, relaxing and slackening effects. The coarse textured objects have refreshing, rousing and remarkable properties (Arın, 2010; 2011).

Plants are generally classified as “fine”, “coarse” and moderate” textured in three groups (Arın, 2010; 2011).

Texture which must be used in a balanced manner in plantal composition is supposed to balance one another among different groups making the design. When a coarse textured plant is used the plants with moderate and fine texture must be added to the design in certain proportions and where fine texture is intensively used it must be balanced with moderate and coarse textures (Booth, 1990).

4.5. SIZE

It covers the differences among sizes of visual objects interaction one another. The sizes of objects which are used in the design must be coherent (Güney, 1992).

Size perception is made according as comparison among places. In place size unit is human. Size is taken as a balance element in respect of functional use in the design (URL 3).

Wrong dimensioning put forth either physical or psychological problems. Narrow roads, a flat roof, a very large terrace, a courtyard not dimensioning according to human can abolish beauty effect of space (Uzun, 1999).

Design principles are directive in the stage of planning of works of art. It also plays a role how art works are planned and resolved (Bozkurt, 1992). Artists design their works controlling and arranging the elements of arts in a way. They use these design principles to make a whole as organized state of these different elements (Dinçer, 2011).

The design principles according to Güney (1992);

- Repetition
- Harmony-harmonization
- Contrast
- Unity
- Mastery/emphasis
- Balance
- Koram/Order/Hierarchy
- Mass/space

4.5.1. Repetition

Repetition is the qualification and character, colour, texture, form, line of a renewed object (Karaşah, 2006).

Repetition diminishes sense of complexity caused by extreme diversity, adding an explanation and meaning to variety of elements in design, and arouses a sense of an order in the perceivers who perceive landscape (Arın, 2010; 2011).

Repetition is the simplest method of design. The reiterated forms create a sense of rhythm and provide a wholeness in design (Edirne, 2004).

Figure 13. Rhythm in nature (Dinçer, 2011).

Figure 14. Composition formed of single plant repetition (Arın, 2010).

4.5.2. Harmony/harmonization

The case of availability of common and comparative characteristics of the object is named as conformity principle. The conformity can be provided by any or most of characteristics of visual object such as form, size, colour, tone and texture. Direction and space can also be made. In other words harmoniousness is between repetition and contrast. In repetition there is not similarity at all in the same contrast each other in objects. However, there are similar characteristics between them in the conformity (Çelik, 2013).

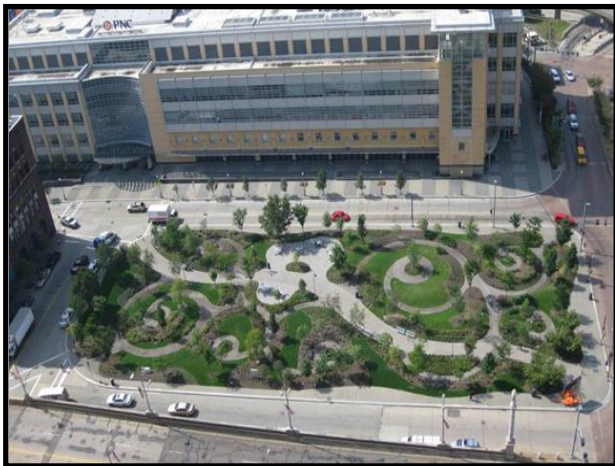

Figure 15. Conformity of the forms (Çelik, 2013).

4.5.3. Contrast

When objects have no physical, visual and teleological similarities it means that there is contrast among them. In an harmonious environment contrasting elements draw attention; it gives a sense of vivacity and mobility. However, the arrangement of environment with the contrary elements routinely gives a sense of disorder and restlessness (Çelik, 2013).

Contrast is a method which the designers use to avoid monotony, and draws attention of persons or amazes them (Çelik, 2013).

Figure 16. Contrast (Çelik, 2013).

4.5.4. Koram (Hierarchy)

In the visual expression of design priorities must be defined and put in order. Therefore, the designer put forth the priorities in visual design and put them in order according to importance degree (URL, 3).

It is to make a directory with the design elements such as form, size, space, colour, tone, texture, brightness equal or close to equal differences. If the contrast among the first three values and the supply values in order break down such an arrangement is not named koram. Koram can be made of any or a few of design elements. For example colour, tone and size koram can be made as well as only form koram can be made (Temelli, 2008).

Figure 17. Koram-hierarchy. A view from Public Park (Çelik, 2013).

4.5.5. Mastery (Emphasis)

One or a few objects taking part in the design establish superiority on the others in respect of the elements such as colour, size, texture etc... or location (Çelik, 2013).

The emphasized element is the element attention of which is preferably drawn first. Although many elements take part in the background the first outstanding element is the emphasized one; this is the basic idea creating the focal point (Edirne, 2004).

Figure 18. Emphasis effect created by color and form differences in the composition (Çelik, 2013).

4.5.6. Balance

In the simplest expression of balance concept under the name of dual symmetry it is plantal composition taking part on both sides of the main axis (Robinson, 2004).

In equilibration equal distribution in visual weight is the basic intent of composition. The balanced forms as one design principle give a sense of relaxation (Dinçer, 2011).

Formal (symmetric) balance; It is a plan pattern coming from arrangements of similar structural elements in order equidistant to two sides of an axis (URL, 3). Informal (asymmetric) balance: It is provided with arrangements of objects having no similar size and form on both sides of the axis, but drawing equal attention (URL 3).

Figure 19. Balance. Hatley Park (Çelik, 2013).

Figure 20. Planting sample divided into symmetric parts (Arin, 2010).

4.5.7. Unity

In any design while elements having various visual efficiencies' are being come together in consideration of the design principles it is attempted to create unity (integrity) (Uzun, 1999).

Completion in human spirit created by unity and sense of integrity compose of emphasis created by the interaction of elements forming composition, regular space lines and planting with the location in where to be and a plantal composition scale intercommunicating human scale (Arın, 2010).

Figure 21. Unity formed in respect of color (Arın, 2010).

4.5.8. Diversity

Diversity as an organization element having a lot of alternative in landscape design has got an important place in arrangement. A lot of interesting points can be produced in point of view applied in details rather than the whole of design, and used in new arrangements of forms, colours and textures (Çelik, 2013).

Diversity is a change and contrast in line, form, texture and colour to keep the observer's attention and draw attention of his eyes. It must be refrained from monotony and stillness to provide diversity (Çelik, 2013; Arın, 2010).

Figure 22 Diversity (Çelik, 2013).

4.5.9. Series-Rhythm

Series is an order to provide the observer to follow the objects from start to end and to come through (Çelik, 2013).

Rhythm requires a clear repetition of elements the same or very little differently. Rhythm is an expression of repetitive motion; it is use of visual elements as harmonious and regular repetitions (Edirne, 2004). Rhythm provides order and harmony effect (Dinçer, 2010).

Figure 23. Sequential rhythm (Dinçer, 2010).

4.5.10. Mass (massif) – Space balance

A landscape place is a composition created by denseness in proportion between mass and space. For this purpose balance and proportion among design elements play an important role in adjustment the proportion between mass and

space. Mass and space are opposite concepts. For example natural rock mass or an intense mass of trees no enter is a place element having no space. An area where there is no single tree on or only if covered with grass it arouses a space effect (Çelik, 2013).

Figure 24. Mass (massif) – Space balance. A view from Buckingham Palace (Çelik, 2013).

KAYNAKLAR

1. Yücel, M., Aslanboğa, İ. ve Korkut, A. 2008. Peyzaj Mimarlığı Terimleri Sözlüğü. TMMOB Peyzaj Mimarları Odası Yayınları, Yayın No: 2008/4, Ankara (in Turkish).
2. Appleton, J. 1980. Landscape in the arts and the sciences. University of Hull, Yorkshire, UK.
3. Forman, R.T.T. and Godron, M. 1986. Landscape ecology. John Wiley&Sons, New York. 620 pp.
4. URL 1. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Peyzaj>. (Accessed Date: June 18, 2015).
5. Anonymous. 2000. European Landscape Convention. Council of Europe. ETS no.176. Florence, Italy.
6. Bell, S. 1999. Landscape: Pattern, Perception and Process. Taylor & Francis, 344 pp.
7. URL 2. <http://www.enocta.com/enocta/web/kurumportal/Content/e-ogrenme-icerikekrantasarimlarda-algi-kavrami/1296/>. (Accessed Date: June 18, 2015).
8. Çakıcı, I. 2007. Peyzaj Planlama Çalışmalarında Görsel Peyzaj Değerlendirmesine Yönelik Bir Yöntem Araştırması. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Doktora Tezi, s. 21-22 (in Turkish).
9. Çakıcı, I ve Çelem, H. 2009. Kent Parklarında Görsel Peyzaj Algısının Değerlendirilmesi. Tarım Bilimleri Dergisi, 15(1):88-95 (in Turkish).
10. Berleant, A. 1992. The aesthetics of environment. Temple University Press. Philadelphia.
11. Temelli, M. 2008. Çukurova üniversitesi yerleşkesi örneğinde görsel etki değerlendirme çalışmalarına metodolojik bir yaklaşım.

- Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Adana (in Turkish).
12. Bulut Z, Karahan F. and Sezen I. 2010. Determining Visual Beauties of Natural Waterscapes: A Case Study for Tortum Valley (Erzurum/Turkey). *Scientific Research and Essay*, 5(2):170-182.
 13. Çelik, M. 2013. Kent Parklarının Görsel Peyzaj Algısının Denizli İli Örneğinde İrdelenmesi. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Isparta (in Turkish).
 14. Robinson, N. 2004. *The Planting Design Handbook*, Ashgate Publishing Company, Hampshire, England.
 15. Booth, N. 1990. *Basic Elements of Landscape Architectural Design*. Prospect Heights, IL Waveland Press.
 16. Arın, Ö. 2010. Bitkisel Tasarımın Görsel Açından Değerlendirilmesine Yönelik Bir Araştırma: Bursa Soğanlı. İstanbul Teknik Üniversitesi, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi (in Turkish).
 17. Smardon, R.C. 1988. Perception and aesthetics of the urban environment: review of the role of vegetation. *Landscape and Urban Planning*, 15(1988):85-10.
 18. Bliven, S. and Kelty, R. 2005. *Visual Impact Assessment of Small Docks & Piers: Theory And Practice*. Noaa's Coastal Ocean Program Decision Analysis Series Number 25.
 19. Güney, A. 1992. *Temel Tasarım*, Yayınlanmış Ders Notları, İzmir (in Turkish).
 20. Erbaş, E. 2003. *Peyzaj Düzenlemelerinde Bitkisel Tasarım 'Bahçeşehir Doğa Parkı Örneği'*, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul (in Turkish).
 21. Öztan, Y. 2004. *Yaşadığımız Çevre ve Peyzaj Mimarlığı*, Tisamat Basım Sanayi, 304 s, Ankara (in Turkish).
 22. Arın, Ö. 2011. *Planting Design Analysis In Terms Of Visual Assessment: Bursa Soğanlı Botanical Park*, ECLAS Conference 2011, Ethics and Aesthetics, University of Sheffield, 07-10 September 2011, Sheffield, England.
 23. Uzun, G. 1999. *Temel Tasarım*. Ç. Ü. Ziraat Fakültesi Genel Yayın No: 196 Adana (in Turkish).
 24. Yıldızcı A.C. 1988. *Planting Design, Atlas Offset*, İstanbul.
 25. Ayaşlıgil, T. 1998. Kent gelişimi sürecinde açık ve yeşil mekan gereksiniminin Çanakkale örneğinde irdelenmesi. (Sonuçlanmış Araştırma Projesi) İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 48(2):39-69.
 26. URL 3. <http://www.kitapark.com/kitap.php?kitap=peyzajda-tasarim-ve-uygulama&kno=19> (Accessed Date: June 18, 2015).
 27. Bozkurt, N. 1992. *Sanat ve Estetik Kuramları*. Ara Yayıncılık, 92 s. İstanbul (in Turkish).
 28. Dinçer, A.A. 2011. *Görsel Peyzaj Kalitesinin "Biçimsel Estetik Değerlendirme Yaklaşımı" İle İrdelenmesi Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı. Ankara (in Turkish).
 29. Karaşah, B. 2006. *Kentsel Dokuda Bitkisel Tasarımda Yapılan Yanlışlıkların Belirlenmesi 'Trabzon Örneği'*, Yüksek Lisans Tezi, K.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon (in Turkish).
 30. Edirne, J. 2004. *Temel Tasarım Prensipleri ve İçmimaride Uygulama Örnekleri*. Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul (in Turkish).

İÇ MEKANDA ALGI

Fürüzan ASLAN^{1*}, Edanur ASLAN¹, Atilla ATİK¹

¹: İnönü Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, 44280, Malatya.

*: Sorumlu yazar

ÖZET

İnsan içinde bulunduğu mekân ile sürekli bir etkileşim halinde olup içinde bulunduğu mekânı duyular yoluyla algılar. Bu algılar bilgi ve tecrübelerden yararlanarak yorumlanır. Algılamanın büyük bir kısmını görme duyusu kaynaklı görsel algı oluşturmaktadır. Biçim, renk, malzeme, doku ve ışık kavramları mekândaki görsel algıyı etkileyen tasarım öğeleridir. Görsel algılamanın dışında "boyutsal, ısısız ve işitsel" algı çeşitleri de mekânı algılamamızda rol oynarlar.

Bu çalışma kapsamında mekân; algı, iç mekân algısı kavramlarından ve bu kavramları etkileyen faktörlere değinilmiş, konu kapsamında yer alan kavramlar görseller ile desteklenerek açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mekan, Algı, İç mekan

THE PERCEPTION IN INTERIOR SPACE

ABSTRACT

In which space is in constant interaction with the space in which people perceive through the senses. These perceptions are interpreted by taking advantage of knowledge and experience. Eyesight constitute a large part of the detection origin of visual perception. Shape, colour, material, texture and light concepts crest design elements that affect visual perception. Apart from visual detection "dimensional, thermal and visual" perception varieties also play a role in our perception of space.

In this study space; perception, and the perception of interior concepts mentioned factors affecting these concepts, concepts topics covered are described, supported by visuals.

Keywords: Space, Perception, Interior space.

1. MEKAN NEDİR?

Arapça bir sözcük olan mekan var olma, varlık, vücut anlamındaki "kevn" sözcüğünden türemiştir (Aydıntan, 2001).

Mekân veya yer; çeşitli yaklaşımlarla farklı ele alınmakla birlikte geniş manada, insanı çevreden belli bir ölçüde ayıran ve içinde eylemlerini sürdürmesine elverişli olan boşluk ve sınırları gözlemci(ler) tarafından algılanabilen uzay parçası olarak tanımlanabilir.

Mekân mimarlık, peyzaj mimarlığı, iç mimarlık mesleklerinin konusunu oluşturmakta ve aynı zamanda bir mimari ürünün vazgeçilmez tek niteliği olup, bir mimari ürünü var eden temel koşuldur. Mekân var olmadan mimari bir eserin varlığından da söz etmek mümkün olmayacaktır (URL 1).

Mimarlık sözlüğünde mekan; 'Kişiyi çevreden belli bir ölçüde ayıran ve içinde çeşitli eylemlerini sürdürmesine elverişli olan bir boşluktur' şeklinde tanımlanmıştır (Hasol, 1990).

Genel anlamda mekan, insanların içinde hareket edebileceği, eylemde bulunabileceği, ya düzlem elemanlarının bir araya gelmesiyle, ya da üç boyutlu kitlelerin oyulmasıyla elde edilen kavramsal bir varlıktır. Mimaride iyi bir tasarımın yalnızca hoş giden şekiller yaratma sorunu olmadığı, duygusal etkilere sahip mekanların yaratılması gerektiği giderek önem kazanmaktadır (Göler, 2009).

Mimarlığın temel konusu olan mekan kavramı, insan algılaması ve mekanın sınırlanmasına bağlı olup, sınırlayıcı öğelerin farklılığına göre, doğal, yapay ve karma mekan kavramları olarak 3 başlık altında ele alınır. Mekan kavramını bütün duyu organlarımızla algılar ve bu algılarımızı belleğimizde bulunan durumlarla mukayese ederiz (Altan, 1993).

Mekan, kendisini oluşturan yüzeyleri aracılığıyla insanın sürekli olarak karşılıklı etkileşim durumunda bulunduğu en küçük mimari bütün, başka bir deyişle “yapay çevre” birimi olarak da tanımlanabilir (Aydıntan, 2001).

Mekanın öğeleri kısmında, mekanı sınırlandıran öğelerin niteliğine bağlı olarak doğal mekan, yapay mekan ve karma mekan sınıflandırmasının haricinde, fiziki mekanın bir kısmının duvarlar ve tavanla kapatılması sonucu meydana gelen mekana iç mekan, bunun dışında kalan hacme ise dış mekan adı verilir (Altan, 1993).

Mimari bir bütün olarak düşünüldüğünde bu bütünün en önemli parçalarından biri “iç mekan” kavramıdır. İç mekan, yapı kabuğunun yüzeyleri ile sınırlanan boşluk olarak tanımlanabilir (Aydıntan, 2001).

2. ALGI NEDİR?

İnsanın yapay çevresi ile uyumu, dış fiziksel uyarılara (etkilere) karşı tepki göstererek biyolojik, fizyolojik ve psikolojik bir denge kurması ile mümkün olabilir. İnsanın bu uyumu gösterebilmesi öncelikle çevreyi tanımasını, kısaca algılamasını gerektirir (Aydıntan, 2001).

İnsan bir algı, biliş ve davranış mekanizmasıdır. Algı, duyu yoluyla çevreden bilgi edinme eylemi; biliş, algılanan şeyin uyumlandırılıp kavranmasıdır (Göler, 2009).

Algılama, duyu yardımıyla bilgi ve tecrübelerin yorumlanma sürecidir (URL 2).

Algılamanın temel özellikleri;

- Algı kişilere göre değişen bir olgudur.
- Algı olgusunda hareket önemli rol oynamaktadır.

Algılamada insan çevresinden amaçlarına uygun bilgi almaktadır (URL 2).

2.1. Mekan Algısı Nedir?

Bir mekân oluşturulması için onun mutlaka her yönden kesin engellerle sınırlanmış olması gerekmez. Bir mekânı bir hacimden ayıran en önemli fark da aslında bu noktada ortaya çıkmaktadır. Mekânı oluşturan sınırlama, hareketi önleyici şekilde fiziksel olabileceği gibi yalnızca başka duyuyla algılanabilecek biçimde, örneğin sadece zemindeki bir doku gibi görsel de olabilir. Önemli olan mekânın net veya net olmayan sınırlarının algılanabilir olmasıdır. Mekân algısı ele alınırken her ne kadar ilk başta görme duyusu kaynaklı algıya ağırlık verilse ve diğer duyumlama şekilleri ihmal edilse de, algılama aslında tüm duyulardan farklı oranlarda etkilenir (URL 1).

Mekan algısı psikolojisi temel olarak; kişinin mekan içerisinde veya çevresinde kısa veya uzun süreli deneyim kazanması ve bu doğrultuda mekanın hatırlanması ile ilgilidir. Bu deneyim hareket ve zaman kavramına bağlı olarak değişir ve gelişir. Aynı zamanda kişinin mekan içindeki konumunun mekansal ilişkileri çözümüyle de bağlantılı olduğu gözlenmiştir (Özen, 2006).

2.2. Mekanın Toplam Algısı

Dokunsal, kinestetik, haptic, görsel ve işitsel mekan algılamaları ile anıların ve beklentilerin de etkin olduğu algılama şekillerinin insan üzerindeki toplam etkisi, mekan algılamasını oluşturmaktadır (Aydıntan, 2001).

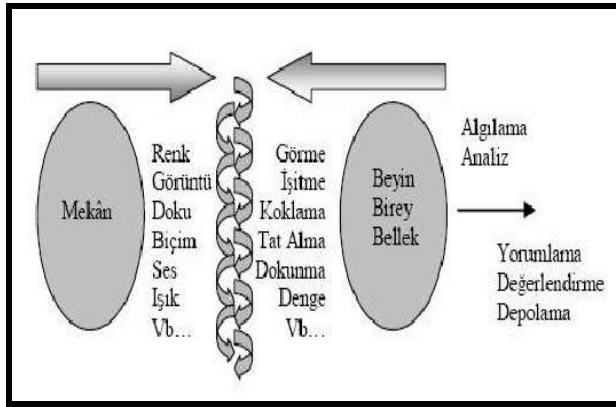
Bu algılama şekilleri kısaca aşağıdaki gibi tanımlanabilir:

- Biçimi oluşturan yüzeylerin oluşturduğu kenarlar ile mekanda bulunan nesnelerin ve yüzeylerin biçimsel özelliklerinden kaynaklanan haptic algılama
- Mekânı oluşturan sınırlayıcı elemanların ve

yüzeylerin pürüzlülük – doku gibi dokunsal yüzey özelliklerine bağlı dokunsal ve kinestetik algılamaya

- Mekanı oluşturan yüzeylerin elastisite (esnek-sert) özelliklerine ve yüzeylerin pürüzlülüğüne bağlı kinestetik algılamalar
- Mekanın ısısal etkisi ile mekanda bulunan nesnelerin ısı iletkenlikleri sonucunda oluşan ısısal algılamaya
- Bir mekanda dolaşım esnasında görsel algılamadaki değişimle birlikte ortaya çıkan harekete bağlı kinestetik algılamaya (Göler, 2009).

Mekanın duyum aşamaları Şekil 1'deki gibidir.

Şekil 1. Mekânın duyum aşaması (URL 3).

2.3. İç Mekan Algısı

İç mekan algılaması en temel tanımıyla, bakanın kendisi ile çevresinde gördüklerinin birbirlerine göre konumlarını algılaması olarak tanımlanabilir. İnsan içinde bulunduğu mekan ile sürekli bir etkileşim halindedir. Mekanın bünyesindeki fiziksel etkenler, kullanıcıları sürekli uyarır. Mekan; sınırları, yüzeylerin formu, renkleri, dokusu, anlamı vb. gibi özellikleriyle kavranmaya çalışılır (Aydıntan, 2001).

Mekanın fiziksel değişkenleri ile psikolojik faktörler arasındaki ilişkileri kapsayan 'Mekansal Algı' kavramına açıklık kazandırmak için çevre bileşenlerinin toplam etkisinin saptanması gerekmektedir (Göler, 2009).

Mekânın algılanması sorunu sadece alıcılarımızın

verdiği bilgilerin tüm değerlendirilmesine değil, bunlardan bazılarının filtre edilmesine, yani parazitin kesilmesine veya algı şiddetinin azaltılmasına bağlıdır. Gece kulübünde ışığın, lokantada sesin kısılması ise algı şiddeti yerine uyarıcı şiddetinin azaltılmasına örnektir (URL 3).

Bir mekânı oluşturan mobilya, aksesuar, zemin gibi tüm bileşenlerin görsel etkileri, onların tasarım öğeleri olan; nokta, çizgi, renk, form ve dokunun uyarıcı özelliklerinden etkilenerek bunların her birine anlam yüklenmesiyle oluşur (Dommelen, 1971). Form, objenin aldığı biçimdir ve dikdörtgen, kare, üçgen, oval gibi farklı şekillerde olabilir. Üçgenler ve diyagonaller genellikle dinamik özellik gösterip hareketi belirtirken, yatay bir dikdörtgen dinginliği çağırır. Tüm formların düz ya da pürüzlü, parlak ya da mat, yumuşak ya da sert biçimde dokuları vardır. Farklı dokularla sıcak ya da soğuk mekânlar yaratılabilir. Renk ise mekân algısını en yüksek oranda etkileyen tasarım öğesidir. Kırmızı kullanılarak enerji elde edilebilirken, yeşille huzur ve dinginlik sağlanabilir (Yazıcıoğlu ve Meral, 2011).

Çizgi yalnızca yönü belirlemez, aynı zamanda ruhsal durumun sembolü ve genişlik ya da yüksekliğin ifadesi anlamına da gelir. Çizgi kalınlaşıp incelenerek, keskinleşip yumuşayarak, koyallaşıp açılarak, biçim ve düzene ışık değerleri katar, etkinlik kazandırır. Böylece duygusal bir güce erişerek tasarıma özgün bir anlam katar (Kalıncara, 2001).

2.4. Mekansal Uyarımı Etkileyen Algı Türleri

2.4.1. Boyutsal Algı

Bir mekanın gerçek boyutları sabit tutulduğu halde, farklı renk, doku ve form özellikleri kullanılarak farklı boyutsal etkilerin ortaya çıktığı birçok deneysel çalışmada saptanmıştır. Kromatik çeşitlilik gözün farklı renkler için tekrar odaklanmasına sebep olmaktadır. Bu fizyolojik olgu, sarı ve kırmızı gibi sıcak renklerin hayal yarattığı veya yakınlaştırdığı; mavi ve yeşil gibi soğuk renklerin uzaklaştırdığı gerçeğini açıklamaktadır. Kuvvetli ve güçlü renkler yakınlaştırmacı; solgun, mat ve donuk renkler ise uzaklaştırmacıdır. Buna göre koyu mavi ve siyahın yakınlaştırmacı bir etki yaratacağı beklenirken, zıt olarak gerçekte uzaklaştıran bir etki yaratmaktadır. Bu ters etkiye koyu mavinin gece gökyüzünde

beliren boşluk etkisi, siyahın da tünel etkisinin çağrışımı neden olarak gösterilebilir (Göler, 2009) (Şekil 2a ve b).

Şekil 2a.

Şekil 2b.

Şekil 2a ve b. Siyah renk tavanın görsel algıdaki etkisi (Göler, 2009).

2.4.2. Görsel Algı

Açık renklerin, kullanıldıkları mekanı aydınlattığı; koyu renklerin ise kararttığı güç anlaşılır hale getirdiği yapılan deneysel çalışmalarla saptanmaktadır (Brebner, 1985). Kullanılan ışığın doğrultusu, yoğunluğu ve kamaşma, rengin görünen ölçüsün-

deki değişiklikler üzerinde etkilidir (Göler, 2009) (Şekil 3a ve b).

Dokusuz bir obje 'soyut' olarak görünür; belirli bir dokusu olan bir obje daha somut bir ifade oluşturarak diğer objeler arasından kolaylıkla fark edilerek ayrılabilir ve algılanabilir. (Hesselggren, 1977). Dokunun görsel algılanmasını etkileyen bir diğer faktör ise uzaklıktır. Uzaklık, yüzeyin görünen dokusunu azaltarak, sert görünen bir dokuya yumuşak bir etki kazandırmaktadır (Göler, 2009).

Şekil 3a.

Şekil 3b.

Şekil 3a ve b. Doku üzerinde ışığın algıya etkisi (Göler, 2009).

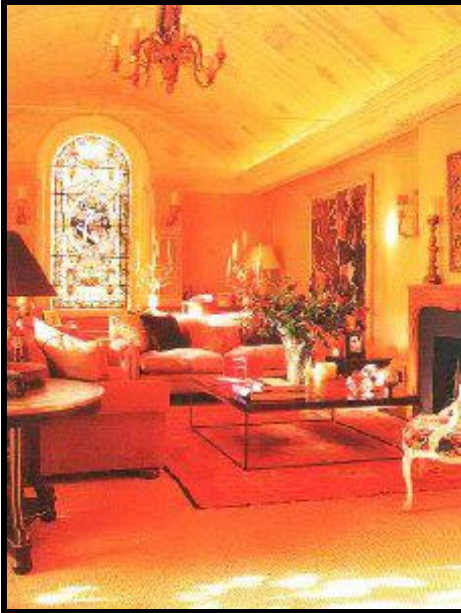
2.4.3. Isısal Algı

Ateşin sarı-kırmızı rengi, sıcak renk çağrışımını; buzun mavi-yeşil rengi soğuk renk çağrışımını oluşturması, mekanın görsel değişkeni olan rengin 'sıcak' ve 'soğuk' renkler olarak ikiye ayrılmasına neden olmaktadır (Göler, 2009).

Renkler, içinde bulunduğumuz mekanda geçirdiğimiz zamanı tahmin etmemizde de etkin rol oynarlar. Örneğin sıcak renklerin hakim olduğu bir mekanda geçen zamanın daha fazla tahmin edildiği, ancak soğuk renklerle renklendirilmiş bir mekanda tahmin edilen sürenin, gerçek sürenin altında olduğu saptanmıştır (Göler, 2009).

Bazı dokusal özelliklerin mekanın bütün olarak algılanması sonucu daha sıcak veya daha soğuk bir etki uyandırdığı deneylerle saptanmıştır. Düz dokulu bir yüzey soğuk bir etki yaratırken, pürüzlü bir yüzey sıcak etki yaratmaktadır (Porter, 1979).

Genellikle kapalı dar ve basık hacimleri sıcak; açık geniş ve yüksek yerleri serin, kalabalığı sıcak, تنها yerleri ise serin olarak algılarız (URL 3).

Şekil 4a.

Şekil 4b.

Şekil 4a ve b. Sıcak ve soğuk renklerin ısı algısına etkisi (Göler, 2009).

2.4.4. İşitsel Algı

Mekanın işitsel algılanması, yankı ve reverberasyon (yansıma) süresine göre farklı etkiler ortaya çıkarmaktadır. Değişik form özelliklerine bağlı olarak uzun reverberasyon süresi ise küçük bir mekanda bulunma hissi uyandırmaktadır. Mekanın oluşumunda kullanılan malzemelerin, dokusal karakterlerinden kaynaklanan, farklı yutma niteliğine sahip olmaları, işitsel algılamayı etkileyen bir faktör olarak kullanılmalarına olanak vermektedir. (Hede and Bullen, 1981; Göler, 2009).

Havada yayılan sesin önüne gelen engellerin, tıpkı ışıkta olduğu gibi, gölgeleri oluşur. Buna akustik gölge denir. Dış mekanda, özellikle trafik yolları ile gürültüden korunması gereken bölge arasına konulan engeller, bu bölgeyi, akustik gölge içinde bırakarak gürültüden korur. Kimi fabrika ve atölyelerde iç mekanlarda da bu yöntem uygulanır (Göler, 2009) (Şekil 5).

Şekil 5. İşitsel algı etkisi (Göler, 2009).

2.5. İç Mekanda Görsel Algıyı Etkileyen Tasarım Öğeleri

2.5.1. Biçim

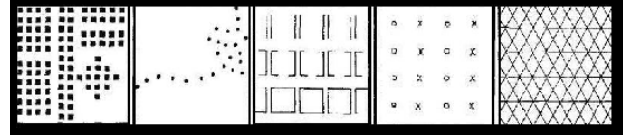
Biçim, nesnelerin, dış görünüşü; metafizikte, bir nesnenin gizli ilkesi olan maddeden ayırt edilen etkin, belirleyici ilkesidir (Anon., 1989).

İç mekan tasarım aşamasında mekanın iki boyutlu algısı aşağıdaki ilkelere göre oluşturulur (Şekil 6):

- **Yakınlık ilkesi;** Biçimler (uyarıcılar) birbirleri ile yakın olduklarında gruplaşma eğilimi gösterirler.
- **Benzerlik ilkesi;** aynı yakınlık ilkesinde olduğu gibi biçimler benzer olduklarında, grup teşkil etme eğilimi gösterirler.
- **Devamlılık ilkesi;** Bu ilkeye göre biçimler öylesine organize olmuşlardır ki, daha geniş bir alandaki biçimlerin ne şekilde organize olacaklarını önceden belirlerler.
- **Kapalılık ilkesi;** Çevrenin kapanması bu ilke

devamlılık ilkesinin özel halidir. Devamlılık gösteren biçimler ayrıca, bir alanı çevrelerse bu genellikle ayrı bir ünite olarak görülür.

- **Çevreleme ilkesi;** Aynı yönde değişme gösteren veya hareket eden figürler, grup meydana getirirler.' (Erkman, 1998).

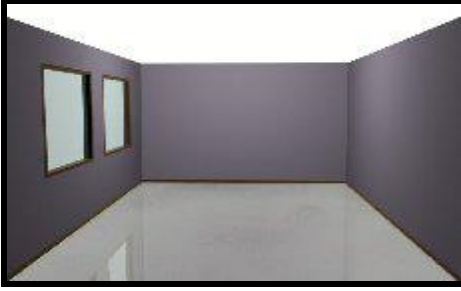

Şekil 6. Yakınlık – Devamlılık – Kapalılık – Benzerlik ve Çevreleme ilkesi (Göler, 2009).

Biçimlerin iç mekânlara kazandırdıkları bir değer ve nitelik vardır. Bu değerler mekânda konfor, sıcaklık, samimiyet, hareket gibi birbirinden farklı etkiler oluşturabilir. Kavisli ve aynı zamanda yumuşak geçişli biçimlerin bulunduğu mekânlar rahatlık, konfor hissi uyandırır (Dinçer, 2011; Ünal, 2013).

Dinçer (2011)'in Craig (1970)'den aktarımına göre; *"Eğri çizgiler zarafet/kibarlık, gençlik, neşe ve incelikli hareketin göstergesidir. Geniş eğri çizgiler ilham vericidir. Yatay eğriler kibarlık ve rahat hareketi belirtir, geniş aşağı doğru eğriler hoş bir sertlik ve toprağa bağlı kalma duygusu verir, küçük eğriler ise neşeyi ve oyunu belirtir"* (Dinçer, 2011).

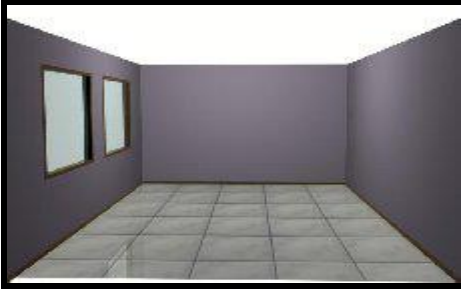
Biçimin iç mekanda algılanması, akla ilk olarak algılanan boşlukta var olan üç boyutlu formları getirir. Oysa ki, iç mekanın kendisi de üç boyutlu bir biçimdir. Mekanı oluşturan bu üç boyutlu biçimi algılama, onu oluşturan öğeleri algılama yoluyla gerçekleşir. Hacimsel bir anlatımın yatay ve dikey akslara bağlı en, boy ve yüksekliği onun gerçek ölçüleridir. Mekanın algılanmasında bu boyutlar, dikey durumdaki yatay bakış şartlarında bakış doğrultusuna bağlı olarak genişlik, derinlik ve yükseklik olarak algılanır (Göler, 2009) (Şekil7a.b.c.d.).

Şekil 7a

Şekil 7b

Şekil 7c

Şekil 7d

Şekil 7abcd. Mekanın biçimsel özelliklerinin belirleyen zemin çizgileri (Göler, 2009).

2.5.2. Renk

Çağdaş bilimin açıklamalarına göre renk, elektromanyetik dalgalardan oluşur. 'Renk ışığın kendi öz yapısına ve nesnelere üzerindeki yayılımına bağlı olarak göz üzerinde yaptığı etkidir (Anon., 1986).

Görsel çevrenin renk algılamasını doğurması fiziksel, fizyolojik ve psikolojik olguların birbiriyle bağlantılı olarak meydana gelmesi sonucunda ortaya çıkar (Aydıntan, 2001).

Renkle ilgili fiziksel algılamanın başında ışık gelmektedir. Genel koşullarda renk, ışık olmadan var olamaz. Çünkü renk duyumuna, ışık biçiminde bir enerji neden olur (Aydıntan, 2001).

Renkle insan psikolojisi arasındaki ilişkide, insanın kültür düzeyi, ekonomik durumu, sağlık durumu, geçmişi, anıları, anlık psikolojik durumu, yaşı, mekan etkileri söz konusudur (Göler, 2009).

Renklerin insan ruhunda yaptığı ilk etkinin soğukluk ve sıcaklık etkisi olduğu kanıtlanmıştır. Sarıya yakın renkler sıcak, maviye yakın renkler soğuk etkisi yaparlar. Sıcak etkisi yapan renkler insana yaklaşır, soğuk etkisi yapanlar uzaklaşır. Arnheim'a göre; sıcak renkler kan basıncını yükseltir, soğuk renkler düşürür. Delcroix ise sıcak renklere sarı, turuncu ve kırmızı zenginlik, sevinç fikirleri verirler ve temsil ederler, diye söz etmiştir (Kandinsky, 1993).

Renk psikolojisi içinde renklerin insanlar için neler ifade ettiği önemli bir yer tutar.

2.5.2.1 Renklerin Psikolojik Anlamları

Mavi

Kalmık, 1947'e göre mavi, insanda temizlik, rahatlık, sükunet ve dinlendirici bir etki yaratır. Ayrıca 'mavi insanda düşünme, karar verme ve yaratıcı fikirlerin doğmasına yardımcı olur (Göler, 2009). Ayrıca mavi daima soğuktur ve sınırları teskin edici bir etkiye sahiptir (Aydıntan, 2001).

Yeşil

Gözü dinlendiren tabiatla yaşamının rahatlık, sükunet ve mutluluğunu veren bir renktir. Yeşilin sarı veya mavi miktarına göre karakteri değişir (Aydıntan, 2011).

Turuncu

Sarının ve kırmızının karışımı olarak turuncu; kırmızının parlama noktasında bulunur. Maksimum sıcaklık, aktif enerji ve güneşin aydınlatma gücüne

sahip bir renktir (Aydıntan, 2001)

Mor

Sarının karşı kutbu olarak mor, bilinmeyen ve gizliliğin rengidir. Eğer mor, büyük bir alanı kaplıyorsa o zaman biraz ürkütücü görünür (Aydıntan, 2001).

Beyaz

Mutlak saflığın rengi olarak etki eder. Soyutun ve zekanın sembolü olarak gösterilir. En az boşluğu anlamlandıran renktir (Aydıntan, 2001).

Sarı

Her şeyden önce neşe ve canlılık verir. Ferahlatıcı bir etkiye sahiptir (Aydıntan, 2001).

Kırmızı:

Kendine güveni teşvik eden kırmızı, enerji, güç ve tutkunun rengidir (URL 4).

Renk, mekanın işlevini ifade etmek ve gerçekleştirmek yoluyla da mekan algılanmasına katkıda bulunur. Bireyle mekan öğeleri arasındaki algısal ilişkiler, pratik işlev, estetik işlev ve sembolik işlev gibi karmaşık işlevler tarafından tanımlanır. Farklı renklerdeki mekan öğelerinin varlığı gözleyicinin, hangi öğeleri daha yakın veya daha uzakta olduğu konusunda karar vermesini engeller. Kırmızı, turuncu ve sarı renkler gerekte daha uzakta iseler bile, mavi mor ve yeşil renklerden daha yakındaymış gibi algılanırlar. Sıcak, koyu parlak renkler, soğuk, açık ve mat renklerden daha yakında olarak algılanırlar. Renklerin bu psikolojik etkileri iç mekanda küçük–büyük, alçak–yüksek, yakın–uzak, göstermek için kullanılabilir. (Göler, 2009).

Faulkner (1979)'a göre rengin mekan algısına etkileri en basit biçimde şöyle sıralanmaktadır (Aydıntan, 2001);

- Renk, mekanda istenen atmosferi yakalar.
- Renk, birlik ya da farklılığı ortaya koyar.
- Renk, eşyaları karakterize eder.
- Renk, mekanın formunu tanımlar.

2.5.3. Malzeme

Malzeme; bir şey yapmak, bir ürün oluşturmak vb. için kullanılması gereken nesne ya da nesnelere olarak tanımlanmaktadır. İç mekanı oluşturan tüm elemanların herhangi bir malzemeden oluşturduğu düşünüldüğünde, malzeme çeşitliliğinin ne denli çok olduğu ortaya çıkmaktadır (Göler, 2009).

İç mekan kurgusunda kullanılan başlıca malzemeler doğal ve yapay taş, pişmiş toprak, doğal ve yapay ahşap, metal, plastik ve cam olmakla beraber her birinin mekanda varlığıyla oluşturduğu ayrı ayrı etkiler vardır. Bir mekan oluşumunda birkaç malzemenin bir arada kullanılması malzemelerin özellikleri gereği, kullanılan yerlere uygunluğu ile gerçekleşir. Birkaç malzemenin bir arada kullanıldığı ve her malzemenin iç mekanda yaratacağı görsel etkinin çeşitliliği ve önemi belirlenmiş olur (Göler, 2009).

Malzemeler kimyasal, fiziksel ve mekanik özellikleri yanı sıra ebatları, renkleri, dokuları gibi malzemeden malzemeye değişen özellikleriyle de görsel etkiler yaratır. Bu özellikleri ile malzeme mekanda genişlik, derinlik, aydınlık vb. görsel, soğuk, sıcak, yumuşak, sert gibi görsel ve sezgiye dayalı algısal etkiler yapar. Örneğin; metal bir malzemenin ilk anda, bilinen gri rengi ile tanımlanması sonrasında bu renk tanımı ile soğuk etki yaratsa da üzerine uygulanacak kırmızı renk ve sarı sıcak ışıkla yapılacak aydınlatma sayesinde metalin sıcak görsel bir etki kazanması mümkündür (Göler, 2009).

Şeffaf ya da yansıtıcı malzemeler, aynalar, grafik imajlar mekanın algılanmasında sanal etkiler yaratabilir. Görüntüleri olduğu gibi yansıtan aynalar insanın kendi görüntüsünü de mekana katarak, görsel algılamada mekanla insan bağlantısını kurarken, algılanan etki, oldukça sade, aldatici, bazen de çok gerçek olabilmektedir (Gezer, 2012).

“Mimaride mekân; insanı, madde ve mesafenin ortak tesiriyle etkileyen bir çevre kavramıdır. Mekân algılamasında mesafe ve malzemenin görsel bir algılama olduğu da düşünülürse, buradaki mesafe kavramı, doğrudan doğruya malzemenin plastik değerine bağlı olarak algılanan mesafe kavramı ile her zaman aynı değildir. Çoğu kez ayrı ayrı olaylardır. Öyle ki, metrik ölçüsü sabit olan bir uzaklıktaki 91 malzemeye, çeşitli plastik değerlerin

uygulanması ile görsel mesafe kavramı çok değişebilmektedir” (Cimcoz, 2001; Ünal, 2013).

Şekil 8. Metal malzemede sıcak renk ve soğuk renk etkisi (URL 5).

2.5.4. Doku

İç mekan kurgusunda yüzeylerin dokusu mekanın görsel etkisini, algılanmasını, dolayısıyla mekanın karakterini büyük ölçüde etkiler (Yener ve Ülker, 1999).

Tekstil (textile) sözcüğünün Türkçe karşılığı dokumadır. Tekstür sözcüğü de dokumadan çıkışla, doku sözcüğü ile karşılanmıştır (Aydıntan, 2001).

Bir mekanın optik dokusu büyük ölçüde görsel örüntüsüne, dokunsal dokusu ise insan eliyle fiziksel olarak hissedilebilen öğelerine gönderme yapar (Leland, 2006). Mekanda her yüzey dokunularak hissedilir, mekan yüzeylerle okunur. Mekanlardaki yüzeylerin dokuları mekanı anlatan görsel ve nesnel unsurlardır (Gezer, 2012).

Doku, mekanın görsel değerlerine büyük ölçüde etki ederken, mekan-yüzey-malzeme ilişkisini karakterize eden aynı anda iki duyguyu yani; görme ve dokunma duygularını harekete geçiren uyarıcı bir iletişim elemanıdır (Gezer, 2007).

Mimari mekan algısında, mekanın görsel değerlerine büyük ölçüde etkisi olan doku, aynı zamanda mekan ve malzeme arasındaki ilişkiyi de karakterize eden önemli bir kavramdır. Doku, rengin algılanan

etkinliğini değiştirmektedir. Aynı renk ve aynı güçte iki yüzey, farklı doku karakterine sahip ise, farklı renkte görülecek ton farkı ortaya çıkacaktır. Bazı dokusal özelliklerin, mekanın bir bütün olarak algılanması sonucu daha sıcak veya daha soğuk etkiler yarattığı deneysel çalışmalar ile saptanmıştır. Düz dokulu bir yüzey soğuk etki yaratırken, pürüzlü bir yüzey sıcak etki yaratmaktadır (Porter, 1979).

Düzensiz dokular, tüm dikkati yüzeyin kendisine çekmektedir. Sert dokulu yüzeyler olduğundan daha yakın, yumuşak dokulu yüzeyler, olduğundan daha uzak algılanırlar. Bu durum, sert dokulu yüzeylerin kullanıldığı mekanların olduğundan daha ufak, yumuşak dokulu yüzeylerin kullanıldığı mekanların olduğundan daha büyük algılanmasına sebep olur (Hall, 1966).

Ünlü mimarların doku kullanımlarında, İspanyol mimar Gaudi, taşı çeşitli şekillerde örmüş, yüzeylerde çanak kırıkları, çini kaplamaları kullanarak eşsiz ve olağan üstü görsel dokular elde etmiştir. En önemli eserlerinden biri olan Sagrada Familia'da, çeşitli taş örgülerinin dokuları ile Gotik Katedrallerin heykel ve rölyeflerini kullanmadan, Gotik katedraller ile aynı etkiyi yakalamayı başarabildiği uzmanlar tarafından belirtilmektedir (Göler, 2009).

İç dizaynda düz dokuların hakim olduğu bir mekânın daha soğuk olduğu ifade edilir. Pürüzlü dokular, çoğu insanın kendilerini daha rahat hissettikleri, ılık bir ortamdaymış duygusu sağlar; taş ve tuğlalarda bulunan çeşitli dokular, düz olmayan duvar yüzeyleri, tüylü halılar ve düz olmayan perdeler mekânı olduğundan daha sıcak gösterir (Bervin, 1984; Yazıcıoğlu ve Meral, 2011).

Şekil 9a.

Şekil 9b.

Şekil 9c.

Şekil 9a.b.c. Gaudi'nin Doku Kullanımı (Sagrada Familia, İspanya, 1882) (Göler, 2009).

2.5.5. Işık

Gözü etkileyerek cisimlerin ve renklerin görülmesi olayını doğuran fiziksel bir enerjidir (Aydıntan, 2001).

İnsanın ışık algılaması, tüm diğer algılama türleri gibi yalnızca fiziksel uyarıya dayanmaz, duyum organı ve gözlemcinin öznel durumu ile de doğru- dan ilişkilidir (Aydıntan, 2001).

Bir mekâna ve sanat eserine mimar ya da sanatçı, malzeme, ışık, renk gibi tasarım elemanlarının yardımı ile istediği etkiyi yükleyebilir. Mimari mekânda biçimin anlam ve ifade kazanmasında ışığın büyük rolü vardır (Göker, 2010; Ünal, 2013).

Bir ışık kaynağı ne kadar küçük veya yaydığı ışık

demeti ne kadar paralel olursa verdiği ışık daha kontrast, gölgeler daha keskin ve karanlık olur. Tam tersi olarak, ışık kaynağı ne kadar büyük veya yaydığı ışık ne kadar yaygın olursa verdiği ışık daha az kontrast, gölgeler daha şeffaf olur (Göler, 2009).

Parlak ve direkt ışık kullanılarak yüksek bir aydınlatma kontrastı elde edilir. Bu sayede ortaya çıkan beyaz ve siyah, ışıklandırılmış belirli bölgeleri yönlendirerek güçlü bir grafik yapı oluşturur. Direkt ışıkla yandan aydınlatılmış bir objenin bir tarafı parlak ışıklı, diğer tarafı karanlık gölgeli olduğu için obje üzerinde kontrast yüksektir ve bu sayede obje kuvvetli bir hacim duygusu verir (Göler, 2009).

Aydınlatma iç mekan tasarımlarında biçim ve malzemenin oluşumundan sonra uygulanan ama önceden diğer öğelerle birlikte tasarlanmış bir öğedir. İç mekanda biçim, malzeme ve aydınlatmanın birlikte düşünülerek tasarlanması bu aşamada önem kazanmaktadır. Çünkü, ışık, iç mekanda kullanılan en etkin şartlardan biridir. Aslında yapılacak aydınlatma ile formlar, malzeme renkleri gibi mekanı oluşturan ana öğelerin etkilenmesi, aydınlatmanın ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır (Göler, 2009).

Işığın gölge etkisi ile, üç boyutlu formlarda, boyut farklılıkları, ifade değişiklikleri gibi görsel etkilere ulaşılabilir. Bu etkilere doğru bir şekilde ulaşmak, mekanda istenilen görsel etkileri oluşturmak ve görsel bir farklılıkla sanatsal açıdan plastik bir anlayışa varmak demektir (Göler, 2009).

Şekil 10-16'da aydınlatma tiplerine örnekler verilmiştir.

Şekil 10. Lamp83, Aydınlatma Kataloğu (Göler, 2009).

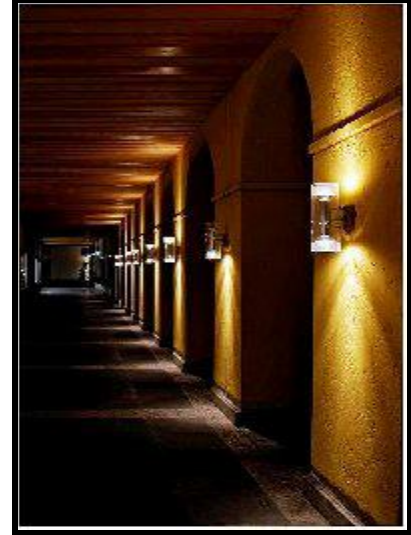
Şekil 11. Genel aydınlatma (Göler, 2009).

Şekil 14. Yapay aydınlatma (Göler, 2009).

Şekil 12. Bölgesel aydınlatma (Göler, 2009).

Şekil 15. Direkt aydınlatma (Göler, 2009).

Şekil 13. Doğal aydınlatma (Göler, 2009).

Şekil 16. Endirekt aydınlatma (Göler, 2009).

.KAYNAKLAR

1. Altan, İ. 1993. Mimarlıkta Mekan Kavramı. İstanbul Üniversitesi Psikoloji Çalışmaları Dergisi, 19(1):78-88.
2. Anaonymous 1986. Renk, Sanat, Kavram ve Terimleri Sözlüğü, İstanbul.
3. Anonymous 1989. Ana Britannica. Encyclopedia Britannica, Ana Yayıncılık A.Ş, İstanbul.
4. Aydınlan, E. 2001. Yüzey Kaplama Malzemelerinin İç Mekan Algısına Anlamsal Boyutta Etkisi Üzerine Deneysel Bir Çalışma. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Mimarlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.
5. Bervin, M.E. 1984. Design Through Discovery: The Element and Principles. Holt, Rinehart and Winston, Washington.
6. Brebner, J. 1985. Personality theory and movement. In B. Kirkcaldy (Ed.), Individual differences in movement (pp. 27-43). Lancaster: Medical and Technical Press.
7. Cimcoz, N. 2001. Mimari Biçimlendirmede Malzeme Açısından Doku ve Cepheleer. Mimari Biçimlendirmede Yüzey Ulusal Sempozyumu, Ankara.
8. Craig, H.T. 1970. Homes with Character. D.C. Heath and Company, Lexington.
9. Dinçer, A. 2011. Konutlarda Mekân Tasarımı Kriterlerinin Görsel Algılama Açısından İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
10. Dommelen. D.B.V. 1971. Designing and Decorating Interiors. John Wiley & Sons Inc, 282 pp.
11. Erkman, U. 1998. Mimaride Etki ve Görsel İdrak İlişkileri, İstanbul Teknik Üniversitesi, Doktora Tezi.
12. Faulkner, S. 1979. Planning a Home. Holt, Rinehart and Winston, New York.
13. Gezer, H. 2007. Yüzeyin Kimliği, Malzemenin Kendini İfadesi. Mimarlıkta Malzeme Dergisi, 2007(4):35-45.
14. Gezer, H. 2012. Mekanı Kavrama Sürecinde Algılama Bileşenleri İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(21):1-10.
15. Göker, M. 2010. Mimari Yapılarda Saydamlık ve Mekân Tasarımında Işık Kontrolü. Tasarım+Kuram Dergisi, 2010:9-10.
16. Göler, S. 2009. Biçim, Renk, Malzeme, Doku ve Işığın Mekân Algısına Etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan G.S.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
17. Hall, E. 1966. The Hidden Dimension, Doubleday & Company, Inc. Garden City, New York.
18. Hasol, D. 1990. Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, Yem Yayın, İstanbul.
19. Hede, A.J. and Bullen, R.B. 1981. Community Reaction to Noise From Hornsby Rifle Range. NAL Report 84. National Acoustic Laboratories, Commonwealth Dept. of Health, Canberra, Australia. AUL-209.
20. Hesselgren. S. 1977. Man's Perception of Man-made Environment: An Architectural Theory. John Wiley & Sons Inc. 214 pp.
21. Kalıncara, V. 2001. Konutta İç Dekorasyon. Teknik Yayınevi, Mühendislik Mimarlık Yayınları.
22. Kandinsky, V. 1993. Sanatta Zihinsellik Üstüne, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
23. Leland, R.M. 2006. Mimarlığın Öyküsü, Öğeleri ve Anlamı (Çeviren: Ergün Akça). Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
24. Özen, A. 2006. Mimari Sanal Gerçeklik Ortamlarında Algı Psikolojisi. Bilgi Teknolojileri Kongresi IV, Akademik Bilişim 2006, Denizli, ab.org.tr/ab06/bildir/81.doc.
25. Porter, T. 1979 How Architects Visualize. Studio Vista, New York.
26. URL 1. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Mek%C3%A2n> (Erişim tarihi: 14.06.2015).
27. URL 2. <http://www.slideshare.net/ayseguly->

- /gestalt-kurammekan (Erişim tarihi: 14.06.2015).
28. URL 3. <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/4/406/-5939.pdf> (Erişim tarihi: 14.06.2015).
29. URL 4. <http://www.dekorguru.com/2010/09/-kirmizi-rengin-dekorasyonda-kullanimi-ve-anlami.html> (Erişim tarihi: 14.06.2015).
30. URL 5. <http://www.zaha-hadid.com/design/-monsoon-restaurant> (Erişim tarihi: 17.06.2015).
31. Ünal, B. 2013. Mobil Konutların İç Mekân Tasarımlarının Görsel Algı Açısından İrdenlenmesi: Geçici Afet Konutları Örneği. Atılım Üniversitesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı, Ankara, 190 s.
32. Yazıcıoğlu, D.A. ve Meral, P.S. 2011. İç Mekân Tasarımının Kurum Kimliğine Uygunluğunun Ölçülmesine Yönelik Yöntem Önerisi, Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 1(1):111-131.
33. Yener, N. ve Ülker, B. 1999 Mekânda Yüzeylerin Algılanması ve Malzeme. Kuram ve Uygulama. Mimari Biçimlendirmede Yüzey Ulusal Sempozyumu, Ankara.